

 16—19 maj

Debatter m. m.

Sid.

Fredagen den 16 maj.

Svar på interpellation av herr von Seth ang. utbyggandet av kraftverk i Mörrumsån	6
---	---

Lördagen den 17 maj.

Ändrat valsätt vid val till riksdagens andra kammare	16
Ändring av 21 § 1 mom. i vapenförordningen	98
Motion om arbetsmarknadsnämnd	100
Motion om ökning av antalet ledamöter i familjebidragsnämnd	104
Ändring av byggnadsstadgan	106
Fortsatt giltighet av lagen om tillståndstvång för byggnadsarbete	111
Anskaffande av grästorksanläggningar	118
Landsbygdens elektrifiering	119
Anslag till hästavelns befrämjande	122
Reglering av priserna på fisk	125
Åtgärder för stärkande av rättssäkerheten och den medborgerliga friheten	128
Inrättande av ett nordiskt råd	140
Revision av reglerna rörande statsrådets konstitutionella ansvarighet	148
Interpellation av fröken Höjer ang. framläggande för 1953 års riksdag av principförslag om utbildning av sjukvårdsbiträden och hemsjukvårdarinnor	149

Samtliga avgjorda ärenden.
Lördagen den 17 maj.

<i>Konstitutionsutskottets</i> utlåtande nr 22, ang. förslag till ändrad lydelse av §§ 13 och 15 riksdagsordningen samt till lag med vissa bestämmelser om val till riksdagens andra kammare för perioden 1953—1956	16
---	----

	Sid.
<i>Första lagutskottets</i> utlåtande nr 24, om ändring av 21 § 1 mom. i vapenförordningen	98
— nr 26, ang. ändrad lydelse av 3 och 4 §§ förordningen den 6 juni 1925 (nr 172) med vissa bestämmelser angående befattningshavares vid polisväsendet rätt till lön och pension m. m.	99
— nr 27, ang. ändring i lagen den 24 mars 1938 (nr 96) om understödsföreningar	99
<i>Andra lagutskottets</i> utlåtande nr 35, ang. förslag till förordning om ändrad lydelse av 3 § c) lotteriförordningen den 19 maj 1939 (nr 207)	99
— nr 36, ang. förslag till lag om skyldighet för civilförsvarspliktig att tjänstgöra vid krigsmakten	100
— nr 37, ang. ändrad lydelse av 13 och 28 §§ epidemilagen den 19 juni 1919 (nr 443) m. m.	100
— nr 38, ang. vissa frågor rörande blind- och dövstumundervisningen	100
— nr 39, ang. åtgärder för inrättande av en arbetsmarknadsnämnd	100
— nr 40, om ökning av antalet ledamöter i familjebidragdsnämnd . . .	104
— nr 41, om skyldighet för värnpliktig att vid straffansvar taga del av innehållet i honom tillställda meddelanden om inställelse, krigsplacering m. m.	106
— nr 42, ang. reglering av priserna på fisk under budgetåret 1952/53, m. m.	106
— nr 43, ang. förslag till kungörelse med vissa bestämmelser om cyklar med hjälpmotor m. m.	106
<i>Tredje lagutskottets</i> utlåtande nr 21, ang. förslag till kungörelse om ändrad lydelse av 61 § 3 mom. och 132 § byggnadsstadgan den 30 juni 1947 (nr 390)	106
— nr 22, ang. fortsatt giltighet av lagen den 30 juni 1943 (nr 444) om tillståndstvång för byggnadsarbete	111
— nr 23, ang. förslag till förordning om ändring i folkbokföringsförordningen den 28 juni 1946 (nr 469)	118
— memorial nr 24, angående uppskov med behandlingen av vissa utskottet tilldelade ärenden	118
<i>Jordbruksutskottets</i> utlåtande nr 30, ang. anslag till riksskogstaxering och avverkningsstatistik m. m.	118
— nr 31, om anslag till lån för anskaffande av grästorksanläggningar	118
— nr 32, om anslag till Befrämjande av landsbygdens elektrifiering jämte i ämnet väckta motioner	119
— nr 33, om anslag till ett statligt undersökningsfartyg av fiskebåtstyp	122
— nr 34, ang. dels anslag till Hästavelns befrämjande, dels Statens lånefond för hästavelns befrämjande jämte i ämnet väckta motioner	122
— nr 35, ang. reglering av priserna på fisk under budgetåret 1952/53, m. m.	125
— nr 36, ang. anslag till statens växtskyddsanstalt för budgetåret 1952/53, m. m.	128
<i>Andra kammarens allmänna beredningsutskotts</i> utlåtande nr 22, om åtgärder i syfte att stärka rättssäkerheten och den medborgerliga friheten	128
<i>Utrikesutskottets</i> utlåtande nr 9, ang. inrättande av ett nordiskt råd . .	140

	Sid.
<i>Konstitutionsutskottets</i> betänkande nr 24, om revision av reglerna rörande statsrådets konstitutionella ansvarighet	148
<i>Första lagutskottets</i> utlåtande nr 30, ang. fortsatt giltighet av lagen den 21 december 1949 (nr 655) med särskilda bestämmelser om utskrivning från sinnessjukhus	149

Fredagen den 16 maj.

Kl. 4 em.

§ 1.

Justerades protokollet för den 10 in-
nevarande maj.

§ 2.

Upplästes två till kammaren inkomna,
så lydande protokoll:

År 1952 den 15 maj sammanträdde
kamrarnas valmän för att jämlikt §§ 70
och 71 riksdagsordningen utse riksdag-
ens fullmäktige i riksbanken för val-
perioden 1952—1955 efter herrar C. P. V.
Gränebo och G. F. N. Kristensson, vilka
voro i tur att avgå, jämte två supplean-
ter; och befunnos efter valens slut hava
blivit utsedda till

fullmäktige

för valperioden 1952—1955:

herr Rubbestad, Axel
Ludvig, ledamot av
andra kammaren .. med 44 röster;
herr Kristensson,
Gustaf Filip Natan,
ledamot av andra
kammaren med 44 röster;

suppleant för herr Rubbestad, A. L.:
herr Elofsson, Gustaf
Sanfrid, ledamot av
första kammaren .. med 44 röster;

suppleant för herr Kristensson, G. F. N.:
herr Kollberg, Gustaf
Napoleon, ledamot
av andra kammaren med 44 röster.

Gottfrid Karlsson Martin Skoglund
Gustaf Elofsson O. Malmberg

År 1952 den 15 maj sammanträdde
kamrarnas valmän för att jämlikt §§ 70
och 71 riksdagsordningen utse riksdag-
ens fullmäktige i riksgäldskontoret för

valperioden 1952—1955 efter herrar
A. E. Örne, K. A. Ryberg och E. R.
Hagberg, vilka voro i tur att avgå,
jämte tre suppleanter; och befunnos
efter valens slut hava blivit utsedda
till

ordförande

för valperioden 1952—1955:

herr Kling, Erik Her-
man, statssekreterare, med 44 röster;

fullmäktige

för valperioden 1952—1955:

herr Näsgård, Bern-
hard, ledamot av
första kammaren .. med 38 röster;
herr Hagberg, Erik
Rudolf, ledamot av
andra kammaren .. med 38 röster;

suppleant för herr Kling, E. H.:

herr Hedqvist, An-
ders Sven, ledamot
av andra kammaren med 44 röster;

suppleant för herr Näsgård, B.:

herr Pettersson, An-
ders Petter, ledamot
av andra kammaren med 38 röster;

suppleant för herr Hagberg, E. R.:

herr Birke, Gustaf
Emanuel, ledamot av
andra kammaren .. med 38 röster.

Gottfrid Karlsson Martin Skoglund
Gustaf Elofsson O. Malmberg

Protokollen lades till handlingarna;
och beslöts tillika, att riksdagens kans-
lideputerade genom utdrag av kamma-
rens protokoll skulle underrättas om
dessa val samt anmodas låta uppsätta
och till kamrarna ingiva förslag till
dels förordnanden för de valda, dels
ock skrivelser till Konungen med an-
mälan om de försiggångna valen.

§ 3.

Svar på interpellation ang. utbyggandet av kraftverk i Mörrumsån.

Herr talmannen lämnade på begäran ordet till

Chefen för jordbruksdepartementet, herr statsrådet NORUP, som anförde: Herr talman! I en med kammarens tillstånd framställd interpellation har herr von Seth frågat, om jag vill lämna en redogörelse för hur man från statsmakternas sida ser på frågan om utbyggandet av kraftverk i Mörrumsån med speciell hänsyn till laxfisket.

Frågan om kraftverksbyggandets inverkan på laxfisket har under senare år blivit alltmera brännande. Utbyggningen av våra vattendrag medför inte bara den nackdelen att laxfisket där går förlorat. Av ännu större betydelse är den fara för laxbeståndet i Östersjön som uppkommer genom att lekplatserna förstörs och reproduktionsmöjligheterna minskas. Den faran är särskilt allvarlig därför att östersjöfiskets lönsamhet i hög grad hänger just på laxfångsten. Det kan nämnas att i 1948 års havsfiskestatistik kommer laxen som nummer tre i värde, närmast efter sill och torsk. Inom fiskeristyrelsen har man den uppfattningen, att om laxen faller bort, så kan havsfisket i södra delen av Östersjön inte längre bereda sina utövare en tillräcklig försörjning. Ett totalt upphörande av laxtillförseln från våra vattendrag skulle alltså föra med sig svåra ekonomiska och sociala problem.

Å andra sidan är det klart, att om vi skulle avstå från att bygga ut våra vattenfall, så skulle vi därmed avsevärt minska våra möjligheter till ekonomiskt framåtskridande och allmän standardhöjning. Jag behöver bara peka på kraftförsörjningens betydelse för industriens utveckling och på det sociala värdet av landsbygdens elektrifiering. Efterfrågan på elkraft i vårt land stegras år från år i hastig takt. För närvarande stiger förbrukningen med unge-

fär 6,5 procent om året, vilket betyder att den fördubblas på så kort tid som 11 år. De sakkunniga på området anser, att det inte finns någon anledning att räkna med en snar ändring av detta förhållande. Det framstår därför som ett önskemål av högsta vikt att kraftproduktionen kan ökas så mycket som möjligt. Om detta inte får ske genom att vattenfallen byggs ut, återstår ingen annan utväg än att övergå till ångkraftverk, men därav skulle följa en avsevärd fördyring av kraftpriset. Dessutom skulle landet i ännu högre grad än nu bli beroende av importerat bränsle.

I detta läge har man i första hand ansett sig böra undersöka, om det går att genom fiskeodling och liknande åtgärder kompensera den skada på laxbeståndet som kraftverksbyggandet åstadkommer. Vandringsfiskutredningen har ingående studerat den frågan. Det största intresset knyter sig till en i Amerika prövad metod att sätta ut utvandringsfärdiga laxungar i älvmynningarna. Försök med sådan utsättning har nu påbörjats i samarbete mellan kraftverksintressena och fiskeristyrelsen, och man hyser goda förhoppningar om ett lyckat resultat. Ännu vet man dock inte, hur experimentet kommer att utfalla. Framför allt är det osäkert, om värdet av återfångsten uppväger kostnaderna för utplanteringen.

Med det sagda har jag velat ge en föreställning om min syn på problemet om kraftverksbyggande och laxfiske i stort. Jag kan försäkra att frågan följs med oavsläpplig uppmärksamhet.

Vad särskilt angår Mörrumsån ligger saken så till, att Sydsvenska kraftaktiebolaget för någon tid sedan gjort ansökan hos Söderbygdens vattendomstol om att få anlägga ett kraftverk ganska nära mynningen och att få verkställa ytterligare utbyggnad längre upp i ån. Enligt vattenlagen skall vid prövning av ansökan om byggande i vatten tagas hänsyn bl. a. till de skador som företaget orsakar på fiske. Om fiskerinä-

Svar på interpellation ang. utbyggandet av kraftverk i Mörrumsån.

ring av större betydelse skulle lida väsentligt förfång, får tillstånd inte ges av vattendomstolen, utan saken måste då hänskjutas till Kungl. Maj:t, som kan lämna medgivande till byggnaden, under förutsättning att den prövas vara av synnerlig betydelse för näringslivet eller för orten eller eljest från allmän synpunkt. Ännu så länge befinner sig målet vid vattendomstolen på ett förberedande stadium. Det är möjligt att det vid den fortsatta behandlingen kan komma att visa sig, att kraftintresset i detta fall åtminstone tills vidare bör få stå tillbaka för fiskeriintresset. Därvidlag kan det bl. a. få betydelse, hur kraftsituationen är i landet i dess helhet och om det kraftbehov, som skulle täckas genom utbyggnaden, i stället kan tillgodoses från annat håll.

Härpå yttrade:

Herr von SETH: Herr talman! Jag anhåller att till statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet få framföra ett tack för svaret. Jag skulle dessutom inledningsvis vilja säga, att jag är tacksam för statsrådets ord: »Jag kan försäkra att frågan följs med oavslätlig uppmärksamhet.» Jag är övertygad om att man på alla håll, där man är orolig för utvecklingen i denna fråga, är tacksam för den försäkran som statsrådet har givit.

Det är alldeles självklart att frågan om detta kraftverksbygge kommer att ge upphov till en konflikt mellan å ena sidan kraftsverksintressena och å andra sidan de intressen som vill att fisket skall kunna tillgodogöra sig de nyttigheter, som finns i Mörrumsån, och även naturskyddsintresset kommer in.

Vad kraftverksintressena beträffar tror jag inte att man på något vis behöver göra sig till talesman för kraftverken — de har säkerligen sådana resurser att de kan klara sig själva. Men jag vill, i likhet med vad statsrådet har framhållit, gärna betona att jag är fullt

på det klara med att ekonomiskt framåtskridande och industriell verksamhet och inte minst landsbygdsförhållandena gör, att man givetvis måste ta hänsyn till de önskemål och de krav som kan framställas inte minst vad gäller elektrifieringen av landsbygden.

Vad fisket och naturskyddsintressena beträffar skulle jag däremot vid ett tillfälle som detta vilja be att få ta kamarens tid i anspråk någon stund. Jag anser att denna fråga är av stor principiell betydelse i hela vårt land, när man nu varje år står i den situationen, att man å ena sidan måste fördärva stora ekonomiska värden för att å andra sidan få fram andra sådana via anläggande av kraftverk. Naturskyddet blir härvid många gånger satt i efterhand. Jag menar, herr talman, och det vill jag understryka, ingalunda att kraftverken skall sättas tillbaka. Men jag anser att man bör göra en noggrann inventering av alla möjligheter för tillgodogörande av våra vattendrag och undersöka, huruvida man inte skulle kunna låta t. ex. den nu aktuella Mörrumsån få vara i det skick den är men samtidigt gör en utredning, som klargör kraftbehovet i södra Sverige och de möjligheter att tillgodose detta som står till buds.

Laxfisket i Blekinge har en mycket stor betydelse, och laxfisket i Östersjön över huvud taget representerar mycket stora ekonomiska värden. Jag har i min interpellation framhållit, att överdirektör J. Hult i fiskeristyrelsen sagt att »laxfisket i Östersjön kommer att minska till en obetydlighet, om den nuvarande utbyggnadstakten i fråga om kraftverk skall få fortsätta i våra älvar». Och överdirektör Hult säger vidare: »Framför allt kommer fiskarbefolkningen i sådana län som Blekinge och Gotland att ställas inför oerhörda svårigheter, om laxfisket går förlorat eller minskas i den takt som befaras.»

I fråga om det nu särskilt aktuella fallet Mörrumsån har domänfiskal A.

Svar på interpellation ang. utbyggandet av kraftverk i Mörrumsån.

Rimbert å domänverkets vägnar pekat på en utredning som gjorts av fil. doktor O. Olofsson i Lund och enligt vilken nettoytan av det planerade kraftverket inte kommer att kunna beräknas högre än till 8 miljoner kronor, medan enbart skadorna på fisket, mångfaldigade enligt vattenlagen, kan beräknas till 20 miljoner kronor. Blekinge läns havsfiskareförening och Svenska sydkustfiskarnas centralförbund har begärt att fiskeristyrelsen skall vidta åtgärder för att stoppa utbyggnadsplanerna.

Jag förstår fuller väl att man på kraftverks håll ställer sig undrande. Skall vi, trots att det visar sig att behovet av elektrisk kraft i södra Sverige är mycket stort, helt och hållet hindras från att bygga ut kraftverk i Mörrumsån, frågar man sig. Men då kan jag bara hänvisa till att enbart antalet laxfiskare i Blekinge län uppgår till över 1 800, varav mer än 1 100 är yrkesfiskare. Den övervägande delen av dessa fiskares inkomst kommer från laxfisket i Östersjön.

Nu har ännu en sak tillkommit under de senare åren, nämligen att man investerat mycket kapital för fiskerinäringens skull i båtar, fiskredskap och inte minst i kylhus, som man uppfört för en kostnad av nära tre miljoner kronor. Det är alldeles självklart att dessa kylhus skall användas även för annat än lax. Men då laxfisket, som jag framhållit, enligt sakkunskapen utgör en mycket stor del, är det mycket pengar investerade för att ta vara på laxen.

Vad naturskyddet beträffar får man inte utan vidare bortse från att vi i vårt land blir utsatta för katastrofer på detta område, när det ena vattenfallet efter det andra byggs ut. I många fall måste man ju spolierna naturvärden för att tillgodose den moderna tidens krav. Men man kan fråga sig: Står vi inte i dag inför den situationen, att vi bör kunna ta ett krafttag och rädda naturvärdena på vissa håll, under det att vi

på andra håll får ge kraftverken de tillstånd de begär?

Samfundet för hembygdsvård, Svenska naturskyddsföreningen och advokatfiskalsämbetet i kammarkollegium har varit eniga om att Mörrumsån är en mycket stor naturtillgång inte bara för Blekinge — den är en pärla också för hela södra Sverige. Mörrumsåns dalgång är en av de vackraste som man kan se. Det är inte bara ortsbefolkningen som får njuta av dess skönhetsvärden, utan även turister som från hela Sverige kommer dit, framför allt givetvis turister från södra Sverige. Ur florans synpunkt finns det sällsynta växter, och djurlivet i Mörrumsåns dalgång kännetecknas av tillgången på en hel del sällsynta fåglar. Det är självklart att man inte enbart för exempelvis den förtjusande fågeln kungsfiskaren skall ändra Sydkrafts planer på kraftverksbygget. Men tar man tillhoppa vad det finns för stora värden, som just naturen kan skänka i dessa trakter, måste man fråga sig, om det inte här ges tillfälle att, som statsrådet säger, vänta och se vad utredningen ger vid handen.

Herr talman! Jag är ingalunda den som i denna sak ställer frågan: lax eller elektrisk ström? Jag skulle i stället vilja säga, att vi skall ha lax och vi skall ha elektrisk ström. Men frågan är om man inte då det gäller Mörrumsån skulle vilja sätta laxen främst. Det är den saken som gjort, att jag kanske några minuter längre än vad som är vanligt när man tackar för ett interpellationssvar tagit kammarens tid i anspråk. Jag har med dessa ord till kammarens protokoll velat i någon mån visa att här står så stora värden ur naturskyddande och ekonomisk synpunkt på spel, att man först bör göra en ordentlig utredning och se efter om inte Mörrumsån kan skyddas och kraftverksintressena tillgodoses genom att kraftverk anläggs på andra platser.

Svar på interpellation ang. utbyggandet av kraftverk i Mörrumsån.

Herr **DICKSON**: Herr talman! Jag känner mig också mycket tillfredsställd vad den allmänna tonen i statsrådets svar beträffar. Jag skulle vilja tillägga, utöver vad herr von Seth här redan har sagt, att det nog är angeläget att de ärenden, som just på grund av sin tveksamma natur går till regeringen, behandlas med mycket stor försiktighet. Vi måste ju ha elektrisk kraft, men det är inte alldeles uteslutet att ifall sådana här frågor om utbyggande av kraftverk kan skjutas något tiotal år framåt i tiden, så har vi kanske då andra kraftkällor till vårt förfogande. Atomkraften anses ju kunna bli aktuell vad det lider, och om man alltså kan skjuta de ur fiskevårds- och naturskyddssynpunkt allra angelägnaste ärendena så mycket som möjligt på framtiden, kommer man alldeles säkert att vara glad att man gjort det, när man får de andra kraftkällorna till sitt förfogande.

Jag har velat understryka detta, om det möjligen kan så något frö hos statsrådet under den tid han får sitta såsom jordbruksminister och ha sin hand över dessa ärenden.

Herr **JOHNSSON** i Kastanjegården: Herr talman! Eftersom jag är född i Mörrum bara mellan 400 och 500 meter ifrån de forsar det nu är fråga om och för närvarande bor på motsatt sida av ån och ungefär på samma avstånd från den, kanske det inte är ur vägen att även jag säger några ord i denna för min hembygd så viktiga fråga.

Herr von Seth nämnde »pärlan i hela södra Sverige». Detta erinrade mig om att då jag gick i skolan, hade vi en folkskollärare, som forskade i ortsnamn, och han hade funnit att Mörrum betydde »Hemmet vid de ständigt susande forsarna». Att jag nu främst vill beröra de skönhetsvärden, som vi i Mörrum känner hotade, beror på att det i denna debatt ännu inte

framkommit, hur Mörrum kommer att te sig sedan ett kraftverk byggts där. Vi har för närvarande en vattenföring i ån som ligger vid 20 till 30 sekundkubikmeter; mängden skulle senare inte komma att uppgå till mer än 4 kubikmeter i sekunden.

Den som inte har klart för sig hur detta kraftverk skall byggas ut kanske tycker, att det gjorts alltför mycket väsen kring denna fråga, ty även om det byggs ett kraftverk där, får man väl vatten då och då. Det är emellertid inte meningen att vattnet skall gå i Mörrumsån, utan det kommer att sprängas en tunnel i urberget från kraftverket och genom hela den tätbebyggda delen av Mörrum. Av denna stora å i Blekinge blir det alltså genom samhället endast en rännil kvar. Jag har under mycket torra somrar varit med om att det varit så litet vatten i ån som 10 sekundkubikmeter, och den synen var så skrämmande att man inte kände igen ån. Hur det skall bli om vi bara får 4 sekundkubikmeter kan jag inte riktigt föreställa mig, ty det blir ju så gott som ingenting.

Det är klart att för oss som bor där nere och är vana vid att se ån som den alltid varit och har lärt oss bada i ån, åka skridsko på dess is och vad vi nu haft för oss omkring åns stränder, är det inte så roligt med detta framtidsperspektiv. Detta har också kommit till uttryck på olika sätt, bl. a. i ortspressen. Det är många Mörrumsbor i förskingringen, både utomlands och i detta land, som skrivit i tidningarna om denna sak, och vi har själva vid möten där nere och på andra sätt givit vår uppfattning till känna.

Nu skall jag ärligt medge att vi i Mörrum hyser delade meningar om denna sak, även om uppfattningen var klar i början. Vi har i fullmäktige diskuterat denna fråga vid olika tillfällen, och där finns en grupp som ser främst på den ekonomiska sidan av saken. Denna grupp menar att om

Svar på interpellation ang. utbyggandet av kraftverk i Mörrumsån.

Mörrum kan få ett kraftverk — det är ju här fråga om en vanlig liten kommun som behöver inkomster — som kanske ger 100 000 kronor i skatteintäkter, så betyder detta mer än om staten tar in motsvarande belopp.

För en del år sedan inköpte staten detta laxfiske, jag tror det var 1928; ditintills hade staten bara hälften av fisket, medan bygdens folk ägde hälften. Då flyttades laxlinjen i Östersjön längre in mot åmynningen, och man blev rädd för att detta skulle inskränka fisket. Man begärde därför skadestånd, vilket resulterade i att staten erbjöd sig att köpa fisket. Det skedde också. Sedan dess har man som bekant börjat med sportfiske, och inte minst detta har gjort Mörrum känt. Många människor kommer dit långväga ifrån. De har lärt sig uppskatta denna bygd och använder sin semester där, vilket allt betyder mycket för Mörrums kommun. Hur som helst vill jag bara ha sagt att även den andra uppfattningen gör sig gällande, beroende på ekonomiska skäl, men det finns ingen som inte anser att hela samhället efter ett kraftverksbygge kommer att bli förvandlat och icke längre någon turistort.

Vad skönhetsvärdena beträffar, så menar jag, att man kan väl inte komma långt med enbart sådana skäl. Den elektriska kraften måste vi ju också ha, som tidigare framhållits här, och det ligger säkerligen något i vad ett statsråd yttrade — det var inte jordbruksministern, utan jag tror det var kommunikationsministern — som var i Blekinge härförleden. Han såg saken på det sättet, att man kan inte gärna sitta och äta lax vid stearinljus! Och det är givet att man får ha respekt även för den synpunkten.

Fisket i ån, inklusive sportfisket, betyder naturligtvis dock mindre än fisket i Östersjön, och det är inte bara Blekinge läns och Gotlands fiskare som kommer att bli lidande, om fisket där

försvagas, utan detsamma gäller också i mycket hög grad skåningarna; hela Österlen fångar ju avsevärt med lax där. Det är alldeles klart att därest ån skulle tömmas på vatten och lekplatserna försvinna, kommer säkerligen också hela laxfisket att försvinna. Det har betygats från sakkunnigt håll inom fiskerinäringen att överallt, där man fördärvat möjligheterna till lekplatser i vattendagen, där har också den lax som skulle ha kunnat komma tillbaka försvunnit från områdena i fråga. Och detta är väl det inte minst betydelsefulla i detta sammanhang.

I varje fall kan jag försäkra, att när man talar med bygdens folk och när man rör sig aldrig så litet i fiskeområdet, så är det ett oerhört stort intresse och bekymmer som gör sig gällande för denna angelägenhet. Man frågar sig: Hur skall det gå? Skall det bli så att man tar bort lekplatserna i Mörrumsån, skall vår näring alldeles slås ned? Detta säges av människor som förstår saken och förstår den på ett alldeles särskilt sätt, och bekymren är säkerligen berättigade.

I fråga om kraftverksbygget vill jag säga att det väl ändå är möjligt, att man först i allra sista hand skall behöva utnyttja ett sådant vattendrag som Mörrumsån. Det finns dock vattendrag här i landet som inte har laxuppfödning till uppgift, om jag får uttrycka mig så, och som inte heller har de andra värden som finns i denna trakt. Jag anser, att om man väntar med att bygga ut ett kraftverk här och tar detta område i allra sista hand, så skulle detta innebära en stor tröst för bygdens folk. Jag är alldeles säker på att det i så fall kommer att dröja flera generationer, innan man behöver bygga ut detta kraftverk, som nu planerats i Mörrumsån.

En annan sak är om ett kraftverk kan byggas ut till erforderlig fallhöjd, utan att man behöver spränga denna tunnel genom berget. Inte minst detta

Svar på interpellation ang. utbyggandet av kraftverk i Mörrumsån.

tunnelsprängande — jag tror inte jag påpekade detta, när jag nyss berörde det kapitlet — kommer att förändra hela Mörrumsbildnen, sådan den är i dag. Jag kan erinra om att man där tänkt spränga en tunnel i urberget som skall kunna lämna 20 till 30 sekund-kubikmeter vatten, och den sten som på olika sätt skulle föras upp måste ju över jordytan. Den måste med andra ord läggas upp i anskrämliga högar så gott som alldeles inpå samhället. Det är också detta vi är synnerligen rädda för, när vi tänker på denna tunnel. Skulle det kunna byggas ett kraftverk, utan att man behövde tillgripa åtgärden att spränga en tunnel genom urberget utan låta vattnet gå i sin vanliga fåra, tror jag inte att någon människa skulle reagera mot detta.

Vad jag med detta ville ha sagt är, att jag hoppas att de, som i sista hand skall ta ställning till dessa för oss mycket allvarliga frågor, kommer att undersöka alla möjligheter härvidlag, innan de tillgriper förstöring av det sista vattendraget i södra Sverige där man odlar lax.

Herr ANDERSSON i Malmö: Herr talman! Då jag tog del av denna interpellation funderade jag på dels vart man syftade med interpellationen, dels hur svaret egentligen skulle komma att bli. Jag tror väl knappast, att interpellanten kunde tänka sig, att statsrådet skulle ge ett direkt svar på den framställda frågan. Det vore nämligen att taga ställning till ett problem som måhända kommer att avgöras av regeringen och statsrådet så småningom. Gången är ju den, att vattendomstolen i första hand skall pröva ärendet. Sedan kan det, vilket är troligt, hända, att det bringas under Kungl. Maj:ts prövning. Det skulle ju inte vara vidare klokt, om statsrådet här bestämt sade, att frågan skulle avgöras redan nu, innan ärendet bragts under Kungl. Maj:ts avgörande. Jag är därför för min del nöjd — interpellan-

ten tycks också vara det — med det svar som givits.

Jag begärde emellertid inte ordet för att säga detta — jag hade inte tänkt blanda mig i denna debatt — utan det var några uttalanden av herr von Seth som föranledde mig att här säga några ord. Han nämnde, att det här stod emot varandra olika intressen. Det var kraftverksintresset kontra fisket och naturskyddet o. s. v. Ja, det är klart, att herr von Seth har rätt: det finns kraftverksintressen i detta land. Men vad är det som ligger bakom kraftverksintresset? Jo, det är den växande standarden i vårt land. Det är den utökade industrialiseringen, det är rationaliseringen, det är det ständigt ökade behovet av elektrisk kraft. Om denna utveckling hejdas, borttages också behovet av att vidare bygga ut kraftverken. Jag utgår för min del från att de kraftverk som finns här i landet, vare sig de tillhör vattenfallsstyrelsen, som ju ständigt fått sina förslag bifallna i riksdagen och som, kan man säga, fått förtursrätt beträffande allt som föreslagits från dess sida, eller andra kraftverksföretag, har skyldighet att så långt det är möjligt tillgodose det växande behovet av elektrisk kraft. Detta behov växer stundligen. Statsrådet angav en siffra av 6,5 procent årligen. Jag tror, att den siffran ligger i underkant, den har varit högre under den senare tiden. Det är möjligt, att vattenfallsstyrelsen för de kommande åren beräknar behovet till 6,5 procent. I sin senaste prognos har styrelsen angivit 1 200 miljarder kilowattimmar per år. De problem, som man ställs inför när det gäller det växande behov, som kraftverken efter bästa förmåga skall försöka täcka, är betydligt svårare att lösa i södra Sverige än i Mellansverige och Norrland.

Herr von Seth efterlyste en utredning om kraftbehoven i södra Sverige. Vi måste emellertid ha möjlighet att trygga behoven genom att bygga ut vattenfallen i denna landsända. Såvitt jag vet

Svar på interpellation ang. utbyggandet av kraftverk i Mörrumsån.

finns det inte kvar något annat vattendrag av någon betydelse i södra Sverige än Mörrumsån.

Jag skall inte alls ge mig in på tvistigheterna om fisket och kraftverksutbyggena. Jag tycker, att de skall ha sin gång och prövas av vattendomstolarna i vanlig ordning. När alla faktorer vävs in i sitt sammanhang, just då är det som vattendomstolarna och Kungl. Maj:t har att fatta avgörandet.

Jag vill som sagt inte här ge mig in på det problemet, jag har inte velat propagera för vare sig det ena eller det andra. Skulle jag ändå göra det vore det för att framhålla en synpunkt som rör Blekinge och Karlskrona. Det är nog en fördel för Blekinge och alldeles särskilt för Karlskrona att inom landskapet få en tillräckligt stor kraftstation nedsprängd i berget, vilken skulle kunna trygga kraftförsörjningen i dessa trakter.

Jag hade, herr talman, inte tänkt deltaga i debatten. Jag har emellertid gjort det nu, och det var herr von Seth, som gav mig anledning till det. Jag har intet att ytterligare andraga.

Herr LEVIN: Herr talman! Det är självklart att vi på fiskarhåll varken gör eller kan göra anspråk på att kraftverksintresset vid uppkommande konflikter mellan detta intresse och fiskarintresset vid varje tillfälle skall stå tillbaka för det senare intresset. Vi begriper alltför väl, att man behöver elektrisk kraft inte bara i den utsträckning i vilken den nu produceras. Vi begriper också, att det är nödvändigt att bygga ut ännu fler av våra vattendrag. Men i det just aktuella fallet, Mörrumsån, tycker vi ändå, att det skulle vara ganska hårt mot fisket, om man skulle ge sig på att genom en överbyggnad så nära utloppet, som här är planerat, ödelägga fisket i denna å. Det är nämligen så, att Mörrumsån är det enda laxproducerande vattendraget i hela södra Sverige. Även uppåt Mellansverige har man nu-

mera genom överbyggnader omöjliggjort laxens uppgång i flera vattendrag. Men i hela södra Sverige är Mörrumsån det praktiskt taget enda laxproducerande vattnet. Dessutom har vi längst uppe i norr ett par mycket betydande vattendrag, Kalix älv och Torne älv, som ännu är orörda.

Statsrådet har här just nämnt beträffande laxfiskets betydelse, att detta i värde kommer som nummer 3 inom det svenska fisket. Om man då observerar, att laxen i det svenska fisket betyder någonting endast i Östersjön, begriper man, vilken väldig betydelse den har för östersjöfisket. Men det är inte bara laxen det gäller, när man bygger över vattendragen. Vi har en annan östersjöfisk, som i samlat värde står obetydligt under laxen. Det är vandringsålen. Lika nödvändigt som det är för ålynglet, lika nödvändigt är det för laxen att kunna komma upp till lekplatserna, att komma upp i vattendragen och där växa till. Det är bara den skillnaden, att vi har många fler vatten, som lämpar sig för ålens uppgång, än vi har för laxens. Det är bara ett fåtal vatten som lämpar sig för laxens uppgång.

Nu anser vi på fiskarhåll, att när man planerar ett utbyggande av våra vattenkraftverk, bör man i första hand undersöka, om det inte ges möjlighet att vidare utbygga kraftverk i de vatten, där redan genom överbyggnader laxens uppgång omöjliggjorts. Jag ifrågasätter, om det inte fortfarande finns stora möjligheter att fortsätta utbyggandet av en hel del av sådana vatten, som redan är förstörda ur laxproduktions synpunkt. Dessutom har vi nog en hel del vatten, som inte är överbyggda nu, men där det inte finns någon laxuppgång, vilka man skulle kunna bygga ut utan att det finge samma förödande verkan på laxfiskets möjligheter i Östersjön som överbyggandet av Mörrumsån skulle få.

Statsrådet nämnde något om möjligheterna att genom fiskodlingsåtgärder

Svar på interpellation ang. utbyggandet av kraftverk i Mörrumsån.

av olika slag hålla laxbeståndet uppe trots överbyggnaden. Vi på fiskarhåll är ganska skeptiska mot detta. Alltsedan man började bygga över vattendragen har man vidtagit kompensationsåtgärder. Men vad har de lett till? Vi hade tidigare storartade laxfisken i Hallands älvar. Var finns nu den berömda halmstadlaxen? Vad har det blivit av det stora laxfisket i Dalälven, trots alla fiskodlingsanstalter och trots de åtgärder som vidtagits? Man kan utan överdrift säga, att vad som hittills gjorts på detta område inte givit något resultat, i varje fall inte något positivt.

Nu vet jag ju att vandringsfiskutredningen fortsätter med sitt arbete och försöker komma fram på nya vägar, men vi vill gärna se något resultat av detta innan man ger tillstånd till utbyggnad av de få laxförande älvar som vi har kvar.

Det har här nämnts, att fallet Mörrumsån ju skall prövas först av vattendomstolen och sedan eventuellt av Kungl. Maj:t. Jag får säga att vi på fiskarhåll faktiskt har blivit litet uppskrämda genom Bergeforsmålet. Där hade vattendomstolen förbjudit utbyggande därför att båtnaden skulle bli mindre än skadan, men trots detta fick man i högsta instans rätt att bygga. Utgången av det målet har faktiskt skrämt oss litet.

Nu tyckte jag mig kunna läsa ut av interpellationssvaret, att statsrådet själv är ganska betänksam inför en utbyggnad av Mörrumsån så länge vi inte har kommit längre än vi har gjort i fråga om möjligheter att kompensera laxfisket genom konstlade åtgärder. Om ärendet skulle komma att vandra upp till högsta instans, hoppas jag, att det statsråd som då skall handlägga ärendet skall vara lika betänksam som nu statsrådet Norup är.

Herr von SETH: Herr talman! Jag vill ge uttryck åt min tacksamhet och glädje över att vi även i denna kammar-

kan diskutera saker som skär igenom de politiska linjerna, ja, rent av ligger vid sidan av de politiska linjerna. Vi är här eniga om att vilja försvara och bevara stora intressen, fiske och naturskydd, men det finns samtidigt vissa kraftverksintressen som hotar dessa värden. Samtliga talare här med statsrådet i tåten har visat stor välvilja i frågan, utom herr Andersson i Malmö. Det verkar som om herr Andersson i Malmö uteslutande talar för kraftverksintressena — han kan ju replikera om han vill — men var och en får naturligtvis tala om de intressen som ligger honom varmast om hjärtat.

Jag har begärt ordet för att förtydliga min mening — jag hoppas den framgår av protokollet — att vi inte bara bör göra en inventering av kraftbehovet i södra Sverige innan man ger sig till att utvidga Mörrumsån utan även bör göra en ytterligare inventering av alla de möjligheter som kan stå till buds. Åtminstone vid studium av de handlingar jag har gått igenom har jag funnit, att det är så stora värden som står på spel för fisket att det kan vara värt att utöka kraftverksbyggen på andra håll, även om det skulle medföra fördyring, om man kan bevara det värde som laxfisket representerar. Jag vill alldeles särskilt därvidlag understryka de synpunkter som herr Levin framförde.

Jag skulle dessutom vilja tillägga direkt till herr Andersson, att jag hyser den allra största beundran för våra tekniker, och när nu utvecklingen har gått fram så oerhört snabbt på det elektriska området, får vi väl räkna med att man skall kunna skapa sådana ledningar att kraftförlusterna blir mindre än de nu är. Det uppstår oerhörda förluster i dessa stora högspänningsledningar från Norrland. Det arbetas och experimenteras mycket på detta område, och det kan bli turbiner som tar bättre vara på vattenkraften o. s. v. Jag hoppas, herr Andersson,

att tekniken skall gå framåt även på detta område och att man skall kunna tillvarata kubikmetrarna, för att inte säga vattendropparna, mera ändamålsenligt än hittills och kanske få fram så högvärdiga anordningar, att man inte behöver rikta detta hot mot Mörrumsån.

Jag har velat säga dessa ord för att förtydliga, att den utredning som jag anser önskvärd inte bara bör gälla behovet av kilowattimmar utan framför allt möjligheter att utbygga fall på andra håll.

Herr DICKSON: Herr talman! Endast en kort replik till min ärade vän herr Andersson i Malmö. Han talade mycket riktigt om att vår höga levnadsstandard i hög grad är beroende på kraftverksbyggena, och han framhöll vikten av att utbyggnaden fortsättes.

Jag känner herr Andersson i Malmö så väl att jag vet, att han också har ögonen öppna för att till en hög levnadsstandard hör inte bara elektrisk ström utan även sådana värden som här har talats om, naturskyddsvärdena, värdet av att äta lax, värdet att få fiska lax. Om allt laxfiske försvunne, skulle det innebära en avsevärd omställning i det att de som nu har sin bärning av laxfisket kring våra kuster skulle hänvisas till andra näringar, eventuellt då till den som är mest avhängig av den elektriska kraften, industrien. Det är möjligt att den befolkningen, som har sin speciella läggning och sin speciella inriktning, inte är så intresserad av en sådan utveckling utan helst skulle se att de finge fortsätta med sitt fiskande.

Jag ville bara komplettera herr Anderssons i Malmö yttrande med dessa ord.

Herr GUNNARSSON: Herr talman! För att denna debatt inte skall bli så geografiskt ensidig skall jag som norr-länning be att få ge min hundraprocentiga anslutning till vad framför allt

herr Levin sade. Jag bor i en trakt där fisket har blivit fördärvat av elektriciteten.

Jag går så långt att jag säger, att vi, sedan alla andra åar och älvar här i landet blivit utbyggda, skall ta oss en funderare på om vi ändå inte kunde ha råd att ha Mörrumsån kvar i dess ursprungliga skick. Jag vill instämma med herr Dickson i att det väl inte bara är kilowatt vi lever på; vi skall väl ha litet kvar av natur också. Det går inte att räkna allting i pengar och index. Jag tror att allt går bra så länge vi har en så förståndig bonde på statsrådsbanken som den som nu sitter där, men det beror på hur länge han blir kvar. Jag vill i alla fall säga att de, som är kvar i kammaren den dag då alla andra älvar är utbyggda och det gäller Mörrumsån, bör slå vakt om denna enda oas. Det är nämligen så, att denna lekplats påverkar laxfisket till och med uppe i Bottniska viken. Nu skall där fördärvas en mycket förnämlig lekplats, nämligen Bergeforsen.

Jag ber att än en gång få instämma i vad blekingarna och deras grannar har haft att säga i detta ärende.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 4.

Föredrogs och hänvisades till jordbruksutskottet den på kammarens bord vilande motionen nr 659 av herr Andersson i Ryggestad *m. fl.*

§ 5.

Föredrogs, men bordlades åter utrikesutskottets utlåtande nr 9, konstitutionsutskottets utlåtande och betänkande nr 22 och 24 samt första lagutskottets utlåtande nr 30.

§ 6.

På förslag av herr talmannen beslöt kammaren, att konstitutionsutskottets utlåtande nr 22 skulle uppföras främst bland två gånger bordlagda ärenden å morgondagens föredragningslista.

§ 7.

Anmäldes och godkändes följande förslag till riksdagens skrivelser till Konungen, nämligen

från utrikesutskottet, nr 251, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition rörande Sveriges anslutning till en konvention angående upprättandet av ett råd för samarbete på tullområdet m. m.;

från konstitutionsutskottet:

nr 248, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående skyldighet för kommun att avsätta medel till skatteregleringsfond åren 1953 och 1954, m. m. ävensom i ämnet väckta motioner; och

nr 249, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändrad lydelse av 56 § 4 mom. samt 59 och 79 §§ lagen den 26 november 1920 (nr 796) om val till riksdagen ävensom till lag angående ändrad lydelse av 23 och 25 §§ kommunala vallagen den 6 juni 1930 (nr 253) samt av det i 24 § samma lag angivna formuläret;

från statsutskottet:

nr 239, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1952/53 till undersökningar angående levnadsvillkor och hushållsvanor;

nr 240, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa anslag under landsstaten för budgetåret 1952/53 jämte i ämnet väckt motion;

nr 241, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående åtgärder till främjande av bränsleförsörjningen;

nr 242, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning om anslag för budgetåret 1952/53 till avlöningar vid domkapiteln och stiftsnämnderna;

nr 243, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning om anslag för budgetåret 1952/53 till förvärv av en fastighet invid Uppsala högar;

nr 244, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning om anslag för budgetåret 1952/53 till avlöningar vid landsmålsarkiven jämte i ämnet väckta motioner;

nr 245, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa byggnadsarbeten vid statens sinnessjukhus m. m.; och

nr 246, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1952/53 till arbetsmarknadsstyrelsen och den offentliga arbetsförmedlingen m. m. jämte i ämnet väckta motioner;

från bankoutskottet:

nr 231, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag med särskilda bestämmelser angående sparbanks inlåning;

nr 232, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändrad lydelse av 4 § förordningen den 16 maj 1890 (nr 21 s. 1) angående Sveriges allmänna hypoteksbank, m. m.;

nr 233, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändrad lydelse av §§ 2 och 3 förordningen den 17 maj 1935 (nr 176) angående Konungariket Sveriges stads- hypotekskassa, m. m.; och

nr 234, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändrad lydelse av § 2 förordningen den 6 juni 1929 (nr 129) angående Svenska skeppshypotekskassan, m. m.; samt

från första lagutskottet, nr 247, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändrad lydelse av 4 och 9 §§ lagen den 9 april 1937 (nr 119) om verkställighet av bötesstraff, m. m.

§ 8.

Justerades protokollsutdrag.

Kammarens ledamöter åtskildes här- efter kl. 4.55 em.

In fidem
Gunnar Britth.

Lördagen den 17 maj.

Kl. 10 fm.

§ 1.

Herr talmannen meddelade, att enligt överenskommelse med första kammarens talman gemensamma omröstningar komme att anordnas i början av kammarens plena onsdagen den 21 innevarande maj.

§ 2.

Herr talmannen meddelade, att det vore avsett att samtliga på dagens föredragningslista upptagna ärenden skulle behandlas vid sammanträdet.

§ 3.

Ändrat valsätt vid val till riksdagens andra kammare.

Föredrogs konstitutionsutskottets utlåtande nr 22, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till ändrad lydelse av §§ 13 och 15 riksdagsordningen samt till lag med vissa bestämmelser om val till riksdagens andra kammare för perioden 1953—1956 ävensom i ämnet väckta motioner.

Till konstitutionsutskottets handläggning hade båda kamrarna den 2 april 1952 hänvisat en av Kungl. Maj:t till riksdagen avlåten proposition, nr 175, däri Kungl. Maj:t, under återopande av propositionen bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över justitiedepartementens ärenden den 28 mars 1952, föreslagit riksdagen

1) att, såsom vilande för vidare grundlagsenlig behandling, antaga vid propositionen fogat förslag till ändrad lydelse av §§ 13 och 15 riksdagsordningen;

2) antaga vid propositionen fogat förslag till lag med vissa bestämmelser om val till riksdagens andra kammare för perioden 1953—1956.

Propositionen innebar, att vid andra-kammarval för perioden 1953—1956 den nuvarande d'Hondtska regeln för mandatfördelning mellan partierna i en valkrets skulle ersättas av en annan metod, som medförde större proportionell rättvisa mellan partierna. I samband med detta förslag, som ansågs minska behovet av kartellbildning, hade föreslagits, att för nämnda val den nuvarande möjligheten att å valsedel angiva särskilda kartell- och fraktionsbeteckningar icke skulle föreligga. För att icke på grund av ojämnheter i befolkningsutvecklingen skulle uppkomma valkretsar med alltför få mandat, hade föreslagits den ändringen i riksdagsordningen, att varje valkrets skulle vara tillförsäkrad minst fem mandat eller — om kretsen på grund av sitt befolkningsantal vore berättigad till mindre än tre mandat — minst tre mandat. Den överrepresentation, som till följd härav kunde uppkomma för någon eller några valkretsar, skulle enligt förslaget icke medföra någon minskning av antalet mandat i andra valkretsar. En följd av förslaget i denna del vore sålunda, att antalet ledamöter i andra kammaren kunde överstiga 230.

Det i propositionen framlagda förslaget till lag med vissa bestämmelser om val till riksdagens andra kammare för perioden 1953—1956 innebar bl. a., att i stället för 81 § 5 mom. lagen den 26 november 1920 om val till riksdagen skulle gälla följande bestämmelse:

5. Skola två eller flera platser besättas, fördelas de mellan de olika partierna sålunda, att platserna, en efter annan, tilldelas det parti, vilket för varje gång uppvisar det största av nedan angivna jämförelsetal. Plats, som blivit ett parti tilldelad, besättes genast, att partiets första plats tillerkän-

Ändrat valsätt vid val till riksdagens andra kammare.

nes den, vars namn är det första i ordningen inom partiet, partiets andra plats den, som bär andra namnet i ordningen, partiets tredje plats den, som bär tredje namnet i ordningen, och så vidare efter samma grund, ändå att den, som är berättigad till platsen, redan fått sig tillerkänd plats från ett eller flera andra partier.

Jämförelsetalet beräknas, så länge partiet ännu icke fått sig någon plats tilldelad, genom att partiets rösttal delas med 1,4. Därefter beräknas jämförelsetalet för varje gång så, att partiets rösttal delas med det tal, som är 1 högre än det dubbla antalet av partiet tilldelade platser. Har samma person erhållit platser från två partier, skall dock, vid beräkning av det antal platser som utdelats, vardera platsen anses blott såsom en halv plats; har någon erhållit platser från tre partier, anses varje sådan plats såsom en tredjedels plats; och så vidare efter samma grund.

Har ett parti redan fått sig tilldelad plats så många gånger, som motsvarar de å partiets valsedlar upptagna namn, vilka avse själva riksdagsmannavalet, varder det från vidare jämförelse uteslutet.

I samband med propositionen hade utskottet till behandling förehaft följande inom riksdagen i anledning av propositionen väckta, till konstitutionsutskottet hänvisade motioner:

inom första kammaren

nr 454 av herr *Ohlon m. fl.*,

nr 455 av herr *Bergh*,

nr 456 av herr *Sjödahl*,

nr 457 av herr *Persson, Helmer*, och herr *Norling*,

nr 458 av herr *Björck*,

nr 459 av herrar *Boo* och *Hesselbom*, ävensom

inom andra kammaren

nr 600 av herr *Hall m. fl.*,

nr 604 av herr *Ohlin m. fl.*,

nr 605 av herr *Håstad m. fl.*,

nr 606 av herr *Andersson* i Malmö,

nr 607 av herr *Sjölin m. fl.*,

nr 608 av herr *Karlsson* i Stuvsta *m. fl.*

I motionen II: 600 hade icke framställts annat yrkande än om avslag å propositionen.

I motionerna I: 454 och II: 604, vilka voro likalydande, hade föreslagits, att andrakammarvalen från och med perioden 1953—1956 skulle förrättas enligt d'Hondts metod kompletterad med ett mandatöverföringssystem. Motionerna utmynnade i en hemställan, att riksdagen måtte dels med avslag å Kungl. Maj:ts proposition nr 175 vad anginge valsättet besluta antaga den i motionerna angivna mandattilldelningsmetoden att tillämpas vid valen till riksdagens andra kammare från och med perioden 1953—1956, dels uttala, att en lösning av frågan om reformerade bestämmelser vid val till andra kammaren borde sökas efter principerna för riksutjämning, och i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om fortsatt utredning i detta syfte.

I de likalydande motionerna I: 456 och II: 606 hade hemställts, att stadgandet under 81 § 5. i förslaget till lag med vissa bestämmelser om val till riksdagens andra kammare för perioden 1953—1956 måtte erhålla följande lydelse:

»5. Skola två eller flera platser bestämmas, fördelas de mellan de olika partierna sålunda, att platserna, en efter annan, tilldelas det parti, vilket för varje gång uppvisat det största av nedan angivna jämförelsetal. Överstiger rösttalet för ett parti hälften av sammanlagda antalet röster i valkretsen, skall dock, därest partiet genom fördelning eller jämförelsetal icke erhåller minst hälften av platserna, den plats, som sist besättes, städse tilldelas nämnda parti. Plats, som blivit ett parti tilldelad — — uteslutet.»

I de likalydande motionerna I: 457 och II: 608 hade föreslagits bl. a., att

Ändrat valsätt vid val till riksdagens andra kammare.

riksdagen med avslag å Kungl. Maj:ts proposition nr 175 måtte besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t föreslå att förslag till sådan ändring av riksdagsordningen framlades för innevarande riksdag att antagas för vidare grundlagsenlig behandling, att från och med år 1956 val till riksdagens andra kammare kunde ske enligt metoden med rikslista jämte tilläggsmandat.

Utskottet hemställde,

A) att riksdagen såsom vilande för vidare grundlagsenlig behandling måtte antaga det i propositionen framlagda, ovan intagna förslaget till ändrad lydelse av §§ 13 och 15 riksdagsordningen;

B) att riksdagen — med förklaring att riksdagen funnit viss ändring böra vidtagas i det genom propositionen framlagda förslaget till lag med vissa bestämmelser om val till riksdagens andra kammare för perioden 1953—1956 — måtte för sin del antaga nämnda förslag med de ändringarna, att i lagens ingress »59 § tredje stycket» utbytes mot »59 § fjärde stycket» samt i stadgandet under 56 § 4 mom. »59 § fjärde stycket» utbytes mot »59 § femte stycket»;

C) att riksdagen i anledning av motionerna I: 458 och II: 607 samt I: 459 i skrivelse till Kungl. Maj:t ville hemställa om utredning och förslag rörande sammanslagning av Älvsborgs läns valkretsar vid val till riksdagens andra kammare eller om ändrad gränsdragning mellan samma valkretsar;

D) att motionerna

a) II: 600,

b) I: 454 och II: 604,

c) I: 455 och II: 605,

d) I: 456 och II: 606 samt

e) I: 457 och II: 608,

i den mån de icke blivit besvarade genom vad utskottet under A)—C) hemställt, icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Reservationer hade avgivits:

vid *punkten A*) i utskottets hemställan av herrar *Herlitz* och *von Friesen*, vilka ansett, att utskottet i denna punkt bort hemställa, att förslaget till ändrad lydelse av 13 och 15 §§ riksdagsordningen måtte av riksdagen avslås;

vid *punkten B*) i utskottets hemställan av herrar *Herlitz*, *Lundgren*, *Hansson*, *von Friesen*, *Swedberg*, *Håstad* och *Löfroth*, som ansett, att utskottet under denna punkt bort hemställa, att riksdagen — med avslag å det i propositionen intagna förslaget till lag med vissa bestämmelser om val till riksdagens andra kammare för perioden 1953—1956 — måtte för sin del antaga av reservanterna framlagt förslag till lag angående ändrad lydelse av lagen den 26 november 1920 (nr 796) om val till riksdagen.

Det av sistberörda reservanter framlagda lagförslaget byggde på den i motionerna I: 454 och II: 604 föreslagna valmetoden.

Efter föredragning av utskottets hemställan anförde:

Herr **VON FRIESEN**: Herr talman! Då vi nu ännu en gång går att ta ställning till en reform av valsättet, kan det kanske vara anledning att ett ögonblick dröja vid vad det är vi syftar till genom en förändring i valordningen.

Sedan gammalt har man talat om att valsättet antingen skall vara en spegel som så troget som möjligt återger skiftningarna i opinionen — det är på denna princip som det proportionella systemet grundar sig — eller att det i stället skall vara ett verktyg genom vilket man får ett parlamentariskt underlag för en regering — det är den bakomliggande tanken för majoritetsvals-systemet, framför allt sådant det har utformats i England.

Jag vill inte neka till att jag ända sedan min ungdom har haft en förkärlek för majoritetsvals-systemet. Det har den stora fördelen, att det framhäver

Ändrat valsätt vid val till riksdagens andra kammare.

det personliga på ett helt annat sätt än proportionalismen kan göra. Om jag emellertid så småningom har gått över till att bli anhängare av proportionalismen i vårt land, har jag gjort det med en viss resignation. Jag tror helt enkelt att det proportionella systemet är bättre lämpat för oss och bättre svarar mot de allmänna önskemålen hos folket. Jag tror också att majoritetsvals-systemet skulle medföra rätt allvarliga svårigheter. Vid valstriderna kan kandidaterna, särskilt i enmansvalkretsar, riskera att falla igenom vid varje valtillfälle. Jag tror det blir svårt att få kandidater som under sådana förhållanden kan engagera sig i en valstrid.

Nu måste det också sägas att man i England, där majoritetsvals-systemet praktiseras, kan ifrågasätta huruvida systemet verkligen fyller den uppgift det avser att fylla, nämligen att vara det där verktyget som skapar underlag för handlingskraftiga regeringar. De båda senaste valutslagen i England har ju visat att marginalen mellan de båda stridande huvudpartierna är skäligen liten. Valutslaget har visserligen givit underlag för en regering, men denna har att arbeta med en alltför knapp majoritet.

Men om man då säger att det proportionella vals-systemet är det som passar oss bäst och att det gäller att bygga vidare på det, måste vi göra klart för oss att vals-systemet i så fall också måste vara en spegel av folkopinionen. Det skall vara rättvis proportionalitet, och varje strävan måste gå ut på att få fram en metod som skapar största möjliga rättvisa.

Jag vet att det faktiskt finns de som i detta sammanhang en smula hänfullt talar om millimeterrättvisa och talar om nödvändigheten av att skapa någon liten orättvisa för att även här få underlag för kommande regeringsbildningar. Jag skall i fortsättningen återkomma till den saken.

För mig framstår emellertid ett dy-

likt resonemang såsom oriktigt och felaktigt. Ett orättvist proportionellt system är lika orimligt i tankegången som, låt mig säga en osedlig präst, en domare som tar mutor eller professor i statistik som inte kan räkna. Det är företeelser som naturligtvis kan förekomma i sinnevärlden men om vilka man ändå måste säga, att de ter sig skäligen anstötliga. Detta var också utgångspunkten för 1949 års konstitutionsutskott när det uttalade om vals-systemet att detta måste syfta till att skapa största möjliga rättvisa.

Det förslag som i dag ligger på kammarens bord uppfyller på intet sätt dessa krav. Man arbetar här med en alldeles ny räknemetod. Det är här anmärkningsvärt att man även med användande av samma principer som ligger till grund för den kungl. propositionen hade kunnat åstadkomma en större proportionell rättvisa än vad som blev fallet i det föreliggande förslaget. Man bedömer ju rättvisan i ett system genom att räkna som om hela riket hade utgjort en enda valkrets — det måste ju vara det mest rättvisande systemet.

En sådan rättvisa skulle ha medfört att vid 1948 års val högern och bondeförbundet skulle ha fått vardera 28 mandat, folkpartiet 53, socialdemokraterna 107 och kommunisterna 14. En sådan dess arbetande kommitté kom med ett förslag som ur rättvisesynpunkt var bättre än detta. Högern skulle komma att få 26 mandat, alltså en underrepresentation av 2, bondeförbundet 29, en överrepresentation på 1, folkpartiet 54, en överrepresentation på 1, socialdemokraterna 111, en överrepresentation på 4, och kommunisterna 10, en underrepresentation på 4.

Men vad ger *regeringens* förslag för resultat? Enligt det kommer högern ner till en underrepresentation på 5 mandat, bondeförbundet överrepresenteras med 1, folkpartiet överrepresenteras med 2 och socialdemokraterna med icke mindre än 6 mandat, medan kommu-

Ändrat valsätt vid val till riksdagens andra kammare.

nisterna blir underrepresenterade med 4 mandat.

En granskning av Kungl. Maj:ts förslag visar, att Kungl. Maj:t anmärkningsvärt nog utan saklig grund och utan anförande av någon som helst motivering använder 1,4 som första siffra för dividering av röstetalet. Det är nämligen uppenbart att det hade funnits möjlighet, även med användande av regeringens princip, som nu har fått namnet den jämkade uddatalsregeln, att åstadkomma en större rättvisa genom att använda ett annat tal vid räkneoperationens början. Det redovisas i en bilaga, betecknad med nr 2, till utskottets betänkande, att en jämkad uddatalsmetod som använder siffran 1,3 skulle medföra en genomsnittlig avvikelse av 7,8. Ändå bättre resultat får man genom att använda siffran 1,25, då den genomsnittliga avvikelsen bara skulle ha blivit 6,8. I regeringens förslag, 1,4-metoden, är den genomsnittliga avvikelsen inte mindre än 10,0.

Som en komplettering av detta förslag, vilket skapar en orättvisa som nästan helt gynnar det största partiet, det socialdemokratiska, kommer det faktiska kartellförbud som har införts i lagen. Detta kartellförbud är kanhända det mest anstötliga i detta sammanhang, i varje fall kombinerat med den nyssnämnda siffran 1,4.

För egen del vill jag bestämt förklara, att kartellsystemet, sådant det under namn av tekniska karteller har tillämpats under de senare åren, i och för sig är ett oting. Det går nämligen inte att skilja mellan en teknisk kartell och en faktisk kartell som uttrycker en åsiktsgemenskap. Valagitoriskt utnyttjas alltid detta förhållande så länge karteller används. I den valkrets som jag representerar har folkpartiet sedan många år avstått från att begagna kartellförfarandet, och vi har ingalunda haft anledning att ångra detta. Det förefaller mig vara rent spel, även om en del röster till äventyrs blir som man

säger bortkastade överskottsstämmor. Tanken bör därför vara att man skall genomföra ett system som utesluter karteller, eller rättare sagt onödiggör karteller. Det gör inte Kungl. Maj:ts förslag, ty oppositionspartierna blir förhindrade att införa en kartell, om det i någon valkrets skulle befinnas lämpligt. När vi debatterade denna sak i konstitutionsutskottet, fick oppositionen ganska kuriösa anvisningar av framför allt det största regeringspartiet. Herr Fast, som väl är en av de kommande talarna i debatten, visade med några fingerade sifferexempel, att en kartell vid ett givet tillfälle i själva verket skulle vara till skada för de i kartellen samverkande partierna. Om det förhåller sig på det sättet, varför skall man inte låta de partier, som önskar skada sig själva genom att gå in i en kartell, också göra det? Inte behöver väl Kungl. Maj:t motivera sitt kartellförbud med den bakomliggande tanken, att en kartell i själva verket kan vara till nackdel för några av partierna. Det är ju ett hänsynstagande som man inte är van vid i politiska sammanhang.

Justitieministern har ju också i sina utläggningar inför allmänheten om sitt förslag till valreform uppehållit sig vid att vi, som han säger, inte har något kartellförbud och att det går mycket bra att samverka. Hur skulle denna samverkan se ut? Det skulle bli på det sättet, att högern och folkpartiet, vilka är de enda partier som kan tänkas vilja införa kartell vid kommande val, skulle ha en gemensam partibeteckning. De måste såvitt jag förstår ena sig om namnen på listan. Det skulle med andra ord bli en fullständig sammanslagning av dessa båda partier. Jag förmodar att det skulle vara en söt lukt för den maktägande koalitionen att peka på den form av allians, som på det sättet hade etablerats. Från praktiskt politiska synpunkter är ju en sådan anvisning utan varje värde.

Man frågar sig då till slut: Varför

Ändrat valsätt vid val till riksdagens andra kammare.

har regeringen kommit med detta förslag? Man spanar ju förgäves, som jag nämnde, efter någon saklig motivering för detsamma. Svaret ligger väl däri, att det kommer att gynna det största partiet. Det har också i några auktoritativa partiorgan gjorts gällande, att det är nödvändigt att använda denna metod därför att man måste ha en stabil regeringsmajoritet. Detta senare resonemang förefaller mig mycket anmärkningsvärt med hänsyn till bondeförbundets representanter i regeringen, ty om man valt ett helt rättvisande system hade det, förmodar jag, varit möjligt att i fortsättningen åstadkomma ett stabilt underlag för en regeringsmajoritet. Men det är tydligt att man på socialdemokratiskt håll syftar till att med bibehållande av en minoritet bland väljarkåren skapa en majoritet inom riksdagen, och då skulle självfallet kartellbrodern bondeförbundet bli onödig. Nu kan det hända att hans excellens statsministern här högstämt förklarar, att man inte kommer att resonera på det sättet. Man kommer att begagna sig av bondeförbundets stöd även i fortsättningen, även om man når en majoritet enbart inom det socialdemokratiska partiet. Det är mycket möjligt att så sker, men då skulle jag vilja fråga: Vilka möjligheter har bondeförbundet i en sådan situation att göra sig gällande inom regeringen i kontroversiella frågor?

Folkpartiet har i en motion utvecklat sina synpunkter på valsystemet, och denna tankegång återfinnes också i den gemensamma reservation, som är avgiven av folkpartiet och högern. Om man ser på resultatet av den utjämningsmetod, som folkpartiet vill använda, finner man genast att resultatet ger en nära nog idealisk rättvisa. Högern och bondeförbundet skulle båda få 28 mandat, vilket svarar mot riksproportionaliteten. Folkpartiet skulle få 53 mandat, vilket också svarar mot denna riksproportionalitet. Socialdemokraterna skulle få 111, alltså en liten över-

representation på 4 mandat, som skulle tas från kommunisterna, vilka bara skulle få 10 i stället för 14.

Jag beklagar att det icke varit möjligt att utfinna ett system, som skulle kunna skapa den absoluta rättvisan, men det tror jag är omöjligt i detta sammanhang. Jag önskar också förklara, att denna lilla skönhetsfläck i detta förslag i och för sig inte är önskvärd, ty vi måste här fasthålla vid den principen, att partierna skall vara representerade i riksdagen i exakt proportion till sin styrka hos valmanskåren. Det är alltså icke att använda en tillräddlig metod, om man försöker argumentera så att ett, som det heter, misshagligt parti skulle missgynnas genom fiffel med valordningen.

Vi har också av lagtekniska skäl ett så kallat kartellförbud i regeringens mening, men här betyder ju detta ingenting. Det finns nämligen, om detta förslag skulle antas av riksdagen, ingen som helst anledning att reflektera på en kartell.

Herr talman! Jag tror att det är omöjligt att göra gällande annat än att det förslag, som här framlagts i reservationen, är så nära det idealiska som man över huvud taget kan komma när vi rör oss med det proportionella valsystemet. Mot metoden invänder utskottet med något fog, att det blir en smula krångligt med dessa båda sammanräkningar. Man vet inte redan från början vilka som är valda i valkretsarna. Det är riktigt, men den nackdelen uppvägs helt av det slutliga rättvisande resultatet.

Utskottet använder också den argumenteringen, att man här ändå mera går ifrån personvalsmetoden, möjligheten att rösta på personer, och att parti-valssystemet här blir mera utvecklat. Jag tror inte det är riktigt. Redan till sin natur är proportionalismen som alla vet sådan, att den i främsta rummet gynnar partierna, och att personvalet kommer först i andra hand. Men personvalet blir ju i alla fall orubbat för

Ändrat valsätt vid val till riksdagens andra kammare.

de främsta namnen på listan, och jag kan inte finna att invändningen från utskottets sida är bärande.

Innan jag slutar med att yrka bifall till den vid punkten B fogade reservationen, skall jag också be att få ställa yrkande om bifall till den reservation under punkten A, som är avgiven av herr Herlitz och mig själv och som berör valkretsindelningen. Vi gör där gällande, att det saknas anledning att frångå den hävdvunna principen för mandatens fördelning, enligt vilken varje valkrets med undantag av Gotland äger utse riksdagsmän i relation till sin folk-mängd. Även här rör det sig om en rättvis princip, som också måste upprätthållas när det gäller valsyste-met i dess helhet, principen om alla medborgares likställighet i politiskt avse-ende. Vi har därför velat yrka avslag på det vilande grundlagsförslaget om ändringar i 13 och 15 §§ riksdagsord-ningen. Jag fäster också i detta samman-hang uppmärksamheten på att ett bi-fall till det vilande grundlagsförslaget skulle innebära en utökning av andra kammarens numerär, något som jag för min del finner i hög grad olämp-ligt. Om det är någonting vi borde efter-sträva vid en större, bredare lagd kon-stitutionell reform, så vore det snarare en minskning av riksdagsledamöternas antal. Här går man den rakt motsatta vägen, vilket jag för min del finner vara felaktigt.

Men, herr talman, den väsentliga re-servationen är i alla fall den, som står under B i utskottets hemställan och som är avgiven av utskottets folkparti- och högerrepresentanter. Jag tillåter mig yrka bifall till denna reservation.

Herr FAST: Herr talman! Det förelig-gande utskottsförslaget är i allt väsent-ligt överensstämmande med propositionen i ämnet. Detta förslag har ju blivit föremål för mycket ingående och ibland också ganska bitter kritik, i synnerhet i de avseenden där propositionen avvi-

ker från utredningskommittémajorite-tens förslag.

När man granskar de föreliggande motionerna och reservationerna, får man snart klart för sig, att man inte kan tillfredsställa kritikerna med mindre än att man antingen upplöser valkretsarna och övergår till en riks-valkrets eller också med bibehållande av valkretsarna ger så många rikstill-läggsmandat eller utjämningsmandat, att varje i valet deltagande parti får precis det antal mandat, som det skulle få om hela riket utgjorde en valkrets. Utredningskommitténs förslag skulle sålunda, om det nu hade oförändrat antagits, icke ha blivit någonting annat än en etapp på vägen fram till den pro-portionella fulla rättvisan.

Jag tror för mitt vidkommande, att denna utveckling är olycklig och förr eller senare leder fram till en kraftmät-ning om huruvida man skall vandra proportionalismens väg fram till slutet eller övergå till det engelska valsyste-met med majoritetsval och enmansval-kretsar. Om man för framtiden vill, så-som jag för min del hade tänkt mig, behålla det proportionella valsättet, då får man avstå från den exakta propor-tionalismen och nöja sig med ett sys-tem som ger en relativt rättvis fördel-ning av riksdagsmannamandaten mel-lan de vid valen tävlande partierna.

Man bör inte glömma bort att val-handlingen inte blott avser riksdagens sammansättning utan även har till upp-gift att skapa underlag för en hand-lingsduglig regering. Tillkomsten av många småpartier, som uppmuntras ge-nom proportionalismens fulländning, motverkar möjligheten av riksstyrel-sens stabilisering. Det har visserligen från en del håll framhållits, att det i vårt land inte finns något underlag för en småpartiuutveckling, men därom vet vi i dag ganska litet. Säkert är att proportionalismens fulländning är äg-nad att uppmuntra tillkomsten av små-partier. Utvecklingen i en del länder,

Ändrat valsätt vid val till riksdagens andra kammare.

bl. a. Frankrike, ger i det avseendet en bild som enligt mitt förmenande är skrämmande.

Det kanske bör erinras om att när det proportionella valsättet tillkom år 1909, i samband med den allmänna rösträttens införande, var valsystemet inte så proportionellt fullständigt som det trots allt är i dag. Tydligt avsåg man vid det tillfället inte att valsystemet skulle åvägabringa en fullständig proportionell rättvisa, utan man räknade med att det skulle ge ett rimligare utslag än vad fallet är med majoritetsval i enmansvalkretsar. Vid den tidpunkten kunde väl inte heller socialdemokraterna sägas ha någon större möjlighet att sätta sin prägel på valsystemet. Valsystemet har sedermera blivit alltmer proportionaliserat. Jag erinrar om hurusom valkretsarna har förstörats och antalet skurits ner från 56 till 28. Jag erinrar vidare om hurusom man år 1924 beslutade införandet av systemet med kartell- och fraktionsbeteckningar för att partier genom valsamverkan skulle kunna erhålla en rättvisare mandatfördelning. Men trots alla dessa s. k. förbättringar av valsystemet för att nå proportionell rättvisa har det ständigt rests nya krav på en rättvisare mandatfördelning mellan partierna. Det har därvid inte saknats varnande röster, som framhållit riskerna av att följa proportionalismens väg ända fram till slutstationen.

Det har nu — och det med en viss rätt — hänvisats till att riksdagen år 1949 begärde utredning och förslag om en rättvisare mandatfördelning, som även skulle överflödiggöra valkarteller mellan olika partier — ett system som ju varit sådant att de partier, vilka begagnat sig därav, bittert klagat över att de av valtekniska skäl behövt göra det. Men det är ju så, att när man begär en utredning har man inte därigenom ovillkorligen förbundet sig att godtaga det förslag som utredningen kommer fram till. Det skall just genom utred-

ningen klarläggas, vilka fördelar eller nackdelar som följer med den ena eller andra åtgärden. Ett förslag om skrivelse till Kungl. Maj:t med begäran om en viss utredning är ofta en produkt av en kompromiss mellan olika ståndpunkter, som dock varit sådana att man funnit skäl föreligga att en utredning kommer till stånd.

Detta kanske i någon mån kan förklara de motsägelser som onekligen föreligger i 1946 års utskottsbetänkande. Sant är, att riksdagen på utskottets förslag begärde en utredning för åstadkommande av en rättvisare mandatfördelning mellan partierna och ett överflödiggörande av valkartellerna. Men jag erinrar om vad som också framgår av betänkandet, att man inte ville få till stånd en utjämning genom införande av rikstilläggsmandat. Det uttalades också en viss skepsis mot utjämningsmandat inom valkretsarna. Man anvisade möjligheten av att göra valkretsarna större än de nu är, och man ville inte motsätta sig en undersökning av sammanräkningsmetoderna, men den d'Hondtska fördelningsmetoden gavs ett bestämt företräde framför andra då kända sammanräkningsmetoder.

När man nu tagit del av utredningen och de däröver inkomna yttrandena, kan man knappast påstå att det råder vare sig entusiasm över eller enighet omkring utredningens förslag. Det förefaller mig därför vara fullt försvarbart, om regeringen velat gå försiktigt fram och inte binda den föreslagna sammanräkningsmetoden mera ovillkorligt för längre tid än fram till 1956 års andrakammarval. Erfarenheten får sålunda ge vid handen huruvida systemet skall bibehållas för framtiden. Jag erinrar om att det inte går att med utgångspunkt från föregående års valstatistik helt förutsäga hurudant utfallet av en ny sammanräkningsmetod kommer att bli. Även mindre förskjutningar mellan partierna kan ge helt andra utslag än som beräknats med led-

Ändrat valsätt vid val till riksdagens andra kammare.

ning av tidigare års valsiffror och mandatfördelning. Också de förslag, som framlagts i folkpartimotionen och i högerns och folkpartiets reservation, avses utgöra ett provisorium, vars tidslängd icke fixerats.

Man har också hänvisat till konstitutionsutskottets utlåtande år 1949 och ett uttalande i detta utlåtande om att valsystemet inte får konstrueras med tanke på att gynna ett visst parti eller vissa grupper av partier. Det framlagda regeringsförslaget har av oppositionen, inte minst den borgerliga tidningspressen, betecknats såsom innebärande ett gynnande av det största partiet. Men om man skall komma fram till en sådan ståndpunkt måste ju jämförelsen göras med ett system med full proportionalitet och inte med det system som nu gäller. Det bör erinras om vad utskottet på goda grunder anfört i sitt betänkande, nämligen att regeringsförslaget ger en något rättvisare mandatfördelning mellan partierna utan karteller än vad fallet är med karteller och nu gällande sammanräkningsmetod — något som man inte bör glömma bort i detta sammanhang. För ett bedömande av frågan, huruvida förslaget särskilt gynnar det socialdemokratiska partiet, vill jag erinra om att sammanräkningsmetoden inte ens garanterar att vid udda mandat i en valkrets det parti, som erhållit majoritet bland väljarna, tillerkännes majoriteten av valkretsens mandat. Jag har i likhet med många andra gjort en hel del undersökningar om denna sak. Jag har därvid funnit både teoretiska och praktiska fall, där majoriteten av väljarna inom en valkrets inte ger majoritet vid mandatfördelningen. Jag hänvisar även till vad som i detta avseende anförts i föreliggande motioner i detta ämne. Jag erinrar vidare om att därest man undersöker vad ett nytt mandat i den ena eller andra valkretsen skulle kosta det socialdemokratiska partiet, i förhållande till en fortsatt tillämpning av den

d'Hondtska sammanräkningsmetoden, får man snart klart för sig att den nu föreslagna sammanräkningsmetoden icke är ägnad att gynna det socialdemokratiska partiet.

Att utskottet likväl inte ansett sig böra tillstyrka de väckta motionerna om en kompletterande fördelningsregel, varigenom man garanterade att ett parti, som erhållit majoritet bland väljarna, vid udda mandat i en valkrets alltid skulle tillförsäkras majoriteten av mandaten, är beroende på utskottets uppfattning att dessa systemets felslag endast skall förekomma i undantagsfall. Men utskottets ställningstagande är också grundat på den omständigheten att en mandatfördelning över hela riket ger ett proportionellt rättvisare och mera godtagbart resultat. Förslaget bör därför i helhetens intresse godtagas, även om bristerna i nu berörda avseende är påtagliga.

Detta borde enligt mitt förmenande visa att det socialdemokratiska partiet inte är obehörigt gynnat av det föreslagna systemet. Att sedan oppositionen vill driva proportionaliteten till dess yttersta gräns är en annan sak och något som icke av utskottet kunnat accepteras.

I den kommunistiska motionen föreslås införandet av rikstilläggsmandat, men i avvaktan på utarbetade lagförslag härom yrkar man i motionen bifall till utredningskommitténs förslag till ändringar i vallagen, dock med viss angiven avvikelse.

I högermotionen föreslås att riksdagen nu skall godtaga utredningskommitténs förslag men med den ändring, som framförts i herr Håstads reservation och som går ut på att valkretsarna skall sammanfalla med länsgränserna. Vidare föreslås att sådana ändringar i grundlagen företages som kan anses påkallade för ett införande av 30 utjämningsmandat. I valkretsarna skulle sålunda enligt detta förslag endast väljas 200 ledamöter till andra kammaren.

Ändrat valsätt vid val till riksdagens andra kammare.

Folkpartimotionen vill bibehålla den d'Hondtska sammanräkningsmetoden, men kompletterar denna med ett utjämningsförfarande, där en central styrelse skall, efter inkomna preliminära röst-sammanräkningar, fastställa det antal mandat som skall tillkomma de i valet deltagande partierna. Härvid skall en proportionell fördelning av mandaten ske med hänsyn tagen till röst-siffrorna för hela landet. Från s. k. överskottspartier skall sålunda tagas mandat, som tilldelas s. k. underskottspartier. I valkrets, där underskottsparti har den största outnyttjade röstkvoten, skall detta parti erhålla det första utjämningsmandatet i denna valkrets o. s. v. För överskottsparti blir förhållandet det motsatta. Detta parti förlorar först mandat i valkrets, där röstkvoten är lägst, och underskottsparti tilldelats tilläggsmandat. Utjämningen skall fortsätta till dess full proportionalitet för hela riket uppnåtts. Man har dock ansett sig böra förorda införandet av vissa spärrar. En sådan spärr skulle vara att överförande av mandat endast finge ske om röstkvoten överstiger $\frac{3}{4}$. En annan utväg skulle vara, att intet parti skulle genom mandatöverföring erhålla flera än $\frac{1}{4}$ av de vid den preliminära sammanräkningen vunna mandaten. Detta säger onekligen en hel del.

Av reservationerna till utskottsbetänkandet framgår att högern och folkpartiet har, trots att deras motioner är högst olika ur både principiell och praktisk synpunkt, kunnat ena sig om en gemensam huvudreservation. Denna reservation, som åtföljes av ett förslag till lagtext, bygger i allt väsentligt på att den d'Hondtska sammanräkningsmetoden bibehålles. Vidare skall en central myndighet göra den slutliga sammanräkningen, som innebär en mandatfördelning med hänsyn till varje partis samlade röst-siffra i hela riket, dock med den spärran, att kvoter som understiger $\frac{3}{4}$ icke medtages. Överskottsparti får sålunda avstå man-

dat i valkrets, där underskottsparti vid den centrala sammanräkningen tillerkänts utjämningsmandat. Härvid har man emellertid föreslagit en sådan spärr, att ett parti, i förhållande till den länsvis gjorda sammanräkningen, inte skall kunna förlora mer än ett mandat i en valkrets. Att man ansett sig böra införa en sådan spärr säger en hel del om det föreslagna systemets verkningar.

Oppositionspartiernas förslag, såväl de som framförts motionsledes som de i högerns och folkpartiets reservation framförda, har det gemensamt att de syftar till den hela och fulla proportionalitetens uppnående. Hittills har riksdagen inte velat vara med på ett utjämningsförfarande genom rikstilläggsmandat, rikslista eller utjämningsmandat enligt reservationens regler. Detta system kommer att få verkningar, som försvagar personmomentet, gör det hela svårförståeligt för väljarna och försenar meddelandet av valresultatet till allmänheten. Det måste ju också uppkomma olustkänslor, när ett parti i den ena valkretsen efter den andra lång tid efter valets förrättande förlorar mandat, som genom tidigare sammanräkning tilldelats partiet och som medfört att en viss person redan blivit utpekad i tidningarna såsom ledamot av riksdagen. Och dessa olustkänslor måste bli så mycket större som det parti, vilket frånges mandata, har en betydligt större röstkvot inom valkretsen än det parti som erhåller utjämningsmandatet.

Även om enligt folkpartimotionen och reservationen utjämningen genom frångående och tilldelande av mandat sker i en och samma valkrets, innebär dock systemet ett hänsynstagande till avgivna röster utanför valkretsen. Detta kan enligt min mening inte stå i god överensstämmelse med grundlagens nuvarande avfattning. Enligt riksdagsordningen är mandaten bundna till valkretsen. Detta i grundlagen före-

Ändrat valsätt vid val till riksdagens andra kammare.

skrivna, till valkretsen knutna sätt att utse riksdagsmän anser jag vara oförenligt med ett utjämningsförfarande, där röster utanför valkretsen kan bli avgörande för mandatfördelningen. Det är ju hänsynen till fördelningen av rösterna i hela riket som är anledningen till att ett parti mister eller erhåller mandat i en utjämningsvalkrets. Utskottet, som inte har kunnat tillstyrka motionen, har inte haft anledning att ingå på en undersökning huruvida de föreslagna åtgärderna är genomförbara utan grundlagsändring. Hade en sådan prövning kommit till stånd, tror jag att utskottsmajoriteten kommit till samma uppfattning som den jag härigenom givit uttryck för. Att det i högermotionen föreslagna utjämningsförfarandet tarvar betydande grundlagsändringar förutsätter även motionärerna. Nog borde man kunna vara överens om att det i reservationen föreslagna utjämningsförfarandet inte står i god överensstämmelse med grundlagens syfte och anda.

Det kan förtjäna uppmärksammas, att i högermotionen ifrågasättes behovet av vissa spärrar, som vore ägnade att motverka uppkomsten av småpartier. Man är sålunda inte främmande för den tankegång, som utskottet utvecklat. Jag erinrar även om den spärr, som dels föreslagits i och dels ligger mer eller mindre dold i högerns och folkpartiets reservation om röstkvotens storlek för erhållande av utjämningsmandat. Man har i diskussionen om valsättet från oppositionen framhållit, att varje avgiven röst måste tillerkännas samma värde. Vill man nå detta mål måste rätten till utjämningsmandat tillerkännas även sådant parti eller grupp, som inte erhållit mandat i någon valkrets, men där rösterna i hela riket skulle berättiga till ett eller flera mandat därest hela landet vore en valkrets. Ja, dithän kommer man om man driver proportionalitetsfördelningen till sin yttersta gräns. När man

tydligt inte vågar eller vill taga konsekvenserna av detta resonemang och gå så långt i utjämningsförfarande, blir skillnaden mellan anhängare och motståndare till det föreliggande utskotts-förslaget i detta avseende icke av principiell natur. Det blir mera en fråga om lämplig avvägning.

När man, såsom skett i vissa fall i några tidningar, stämplar regeringsförslaget såsom odemokratiskt, har man nog gått för långt. Ingen vill väl på allvar påstå, att England inte är ett demokratiskt styrt land. Men där har man majoritetsval i enmansvalkretsar. Vid senaste valet i England erhöi det konservativa partiet en rätt stark majoritet i parlamentet, och detta på ett mindre samlat röstetal än arbetarpartiet. Men trots dessa orimligheter — som dessa förhållanden förefaller för många människor i vårt land — vill folkmajoriteten i England ha sitt valsystem kvar och inte övergå ens till ett moderat proportionellt system. Nog vore det hårt, om man exempelvis stämplade Rickard Sandler eller Gustav Möller som odemokratiska, därför att de är anhängare av majoritetsvalprincipen.

Det är ju särskilt borttagandet av kartell- och fraktionsbeteckningarna på valsekeln, som utlöst bittra uttalanden. Jag erinrar då om att man i det borgerliga lägret klagat över att man tvingats att använda kartellen, som man ansett vara en politisk belastning men som framtvingits för att erhålla en bättre proportionalitet. Jag vill då erinra om vad utskottet framhållit, nämligen att den proportionella fördelningen av mandaten enligt propositionen blir något förmånligare utan karteller än förut med karteller. Om det sålunda låg allvar i uttalandena om att man ville bort från kartellerna, har jag svårt att förstå indignationen.

Alla vet ju också om att något kartellförbud inte har utfärdats. Här är det sålunda endast fråga om en åter-

Ändrat valsätt vid val till riksdagens andra kammare.

gång till förhållandena före 1924. Dessa bestämmelser ansågs på den tiden inte utgöra något fullständigt hinder för partiets samverkan. Det är med utgångspunkt från tidigare års valsiffror endast i några få valkretsar där ett samgående mellan de borgerliga oppositionspartierna kan anses så förmånligt, att det teoretiskt kan leda fram till mandatvinst. Tvärtom kan ju uddatalsmetoden, även den jämkade, teoretiskt ge mandatvinst genom uppdelning av ett parti. Man har då frågat, varför man borttagit kartellbeteckningen men inte infört ett lagförbud mot partiuppdelning. Jag vill härtill svara, att en partiuppdelning, rent valtekniskt sett, inte är något annat än en nybildning av ett parti. En lagstiftning skulle här bli utomordentligt svår att genomföra. Man kan också utgå från att riskerna för ett parti att dela upp sig är både stora och svårberäknade. Även mindre förskjutningar i beräknade valsiffror kan ge helt andra och ogynnsammare resultat än man avsett vid partiuppdelningen.

Ett parti som vill leva och växa måste ju tro sig ha en verklig samhällsuppgift att fylla, måste tro på möjligheten att växa i styrka och samhälleligt inflytande. Men ett parti som sålunda tror på en framtid kan inte äventyra sammanhållningen för en tvivelaktig spekulatioon och en eller annan mandatvinst. Detsamma kunde nog även sägas om spekulationer i tillfälliga framgångar genom valkarteller.

Vid behandlingen i utskottet visade det sig finnas föga av sympatier för att valkretsarna inte skulle följa länsgränserna. Länen är oftast en naturlig uppdelning av riket med betydande gemensamma intressen för medborgarna inom länet. Det lilla Gotlands eller Blekinge län har t. ex. föga gemensamt med något annat län vare sig geografiskt, befolkningsmässigt, näringspolitiskt eller ur kommunikationssynpunkt. Om dessa län bibehålles som särskilda

valkretsar liksom Jämtland län och härigenom andra kammarens mandatantal skulle stiga till 232 eller i allra sämsta fall 233 är väl detta ingen riksolycka. Det har ju egentligen ingenting att göra med om man skall fixera ledamöternas antal till ett större eller mindre antal än det nuvarande. Jag erinrar om att detta förslag inte betyder detsamma som ett tidigare framfört om att mandat skulle tagas från Stockholm och tillföras landsorten. Här är det fråga om att hela landet visar en viss generositet mot befolkningen i dessa de minsta länen, vilket jag tycker vi har råd med. Jag medger gärna att detta betyder ett något ökat värde för rösterna i dessa små län, men häremot har man reagerat ganska litet även inom den borgerliga oppositionen. Jag hänvisar i detta fall till de delade meningarna inom denna opposition.

Om man vill att valkretsarnas gränser skall sammanfalla med länsgränserna, hade det måhända tett sig naturligt att man nu hade sammanslagit Älvsborgs läns båda valkretsar. Att utskottet har stannat för en skrivelse till Kungl. Maj:t beror på att det sannolikt skulle mött olägenheter om sammanslagning skett redan till höstens val. Åtminstone något av de politiska partierna har redan sina vallistor klara, och olägenheter även av annan art kunde tänkas uppkomma av en omedelbar sammanslagning. Därest Älvsborgs läns båda valkretsar sammanslås, är ju motionen om överförandet av Gäsene storkommun till Södra Älvsborgs län besvarad. Utskottet har ansett att båda dessa förslag bör bli föremål för prövning av Kungl. Maj:t.

Härmed tror jag utskottets förslag blivit åtminstone så mycket motiverade, att jag vågar yrka bifall till utskottets hemställan i samtliga punkter. Jag tror det skulle vara av värde om utskottets förslag kunde samla en stark majoritet i denna kammare. Jag är väl

Ändrat valsätt vid val till riksdagens andra kammare.

medveten om att det finns partikamrater som anser det föreliggande förslaget så oförmånligt för partiet att man helst går på avslagslinjen. Jag är för min del övertygad om att man här skjuter något över målet liksom den borgerliga oppositionen gjort. Ett partis framtid hänger inte på ett eller annat mandat vid ett andrakammarval utan är beroende på det förtroende som kan skapas för partiets idéer och dess praktiska politik. Även om jag erkänner att det föreslagna valsystemet inte är fördelaktigt för det socialdemokratiska partiet, anser jag det vara både försvarbart och godtagbart, och kan därför rekommendera det till antagande av denna kammare.

Herr von FRIESEN (kort genmäle): Herr talman! Herr Fast anför som en förtjänst hos det föreliggande förslaget, att det i alla fall syftar till en högre grad av rättvisa än gällande lag.

Men vad är det egentligen för farligt som inträffar om vi når den några få mandats justering, som en mycket fullständigare rättvisa skulle innebära?

Jo, för det första att vi inte får en handlingskraftig regeringsmajoritet. Jag tycker detta innebär en mycket allvarlig kritik mot den hittillsvarande regeringen och den nuvarande koalitionen, som härvid indirekt beskrives såsom mindre handlingskraftig.

Herr Fast framkallar så för det andra visionen av det franska systemet, om vi uppnår denna justering. Men det finns ingen som helst anledning att antaga att det plötsligt i vårt land skulle uppstå en lång rad med nya små partier, därför att det socialdemokratiska partiet fick tre eller fyra mandat mindre i andra kammaren. Självfallet är hela denna tankegång en konstruktion.

När herr Fast ifrågasätter att ett accepterande av reservationen vore grundlagsenligt, vill jag till slut, herr talman, invända att reservationen är

underskriven av en av vårt lands statsrättsexperter, professor Herlitz. Jag är alldeles övertygad om att han inte skulle sätta sitt namn under något som tangerade grundlagsstridighet. Det finns experter som går ännu längre och anser den nuvarande lagen så tänjbar att man t. o. m. skulle kunna införa tilläggsmandat inom ramen för gällande lagstiftning. Det tror inte jag, men reservationens förslag ligger helt inom grundlagens ram.

Skall man föra en argumentering om grundlagens tillämplighet, kan det i lika hög grad göras beträffande majoritetens förslag, där man inför sådana avvikelser från proportionaliteten som detta system med divisionstalen 1, 4, 3, 5 o. s. v. Om vi skall börja *den* granskningen, är det väl fråga om inte det kungl. förslaget också befinner sig i farozonen!

Herr FAST (kort genmäle): Herr talman! Jag vill först tacka herr von Friesen för att han gjorde det ärliga erkännandet, att detta i varje fall var en bättre proportionalitet än det förutvarande systemet. Det är inte så ofta man får höra ett sådant erkännande i diskussionen om detta förslag.

Sedan skulle jag vilja säga till herr von Friesen, att även om man är beredd att gå ett stycke på vägen behöver man väl inte av rent principiella skäl gå vägen ända till slut om man nu ser, att vägen slutar med ett farligt stup eller vid något annat obehagligt mål. Jag har aldrig sagt att det skulle ha en avgörande betydelse om ett parti förlorar eller vinner ett par mandat. Detta har jag försökt framhålla i mitt anförande. Har man denna uppfattning, då får man, menar jag, även se på de principiella verkningarna. Jag har också försökt klargöra att jag icke — och inte heller utskottet — ser detta förslag som en tillfällig anordning, utan vi ser det som en anordning på längre sikt. Då löper man emellertid onekli-

Ändrat valsätt vid val till riksdagens andra kammare.

gen de risker, som jag här angivit. Man vet nämligen inte hur utvecklingen kommer att gestalta sig. Det är självklart, att har man en gång letts in på dessa vägar med utjämningsmandat, då får man löpa linan ut, det är jag fullt medveten om. Men om man inte, herr von Friesen, vill löpa linan ut, då är det bättre att stanna där man befinner sig.

Beträffande talet om grundlagsändring vill jag säga, att jag inte velat göra mig till någon expert på detta område. Jag har försiktigt talat om min mening i denna fråga och inte om utskottets uppfattning. Jag tror dock att utskottet skulle ha delat min mening, ty det är ändå en väsentlig skillnad mellan regeringspropositionens och reservationens förslag. I det senare förslaget är ju mandaten egentligen inte knutna till valkretsen utan göres beroende av förhållandena utanför valkretsen, och det är detta som föranlett mina invändningar ur grundlagssynpunkt. Jag är fullt medveten om att grundlagen är skriven på det sättet, att det kan tillåtas jämkningar både på det ena och det andra området. Jag har suttit tillräckligt länge i konstitutionsutskottet för att förstå det. Detta är dock betänkligt om grundlagens anda hårt pressas.

Herr HALL: Herr talman! Varje gång proportionalismen kommer upp till behandling i riksdagen eller i tidningspressen framträder det alltid ett antal deltagare i diskussionen som säger ungefär så, att egentligen är jag anhängare av majoritetsval, men eftersom det inte går att få någon majoritet för detta system inom den tid som nu kan överblickas, så kan vi väl ha kvar det proportionella eländet och försöka göra det bästa möjliga av det.

Om man vågar anmäla tvivel på att alla dessa är anhängare av ett majoritetsval så beror det kanske främst därpå, att de flesta av dem som säger på detta sätt har mycket svårt för att tåla den minsta lilla orättvisa i den

proportionella fördelningen av mandaten. Man frågar sig, hur dessa människor då skall stå ut med att se den grova orättvisa, som ett majoritetsval måste medföra för dem, som har upfunnit begreppet »riksproportionalitet» och anser att det är en ledstjärna man bör styra efter när man ordnar valsättet eller sammanräkningsmetoderna.

Anledningen till att valmetoden i ett land som Sverige är en smula krångligare än i t. ex. England är inte så svår att hitta. I förhållande till befolkningens storlek är Sverige ett vidsträckt land med mycket skiftande närings- och bosättningsförhållanden m. m. Bebyggelsen är på några ställen i landet tät, men den är i regel mycket gles. Industriebefolkningen är stor och har en överväldigande majoritet i vissa landsdelar, medan jordbruksbefolkningen helt behärskar andra landsdelar. Om man i ett sådant land skulle anordna ett majoritetsval, så skulle säkert många bli överraskade av resultatet. Antagligen skulle det gå på det sättet, att stora samhällsgrupper bleve nästan utan representation i hela landsdelar, medan andra samhällsgrupper bleve lika illa ställda i andra landsdelar och där bleve praktiskt taget utestängda från representation. Det är ganska svårt att se, hur borgerligheten skulle kunna göra sig gällande i Norrland, i Bergslagen och i sådana län som Södermanlands, Östergötlands och Malmöhus län. Det röre mycket svårt att göra en enda enmansvalkrets i dessa län, där de borgerliga partierna skulle få majoritet. Det är nästan lika omöjligt att i Skaraborgs län hitta en krets, där arbetarna skulle få ett mandat. Det finns flera liknande län. Antagligen skulle majoritetsvalets nu så övertygade anhängare bli ganska förskräckta om de skulle få se ett majoritetsvals verkningar, där man i halva riket fullständigt suddade ut hela samhällsklasser från representation. Om det nu är på detta sätt, så

Ändrat valsätt vid val till riksdagens andra kammare.

kanske vi tills vidare kan lämna diskussionen om majoritetsval. Jag tror att det mera är någonting som man talar om vid högtidliga tillfällen än som man på allvar vill vara med om att införa. I varje fall fordras det en öppen bekännelse att man inte eftersträvar någon riksproportionalitet. Gör man det, då är majoritetsvalet odugligt.

Om vi nu på grund av många skäl anser oss vara bundna vid det proportionella valsystemet så är det därmed inte givet, att vi skall hålla på och lappa på det hur mycket som helst. Den d'Hondtska regeln, som vi och nästan alla länder med proportionellt valsystem använder, är en god fördelningsregel. Den har en enkelhet i sin byggnad, som ingen annan regel har. Alla mandat kan fördelas efter en enda regel. Det behövs inga spärranordningar och inga undantag. Den är lätt att hantera — så lätt, att vilken kommunalfullmäktigeförsamling som helst kan ordna proportionella val. Regeln har dessutom den fördelen, att den nu har en mer än 40-årig tradition, vilket ytterligare bidragit till att göra folket förtroget med hela metoden. Nog skall det väl ändå mycket starka skäl till för att slopa en så utmärkt anordning som den d'Hondtska regeln, som ändå inte åstadkommit några orättvisor, vilka på något sätt är jämförliga med dem, som majoritetsvalet vid nästan alla tillfällen medför.

Fördelen med att gå ifrån den d'Hondtska regeln skulle enligt propositionens och utskottets förslag vara tvåfaldig. Dels skulle det åstadkomma en rättvisare mandatfördelning. Med »rättvisare» menar man endast riksproportionaliteten. Man syftar inte till någon rättvisa inom valkretsarna. Där blir det uppenbarligen grova orättvisor — som utskottets talesman nyligen förklarar sig acceptera — så grova orättvisor t. o. m., att minoriteten kommer att få majoriteten av mandaten. Detta kan utan vidare godtagas i riksproportionalitetens in-

tresse. Man menar således att det skulle bli en rättvisare mandatfördelning över hela riket.

Den andra fördelen med detta förslag skulle vara, att man skulle bli befriad från kartellerna. Hur förhåller det sig nu med denna fördel? I ett betydande antal valkretsar kommer alltså mandatfördelningen att påverkas av om vissa partier går i kartell eller inte. Det är alldeles obestridligt — detta har också utredningsarbetet visat — att mandat kan flyttas genom att vissa partier uppträder i kartell. Är det då sannolikt, att partierna kommer att avstå från att uppträda i kartell bara därför att riksdagen antagit en ny sammanräkningsregel? Denna regel förändrar ju inte kartellens verkningar på något sätt. Den har alltså den fördelen, att den tillför vissa partier mandat, som de inte skulle få därest de skulle gå ifrån kartellförfarandet. Det finns ingen anledning att antaga, att partierna skulle komma att uppträda på ett annat sätt än de hittills gjort vid nästa val — d. v. s. uppträda så att det får så många mandat som möjligt för sina röster. Detta är väl ändå det enda rimliga antagandet. Följaktligen måste man också räkna med att ha kartellerna kvar i viss utsträckning.

Men, säger man, kartellerna kan i alla fall begränsas, ty det finns inte lika många valkretsar där kartellerna med den nya metoden medför fördelar som med den gamla. Det är riktigt. Men är det någon fördel att kartellerna begränsas, om man inte helt kan undvara dem? Fördelarna med att undvara kartellerna skulle väl ligga däri, att ett parti så att säga slapp att kompromettera sig genom att uppträda gemensamt med ett annat parti, ett parti, som man i varje fall officiellt vill särskilja sig från i politiskt avseende. Man menar att kartellförfarandet är en belastning för det parti, som är indraget i det. Partiet kan nämligen inte klart avgränsa sig mot de övriga i kartellen deltagande partierna. Jag skulle således här föreställa mig,

Ändrat valsätt vid val till riksdagens andra kammare.

att det är lika illa om man bildar kartell i femton, tjugo eller endast fem valkretsar. Accepterar partierna kartellförfarandet över huvud taget, då förefaller det ju som om olägenheterna vore precis lika stora om kartellförfarandet tillämpas i en enda valkrets eller i alla valkretsarna. Så snart ett parti medgivit att det kan uppträda i ett val tillsammans med andra partier och under gemensam partibeteckning, då har man ju inte längre den styrkan att kunna påvisa, att man går fram självständigt. Man kan inte säga, att den som röstar med oss, han ger inte sin röst åt något annat parti — han ger inte ensken av att ge sitt stöd åt något annat parti. Härvidlag uppnår man således uppenbarligen inte det uppsatta målet.

Hur är det då med den andra punkten, d. v. s. den större proportionella rättvisan? Blir det en bättre riksproportionalitet genom att acceptera en uddatalsmetod med spärr? Man säger att så blir fallet. Detta visar det siffermaterial, som utredningen kommit fram till — ett siffermaterial, som bearbetats vidare i propositionen och nu slutligen i konstitutionsutskottet. Vi skall lägga märke till att hela denna beräkning i alla tre instanserna bygger på att kartellerna upphör och att partierna håller samman som partier utan att splittra sig. Alla är medvetna om att detta är ett antagande, som är mera en önskedröm än en realitet. Man kan inte vänta att kartellerna försvinner. Mandaten måste kunna flyttas på grund av ett kartellförfarande. Det kan rubba beräkningen. Hur många mandat, som sedan kan flytta mellan partierna genom att partierna splittras, kan man inte beräkna. När det gäller kartellförfarandet finns det åtminstone vissa hållpunkter för ett bedömande av i vilka valkretsar karteller kommer att bildas eller inte. Någon beräkning av partiledningen kan nog över huvud icke verkställas, men på detta område finns det många möjligheter till kombinationer.

Jag vågar därför påstå, att det inte går att säga, att uddatalsmetoden medför någon bättre proportionalitet än den d'Hondtska regeln. Man kan helt enkelt inte fastställa det, såvida man inte på förhand får besked om vilka partier som kommer att kartellera, vilka som kommer att hålla ihop och vilka som kommer att dela upp sina partier i syfte att genom fördelning vinna mandat. Så länge metoden lämnar full frihet till båda delarna, finns det ingen säker hållpunkt för en bedömning av huruvida den s. k. rättvisan blir bättre med det nya systemet än med det gamla.

På en punkt är det emellertid alldeles påtagligt att rättvisan blir mindre. Det gäller i de valkretsar, där minoriteten får majoritet. I hur många valkretsar detta kommer att ske kan man inte veta förrän man får se röstsiffrorna. Utskottets talesman har ju medgivit, att möjligheter härtill finns i flera valkretsar, jag behöver därför inte komma med någon bevisning. Bevisning finns för övrigt redan i utredningsmaterialet. Man kan gå ifrån diskussionen genom att hänvisa till vad herr Fast har sagt, nämligen att utskottet har accepterat tanken på att majoriteten i vissa valkretsar i riksproportionalitetens intresse kan komma att få ett mandat mindre än minoriteten. Man räknar nämligen med att ett sådant i en valkrets missgynnat majoritetsparti i någon annan valkrets kan få kompensation genom att där bli i någon mån överrepresenterat, vilket som jag nyss har påpekat kan ske tack vare partiuppdelningen.

Det är verkligen en svag punkt hos den nya metoden: om det kan inträffa i en valkrets att minoriteten får majoritet i mandat, kan detta uppenbarligen inträffa i alla valkretsar. Detta betyder att folkmajoriteten kan komma att förvägras majoritet i parlamentet. Det kan visserligen sägas att det inte har funnits någon valmetod, som ger dubbel garanti på det sättet att den dels garanterar

Ändrat valsätt vid val till riksdagens andra kammare.

folkmajoriteten en majoritet i parlamentet och dels också utgör ett absolut hinder för en minoritet att få majoritet. Majoritetsvalet innebär ju som bekant vanligen, där det tillämpas, att minoriteten får majoritet. Det accepterar man öppet då det är en konsekvens av valmetoden. Så snart det finns mer än två partier, blir det i regel så att det parti, som vinner majoriteten, icke har uppnått majoritet bland väljarna. Majoritetsvalmetodens anhängare accepterar ju öppet detta förhållande. Antagandet av ett proportionellt valsätt innebär ju ett bestämt hinder mot att minoriteten skulle kunna få majoritet. Här ifrågasätter man nu att införa en metod, som uppenbarligen möjliggör detta.

På förhand verkställda beräkningar om hur ett proportionellt val kan utfalla med den d'Hondtska metoden bestyrker, liksom också praktiska erfarenheter, att det finns möjligheter för en minoritet av väljarna att få majoritet i riksdagen med tillämpning av denna metod. Däremot finns det varken någon praktisk eller teoretisk möjlighet att förhindra majoriteten att få majoritet i riksdagen med tillämpning av denna metod. Samma beräkningar visar också att det enligt uddatalsmetoden finns möjlighet att förvägra folkmajoriteten dess rätt att få majoritet i riksdagen. För att erhålla en absolut garanti för att majoriteten skall få riksdagsmajoritet måste majoriteten i varje fall överstiga 55 procent av väljarna. Det är väl inte troligt att något sådant teoretiskt fall verkligen inträffar, men redan möjligheten härav borde avskräcka från att införa ett valsätt av denna typ.

Om man sålunda med de hittills förda utredningarna i stort sett har misslyckats med att vinna vad man skulle vinna, har man å andra sidan sagt att man ville göra ett experiment med den nya metoden för att se om den är bättre än den gamla. Jag vill då ställa frågan: Hur skall man kunna se det, när det gäller en metod av uddatalsmetodens

karaktär, som inte har någon bestämd princip alls, och som tillåter både kartellförfarande och partisplittring för att vinna mandat? Det är alldeles påtagligt, att man genom ett experiment inte blir mycket klokare, ty partiuppdelningen kan i nästa val vara en helt annan och ge en helt annan mandatfördelning. I och med att man rör sig med en metod, som i vissa fall kan premiera uppdelningen av partierna, har man ju berövat experimentet dess vägledande egenskaper. Man kommer efter experimentet att vara lika klok på metodens verkningar som man var innan man verkställde experimentet.

Jag tror nog därför att det klokaste beslut riksdagen i dag kan fatta vore att lämna frågan till dess man finner någon säkrare väg, på vilken man kan reformera proportionalismen än den metod som nu föreslagits. Jag hemställer därför om avslag på såväl Kungl. Maj:ts förslag som utskottets hemställan.

Herr FAST (kort genmäle): Herr talman! Herr Hall föll för frestelsen att bevisa litet för mycket denna gång; det är alltid farligt. Herr Hall menade, att man för att man skulle vara säker på att få majoritet skulle behöva 55 % av alla avgivna röster. Då jag i mitt anförande medgav att dylika verkningar kan uppstå i enstaka fall, trodde jag inte att man behövde syssla med vad som ändå har framgått av tabellerna från de senaste årens andrakammarval. Med utgångspunkt från dessa siffror, som väl ändå har något att säga oss — det är väl inte troligt att det skulle bli ett helt och hållet annat utfall, även om skiftningar givetvis kan finnas vid höstens val — kan man dra den slutsatsen, att en majoritet enligt det system som är föreslaget kan vara säker på att erhålla riksdagsmajoritet, vilket inte utesluter att skiftningar i en eller flera valkretsar kan ske på de sätt som både jag och utskottet medgivit.

Ändrat valsätt vid val till riksdagens andra kammare.

Jag tyckte det var nödvändigt att få detta sagt i denna debatt.

Herr HALLEN: Herr talman! Jag skall börja med en liten bekännelse. När den kungliga propositionen offentliggjordes och pressens reaktion därefter kom, gjorde den på mig ett ganska olustigt intryck vid första påseendet. Det var särskilt en del av kritiken, som jag var mycket känslig för. Det var att man påpekade, att här föreslogs ett provisorium och att förslaget snickrats ihop för att fylla ett visst valpraktiskt ändamål.

Jag erinrar mig hur jag för några år sedan var med i en delegation riksdagsmän, som var nere i Paris strax efter det franska nationalförsamlingen hade genomfört en ny valordning. Man tyckte sig i denna kunna spåra fingrarna av vissa partier, som hade arrangerat det till sin fördel. Man kan säga att en valordning är ett så viktigt instrument för demokratin, att den inte bör göras till föremål för något slags experiment utan bör behandlas på ett annat sätt. Det var den första invändning, som jag var mycket känslig för.

Den andra invändningen var den, att man genom kartellförbudet förgriper sig på de enskilda medborgarnas rättigheter. Vi får inte, som en utskottsledamot, vars frånvaro jag i dag beklagar, nämligen herr Håstad, som av sjukdom är förhindrad att föra utskottets talan, framhöll, att man förgriper sig på valmännens rätt, i det man förhindrar dem att associera sig med andra och reducerar kanske röstvärdet för hela grupper.

En tredje invändning, som jag också var mycket känslig för, var att regeringsförslaget utan trängande skäl hade delningstalet 1,4 vilket åstadkommer en avvikelse från den största möjliga rättvisan med 10, medan de andra förslagens avvikelser varierade mellan 6,8 och 7,8. Jag vill inte, herr talman, be-

strida att sådana anmärkningar, om de har fog för sig, är ytterst allvarliga. Ty en valreform bör vara till lika gagn för alla medborgare. Det är olustigt om den ivrigt bekämpas av vissa politiska grupper.

Emellertid, herr talman, vill jag framhålla, att man genom att studera denna fråga kommer åtminstone till ett resultat, varom alla borde vara ense, nämligen att man alldeles tappat lusten att här fälla några kategoriska omdömen i någondera riktningen. Saken är ingalunda klar. Överraskningar är inte uteslutna.

Om man också inte finner det sympatiskt att utsätta det viktiga instrumentet, som en valordning är, för tidsbegränsade experiment, kan det ändå denna gång — märk väl denna gång — vara förlåtligt med tanke på att förslaget faktiskt är *ett steg ut i det okända*. Man behöver en praktisk erfarenhet för att få veta om det skapar, inte favörer för ett visst parti men något större rättvisa. Skulle det visa sig efter valet, att det inte blir på det sättet, bör naturligtvis denna metod överges och ersättas med en annan. Det förmodar jag också är regeringens uppfattning.

Detta var angående den första kritiska invändningen. Den andra gäller kartellförbudet.

Det har sagts av herr Fast att något hinder för samverkande partier att använda gemensam valbeteckning finns inte, och då kan man ju i fortsättningen tillgodogöra sig varandras överskotts-röster från det ena och andra hållet. Jag har svårt att förstå den känslighet, som vi fått höra ifrån högern och folkpartiet, att det vore bättre att ha en sådan ordning, att man slipper samverkan. Ja, är det så förfärligt komprometterande? Denna samverkan etableras ständigt här i riksdagen. Visserligen har där varje parti sin speciella linje i en hel del frågor, men när det kommer till kritan, etablerar man mycket trofast en samverkan. Den har gått

Ändrat valsätt vid val till riksdagens andra kammare.

folk i blodet, och man blir nog inte så chockerad om den får fortsätta.

Däremot följer av detta, att de olika grupperna och framför allt de samverkande grupperna måste ålägga sig en stark självdisciplin. Man lär nog, fastän inte formellt nödvändigt, få avstå från allehanda sockenlistor, med vilka man ofta mot bättre vetande kunnat stimulera troskyldiga valmän med förhoppningar om att få dessa bygdekandidater placerade, fast man visste att de inte hade någon möjlighet därtill. Att denna sockenflora, som särskilt rikligt har gödslats och vattnats av framförallt folkpartiet, nu får vissna ner tror jag vi alla betraktar såsom en verklig vinst.

Av större räckvidd är emellertid invändningen emot förslaget att det uraktlåter att tillgripa en räknemetod, som ger största tänkbara rättvisa åt de olika partierna. Det är klart att det ligger en viss tyngd i detta argument, och alla kunna väl vara ense om — både de som försvarar propositionen och dess motståndare — att en mandatfördelningsmetod, som berövar ett parti dess *berättigade* och *skäliga* inflytande, är av ondo. Men märk väl, jag säger dess berättigade inflytande, och där tillåter jag mig i all anspråkslöshet, herr talman, att åter kalla i minnet vad som sagts förut här i riksdagen i debatten angående den absoluta proportionella rättvisan. Jag tillät mig att här i riksdagen för 24 år sedan — det var den 19 maj 1928 — säga på tal om den s. k. millimeterrättvisan, vilket uttryck jag tror jag myntade vid detta tillfälle, följande: »Riksdagen skall representera folket men skall icke vara som ett läskapper, där snart sagt varje skiftning i folkmeningen med exakt precision avtecknar sig.» Detta håller jag på fortfarande. Jag tillade vidare: **Jag vill uttala den hädiska satsen, att det måste finnas en rimlig marginal för både vinster och förluster. Men samtidigt skall det kännas både när man vinner**

och när man förlorar. Man skall ha en viss vinstmarginal för den som vinner. Och ett tillbakavikande parti, som sköter sig så, att det börjar förlora folkets förtroende, skall på ett kännbart sätt förnimma sin hopkrympning. Om det då blir några mandat för mycket eller för litet på någondera sidan är inte så riksviktigt, men en skärpt både vinst- och förlustrisk måste onekligen stimulera det politiska intresset.»

Jag tillade, att man kan då invända, att så resonerar bara den som tillhör majoriteten. »Men» — tillade jag — »jag vill bedyra att jag och många i vårt parti hoppas att hur än ödena skifta i de politiska idéernas böljegång skola vi aldrig stödja några förslag, som riskera att paralysera slagkraften hos de politiska grupperna och skapa parlamentsleda, som i sin tur luckrar upp marken för demokratin och förbereder dess motsats.»

Med detta vill jag alltså ha betonat, herr talman, att vi naturligtvis skall hålla på en sträng rättvisepincip vid fördelningen men att vi absolut avböjer denna s. k. fulländade, till den yttersta decimalen genomförda princip. Det måste finnas en mittlinje, där man får skipa rättvisa och stimulera valmanskåren. Den skall veta att den, om den sköter sig väl, liksom får en extra premie, en belöning, och de som missköter sig skall inte bara med linjal kunna räkna ut, hur mycket de mister, utan de skall mista något obetydligt därutöver. Inom anständiga marginaler tror jag inte att det politiska intresset på något håll skulle förlora på den saken.

Men frånsatt dessa synpunkter lider oppositionens förslag av ett annat fel. Det har förut behandlats av herr Fast, och jag kan därför ta det mera summariskt. Det föreslås i reservationen ett utjämningsförfarande, där man plockar ihop alla överskottsroster i riket och verkställer på det sättet en ny sammanräkning, som justerar det första valre-

Ändrat valsätt vid val till riksdagens andra kammare.

sultatet. Det innebär, att ett parti, som t. ex. i en valkrets vunnit en klar seger och fått tre mandat av fem, efter en vecka får veta att det får avstå ett mandat till ett parti i valkretsen, som egentligen lidit nederlag. Där kan partiet säga: Ni vann matchen i första halvlek, men sedan frändömdes vi ett mål. Man kan fråga sig, om sådant stimulerar det politiska intresset.

Jag skall ta upp den fråga, som vi i utskottet bara snuddat vid, genom att ställa spørsmålet: Hur stämmer detta förfaringssätt med principen, att varje valkrets själv väljer sina valmän, hur stämmer det med grundlagens bud? För att använda en populär bild: här tränger främmande valmän över valkretsens gränser och deltar i valets slutomgång. Av riksdagsordningen får man klart den uppfattningen, att valkretsarna ensamma var för sig korar sina representanter.

Nu är det visserligen sant att med detta utjämningsförfarande hämtas denna extra representant från den valkrets, som det gäller, men han väljes delvis av andra valmän, som inte hör dit och inte deltagit i valet i valkretsen, och då kan man ifrågasätta om detta överensstämmer med grundlagens mening.

Jag skulle, herr talman, vilja lyckönska folkpartiet för att det i denna omgång fått högern med på denna linje med tilläggsmandat, som högern i alla fall hittills energiskt bekämpat. De som har varit med litet i riksdagen kommer ihåg, när professor Lindskog och den intelligente redaktör Björck i Kristianstad och Ragnar Lundqvist, som nu sitter i första kammaren, gjorde allt vad de kunde för att bevisa, hur orimlig principen med tilläggsmandat var. Nu har i alla fall högern och folkpartiet slagit ihop sina påsar.

Det synes uppenbart, att om man nu bifaller reservanternas förslag, har man tagit första steget mot den stora riksvalkretsen, man har liksom brutit

sönder valkretsarnas gränser. Det kommer vi inte ifrån. Då är man framme vid den punkt, där den absoluta rättvisan och den fulländade proportionalismen tronar i högsätet med all sin mekaniserande och personligheten undanträngande karaktär, om det nu skall vara någonting att stå i för.

Emellertid kan man också tänka sig ett annat sätt. Man kan ordna det så, att man visserligen inte rör vid valkretsarnas valresultat men placerar en rad kandidater på en rikslista med hänsyn till samtliga röster i riket. I så fall blir det emellertid först och främst sämre proportionell rättvisa i valkretsarna, då de får färre kandidater att välja, om en del skall dras undan till en riksvallista. Vi är då framme vid det gamla problemet från de gångna åren om hur man skall uppfatta en sådan riksvallista. Vad är det för slags kandidater, som skall stå på den? Skall det vara en elit av dagens eller tidens politiska krafter, ett slags förstaklasskandidater, mot vilka de vanliga valkretskandidaterna skulle verka som andraklasskandidater, eller kanske man skall plocka upp på en dylik lista sådana, som befinner sig i riskzonen, som står på osäker plats, eller skall man åstadkomma en kombination av dessa kategorier, så att både stjärnpolitiker och politiker i sjönöd skulle placeras på riksvallistan? Det är en fråga.

Nu kan man visserligen invända att det där behöver man inte analysera. Det är inte aktuellt i dag. Det är mycket riktigt, att det inte är aktuellt i dag, men den dag kan komma, då man i sin strävan efter den absoluta matematiska rättvisan tvingas att ta det steget. Och då menar jag att man skall se upp. Det är ett gammalt ordstäv som säger, att om man tagit en viss potentat i båten, får man också ro honom i land, och ett annat som säger, att om man ger honom ett finger, tar han snart hela handen.

Ändrat valsätt vid val till riksdagens andra kammare.

Herr talman! Det har fällts många hårda ord mot regeringsförslaget, och i början var jag mycket känslig för detta. Man insinuerade, att regeringsförslaget innebar en tillfällig spekulation, vilket gjorde det mycket olustigt. Jag vill inte bestrida, att systemet inte är fritt från skönhetsfläckar. Men det är en sak. En annan sak är att man i pressen — jag vet inte, om det kommer att ske här i debatten, men jag hoppas att det inte gör det — talat om en cynisk spekulation hos regeringen att försäkra sig om en ännu större majoritet, eller man menar, att nu hade det kommit in en hård, en ny och främmande hänsynslös ande i svensk politisk debatt. Tidningarna har också skrivit att demokratierna ruttnar och förfaller o. s. v. på grund av regeringens åtgärd. Med anledning därav skulle jag vilja säga, att det inte finns någon proportion mellan de hårda orden och det resultat, som uppnås med det föreliggande förslaget. Verkligheten talar nämligen ett annat språk.

Jag har tillåtit mig ombestyras att få fram den svarta tavlan, där de ärade ledamöterna kan se resultatet av de tre senaste andrakammarvalen dels sådana de varit i verkligheten, dels sådana de skulle blivit, om kommittéförslaget eller förslaget i propositionen tillämpats. Då ser vi, att förskjutningarna vid 1948 års val är löjligt små. Det betyder att högern har fullständigt orubbad ställning, det har sina 23 mandat. Bondeförbundet, som man trott, att vi ville hålla under armarna, skulle, när det blivit ensamt, förlora ett, säger ett mandat. Folkpartiet, som hade en erkännansvärd framryckning förra gången, skulle mista två mandat, och vi, som alltså skulle som jätten **Gluff-Gluff** plocka till oss allt, skulle få ett, säger ett mandat i vinst. Däremot skulle kommunisterna såsom ett litet parti fått mandatantalet ökat från 8 till 10, förutsatt att det bleve liknande utgång vid det snart förestående valet. Jag

tycker, att när man ser det och även ser, att vi förra gången inte skulle ha fått mer än ett mandat för mycket, att det alltså gäller sådana diminutiva siffror, finns det inte fog för dessa måttlösa beskyllningar, utan de borde tystna.

Jag skulle vilja sluta med att säga, att inför den högröstade agitationen i pressen och de starka domsorden, där det låter ungefär som om man kommit på något otäckt brott, så frestas man att citera ett gammalt latinskt minnesord: Parturiunt montes, nascetur ridiculus mus eller Bergen äro i födslovända, men bara en liten liten råttan blir född.

Jag yrkar bifall till utskottets förslag.

Herr **HJALMARSON**: Herr talman! Jag beklagar att professor Håstad, som i dag skulle ha fört talan för utskottsreservanterna ifrån vårt håll, på grund av en hastigt påkommen sjukdom har blivit förhindrad att göra det. För egen del skall jag be att få ta upp några av de argument, som framförts från socialdemokratiskt håll, men framför allt hade jag tänkt att koncentrera mig på en fråga, som gång på gång kommit igen i debatten, nämligen frågan om nödvändigheten av en s. k. stark regering.

En diskussion härom skulle säkert ha åtskilligt att ge, om den kunde föras någorlunda förutsättningslöst. Själva regeringsproblemet har aktualitet. Därom kan inga delade meningar råda. Det har aktualitet i alla demokratiska länder och följaktligen också i vårt land.

Det verkliga eller förmenta behovet av en s. k. stark regering har emellertid dragits in i den politiska debatten på ett sätt som varken kan gynna en objektiv analys eller en ur allmänna synpunkter godtagbar lösning. Först och främst har det socialdemokratiska partiet förvandlat den starka regering-

Ändrat valsätt vid val till riksdagens andra kammare.

en till ett slagord i sin valpropaganda. Det dök upp både 1948 och 1950. Då och då skyntade t. o. m. i argumentationen ett förtäckt hot — hotet om att tillgripa utomparlamentariska medel för den händelse valutgången icke blev den ur socialdemokratisk synpunkt önskvärda. Personligen har jag alltid tagit uttalanden av denna art med mycken ro. Jag betvivlar nämligen på goda grunder att svensk fackföreningsrörelse skulle låta sig förvandlas till ett politiskt kampinstrument. Visserligen var det klart för partierna att den hotfulla tankegången i huvudsak återfanns i de mindre profeternas förkunelse, men bara den omständigheten, att denna tankegång över huvud taget fick utrymme, ger viss grund för farhågan, att det socialdemokratiska partiet med en stark regering menar en regering, där socialdemokratien har dominerande inflytande.

I samband med de märkliga tilldragselerna före den nuvarande koalitionsregeringens tillkomst dök talet om den starka regeringen upp på nytt. Det socialdemokratiska partiet hade plötsligt upptäckt ett påtagligt behov av hjälptrupper. Dess generalstab inledde förhandlingar med bondeförbundets regementschefer. Ett regeringsprogram klipptes ihop. En ny regering och en ny regeringsmajoritet tonade fram ungefär som slutkyssen i en amerikansk film. Även denna gång sades att det gällde att åstadkomma en stark regering.

Under de gångna månaderna har sedan då och då talats en hel del ytterligare om den starka regeringens behövlighet. Herr talman, om den starke finansministerns existens har uttalanden icke ansetts nödvändiga, icke ens från bondeförbundets sida.

I dag ligger på riksdagens bord ett förslag om en ny valordning, och även i detta sammanhang har, som jag inledningsvis antydde, i debatten här i riksdagen argumentet om den starka

regeringen återkommit. Det har dekretats att en valreform måste genomföras, som ger de båda regeringspartier, som nu sitter vid makten, en viss överrepresentation, därför att endast därigenom kan man garantera en stark regering. Ärligare hade varit att säga, att endast därigenom kan man garantera en koalitionsregering mellan bondeförbundet och socialdemokraterna som har det underlag i antalet mandat, som de bägge partiernas ledningar anser önskvärt.

Det är, herr talman, med hänsyn till här antydde omständigheter kanske inte förvånande, att vi inom oppositionen hör det myckna talet om den starka regeringen med en utpräglad skepsis. Vi är icke övertygade om att vad man med detta tal vill nå är en ur principiellt demokratiska synpunkter godtagbar lösning eller en lösning på ett brännande praktiskt problem. Jag tycker, herr talman, att detta är att beklaga, ty regeringsproblemet är sannoligen värt en annan behandling. Det är värt att ventileras från helt andra utgångspunkter än de partipolitiska.

Den första förutsättning, som man enligt vår uppfattning bör ha vid sina försök att analysera frågan om en regerings funktion och roll i en demokrati, måste väl ändå vara vetskapen om att den parlamentariska tekniken med majoritetsregeringar inte kan vara historiens sista ord. Denna metod att bilda regering har vuxit fram under speciella politiska, ekonomiska och sociala betingelser. Den är i själva verket i betydande grad ett uttryck för speciella engelska företeelser, kanske framför allt av psykologisk art. Den parlamentariska majoritetsregeringen med dess mycket stora befogenheter förutsätter en verklig benägenhet hos väljarna, en vana hos dem att utan hänsyn till förment eller verklig intressegemenskap ta politisk ståndpunkt. Kollektivanslutning i svensk bemärkelse till ett visst politiskt parti skulle

Ändrat valsätt vid val till riksdagens andra kammare.

inte kunna tänkas i England, och även om en organisation kollektivt slöte upp på ett visst partis sida skulle de enskilda medlemmarna inte kunna känna sig på något sätt bundna i sitt ståndpunktstagande härav.

Denna omständighet och andra skiljaktigheter gör att man allvarligt kan ifrågasätta den majoritetsparlamentariska metodens lämplighet för vårt land. Olika andra lösningar har ju också lanserats såväl i praktiska försök som i diskussion. Det finns särskild anledning att fästa uppmärksamheten vid den schweiziska metoden. Principiellt sett har vi inom högerpartiet starka sympatier för en lösning i huvudsaklig överensstämmelse med det schweiziska förordomet. Till detta system hör emellertid ett verksamt folkomröstningsinstitut, och till den saken återkommer vi i annat sammanhang. I dag kan det räcka med att framhålla nödvändigheten att finna en lösning på regeringsproblemet, som utjämnar motsättningarna och icke skärper dem. Uppenbarligen har emellertid de ännu så länge maktägande icke något intresse för en sådan lösning.

Låt oss tänka på hur samarbetet gestaltat sig mellan de olika demokratiska partierna och de erfarenheter man i det hänseendet kunnat göra speciellt under senare tid. De har sannerligen inte varit uppmuntrande.

Samarbetet är ju icke en fråga om formella ting utan mer en mentalitetsfråga eller om man så vill en viljesak. Skall ett verkligt samarbete komma till stånd erfordras en vilja till samförstånd, en medveten vilja att försöka finna gemensamma lösningar. Det är ingen konst att bli ense på områden, där man redan i stort är överens. Det är på områden, där man *inte* är ense, som samarbetsviljan sättes på prov. Det är med beklagande jag måste konstatera att om redan den socialdemokratiska regeringen sakligt sett var sig själv nog, så har medvetandet om den egna förträffligheten sannerligen inte minskat

efter koalitionen genomförande. Tag vilken som helst av de stora tvistefrågorna på senare tid inom ekonomi och skatteväsende — kan man peka på en enda, i vilken regeringen velat medverka till en verklig samförståndslösning?

Regeringens inställning tycks helt enkelt ha varit den: vi har makten, alltså bestämmer vi. Vad övriga tycker och tänker kan intressera oss, men det påverkar icke vår ståndpunkt. — Denna maktmedvetna position har gått så långt, att den kan allvarligt skada förutsättningarna i fortsättningen även för den typiskt svenska företeelse, som heter kompromiss på kommittéstadiet. I en rad viktiga frågor har regeringen antingen avstått från kommittébehandling eller skärpt ståndpunkten från utredningsförslaget i så hög grad, att många har frågat sig om det över huvud taget lönar sig att med övergivande av egna, ursprungliga ståndpunkter ens i kommittéer försöka nå samlande och samlade lösningar.

I själva verket är ju den proposition vi i dag behandlar ett typiskt uttryck för denna mentalitet. Kommittémajoritetens ståndpunkt, kring vilken en samling hade *kunnat* uppnås, har övergivits. Regeringen har utan att söka någon som helst kontakt med övriga partier bestämt sig för en linje, och den har, sedan denna linje fixerats, klart låtit förstå att visserligen är resonemang tillåtna, men några ändringar i den angivna linjen eller i mera väsentliga detaljer får icke förekomma. Och dock är måhända valsättet en fråga av sådan art, att speciellt i den frågan största möjliga samstämmighet borde ha eftersträfvats. Herr Hallén framhöll, att det hade varit önskvärt, att alla partier hade haft en känsla av att valreformen varit till allmänt gagn. Den känslan finns inte, ty inte ens i en fråga som denna har regeringen varit intresserad av att uppnå samförstånd.

Vad tjänar därför alla dessa spegel-

Ändrat valsätt vid val till riksdagens andra kammare.

fäktier till, om att valreformen skulle syfta till att skapa en rättvis valordning. Avsikten är ju en helt annan. Norrmännen har fått en valordning, vars syfte är att ge *ett* parti makten. Den 17 maj — den norska nationaldagen — skall vi också välsignas med en valordning, som skall ge *ett* parti makten och ett annat ett behagligt antal mandat i riksdagen. Meningen är att en socialdemokrat skall komma in i riksdagen på ett mindre antal röster än t. ex. en högerman. Det skall gå 13 höger röster på 10 socialist röst. Genom att på taktiskt lämpligt sätt justera brådelarna i valekvationen och placera decimalkommat på den taktiskt riktiga platsen, vill socialdemokraterna tillskansa sig fler mandat än vad de har rätt till.

Herr Fast gjorde sig stor möda att bevisa, att den föreslagna valordningen skulle sikta till att skippa rättvisa. Herr Hallén tyckte emellertid ha en ganska originell uppfattning om rättvisa. Han tyckte att ett parti som haft en valframgång skulle få en extra belöning, medan ett parti som förlorat skulle drabbas av en extra förlust — vilket möjliggöres tack vare det nya valsystemet.

Vad majoritetens förespråkare anser vara den föreslagna valordningens förtjänst är ju helt enkelt bara det, att orättvisorna inte skulle behöva bli större än tidigare därför att man hindrar valsamverkan. Det bestående valsystemet har lett till påtagliga orättvisor, trots att möjligheterna till teknisk valsamverkan utnyttjats. Det nya valsystemet medför samma orättvisor utan valsamverkan. Bortfallet av möjligheten till sådan samverkan kan ju inte legalisera de nuvarande orättvisorna. Det är ju dessa, som man har velat komma från. Det är detta som varit det primära. Att få bort valkartellerna har icke varit det primära. Det skulle ha blivit en följd av att man skapade en rättvisare valordning.

Herr Fast tyckte — herr Hallén var

inne på en liknande tankegång — att det rent kvantitativt sett var små mandatförskjutningar som diskuterats i valdebatten. Det var inte så mycket att bråka om. Ja, men varför vill man då inte gå oppositionen till mötes, om det inte är så mycket att bråka om? Det är naturligtvis helt enkelt därför att det här rör sig om de marginalförskjutningar, som socialdemokratien betraktar som avgörande för sin maktställning. Det är detta som ju ligger bakom den myckna diskussionen här om hur mandatfördelningen kommer att verka i det ena eller andra fallet.

Det har sagts, att vi måste akta oss för ett valsystém som kan skapa risker för en alltför stor partisplittring, men herr talman, det är ju här fråga om att genomföra ett provisorium med tanke på höstens val. Vad är det för nya småpartier, som man skyntar vid horisonten före den 21 september i år?

Herr Hallén strök under, att det inte skulle vara någonting, som hindrar olika partier att även i fortsättningen samarbeta vid valen. Lagen stipulerar inte något förbud för två partier att etablera valsamverkan om de vill. Nej, herr talman, men endast under den förutsättningen, att de inte framträder som två partier. Den som påstår att en så konstruerad lag inte lägger hinder i vägen för valsamverkan mellan skilda meningsriktningar gör sig med förlov sagt skyldig till missbruk av grundläggande politiska begrepp.

Regeringsproblemet är fortfarande olöst. Några egentliga förutsättningar för en fruktbar diskussion föreligger kanske inte. De olika aktionerna från regeringshåll har snarare försämrats än förbättrats utgångspunkterna för en sådan diskussion. Instinkten att vilja förvandla de stora tvistefrågorna till maktfrågor varslar illa för framtiden. Uppgiften är inte att få till stånd en riksdag som passar kanslihusets ritningar, utan en som speglar svenska folket, som ger fäste bland människorna

Ändrat valsätt vid val till riksdagens andra kammare.

för den politik som förs. Själva samhällsutvecklingen inskräper enligt mitt förmenande med för var dag ökat eftertryck behovet av en effektivare medborgerlig kontroll över administrationen och politiken. Den direkta kontrollen bör enligt vår uppfattning utövas genom folkomröstning. För den indirekta kontrollen svarar riksdagen. Det ligger makt uppå att denna kontroll blir verksam, att den ger alla människor ett rättvist medinflytande över sina egna och samhällets angelägenheter. Vi behöver inte en valordning, som silar folket till socialism. Vi behöver en starkare riksdag som motvikt mot en alltmer maktfullkomlig regering.

Herr HALLÉN (kort genmäle): Herr talman! Herr Hjalmarson säger, att man inte berövar någon rätten att bilda ett slags kartell. Det är dock inte någon glädje med det, säger han, om partiets igenkänningstecken inte får användas; denna rätt skulle då minska i värde. Jag vet inte, vad herr Hjalmarson har för uppfattning om valmanskårens politiska allmänbildning. Men om det vid valet föreligger två listor med beteckningen 1952 års riksdagsval och på den ena står herr Hjalmarson och på den andra herr Ohlin, som första namn, skulle jag vilja se den stockholmare, som önskar rösta på herr Hjalmarson men tar fel och röstar på herr Ohlin. Skulle inte allmänheten ha så pass mycken kunskap, att den utan särskilda partitecken vet vad det är fråga om? Jag anser därför, att möjligheten att utnyttja varandras över-skottsroster alltså finns kvar.

Herr HJALMARSON: Herr talman! Jag skall inte taga upp någon lång debatt med herr Hallén på denna punkt. För min personliga del står jag inte på omval här i Stockholm, och följaktligen ligger inte saken just här till på det sätt, som herr Hallén antydde. Jag vill bara fästa herr Halléns uppmärksamhet

på att vad det här har rört sig om hela tiden varit frågan om att kunna skapa en teknisk samverkan för att utjämna orättvisorna inom valsystemet. Om herr Hallén säger, att det ju ändå alltid blir möjligt för partierna att genom de namn, som står i toppen på listorna, markera partitillhörigheten för respektive lista, måste jag fråga: Varför skulle ni då inte också kunna vara med på att göra det ännu lättare för väljarna att orientera sig genom att man ovanför namnen på listan finge sätta ut själva partibeteckningen under en överpartibeteckning?

Herr FAST (kort genmäle): Herr talman! Det skulle ha varit mycket intressant att, om tiden hade medgivit det, taga upp herr Hjalmarsons yttrande om behovet av en starkare riksdag och en svagare regeringsmakt till diskussion, men jag nöjer mig med att endast säga några ord i anledning av ett annat yttrande av honom, nämligen att valkartellernas borttagande hela tiden varit det sekundära i detta sammanhang.

Den som i likhet med mig varit i tillfälle att följa diskussionen i detta ämne och hört de bittra klagomålen över att man varit tvungen att använda ett för partierna förnedrande och politiskt betungande valkartellsystem, har nog den uppfattningen, att ett sloppande av kartellerna inte vore det sekundära utan det primära. Nu har man kastat om, och jag överlåter gärna till de partier som i vanliga fall använder kartellen att träffa avgörandet. Men jag har inte kunnat underlåta att fästa uppmärksamheten vid den förskjutning i uppfattningen som faktiskt har ägt rum.

Herr HJALMARSON (kort genmäle): Herr talman! Mig veterligt har det gång på gång i diskussionen understrukits att det primära varit att skapa rättvisa i valsystemet. Valkarteller har man ingått, därför att vi inte haft ett rätt-

Ändrat valsätt vid val till riksdagens andra kammare.

vist valsystem. Vad vi vill är att få ett valsystem som skapar sådan rättvisa, att vi inte behöver några valkarteller. Så ligger frågan till.

Hans excellens herr statsministern **ERLANDER:** Herr talman! Herr Hjalmarson tog upp ett i och för sig mycket betydelsefullt problem, men han tog upp det på ett sådant sätt, att jag fick den uppfattningen, att han inte riktigt förstod, hur betydelsefullt det i själva verket är. Jag syftar på den del av hans anförande, där han talade om regeringsproblemet. Det föreföll, som om han skulle vilja vifta bort en väsentlig del av resonemanget om behovet av en stark regeringsmakt med en klyscha om att vi inte skall ha en riksdag som passar kanslihuset. När man säger en sådan sak, vittnar det om att man står främmande för vad det parlamentariska styrelsesättet innebär. Det innebär inte alls, att man har en riksdag som passar kanslihuset, utan det innebär, att man har ett kanslihus som passar riksdagen. Parlamentarismen kräver, att den regering som handhar administrationen, skall bäras upp av riksdagen. Det ligger i själva namnet, att en stark parlamentarisk regering ju aldrig kan vara ett hot mot riksdagen utan att det tvärtom är så, att en stark regering känner sig som bärare utav riksdagens uppfattningar i de väsentliga samhällsfrågorna.

Det skulle ha varit av betydande intresse att här fortsätta resonemanget. I de stora demokratierna, i England och Amerika, skulle ett sådant yttrande ifrån den ansvarige ledaren för ett parti te sig som en orimlighet, därför att problemen är så stora inom dessa demokratier, att det inte skulle gå med en svag och famlande regeringsmakt. Där vet man, att man måste bygga upp en stark regeringsmakt. Det faller ingen in att försöka göra det i strid med folkviljan. Det amerikanska systemet bygger på att låta en aldrig så liten ma-

joritet, kanske till och med i något fall, vilket inträffat, en mindre del av folket utse president. Omkring honom samlas regeringen. Regeringen är endast ansvarig inför den folkvalde presidenten. Han driver sin politik med en maktfullkomlighet, som i varje fall inte förekommer i detta land och kanske inte heller i något parlamentariskt land. Men inte finns det någon som vill säga, att Amerika icke är en demokrati därför att man ställer utanför inflytande på regeringsmakten en mycket stor minoritet. England har ett parlamentariskt styrelsesätt. Där springer regeringen fram ur parlamentet och är, kan man säga, dess viktigaste utskott. Det är en annan metod. Men gemensamt för båda, den engelska och den amerikanska demokratin, är att man ansett det nödvändigt att sörja för att det finns en chans att få en stark regeringsmakt.

Jag skall villigt medge, att Sverige inte är förutbestämt att acceptera parlamentarismen. Jag har inte sagt, att parlamentarismen är den enda form i vilken demokratin kan arbeta. När våra stora föregångare diskuterade regeringsproblemet, i samband med förarbetena på det demokratiska genombröttet, så var det inte från början självklart, att exempelvis Karl Staaff skulle komma till det resultatet, att parlamentarismen här vore det enda riktiga. Han var ganska väl medveten om vilka speciella svårigheter parlamentarismen har i vårt land.

Jag vill här bara peka på några. Vi har här i landet en riksdag med två kamrar, där det avgörande för regeringens möjligheter att hävda sig är de gemensamma voteringarna. Det är ju nämligen dessa som bestämmer om det, som blir allt viktigare och viktigare i förvaltningen, nämligen ekonomin. Detta gör, att vi icke kan göra så, som är det naturliga i ett parlamentariskt styrt land, nämligen att vid regeringsbildningen följa utslaget av andrakammarvalen, eftersom detta skulle kunna

Ändrat valsätt vid val till riksdagens andra kammare.

leda till att vi fick en regering, som hade majoriteten emot sig. Redan härav ser man, att de dramatiska skiftningar som liksom är en förutsättning för den engelska parlamentarismens funktion — vilken kan medföra att regeringen försvinner dagen efter ett val till parlamentet — är otänkbara hos oss. Här i landet var det nog många som drömde en natt 1948 att regeringen hade försvunnit, men detta är en sak för sig. Det går inte till så här, utan vi har alltid första kammaren att tänka på och måste alltid ta hänsyn till de gemensamma voteringarna. Karl Staaff var också fullkomligt införstådd med att tvåkammerssystemet är svårförenligt med parlamentarism.

Riksdagsutskottens starka ställning, som byggts upp här under frihetstiden är ett annat hinder för att man skall kunna driva parlamentarismens linje på samma sätt som den drivs i England. Ingen vill minska riksdagsutskottens starka ställning, det gäller endast att förena dem med en stark regeringsmakt. Dessutom tillkommer, att sedan vi infört proportionellt valsystem föreligger det risk för att det inte skall kunna bildas ett arbetsdugligt regeringsunderlag i riksdagen på grund av splittringen i mindre partier.

Nu säger herr Hjalmarson, att det väl inte kan vara så farligt med småpartier. I det sammanhanget frågade han inom parentes vilka små partier som skulle kunna uppstå till valet i september. Det föreliggande förslaget är ju endast ett provisorium, och det kan väl då inte finnas någon anledning att skylla på risken för småpartier, ty de hinner ju ändå inte att uppstå till den 21 september, sade herr Hjalmarson. Men varför är detta ett provisorium, herr Hjalmarson? Jo, för att man skall kunna dra erfarenheter för framtiden av det. Och vilka erfarenheter skall vi då dra därav, då man inte hinner få fram några småpartier till den 21 september? Ja, där kan det inte bli något

som helst underlag för erfarenheten, utan där får man nog lita till det sunda förnuftet och till de beräkningar, som kan göras på basis av de föreliggande siffrorna.

De problem som uppstår för oss vid försöken att skapa en stark regeringsmakt på parlamentarisk väg har alltid funnits. Det var därför visst inte självklart för Karl Staaff att Sverige skulle styras på parlamentarisk väg, men han intog lika väl den positionen. Jag hänvisar till de skäl som gjorde att han betraktade det såsom naturligt, att man skulle göra försöket trots alla dessa belastningar. Det är emellertid självklart, att man inte får göra dessa allt för stora. Man får inte försvåra det hela så, att det till slut inte finns någon möjlighet för oss att ha en stark regering, grundad på en parlamentarisk majoritet. Där tillåter vi oss säga, att en splittring av riksdagen i en mängd små partier utgör ett stort riskmoment. Det torde inte behöva diskuteras att det förhåller sig på det sättet. Ty hur ser det ut i de länder, där man drivit proportionalismen till sin spets? Hur ser det ut i dagens Frankrike med dess sex lika stora partier? Råder där verkligen det idealtillstånd, som man vill eftersträva? Hur såg det ut i Weimarrepublikens Tyskland?

Jag tillät mig en gång som ung student att skriva en uppsats om Weimarrepubliken, i vilken jag framhöll att den var en konstprodukt, därför att man i densamma hade tagit upp alla tekniska finesser, med vilka demokratin hade utrustat sig i andra länder, utan hänsyn till den historiska utvecklingen. Man hade där för det första en folkvald president med mycket stort inflytande. För det andra hade man ett starkt utskottsväsende. För det tredje hade man lagstadgad parlamentarism och för det fjärde en stark proportionalism. Jag har i dag ingen anledning att ta tillbaka någonting av vad jag skrev som ung student. Jag tror icke

Ändrat valsätt vid val till riksdagens andra kammare.

på ett parlamentariskt system, som försöker att med sig förena så oförenliga saker som den tyska Weimarrepubliken gjorde. Det som gjorde att denna republik sprack, var inte förekomsten av en president, utan den sprack på förekomsten av de små partierna. Den sprack på den till ytterlighet drivna proportionalismen, vilken vållade orkeslöshet och initiativlöshet hos den regering, som i en kritisk tid skulle styra tyska riket. Vi hade något liknande här under 1920-talet, då vi hade initiativlösa och orkeslösa regeringar, som icke lyckades samla parlamentet till kraftansträngningar. Ingen vet hur långt vi hade kommit i utförsbacken, om vi inte kommit fram till ett underlag för regeringsmakten på sätt som skedde vid 1933 års krisöverenskommelse.

Då säger man: »Då kan man väl alltid göra på det sättet! Man kan väl alltid förhandla sig fram med dessa små partier och på så sätt få till stånd det regeringsunderlag man önskar. Då får partierna ju lära sig att ta hänsyn till varandra, och då får man en vilja till samarbete över hela linjen.» Det var en lycklig serie kombinationer som gjorde att bondeförbundet och socialdemokraterna fann varandra 1933. Erfarenheterna här i landet från 1920-talet däremot och erfarenheterna från Weimarrepubliken och Frankrike ger en helt annan bild av viljan till samarbete, när parlamentet splittras i små partier. Det är svårt att åstadkomma sådan samarbetsvilja, när de små partierna börjar arbeta för sina firmamärken och draga upp rågångarna mot varandra så intensivt, att varje liten fråga, som kan utnyttjas partitaktiskt, förstoras upp och göres till en huvudfråga. Det finns såvitt jag vet inga exempel på annat än att splittring i småpartier leder till ökade partitaktiska manövrer, ökad småfinurlighet och ökad rädsla för att ta ansvar i kritiska situationer. Man behöver bara hänvisa

till de ständigt återkommande regeringskriserna i dagens Frankrike för att alla skall ha klart för sig att det är fel att påstå, att samarbete lättare uppstår när småpartierna försöker dra till sig väljarna genom att uppförstora de skiljaktligheter som föreligger.

Herr Hjalmarson kan ju öva sig i sådant hänsynstagande och samarbete med folkpartiet i den gemensamma oppositionsställningen, så får vi se hur det går. Det är kanske bara syskongnabb vad som förekommer er emellan från riksdagens talarstolar, men inte är det något särskilt strålande exempel på den ökade samarbetsvilja som uppstår, om man har med små partier att göra. Och inte är herrarna något sådant exempel på samförstånd och hänsynstagande, att ni i denna egenskap behövs i regeringskretsen för att utöva ett moraliskt uppfostrande inflytande på oss! I varje fråga där ni har en chans att slåss, där slåss ni också — och jag har bara att önska god fortsättning därvidlag.

Det är alltså inte sant att förekomsten av små partier underlättar uppkomsten av samarbetsvilja, och det är därför inte sannolikt att vi med en mängd små partier skulle ha särskilt stora utsikter att skapa en stark regeringsmakt. Om någon tveklar på riktigheten av detta mitt försök till analys, så var vänlig se på de exempel, som jag här har anfört.

Å andra sidan måste emellertid ett valsysteem spegla väljaropinionen, och den bör göra det så exakt som över huvud taget är möjligt. Vi kanske tycker att det är konstigt med det engelska systemet, där man så starkt betonar behovet av en stark regeringsmakt, att man inte bryr sig om att den sittande regeringen som underlag har en minoritet bland väljarna. Den nuvarande regeringen i England har sålunda inte fler väljare bakom sig än labourpartiet. Labour är större, men man betraktar det ändå som naturligt att den ur par-

Ändrat valsätt vid val till riksdagens andra kammare.

lamentarismen framsprungna regeringsmakten skall få handla på landets vägnar och genomdriva beslut, som går emot folkmajoritetens uppfattning.

Vi vill gärna försöka finna på ett valsystem, som så tydligt som möjligt speglar folkopinionen, men vi vill samtidigt undvika att skapa förutsättningar för en sådan splittring av parlamentet, som skulle kunna bli äventyrlig. Det valsystem vi har uppfyller vissa av dessa krav. Det premierar utan tvivel de stora partierna men försvagar däriigenom också tendenserna till splittring i småpartier. Den speglar även väljaropinionen något så när riktigt, och förskjutningarna inom denna opinion kommer säkert ganska väl till uttryck i parlamentets sammansättning. Systemet har emellertid ett fel. Det uppmunttrar till karteller. Premieringen av det stora partiet är en aning för stark, vilket frestar små partier att genom samgående försöka motverka dessa tendenser. Det är intet fel med en kartell, om den är byggd på enhetliga grunduppfattningar. Men det måste vara något abnormt, när man på avgörande punkter kan ha fullständigt olika uppfattningar men trots detta inbjuder väljarna till att rösta på en person, om vilken man med säkerhet vet, att han i riksdagen kommer att gå emot det samverkande partiets uppfattning.

Jag är inte någon teoretiker, utan jag håller mig så långt det går på verklighetens mark. Men om jag som exempel tar en grupp människor, som anser att den nuvarande jordbrukspolitiken innebär ett hänsynslöst gynnande av rapsbönder och skogspatroner, och om en annan grupp anser jordbrukspolitiken vara så riktig, som den möjligen kan vara, då menar jag att det skulle vara häpnadsväckande om den som är motståndare till en politik, som gynnar rapsbönderna, ens ett ögonblick skulle kunna känna sig frestad att rösta på en person, som stöder jordbrukspolitiken. Alla förstår ju hur orimlig en sådan

tanke är. Därför är det också klart att det är något besynnerligt med ett valsystem, som inbjuder mot varandra stående uppfattningar till samverkan.

Vi står inför följande problem: Vi vill ha ett valsystem som så nära som möjligt speglar opinionen hos väljarna, vi vill ha ett valsystem som inte uppmunttrar till partisplittring, och vi vill ha ett valsystem som inte tvingar fram en onaturlig samverkan mellan politiska partier, som i grunden har olika uppfattningar.

Det är ingen lätt uppgift att hitta ett sådant system; hela denna frågas behandling visar ju att det är ganska svårt. Jag är för min del, i motsats till herr Hall, övertygad om att om diskussionen fortsätter efter de linjer, som den nu slagit in på, så kommer allt fler och fler människor att säga sig: Vi får göra rent bord med alltsammans. Det är så många besynnerligheter att det är lika bra att gå in för ett majoritetsval, ty då vet man i alla fall att man röstar på en person. Jag säger inte att detta är min uppfattning, men vi kan vara övertygade om att vad den diskussion, som är förd kring dessa ting, jämnar marken för, det är inte en ökad proportionalism utan tvärtom en reform i andra riktningen.

Men det är ett svårt problem. Jag tillåter mig, herr talman, att säga, att om man anlägger de synpunkter som jag har anlagt — att befria oppositionspartierna från kartelltvånget, undvika splittring i småpartier och ändå ge en så noggrann spegling som möjligt av väljaropinionen — så är det förslag som regeringen lagt fram en tillfredsställande lösning.

Man har talat med mig om maktövergrip från det socialdemokratiska partiets sida. Jag undrar, om vi har så gott om förtroende att vi har råd att strö omkring oss sådana beskyllningar, om vilka människorna, när fakta läggs fram på bordet, måste säga: De var lögnaktiga. Ty det är de i detta fall.

Ändrat valsätt vid val till riksdagens andra kammare.

1948 fick vi med nu gällande röstfördelningsystem 112 mandat. Vi skulle få 113 mandat med den föreslagna metoden. Finns det någon som skulle på allvar, om han rannsakar sitt hjärta, vilja säga att vi har konstruerat vårt valsystem för att erövra ett mandat? Skillnaden är den, att vi får våra 113 mandat utan att de borgerliga partierna tvingas till en förödmjukande kartellsammanslagning. Det är skillnaden. Är den vinsten ingenting värd? Betyder det för er ingenting att ni slipper tvånget att samverka med partier, som ni enligt edra egna förklaringar inte vill ha med att göra?

Om man går till 1950 års siffror skulle vi efter det nu framlagda förslaget få 118 mandat. Vi får efter det gamla systemet 117. Jag frågar än en gång: Är det verkligen någon som tror att han kan övertyga någon, vare sig innanför eller utanför detta hus, om att vi har utnyttjat situationen till ett hänsynslöst maktövertagande?

1940 års val gav oss 134 mandat. Vi får enligt den föreslagna metoden 131 eller kanske bara 130.

Nej, det problem som vi har försökt att lösa, det är att med bevarande av den nuvarande metodens fördelar medge kartellfrihet. Och jag tillåter mig än en gång att säga, att ur den synpunkten är det föreliggande förslaget tillfredsställande.

Men nu säger man att vi har gått ett steg längre: vi har inte bara medgivit partierna kartellfrihet, utan vi har dessutom infört kartellförbud. Det är inte riktigt. Men vad vi har gjort, det är att vi har sagt, att om man vill ha en kartellsamverkan i fortsättningen, så skall det finnas så mycken samhörighet mellan de samverkande partierna, att de inte skäms för varandra utan låter namnen komma med i partibeteckningen, ingenting annat. Och det går väl ändå inte att påstå att det är ett övergrepp.

Om det finns två partier, som står varandra så nära att de kan kalla sig folkpartiet, frisinnade landsföreningen eller vad ni vill, så kan det väl inte vara någon som helst svårighet att ta en sådan partibeteckning och samverka. Och är ni nu inom högern och folkpartiet så diametralt motsatta till er uppfattning, att ni inte ens vill presentera ett gemensamt namn, är det då inte orimligt att ni är böjda för att presentera namnlistor för väljarna som gör att en röst, som man tror är avgiven för folkpartiet, blir en röst för högern och sätter in en högerman i riksdagen? Om man inte har så mycken samhörighet mellan de två samverkande partierna att man ens vill låta denna samhörighet skylta i valbeteckningen, så måste det väl ändå vara nära nog ett bedrägeri mot väljarna att inbjuda dem till att stärka så motsatta och fientliga riktningars ställning i riksdagen.

Har ni en samhörighet, så presentera den då och vädja till väljarna om stöd för den samhöriga linjen! Det är väl ingen konst. Jag tycker att även ur denna allmänna renlighetssynpunkt borde det föreliggande förslaget vara en stor vinning.

Herr talman! Det tillhör väl artigheten att man säger några mer eller mindre vänliga ord också om reservanternas förslag. Det är inte så lätt, ty under det att regeringen och utskottsmajoriteten har varit mycket noggranna att redovisa verkningarna av de olika förslagen, så finns det inga sådana utredningar gjorda i reservationen. Det är klart att idéerna är vackra. När man läser om hur detta förslag tillgodoser en ökad proportionalitet o. s. v. och hur mycket rättvisare det är än regeringspartiernas förslag, så får man ju tro det. Men nog hade det varit roligt om ni presterat ett sifferbelägg. Det hade i alla fall inte varit till skada för diskussionen. Jag skall försöka att hjälpa er en smula på traven om en liten stund, men innan jag gör det skulle

Ändrat valsätt vid val till riksdagens andra kammare.

jag vilja beröra några mer principiella saker.

Vi skall väl medge att det nuvarande proportionella valsysteemets allvarligaste fel är, att det avlägsnar väljaren från den valde. Det leder till en mekanisering av valprocessen som inte kan undgå att också leda till en mekanisering av det politiska livet. Personnamnen, personligheterna får genom det proportionalistiska systemet en ganska begränsad möjlighet att göra sig gällande; det ligger tyvärr i själva systemet. Men, ärade kammarledamöter, skall vi driva konsekvenserna ut till det yttersta, som man här gör? Skall vi förkväva varje möjlighet för personligheten att göra sig gällande vid valtillfället?

Herr von Friesen kom ifrån den anmärkningen genom att säga: Ja, det är de första namnen på listorna som spelar någon roll ur personlighetssynpunkt. De där som kommer sedan är inte så viktiga. Herr von Friesen, jag har en helt annan uppfattning. På de sista namnen, på de punkter där man tar strid, där tror jag alla partier försöker få fram personligheter med färg. Och för resten visar de där sista namnen, om de sköts, en stark tendens att komma i täten så småningom.

Jag kan inte glömma det val som vi hade år 1932 i Lund. Valet gällde lundsuniversitetets rektor Thyrén, den aktade förre kammarledamoten Åke Wiberg och den nuvarande statsministern. Det var i mycket stor utsträckning ett personval, där man inte minst från högerns sida framhöll hur orimligt det var att i valet mellan Åke Wiberg och Tage Erlander välja den senare. Nåväl, utgången blev som den blev. Men nog hade det varit ganska snopet om det fjorton dagar efter den valrörelsen hade kommit ett meddelande som sagt: Ja, Erlander vann visserligen personvalet i Lund, men i Jämtland och i Stockholms län och på Gotland fick högeren så många röster, att det blir Åke Wiberg som går in i riksdagen.

Det är innebörden i reservationen. Är det rimligt att man skall ta bort det enda lilla som är kvar av personval genom att säga till väljarna: De som står på utsatt plats kan ni arbeta hur mycket ni vill för — det spelar ingen roll; det är utifrån kommande röster som avgör, huruvida de blir valda eller inte.

Jag tillåter mig alltså att ha en rakt motsatt uppfattning, herr von Friesen, om var personlighetsmomentet kommer in i valrörelsen. Men det kan ju bero på att man dömer efter sina egna erfarenheter.

Jag skall inte ta upp frågan om grundlagsenligheten. Jag antar att justitieministern kommer att göra det. Men det är inte så, att det är en löst framkastad hypotes att reservanternas förslag strider mot grundlagen. Reservanternas förslag bygger i mycket på ett uppslag som Hage, den socialdemokratiska riksdagsmannen, ursprungligen kom med. Detta förslag underkastades en granskning både av konstitutionsutskottet vid 1922 års riksdag och av den då arbetande Wallengrenska kommittén. Kommittén skriver så här: »Bestämmande för frågan, vilka personer skola erhålla mandaten, måste alltså de röstningssiffror bli, som ur valkretsens val framgå. Vid herr Hages överföringsmetod blir detta, såsom omedelbart inses, ingalunda alltid fallet.»

Här har man alltså, i varje fall om man skall tillmäta Wallengrenska kommittén någon betydelse och om man skall tillmäta konstitutionsutskottet någon betydelse — det var visserligen 1922 års konstitutionsutskott — en klar deklaration, att metoden inte låter sig förena med riksdagsordningen. Man skall inte, bara därför att herr Herlitz står på reservationen, utgå från att det bara är löst prat att reservationen strider mot grundlagen.

Sedan kommer vi till det praktiska. Jag betonar ännu en gång att det inte

Ändrat valsätt vid val till riksdagens andra kammare.

är så lätt att få ett grepp om reservationen. Den bygger, som herr Fast redan har påpekat och som jag tror det är angeläget att vi fastslår, på exakt samma princip som Kungl. Maj:ts förslag utom i det avseendet att man kastar in främmande röster.

Jag tror det är mycket angeläget att man har klart för sig, att båda förslagen syftar till en så noggrann avspiegling av folkopinionen som möjligt, men båda förslagen inför spärregler för att förhindra uppkomsten av för små partier. Sedan är det en lämplighetsfråga, *var* man sätter in spärren och *hur* man sätter in den.

Vi har gjort detta på ett sätt, med 1,4-regeln, reservanterna har gjort det på ett annat sätt, genom att säga att man inte skall ta hänsyn till en valkvot under 0,75. Hur verkar detta? Det måste matematiskt verka så, att man utestänger vissa små partier eller minskar deras möjligheter att få mandat. Vart tar dessa mandat vägen? Det fordras inte något större matematiskt skarpsinne för att förstå, att det måste bli det stora partiet som drar till sig dessa mandat.

1950 hade vi ett intressant val, bland annat därför att det ledde ett parti mycket nära majoriteten. Man kan därför tänka sig att med utgångspunkt från 1950 års siffror kunna ta reda på hur det går i ett sådant läge.

Då visar sig följande. Regeringens förslag skulle ge åt högern 23 mandat, reservationen skulle ge 26 — högern vinner alltså tre mandat på affären. Bondeförbundet skulle få 29 enligt regeringens förslag och får 28 enligt reservationen. Folkpartiet skulle få 54 enligt regeringens förslag men får 50 enligt reservationen. Kommunisterna skulle få 6 mandat, enligt reservationen 7. Jag ser att herr Ohlin gläder sig åt detta. Han visar en uppskattningsvärd vilja att avstå från mandat, och detta gläder mig också, ty vi skulle få 119 mandat enligt reservationen

men 118 enligt regeringens förslag. Så var det med rättvisan.

Ni lägger fram ett förslag så illa genomtänkt, att om man drager edra egna konklusioner ur 1950 års siffror, så kommer man till att ni ger oss ett mandat. Det beror naturligtvis på var ni sätter spärren. Detta är ett avvägningsproblem, som vi försökt lösa med 1,4-regeln och ni försökt lösa med 0,75-regeln. Nu vill jag ändå inte uppmana socialdemokraterna att rösta med reservationen, ty principiellt är regeringsförslaget så överlägset — av de skäl jag nyss nämnde. Med tillämpning av detsamma påverkas inte valutgången av utifrån kommande röster.

Näväl, 1950 års val betecknar jag själv som egenartat, kan man kanske säga, eftersom det gav nära majoritet. Jag menar således att detta resultat uppnås inte alltid, men det kan ändå vara en tankeställare, att det så nyligen som 1950 faktiskt har förekommit ett val, som givit detta utslag.

Och 1948 års val, hur går det då? Enligt regeringsförslaget skulle vi få 113 mandat, reservationen ger 111. Detta betyder alltså att vi tappar 2 mandat. Men om man jämför dessa positioner med den faktiska, tror jag var och en kan inse att vårt motstånd mot reservationen — som alltså slumpvis ger oss 2 mandat mindre 1948 — kan inte vara baserat på dessa 2 mandat. Våra styrkeförhållanden var ungefär desamma vare sig vi satt med 113 eller 111 mandat.

Jag tror att ett närmare studium härav skulle komma att visa, att vi inte skall ta så förfärligt stora ord i munnen. Både reservanter och regeringsparti har gjort försök att lösa ett problem av samma typ, nämligen: Hur skall man komma fram till ett valsystem, som inte splittrar i småpartier men som ändå skapar en grundval med resultat, att folkopinionen är något så när riktigt återgiven i parlamentet? Jag tror det vore viktigare,

Ändrat valsätt vid val till riksdagens andra kammare.

ärade talare från oppositionspartierna, om man gjorde klart, att det förhåller sig så, och inte försökte blåsa upp detta till en stor rättsstrid, där det maktägande partiet försöker förtrycka och krossa er därför att vi tillfälligtvis har möjligheter att genomdriva en valordning.

Jag undrar om det finns många parlament, där en riksdagsmajoritet så anstränger sig för att finna lösningar som även skulle tillmötesgå oppositionens berättigade intressen. Och det berättigade intresset enligt min mening är främst, att man får ett valsysteem som möjliggör för partierna att gå ut till väljarna med öppet visir, klargöra sin politik och vädja till väljarna om ett stöd för denna politik. Detta syfte uppnås med regeringsförslaget och jag tror det skulle vara gagneligt, om vi i den fortsatta diskussionen gjorde klart för oss att även reservationen innebär ett försök att åstadkomma en sådan lösning.

Vi kan ha olika meningar om vem som har lyckats bäst. Självfallet anser jag att vi har lyckats överlägset bäst att tillgodose dessa synpunkter och krav, men jag påstår inte att inte oppositionen skulle ha rätt att med stolthet se på det barn som den har fött fram.

Herr **HJALMARSON** (kort genmäle): Herr talman! Statsministern framhöll att man får nog leta efter en regering som i så hög grad som den nuvarande ansträngt sig att finna en lösning på valordningsfrågan som tillmötesgår oppositionens intressen. Men tänk att regeringen då inte kom på den idén att det kunde vara lämpligt att söka kontakt med oppositionen innan regeringen framlade sitt förslag. Det skulle väl ändå ha haft ett visst värde för regeringen att inte bara behöva bygga på *regeringens* uppfattning om vad som är bäst för oppositionen, utan att även oppositionen fått tillfälle deklarerera sina egna synpunkter.

I mitt inledningsanförande, herr talman, sökte jag redogöra för de skilda utgångspunkterna i de anglosachsiska länderna och i vårt land och skall inte nu ytterligare beröra den saken. Jag angav också, herr statsminister, vårt alternativ genom att hänvisa till det schweiziska systemet. Statsministern svarade, att jag alldeles missförstått den moderna parlamentarismen. Vi skall inte ha en riksdag som passar kanslihuset, utan vi skall ha ett kanslihus, som passar riksdagen, erinrade statsministern mig om. Ja, det är riktigt, herr statsminister. Men vi skall först och främst ha en riksdag som passar folket. Det är det som är det grundläggande. Sedan får vi nog också ett kanslihus som motsvarar riksdagens önskemål. Men vad regeringen vill göra är att genom fiffel med valordningen tillskansa sig en starkare ställning i riksdagen än som motsvarar dess ställning hos valmanskåren.

För mig är ett valsysteem rättvist i samma mån som fördelningen av riksdagsmandaten avspeglar valmanskårens önskemål. Avvikelser härifrån kan aldrig motiveras av rättesviseskäl. Fråga är om det finns andra skäl, som motiverar sådana avvikelser, och hur långt dessa skäl i så fall bär. Statsministern kom gång på gång tillbaka till talet om risken för en alltför stor partisplittring, om man fullt ut skulle tillfredsställa väljarnas önskemål vid fördelningen av riksdagsmandaten. Statsministern får ursäkta mig att jag tror att han högst avsevärt överdriver riskerna för partisplittring i Sverige. Förhållandena i vårt land är inte alls jämförliga med förhållandena i Frankrike eller i den tyska Weimarrepubliken. Varför inte i stället se på förhållandena i Danmark, som ligger mycket närmare till? Där har man ett system med tilläggsmandat, och jag kan inte inse att detta medfört vådor för det danska partiväsendet. Jag kan inte heller förstå att det skulle ha skapat svårigheter för personlighe-

Ändrat valsätt vid val till riksdagens andra kammare.

ter att i tillräcklig grad göra sig gällande i det politiska livet.

Jag kommer till sist in på frågan om vad socialdemokraterna och bondeförbundet kallar en stark regering. Det är tydligt att man på det hållet inlägger en helt annan mening i detta uttryck än vad vi inom oppositionen gör. Enligt de nu maktägandes uppfattning blir uppenbarligen en regering stark, om den har en riksdagsmajoritet bakom sig som kan driva igenom sin vilja utan att behöva i någon större grad bekymra sig om minoriteternas åsikt. Det är med andra ord fråga om en styrka i mekanisk mening. För mig åter bevisar en regering sin styrka genom sin förmåga att skapa en förtroendefull samverkan mellan de olika riksdagsgrupperna, även på områden där meningarna bryter sig.

Stark i den meningen kan både en majoritets- och en minoritetsregering vara. Är det någon som vill påstå att den nuvarande danska regeringen, som består av konservativa och venstre, skulle vara en svag regering därför att den inte har flertal i folketinget? Eller vill någon påstå att den schweiziska regeringen, som bygger på alla de stora demokratiska partierna, skulle vara en svag regering?

Jag skall, herr talman, sluta med att svara på en liten replik, som statsministerna gav till högern och folkpartiet. Han sade att vi inom dessa partier borde bättre öva oss i samarbete. Ja, herr statsminister, man får nog inom regeringsblocket finna sig i att vi föredrar att, i de frågor där vi har olika meningar, redovisa dessa lika väl som vi kan samarbeta i de frågor, där vi har samma uppfattning. Statsministern ställer upp för oss samarbetet mellan socialdemokraterna och bondeförbundet som ett föredömligt exempel. Det förstärker jag, herr statsminister, mycket väl. Ett samarbete, som väsentligen bygger på motpartens självutplåning, motsvarar sä-

kerligen helt socialdemokratiens önskemål.

Herr **OHLIN** (kort genmäle): Herr talman! Statsministerns huvudkritik mot reservationen gick ut på att den skulle beröva personligheter varje möjlighet att göra sig gällande. Den något kuriösa motiveringen härför var, att den där föreslagna metoden vid ett visst tillfälle skulle ha kunnat hota hans eget inval i andra kammaren. Får jag påpeka för statsministern att reservationen i praktiken innebär detsamma som om man hade ett antal mandat, som besattes direkt i kretsarna och som är något mindre än det totala antalet — 200 eller 210 eller ett dylikt tal — och man sedan ordnade så, att de återstående mandaten fördelades mellan underskottspartierna bland de personligheter inom dessa partier, som bäst hade lyckats göra intryck på väljarna. Alla förstår att statsministerns karakteristik alltså är mycket vilseledande.

I den tidigare delen av sitt anförande angav emellertid statsministern med anmärkningsvärd klarhet tre krav som han ville ställa på en valreform. Det första var: Man skall inte uppmuntra till s. k. okynnespartier. Herr statsminister! Reservationen uppfyller detta krav lika bra som propositionen. Det andra var: Valresultatet skall spegla väljaropinionen så nära som möjligt. Herr statsminister, detta gör reservationen på ett bättre sätt än propositionen. Jag hänvisar till att vid 1940, 1944 och 1948 års andrakammarval skulle såväl högern som bondeförbundet och folkpartiet ha fått exakt samma mandatan- tal som väljaropinionen berättigade till. Felet ur rättvisesynpunkt är att socialdemokraterna skulle fått tre eller fyra mandat för mycket på kommunisternas bekostnad. Kan detta nu, herr statsminister, vara ett så stort fel ur rättvisesynpunkt? Nej, jag vill slå fast att reservationens metod ger ett bättre resultat ur rättvisesynpunkt.

Ändrat valsätt vid val till riksdagens andra kammare.

Det tredje kriteriet, herr statsminister, var att en ny metod borde göra valkarteller överflödiga. Jag instämmer helt och hållet i att valkarteller bör göras överflödiga genom ett rättvist system. Även detta krav uppfylles bättre genom reservationen än genom propositionen.

Av statsministerns tre kriterier uppfylles alltså det ena lika bra av reservationen som av propositionen; de båda andra uppfyllas bättre genom reservationen. Hur kan då statsministern säga, att propositionen är överlägset att föredraga? Borde statsministern inte medge att vad hans tre kriterier beträffar reservationen i två avseenden är överlägsen propositionen?

Herr von FRIESEN (kort genmäle): Herr talman! När jag råkade komma in bakom förhängena just som statsministern hade börjat sitt stora anförande, hörde jag hans för övrigt mycket intressanta utläggningar om parlamentarismen, i vilka Karl Staaff spelade en stor roll. Jag bara stod och undrade en stund: Hur skall han nu komma ner till den jämkade uddatalsmetoden och talet 1,4 efter allt detta? Men han fortsatte med samma oförfärad ynglingasinne och målade en geografisk-historisk bild från olika länder. Han gick mycket längre än herr Fast, när han utmålade erfarenheterna i Weimarrepubliken som normgivande i detta sammanhang. Jag började nästan bli orolig och tänkte, att här kanske man går och bidrar till införandet av nazistisk diktatur, om man nu yrkar att kammaren skall acceptera reservationen.

Hela denna konstruktion om uppkomsten av en massa småpartier måste vara felaktig. Som även herr Hjalmarson alldeles nyss har påpekat är det en hel rad svårigheter av en alldeles speciell natur att övervinna för att partier över huvud taget skall kunna bildas i detta land. Jag säger som statsministern: Jag talar här inte som teoretiker

utan på grundval av rent praktisk erfarenhet. Det är nämligen på det sättet att det under årens lopp, i varje fall under den tid då jag har sysslat med politik, har gjorts försök att bilda partier med andra meningar än de existerande partiernas. Detta har visat sig förenat med oerhörda svårigheter, svårigheter som på intet sätt har berott på valsystemet.

När statsministern ironiserar över jämförelsen med 1950 års siffror för landstingsmannavalen och kommunalvalen, vill jag fråga statsministern: Vart tog allt det där vägen om personligheterna som man skall rösta på? Man röstar på någonting helt annat både sakligt och personligt när man röstar i ett landstingsmannaval. Det är fullkomligt orimligt att i detta sammanhang göra jämförelser mellan å ena sidan ett kommunalval och partiernas styrka där samt å andra sidan ett riksdagsmannaval. Det har inte vi gjort. Vi har hänvisat till — det anförde jag också i mitt yttrande, och jag tror också att det står i vår motion — hur vårt system skulle slå med användande av denna metod. Det skulle medföra den mest rättvisande utgången av alla hittills föreslagna valmetoder.

Hans excellens herr statsministern ERLANDER: Herr talman! Beträffande det sista som herr von Friesen sade att man på grundval av ett kommunalval inte skulle ha rätt att draga några slutsatser om väljarnas fördelning, får jag verkligen säga att det begriper jag ingenting av. 1950 års kommunalval var ju starkt politiskt. Det är klart att detta val är mycket intressant så till vida som det är ett av de val, då ett parti låg mycket nära att få majoritet. Det kan därför vara farligt att dra för långt gående slutsatser av detta val. Men detta resonemang om att man inte skulle kunna använda siffrorna från detta kommunalval som beräkningsgrund förstår jag inte. De siffror som jag nämnde i mitt

Ändrat valsätt vid val till riksdagens andra kammare.

föregående anförande lämnade jag med reservation. Det är verkligen svårt att få ett grepp över vad reservanternas själva avse med sitt förslag. Ingen av de tre talare som har varit uppe har emellertid haft någonting att anföra mot dessa siffror, och detta tar jag som ett uttryck för att mina gissningar om vad herrarna åsyftar äro riktiga. Men jag kan som sagt inte svära på det. Men är dessa siffror — förutsatt att jag har fattat herrarna rätt — riktiga, undrar jag fortfarande om det skall vara nödvändigt att tillgripa sådana uttalanden som herr Hjalmarson gjorde när han säger att socialdemokraterna har velat genom fiffel med valmetoden behålla sin maktställning. Har jag tolkat herrarnas förslag riktigt, är reservationen och regeringsförslaget lika. Det kan slå åt ena hållet en gång och åt andra hållet en annan gång. Men principiellt är de lika. Och därför hänger ju hela herr Ohlins replik alldes i luften. Det var ju det jag ville visa, att vi beträffande de avgörande frågeställningarna har samma uppfattning, att vi har samma uppfattning beträffande önskvärdheten av att valet speglar folkviljan, att vi har samma uppfattning att man måste införa en spärr för att undvika splittring i småpartier och att vi icke vill ha karteller.

Herr Ohlin måste ha tänkt på något helt annat när han hörde på mig, och det kan ju vara honom förlåtet. Men det var precis samma sak som han säger i sin replik och som jag försökt bevisa. Skillnaden mellan reservationen och regeringens linje ligger däri, att man i reservationen för in främmande moment, nämligen utomstående röster, vid mandatfördelningen i valkretsen. Det är den enda skillnad som är kvar, och denna skillnad, säger jag, berövar partierna möjligheten att göra en valrörelse till ett personval.

Herr Ohlin säger att så inte alls blir förhållandet, därför att rikslistan — om det finnes en sådan lista — skulle om-

fatta prominenta personer, som hade möjligheter att göra sig gällande. Jag har inte sagt någonting om att herrarnas personligheter inte har möjlighet att göra sig gällande i riksdagen eller kulturlivet eller var ni vill. Vad jag har sagt är att valrörelsen är en lokal handling. Valrörelsen är en mobilisering av de lokala styrkorna. Om man skall försöka att ge åt valrörelsen ett personligt inslag, så bör väljandet vara förknippat med väljarnas möjlighet att själva utse sina representanter i valkretsen. Det är detta som är skillnaden. Med ert förslag byråkratiserar och mekaniserar ni ytterligare det politiska livet och berövar den lokala valapparaten möjlighet att på de utsatta punkterna föra fram namn, som kan ge färg och liv åt den lokala valdiskussionen.

Om herrarne anser att det är betydelselöst så är det er sak. Men det är icke vår uppfattning, ty vi anser att det är väsentligt att behålla så mycket som möjligt av det personliga inslaget i de lokala valrörelserna. Men jag anser i alla fall att det är en stor vinning som nåtts genom de repliker som har fällts. Man har fått bort det där talet om att det är en så oerhörd skillnad mellan det ena och det andra. Vi strävar på båda hållen efter att nå de tre uppställda målen. Vi för vår del tror fortfarande, att vårt system är riktigare och bättre, och det återstår för herrarna att försöka bevisa motsatsen.

Herr HJALMARSON (kort genmäle): Herr talman! Det gamla valsystemet, herr statsminister, har skapat orättvisor trots möjligheten till valkarteller. Det nya valsystemet resulterar i stort sett i samma orättvisor utan valsamverkan. Men syftet med valreformen skulle väl ändå vara att söka skapa proportionell rättvisa. Härigenom skulle behovet av valkarteller bortfalla. Jag bekänner gärna, herr talman, att jag inte är så hemma i den högre valmatematiken, men en blick på de till propositionen

Ändrat valsätt vid val till riksdagens andra kammare.

fogade valtabellerna måste väl vara tillräcklig för att övertyga ett barn om att utgångspunkten för regeringens ställningstagande till valreformen i första hand inte varit detta önskemål om att tillgodose den höga rättvisa, som det nu har talats så mycket om här i debatten, utan utgångspunkten har varit en helt annan, något mycket mera vardagligt, nämligen helt enkelt att finna en metod som i stort konservererar de nuvarande orättvisorna utan att bondeförbundet skulle behöva komma i klämma.

Chefen för finansdepartementet, herr statsrådet **SKÖLD**: Herr talman! Herr Hjalmarson har här förklarat att regeringsförslaget fifflar. Om det skall vara något fiffel, ligger det väl i att det finns en spärregel anbragt i systemet. Men det finns också en spärr anbragt i reservationsförslaget, så att principiellt sett är det samma fiffel.

Den spärr som finns i regeringsförslaget har följande grundval. Vid tillämpning av ett enkelt valvotssystem för mandatfördelningen visar det sig, att om 5 partier konkurrerar om rösterna kan ett parti, som får mer än ett mandat, icke få något mandat billigare än motsvarande 60 procent av valvoten. Utgångspunkten har då varit den, att det icke är rimligt att ett litet parti skall kunna få sina mandat billigare, och därför kom 60-procentsregeln till. Om man sedan applicerar 60-procent-spärren så som skett i den jämkade uddatalsmetoden genom att införa ett delningstal för första mandatet, motsvaras de 60 procenten av siffran 1,3. Som jag nämnde bygger emellertid denna uträkning på att fem partier konkurrerar om mandat. Nu är det så att i det övervägande antalet valkretsar endast fyra partier konkurrerar, och därför bör denna spärr vara något högre än 1,3. Regeringen har föreslagit 1,4.

Får jag ställa den frågan, vilken grundval reservanterna har för sin spärr?

Herr förste vice talmannen övertog nu ledningen av kammarens förhandlingar.

Herr **OHLIN** (kort genmäle): Herr talman! Jag skall ta upp en del frågor i ett senare anförande. Får jag nu bara säga en sak till statsministern.

Statsministern fäster stor vikt vid att uteslutande väljarna i en viss valkrets skall ha inflytande på valet där. Det blir annars något godtycke, säger han. Jag kan inte förneka att det ligger någonting i detta. Men får jag erinra om en sak. Samma röstning i en valkrets kan ge det resultatet att t. ex. herr Wi-berg kommer in i riksdagen medan herr Erlander inte kommer in, eller tvärtom. Man kan ju förändra resultatet av ett val lika väl genom att justera dessa siffror, 1,3 eller 1,4, vilka är godtyckligt valda, som genom att ta hänsyn till rösterna från andra valkretsar. Jag undrar hur det ter sig för väljare, som har varit vana att se en viss man med vissa röster komma in i riksdagen före en annan man ur ett annat parti, om de nu får höra att den förre inte kommer in i riksdagen därför att regeringen har valt talet 1,4 men att han skulle ha kommit in om man hade valt talet 1,3. Ter sig inte det för väljarna i valkretsen lika godtyckligt som om man tar hänsyn till partiets röstsiffror från andra valkretsar? Jag tror det ter sig lika godtyckligt om man väljer talet 1,4.

Sedan, herr talman, ytterligare en sak. Statsministern kunde inte bestrida att av de tre kriterier han uppställde så fyller reservationen två kriterier bättre än regeringsförslaget gör. Jag skall återkomma till siffermaterialet i mitt längre anförande, men det är värt att slå fast som resultat av diskussionen hittills, att av dessa tre kriterier fylls det ena *lika bra* och de två andra *bättre* av reservationsförslaget.

Hans excellens herr statsministern **ERLANDER**: Herr talman! Jag har bara

Ändrat valsätt vid val till riksdagens andra kammare.

en anmärkning att göra mot herr Ohlins ordval. Han säger att jag inte har bestritt att det skulle förhålla sig på ett visst sätt. Det skulle inte falla mig in att bestrida det, eftersom det var huvudinnehållet i mitt första anförande, och jag brukar komma ihåg från den ena stunden till den andra vad jag har sagt.

Jag har försökt bevisa, att det inte är så stor skillnad ur rättvisesynpunkt mellan reservationen och regeringförslaget. Men, herr Ohlin, det är ändå en kolossal skillnad av annan art. Låt oss säga att vi har infört den här spärren vid 1,4. När vi då går ut i en valrörelse vet vi att det finns vissa bestämda regler för utseende av riksdagsmän, och partiernas valledning kan med stöd av siffror från föregående val räkna ut på ett ungefär hur stor ökning som fordras för att en person med en viss grad av sannolikhet skall väljas in. När man på förhand vet hur röstsiffrorna inom den egna valkretsen fördelas, är det väl inte så svårt att skapa ett personintresse kring valet. Men reservanterna vill beröva de lokala valledningarna den möjligheten, ty de vill att det i efterhand skall ske en justering där den egna valkretsens ansträngningar icke spelar någon roll. Det är däri skillnaden ligger.

Jag tycker det är besynnerligt att inte herr Ohlin väljer en annan försvarslinje och i stället säger att socialdemokraterna får ett eller två mandat mindre vid vissa val med reservanternas system och att folkpartiet offerar det personliga i valet för ett eller annat mandat. Det är så det ligger till.

Så till godtycket! Herr Ohlin uppfattade inte innebörden i finansministerns fråga. Godtycket måste väl ändå vara större i reservanternas förslag, som innehåller en spärr vid 0,75. Vi motser med stort intresse ett belysande av vad det är för rättvisesynpunkter som säger att spärren skall ligga just vid 0,75 och

inte lika bra vid 0,70 eller 0,80 eller var som helst.

Finansministern har här motiverat 1,4-metoden. Vi kan väl säga, herr Ohlin, att det ena inte är godtyckligare än det andra. I båda fallen gäller det att ge ett matematiskt uttryck för det avvägningsproblem som uppstår, nämligen hur man skall förena rättvisa med undvikandet av småpartier. Kan inte oppositionen ge det erkännandet som vi har gjort, att vi är eniga om den utgångspunkten och att det sedan gäller att finna den rätta avvägningssiffran.

Jag har som sagt ingen anledning att bestrida, att det förhåller sig så, ty det var just vad jag ansträngde mig efter måttet av mina krafter att söka bevisa.

Herr SWEDBERG: Herr talman! Som mitt namn förekommer under den till detta utlåtande fogade reservationen, kanske jag kan tillåta mig att säga några korta ord, och jag vill försöka göra det utan att nämnvärt förlänga debatten.

Knappast någon gång tidigare har jag här i riksdagen känt en sådan olust som inför avgörandet av detta ärende, och jag undrar om inte den känslan delas av långt fler än dem som är redo att öppet erkänna det. För min del vill jag inte alldeles avstå från att ge uttryck för min uppfattning, även om det jag nu kommer att säga självfallet inte gör anspråk på att vara något annat än den enkle lekmannens reflexioner. Det kan kanske vara lämpligt att syssla med detta några ögonblick nu när kammaren tar lunchpaus.

Av flera skäl skall jag inte inlåta mig på frågan om valmetodens tekniska utformning. Jag skall begränsa mig till att helt kort understryka några principiella synpunkter som redan har framkommit under debatten.

Anmärkningarna mot vårt nuvarande valsystem har ju främst gällt två saker. Det första är att systemet klart har gynnat de större partierna, vilket ju,

Ändrat valsätt vid val till riksdagens andra kammare.

som läget länge nu har varit i landet, i praktiken har inneburet att det största partiet har gynnats. Det är alldeles uppenbart att systemet sålunda har varit orättvist. Det har inte tillfredsställt den demokratiska grundprincipen att varje medborgares röst skall ha samma värde och varje röstande skall ha samma möjlighet att öva inflytande på den politiska utvecklingen i landet.

Den andra anmärkningen har gällt kartellsystemet, vilket ansetts utgöra en mindre tillfredsställande anordning. Detta system har betecknats som osunt därför att det inneburet en, låt vara utslutande teknisk, samverkan mellan partier, som i viktiga frågor har företett ganska olika uppfattningar. Bara möjligheten att genom sin röst komma att stödja ett annat parti och andra kandidater än man främst har avsett har för många väljare tett sig som något mycket besvärande. Därtill kommer att den korrigeringsmöjlighet som kartellsystemet innebär ändå inte har lyckats eliminera tendensen i systemet att gynna det största partiet.

Av dessa anledningar har det åter och åter förts fram krav på en sådan reformering av valsystemet som skulle ge större rättvisa än det nuvarande och samtidigt onödiggöra kartellsystemet. När riksdagen 1949 hos Kungl. Maj:t hemställde om en utredning angående reformering av det proportionella valsystemet vid andrakammarval, var önskan just att åstadkomma rättelse i dessa två hänseenden.

Det är uppenbart att det föreliggande regeringsförslaget inte motsvarar riksdagens begäran. Regeringen och utskottsmajoriteten har främst tagit sikte — i varje fall är det min bestämda uppfattning — på den minst angelägna av de två sakerna. Man föreslår förbud mot användande av karteller, och man är tillfredsställd med möjligheten att åstadkomma samma resultat utan karteller som man nu kan ernå med användande av karteller. Faktum kvarstår

att rättvisekravet icke bättre tillgodoses, i varje fall icke nämnvärt bättre, genom regeringsförslaget än genom det gamla, hittills gällande systemet. Över detta måste jag för min del uttala ett beklagande. Jag är ingen vän av kartellsystemet ty jag inser väl dess olägenheter, och jag menar att det i och för sig inte är någonting att värna om. Men reservationens förslag visar ju klart, att det är möjligt att nå en högre grad av rättvisa än den som regeringsförslaget ger, utan användande av karteller.

Vad som nu förefaller mig särskilt anmärkningsvärt i detta sammanhang är att regeringspartierna tycks anse det orättvisa i det nuvarande systemet vara fullt i sin ordning. Det är ju alldeles tydligt att det av regeringen föreslagna systemet kommer att säkra en överrepresentation för regeringspartierna, och detta anses vara fullt legitimt, fullt berättigat. Det förefaller som om utskottsmajoriteten i år skulle ha bortsett från det uttalande som utskottet gjorde 1949 där det hette: »Valsystemet får alltså inte vara konstruerat med tanke på att i nuvarande läge gynna visst parti eller grupper av partier.»

Från auktorativt håll inom det största regeringspartiet har det klart sagts ut, att man anser den orättvisa ordningen vara naturlig och försvarbar. Man anser helt enkelt överrepresentationen för det största partiet vara riktig. Så här skriver den socialdemokratische partisekreteraren Aspling i Fakta: »Att den proportionella mandatfördelningsmetoden som vi hittills haft gynnat stora partier har varit uppenbart, men det har inte varit något fel enligt vårt sätt att se utan närmast en förtjänst.» Till yttermera visso fortsätter han: »Man kan nämligen inte införa ett valsystem som ger proportionell exakthet utan att det stora partiet topphugges.»

Efter vad som har yttrats från regeringspartierna här i dag, skall jag inte nu göra gällande, att avsikten med det

Ändrat valsätt vid val till riksdagens andra kammare.

framlagda regeringsförslaget är att undvika sådan topphuggning av det största partiet. Dock måste jag säga att det är svårt att tro att det är en ren tillfällighet att regeringsförslaget är ägnat att gynna regeringspartierna. Men även om det är en ren tillfällighet, är det ändå olyckligt, och man måste förstå att det väcker olust i vida kretsar.

En annan sak som också gör det föreliggande regeringsförslaget och utskottsmajoritetens förslag mindre tilltalande är att det har karaktären av ett provisorium. Den föreslagna valordningen är avsedd att gälla endast för valet instundande höst. Detta är en mycket tråkig sak. Det kan inte hjälpas att man inför detta är frestad att instämma med den tidning som säger: »Det är skoj med demokratin att besluta ett provisorium för folkviljans grundläggande manifestation.» Och i alla händelser vill jag för min del oförbehållsamt instämma med herr Edberg i Göteborg, som i sin tidning har skrivit: »Ett provisorium i en så vital fråga är allt annat än tillfredsställande.» Herr Edberg försöker för övrigt inte dölja sin olust när han i sammanhanget talar om »den höstliga försöksverksamheten vid valurnorna». Man får nog också förstå om medborgarna undrar om de maktägande partierna, om denna försöksverksamhet i höst inte skulle slå så väl ut som väntat eller om ändrade förutsättningar då skulle vara för handen, vid ett kommande valtillfälle skall kunna motstå frestelsen att genomdriva ett nytt provisorium, som då kan bedömas gynnsammare. Det kan i alla händelser förklaras om man resonerar ungefär så här: Vad man kan göra *en* gång kan man väl också tänkas upprepa en eller flera gånger. Och skulle sådant ske, då är vi uppenbarligen ute på det sluttande planet.

Den i reservationen föreslagna valmetoden är, som här framhållits av flera talare, sådan att den ger större proportionell rättvisa samtidigt som den

gör kartellförfarandet överflödigt. När den sålunda uppenbarligen motsvarar de huvudkrav på en valreform, som riksdagen själv i sin hemställan till Kungl. Maj:t år 1949 framställde, ber jag, herr talman, att med dessa korta ord få yrka bifall till den under punkten B) av herr Herlitz m. fl. avgivna reservationen.

Herr PETTERSSON i Dahl: Herr talman! Debatten här har tydligen nu kommit i det läge där kammaren tröttnar och där man tar till rena hårklyverier för att få fram argument. Man kan väl inte säga annat om det argument, som herr Ohlin tog till nu på slutet, nämligen att valet av siffran 1,4 i stället för 1,3 skulle inverka så att valmännen liksom skulle tappa lusten för att utöva sin rösträtt. Om man sätter sig till att räkna på röstsiffrorna i de olika valkretsarna tror jag att man kan komma till rätt så överraskande resultat vilken av valmetoderna man än använder, och då kan siffran 1,3 verka lika väl på av Ohlin angivet sätt.

Här diskuterar man vilken av dessa metoder som är mest rättvis. Statsministern har ju i sitt anförande medgivit förtjänster också hos reservationen. Jag tror att man om statsministerns uttalande kan säga att han inte använde för kategoriska uttalanden utan höll sig på saklighetens mark. Reservanterna för ett helt annat språk. De är absolut övertygade om att deras förslag är det idealiska — enligt herr von Friesen — och det som ger den allra största rättvisan. Läser man folkpartiets motion finner man emellertid att motionärerna själva erkänner att deras förslag har en del fel och brister som kan diskuteras.

Nu är det väl ändå så att alla partier har begärt att vi skall få en valmetod som gör det möjligt för partierna att släppa detta kartellförfarande. Jag har själv varit med i många valrörelser. Jag har varit med om kartell

Ändrat valsätt vid val till riksdagens andra kammare.

med högern och folkpartiet, och jag har också varit med den gången då vi gick ensamma. Jag får ärligt erkänna, att den gången då vi i bondeförbundet gick för oss själva i Hallands län var det mest renhåriga, ty då hade väljarna reda på vem de röstade på. Gav de bondeförbundet sin röst den gången, så gynnade de också endast sitt parti. Och det har varit så, när vi har gått i kartell med högern och folkpartiet emot socialdemokraterna, att striderna har stått emellan de olika partierna i kartellen lika mycket som — och många gånger mera än — mellan bondeförbundet och socialdemokraterna. Jag förstår mycket väl när socialdemokraterna i diskussioner sade till dem som bevisade deras valmöten, att dessa inte skulle vara så naiva att de trodde, att om de lade sina röster för kartellen skulle de få in herr Pettersson i Dahl eller någon från det parti de nu ville gynna; de kunde lika gärna få in någon som de inte alls ville ha vald. Det är självklart att den reflexionen var absolut riktig.

Har alla partier begärt att få fram en metod som gör att man kan slippa dessa karteller, så tycker jag nog att högern och folkpartiet inte bör framställa denna hårda kritik mot det förslag som har kommit från regeringen.

Läser vi gamla riksdagsprotokoll, finner vi en lång rad prominenta företrädare för såväl högern som folkpartiet, som för sin del öppet har deklarerat att det mest anstötliga i valordningen är att inte varje parti kan gå fram för sig självt.

Sedan är det ju självklart, som det har sagts här, att den från regeringen föreslagna valmetoden också kan ha sina brister, men å andra sidan är ju detta ett provisorium, och man får se hur det slår ut.

Herr Swedberg undrar om regeringspartierna, ifall detta provisorium inte slår bra ut vid valet, kommer igen med

en annan metod, som kan slå bättre ut. Herr Hjalmarson frågade, om regeringspartierna, ifall de skulle vara ärliga, inte skulle erkänna att deras förslag har kommit fram för att koalitionen skall kunna fortsätta. Det var ju en av punkterna i regeringsöverenskommelsen att det skulle komma fram en sådan valmetod att man skulle slippa kartellerna, men jag kan inte förstå att det kan vara någonting oriktigt i detta, när samma begäran har kommit fram från samtliga partier.

Jag tror att det vore lika berättigat att ställa den frågan till såväl högern som folkpartiet: Om ni vore ärliga, skulle ni inte då erkänna att ni, oavsett vilket förslag regeringen hade kommit med, skulle ha kommit med ändringsförslag? Om regeringen hade föreslagit exempelvis siffran 1,3, är det någon i denna kammare som tror att det inte då skulle ha kommit ändringsförslag från högern och folkpartiet? I varje fall inte jag.

Sedan är det onekligen så, att reservationen är bemängd med stora brister, i det att man med den föreslagna valordningen inte vet vilken som egentligen blir vald. Man säger här att det inte behöver ta så lång tid innan valresultatet blir klart. Först blir det ju enligt reservanternas valmetod klart i de olika valkretsarna, och sedan skall materialet upp till en central myndighet, som så småningom skall fastställa vem som skall bli vald. Ja, vi tar som ett exempel att Johan Andersson i Kläckeberga, Kalmar län, enligt den första uträkningen har blivit vald. Då är det ändå inte säkert att det är han som till slut blir vald; det kan t. ex. vara Erik Hagman som blir representant i stället.

Och hur skall det bli med kasserade röster? Hur skall de räknas? Man kan säga att det blir likadant här som med annat valsysteem, men det blir i alla fall en ganska besvärlig procedur, som måste ta tid.

Ändrat valsätt vid val till riksdagens andra kammare.

Om valet blir överklagat, hur lång tid tar det då? Om det till äventyrs är någon av väljarna som tror att han har fått in en representant och det sedan blir en helt annan som blir företrädd, tror inte kammaren då att just detta kommer att animera till en oerhörd massa överklaganden och att det anförs en massa skäl för att göra om valet? Jag tror att reservanternas valmetod skulle medföra oerhörd svårigheter. Det är väl ändå, som det har sagts här tidigare, en mycket stor förtjänst hos proportionalismen att man något så när vet vem man röstar in. Jag förstår inte att man från reservanternas sida driver så hårt att man vill ha fram dessa märkvärdiga tilläggsmandatbestämmelser.

En detalj har man gått mycket lätt förbi i detta resonemang om valmetoder, nämligen risken för att valkretsarna skall bli för små, så att de inte kan bestå som självständiga valdistrikt. Det gäller alltså problemet att försöka ordna det så att det inte blir för liten representation för de olika valkretsarna. Såvitt jag har hört på debatten här är den ende som har berört detta egentligen herr von Friesen, och han nämnde att man är inne på en väg som så småningom leder till att mandaten till andra kammaren blir ökade. Han gjorde den reflexionen, att detta är oriktigt; man borde i stället få fram ett sådant valsysteem att man kunde minska representationen i stället.

Vi har tidigare diskuterat detta i riksdagen, och jag vill gärna ta upp den debatten här om igen, alltså om underlaget för mandaten och mandatfördelningen mellan de olika valkretsarna.

Man säger här att alla röster skall ha lika värde. Man kan också säga att varje valkrets bör ha lika värde. Så är det inte enligt nuvarande system. Uppdelningen är sådan att man praktiskt taget kan säga att det bakom varje mandat står en folkmängd på 28 000 à 30 000 människor. Finns det täckning

för detta i en valkrets, kan man säga att dessa har bakom sig ungefär detta väljarantal. Men om befolkningssiffran går under ett visst streck förlorar valkretsen ett mandat, och då inverkar det så, att i stället för att det eljest behövs cirka 30 000 människor för ett mandat behövs det då ungefär 35 000 människor. Man kan inte säga att detta är rättvist.

Sedan är det en sak till, som jag också har förfäktat tidigare här i kammaren — och där skulle jag kanske vilja instämma med herr von Friesen — nämligen att det inte är nödvändigt att öka representationen, om man vill behålla de små valkretsarna, utan att det vore mera rättvist att begränsa vissa valkretsar så att de inte sväller hur mycket som helst. Är det alldeles nödvändigt att Stockholm skall ha denna stora representation? Stockholm har ju 24 mandat i andra kammaren, och det är väl en tidsfråga när man får det 25:e.

Det blir en ändring av fördelningen till hösten. Man kan inte få fram hur det blir exakt, men det blir troligen så, att Göteborg får ett nytt mandat och fyrstadskretsen ett nytt mandat samt att ett går till Västmanland. Att Västmanland får ett nytt mandat kan man säga beror på att Västerås stad med sin industrialism sväller ut så mycket. De valkretsar, som får släppa till dessa mandat, är såvitt jag vet de bägge skånelänen och Västerbotten.

I Stockholms stads valkrets med dess stora underlag av väljare är mandaten mer lättköpta än i andra valkretsar ute i landet. Det är icke rättvist utan borde egentligen vara tvärtom.

Om man ser på städernas representation t. ex. vid deras förbunds sammanträden, så har städerna, om jag inte är fel underrättad, först en representation i botten; sedan ökar den inte lika med folkmängden. Har en stad 100 000 innevånare får den fem representanter för 50 000 innevånare. Men för vad som faller mellan 50 000 och 100 000 får den

Ändrat valsätt vid val till riksdagens andra kammare.

bara en representant till. Där använder man alltså den metoden, att mandaten är litet mera dyrköpta.

Och hur är det egentligen med underlaget här i Stockholm? Här finns det ungefär 15 000 utlänningar, som ligger till grund för väljarunderlaget. Hur många andra det är som knappast borde räknas dit vet jag inte, säkert. Det är en hel del av internerna på Långholmen t. ex., som har långa straff men dock räknas in. De som är långvarigt intagna på sinnessjukhusen går också in i väljarunderlaget. Enligt utlandspressen, i Argentina, räknas Stockholm som världens mest syndiga stad. Jag skall inte alls försöka att stryka under detta. Jag vet inte om det är rätt eller inte, men jag vill ändå göra den reflexionen, att är det så att Stockholm är världens syndigaste stad, kan man samtidigt nog säga att staden har den relativt största representationen. Stockholm har absolut ett mandat som staden inte har rätt till, nämligen den representant den har för utlänningar och sådana som är långvarigt intagna i allmänna inrättningar inom staden. Här borde det i stället vara så, att man låte mandaten vara fastlåsta vid 230 och att de valkretsar ute i landet, som tunnat ut och minskat, finge behålla sin representation, medan Stockholm icke finge några nya representanter för sitt event. ökade underlag.

Om vi ser på representationen här till nästa år för Stockholm, Göteborg och fyrstadskretsen, blir det väl 47 stycken mandat. Tar vi norrlandslänen, Gävleborgs, Jämtlands, Västernorrlands, Västerbottens och Norrbottens län, får de inte mer än 38 mandat. Här får alltså denna geografiskt stora del av Sverige, som praktiskt taget utgör två tredjedelar av landet, bara 38 mandat. Man kan naturligtvis fråga sig, med all rätt tycker jag, om inte ur ekonomisk såväl som allmänpolitisk, strategisk eller vilken synpunkt man vill, den stora del av Sverige, som heter Norrland, för Sve-

riges allmänna liv och verksamhet betyder lika mycket som Stockholm.

Jag har ingen anledning att hysa någon aversion mot Stockholm, men jag kan inte undgå att vid ett tillfälle som detta säga, att hela vår politik här i Sverige nog är litet för mycket stockholmsbetonad. Det är ju knappast någon enda fråga utan att hela den väldiga representation från denna centralort skall inverka på frågans lösning. Man behöver inte endast ta lönesystemet när det gäller dyrortsgruppering o. d., där man ovillkorligen skall ha Stockholm i toppen, fastän man inte kan säga att det är den dyraste orten. Det är i varje fall inte den ort där det är obekvämast att bo och som för med sig de största olägenheterna. I stället är det väl snarare så, att här i Stockholm har man tillgång till oändligt mycket, som man inte kan få på glesorterna och i de valdistrikt, där man får minskad representation. Om det vore någon rättvisa och verkligt allvar i den satsen, som drivits så hårt här i debatten, att varje röst skall ha lika värde, så borde man i stället försöka ordna det så att varje röst hade ett faktiskt lika värde ute i våra glesbygder och inte finge större värde i en tätort som Stockholm. Stockholm har ju alla möjligheter att bevaka sina intressen genom att befolkningen bor här och kan påverka utvecklingen också innan frågorna kommer upp, genom uppvakningar, som kan göras hur lätt som helst, på alla möjliga ställen. Där är de som bor långt från Stockholm fullständigt handikappade.

Herr talman! När vi nu går att reformera valsystemet för att få fram en metod, där man skall slippa karteller och där varje parti skall arbeta för sig självt och visa vad det går för och agitera för de idéer det förfäktar, tror jag det är mycket svårt att, i varje fall med någon saklig grund, komma fram med något bättre förslag än det som här föreligger. Jag tillåter mig därför, herr talman, att yrka bifall till utskottets hemställan.

Ändrat valsätt vid val till riksdagens andra kammare.

I detta anförande instämde herr *Johansson* i Norrfors.

Herr **WALLENTHEIM**: Herr talman! Det kan ju förefalla egendomligt att i en verklig demokrati själva valsättet kan bli föremål för starkt delade meningar. Alla är ju nämligen överens om att folkviljan skall komma till uttryck och att den skall bestämma utformningen av rikspolitiken.

För min egen del tycker jag dock att det kanske inte är så egendomligt när allt kommer omkring, ty det finns ju så många problemställningar på denna punkt, som man har att överväga. Men diskussionen bör i så fall gälla det centrala i hela frågeställningen, och det är: Vad är det som vi egentligen vill ha fram genom själva valhandlingen? Olyckan med diskussionen är emellertid, att det proportionella valsystemet har drivit sina anhängare till att komma fram med mer eller mindre diffusa rättvisespekulationer. Enligt min mening är det inte några sådana synpunkter man i det här fallet bör anlägga, ty problemet här är icke ett problem om större eller mindre rättvisa, utan det är ett problem om skiftande värderingsnormer, som måste anläggas på denna fråga. Det får inte heller till övervägande del bli ett matematiskt problem, utan en fråga om sakliga överväganden av annan art.

Valet skall såvitt jag förstår för det första avse att för en viss bygd kora den representant, som i bygden samlar det största förtroendet. Det gäller att få fram ombud för menigheten i olika delar av landet. Valets andra uppgift är att få fram ett regeringsunderlag, så att om möjligt en stark regeringsmakt kan konstitueras. Har man de synpunkterna på hela problemet, blir frågeställningen om den s. k. matematiska rättvisan en underordnad sak. En stark uppdelning i partier bör undvikas och det ideala är i detta fall det klassiska

tvåpartisystemet, framför allt sådant det utformats i England.

I det slutliga ställningstagandet har man ju ändå alltid att välja mellan den ena eller den andra linjen, mellan det ena eller det andra alternativet, och nyanserna har ju alltid möjligheter att komma fram i den förberedande debatten.

Det är dessa bägge synpunkter jag har pekat på, som jag tycker det gäller att tillgodose, och jag har då den bestämda uppfattningen att majoritetsval i enmansvalkretsar avgjort är att företräga.

Jag skall sedan inte gå in på alla de andra argument, som kan anföras i detta sammanhang. Jag vill bara beklaga att den utredning, som 1950 tillsattes för en översyn av valsättet, fick hela sitt uppdrag så begränsat att det icke i utredningen kunde bli fråga om en allsidig och förutsättningslös undersökning av hela problemet. Att så inte var fallet berodde emellertid i hög grad på riksdagen själv, som inte var tillräckligt vidsynt att begära en sådan utredning, även om enstaka röster höjdes för en sådan. Mitt medlemskap i denna utredningskommitté får ses som en önskan att få med en representant för de enstaka rösterna i kammaren. Jag har inte stuckit under stol med min uppfattning i den förberedande diskussionen, och jag sticker inte under stol med den i dag heller.

Nu har vi ju sedan fått ytterligare en begränsning i fråga om möjligheterna att pröva frågan i dess större sammanhang genom den överenskommelse, som i höstas träffades mellan socialdemokratien och bondeförbundet vid bildandet av koalitionsregeringen.

Jag skall be att få erinra om några sidor av den utveckling, som skett på detta område. I vårt land betraktade vi tidigare majoritetsvalen som det naturliga, men vid 1909 års reform fick vi ju den proportionella valmetoden, och vi fick den som en från konservativt

Ändrat valsätt vid val till riksdagens andra kammare.

håll krävd garanti mot vad man frukta- de skulle komma, ett ohämmat s. k. folkvälde. Första gången denna metod tillämpades var 1911. Då hade vi 56 valkretsar i landet. Det proportionella val- sättet byggde då ännu på en starkare samhörighet med bygden. Men så inträ- fade något, som drev de borgerliga till att genomföra förändringar i valkrets- indelningen och därmed sammanhäng- ande frågor. Det var den s. k. rättvise- synpunkten som kom fram när det so- cialdemokratiska partiet växte sig allt starkare. Då var det som det på borger- ligt håll blev aktuellt att försöka driva satsen om den proportionella rättvisan. År 1921 tog man och sammanslog många mindre valkretsar, så att vi fick nuva- rande 28 valkretsar i stället för tidi- gare 56. Sedan har man gjort nya fram- stötar i samma riktning och haft blic- ken riktad på riksvalkretsen och till- lägsmandat för att kunna förverkliga denna. Man har diskuterat frågan om större valkretsar liksom även frågan om andra sammanräkningsmetoder.

Genom hela den utveckling som skett och genom det förslag, som i dag ligger på riksdagens bord, tenderar emeller- tid hela riksdagsvalet att bli, inte ett *val* mellan personer, utan en *folkom- röstning* över hela landet som visar väl- jarnas sympatier för de olika partier- na. Ett sådant förslag som det nu fram- lagda innebär i själva verket ingenting annat än att utvecklingen driver vidare efter den linje som man varit inne på ända sedan år 1921. Det personliga och det lokalt färgade inslaget i ett val till riksdagen är emellertid enligt min me- ning alltför betydelsefullt för att skju- tas åt sidan och lämna plats för en ald- rig så perfekt konstruerad riksräkne- maskin, såsom jag behagade uttrycka det i den reservation som jag fogade till utredningens förslag.

Jag vill rikta uppmärksamheten på en annan frågeställning i detta samman- hang. Vi står här inför ett av de mest centrala problemen i den moderna de-

mokratien över huvud taget, nämligen frågan om hur det skall vara möjligt att åstadkomma en livlig och kontinuerlig kontakt mellan dem, som innehar all- männa förtroendeuppdrag, och dem som bildar den stora massan av upp- dragsgivare. Men ju mer man mekani- serar valproceduren och ju större man gör valkretsarna, desto mer kommer man bort från den personliga intresse- bildningen och kontakten. Desto ytli- gare blir då både hos väljarna och de valda intresset för demokratien och för- stäelsen för många av demokratiens mest omistliga värden. Det personliga inslaget, strävan att bedöma olika kan- didaters individuella lämplighet och duglighet, skjutes åt sidan såsom någon- ting ganska oväsentligt. En valrörelse tenderar mer och mer att bli en teknisk kraftmätning mellan utomordentligt fast utbyggda centrala partiorganisa- tioner, och själva valproceduren me- kaniseras genom otympliga valkretsar, invecklade sammanräkningsmetoder och sådant.

Jag har redan förut framhållit att en- ligt mitt sätt att resonera bör själva val- resultatet inriktas på att söka få fram en solid grundval för en stark regerings- makt. Det förefaller mig som om detta är lättare att uppnå i ett samhälle, där inte proportionaliteten drivits till tek- nisk fulländning. Det har redan förut här sagts — och jag ber att få under- stryka det — att en proportionalitet driven till den fulländning som riksväl- kretsen utgör, lätt framkallar en ökad partisplittring. Varje grupp, som har något specialintresse, vill renodla detta och räknar med att tack vare ströröster från en mängd större valdistrikt i val- kretsar eller tack vare ströröster från hela landet kunna få någon av sina kandidater placerad.

Det är visserligen sant att man har på olika håll — en sådan strävan mö- ter också i reservationen — velat sätta en gräns för smågruppernas möjlighet att bli representerade genom att det in-

Ändrat valsätt vid val till riksdagens andra kammare.

föres en spärregel. Men i och med att man föreslår en spärregel har man ju medgivit, att hela resonemanget om den s. k. proportionella rättvisan inte är hållbart. Om man över huvud taget driver de s. k. rättvisesynpunkterna, skulle det väl ligga närmast till att kräva att just den lilla gruppen, den enstaka meningen i varje fall skulle få ett tillfälle att göra sig hörd. Den skulle få tillfälle att framlägga sina synpunkter och få dem prövade. Men att lösa det s. k. rättviseproblemet genom att beröva smågrupperna en sådan möjlighet och införa ett system, som i själva verket ger de medelstora partierna ett eller annat mandat ytterligare, kan inte gärna vara rimligt. En sådan lösning har i varje fall inte något med rättvisa att göra.

Det har talats mycket om kartellerna och önskvärdheten av att få bort dessa. Jag måste, herr talman, säga att jag på denna punkt har en avvikande mening i förhållande till flertalet av dem som tidigare berört frågan. Man betonar att kartellerna är en teknisk samverkan och ingenting annat. Jag tror inte att detta tal håller streck. Från kommunalvalen finns det många exempel på att trots att det på förhand funnits en klart garanterad borgerlig majoritet, t. o. m. om de borgerliga partierna gått fram var för sig, har man på borgerligt håll ändå ingått en kartell för att göra den gemensamma fronten så mycket starkare. Det har alltså inte varit fråga om en teknisk samverkan för att hindra det stora partiet att få komma i majoritet, utan om en samverkan för att den uppfattning, som stått kraftigt markerad gentemot den borgerliga uppfattningen, skulle få reducerat inflytande.

Enligt mitt sätt att se, kan man inte i detta sammanhang komma ifrån frågan om själva regeringsbildningen. Såvitt jag förstår, finns det för närvarande här i landet inte mer än tre möjligheter att bilda en majoritetsregering. Det ena alternativet är en socialdemokratisk re-

gering, stödd på ett socialdemokratiskt parti majoritetsställning. Det andra alternativet är en borgerlig regering, vilande på samtliga borgerliga partier. Intet av de borgerliga partierna, knapast heller två av dem tillsammans, har väl emellertid några större förhoppningar om att inom överskådlig tid kunna uppnå en majoritetsställning på egen hand. Under sådana förhållanden tycker jag att det är fullt naturligt, om man på borgerligt håll har aspirationer på att genom inbördes samverkan erbjuda ett alternativ till socialdemokratiskt majoritetsstyre. Men då skall också denna strävan att skapa en majoritet komma till uttryck vid själva valet och ställas upp för väljarna såsom ett alternativ i regeringsfrågan. Att smussa undan hela frågeställningen bakom deklARATIONER om varje partis självständighet och oberoende utgör i själva verket ett försök att vilseleda valmanskåren.

Det kan för all del vara riktigt att utan karteller vid ett val finns det större förutsättningar att efter valet pröva det tredje alternativet, nämligen bildande av en koalition mellan något av de borgerliga partierna och socialdemokraterna. Men å andra sidan har det rent praktiskt visat sig, att ett parti, som trätt i kartell med andra partier, snabbt kunnat ingå i koalition med det parti man nyss bekämpat. Det gjorde bondeförbundet år 1936, och i någon mån kan man väl säga att detsamma skedde år 1951. Det kan knappast riktas någon förebräelse mot ett sådant tillvägagångssätt, ty om ett parti misslyckats att genom en kartell nå det syfte som ändå måste vara det primära, nämligen bildandet av en gemensam majoritet, bör det inte vara någonting som hindrar att partiet efter konstaterandet av detta misslyckande söker ena sig med motståndaren om vissa arbetsuppgifter för den närmaste framtiden, om vilka det går att vinna enhet. Och har man sedan under loppet av

Ändrat valsätt vid val till riksdagens andra kammare.

en valperiod på detta sätt samverkat med ett annat parti, är det väl naturligt att man vid det följande valet antingen fortsätter denna samverkan rent valtekniskt eller också går fram fullt självständigt. Jag vill också klart säga ut att enligt min mening borde lösningen av det nu aktuella problemet vara att bondeförbundet ginge i teknisk valsamverkan med det socialdemokratiska partiet. Valhandlingen skall ju inte bara ha det syftet att de olika partierna försöker skrapa till sig så många mandat som möjligt, utan det gäller också att slå vakt kring vissa principiella värderingar.

Det betänkliga med det förslag, som återfinnes i utskottets utlåtande liksom även med det förslag utredningsmajoriteten framlagt, ligger framför allt däri att folk kan få den uppfattningen, att man genom finurliga matematiska beräkningar kan göra vad som helst med valsystemet. Den d'Hondtska regeln är lätt att fatta och enkel att använda. När det gäller första platsen är jämförelsetalet det röstetal som partiet erhållit. När ett parti fått en plats, blir jämförelsetalet för den andra platsen röstetalet dividerat med 2. När partiet fått två platser, blir jämförelsetalet röstsiffran dividerad med 3, o. s. v. Detta är en enkel regel. Det hela blir genast svårbegripligare, om man skall använda siffrorna, 3, 5, 7 och 9, som nu sägas vara att föredraga. Om sedan det ursprungliga röstetalet först skall divideras med 1,4 för att man skall få fram jämförelsetalet till den första platsen och sedan med 3, 5, 7 eller 9 o. s. v. för de fortsatta platserna, har jag en känsla av att det hela bara verkar matematisk fingerfärdighet och att folk lätt kan få det intrycket att valsystemet är någonting som kan ändras litet hur som helst. Jag tror att det skulle vara en fara för demokratin om den uppfattningen skulle sprida sig ute i bygderna. Valsystemet bör vara något som inte växlar från det ena tillfället till det andra. Jag

undrar om inte i själva verket valsystemet, även sammanräkningsmetoder och sådant, borde grundlagsmässigt regleras.

Jag hoppas att det föreliggande regeringsförslaget lika väl som högerns och folkpartiets förslag skall bidra till att luckra upp sympatierna för det proportionella valsystemet och att så småningom framkalla en folkopinion, som klart vänder sig åt majoritetsvals-systemet. Jag tycker att i det anförande som herr Fast här hållit fanns tecken som tyder på att en sådan opinion ändå håller på att växa fram. Högern och folkpartiet blir inte tillfredsställda förrän man nått fram till den exakta proportionaliteten, och vad skall det då över huvud taget tjäna till att göra eftergifter på en punkt, där det finns så allvarliga riskmoment?

I anledning av vad herr Pettersson i Dahl här sagt om att städerna får ett allt större antal mandat i förhållande till den rena landsbygden vill jag bara i korthet tillägga, att majoritetsval i enmanvalkretsar ger i varje fall bättre möjligheter att tillgodose landsbygdens intressen på denna punkt.

Herr talman! I nuvarande situation har jag ingen annan önskan att framställa än att frukten snart skall mogna. Jag har alltså inte nu något särskilt yrkande.

Herr ERICSSON i Näs: Herr talman! Den kritik som både i tidningspressen och här i kammaren har riktats mot regeringsförslaget har lindrigt sagt skjutit över målet. Tidningarna ha talat om att det skulle vara ett oskäligt gynnande av regeringspartierna, och man har talat om skojet med valmetoden o. s. v. Herr Hjalmarson såg t. o. m. likheter mellan vad som nu sker idag och vad som hände i Norge för något eller några år sedan, då den socialdemokratiska regeringen med den socialdemokratiska Oksviks dubbelröst beslutade ett kartellförbud. Jag tror nog herr Hjal-

Ändrat valsätt vid val till riksdagens andra kammare.

marson är medveten om att den jämförelse han gjorde inte håller.

Men vad är det för oro i folkpartiets och oppositionens bröst? Vad är det för skäl man andrager och vad är det man nu tror skall komma? Jag tycker inte att det finns några sakliga skäl för de beskyllningar som riktats mot metoden. Närmast verkar det som ett försök att i propagandan framställa regeringspartierna som odemokratiska, att göra gällande att de skulle vilja framtvinga ett orättvist valsystem, som missgynnade oppositionspartierna, samt alltså på detta sätt missbruka sin makt.

Jag tror inte att dessa påståenden är riktiga. Men man kan tänka sig en motivering till detta framställningssätt. Det kan ju tänkas vara ett gynnsamt utgångsläge för höstens val, om man kunde få en jordmån för den propagandan och på så sätt eventuellt förklara ett kommande valnederlag. Jag tror inte att svenska folket låter lura sig så lätt. Det system som regeringsförslaget innebär tillförsäkrar ju ändå proportionaliteten större utrymme än förut och — det är viktigt — onödiggör karteller.

Den folkpartimotion som ligger till grund för högerns och folkpartiets reservation har två alternativa spärfförfaranden. Vi vet att en rävlya har minst två utgångar men räven är väldigt noga med att se efter var dessa gånger mynnar ut. Så har man inte gjort i fråga om folkpartimotionen. Om man lägger 1950 års siffror — de sista kända — till grund för bedömningen av den folkpartimotion som framföres samt jämför vad den skulle ge i mandat med vad regeringsförslaget skulle ge, gör man förvisso underbara upptäckter. Man har sagt att 118 mandat vore en överrepresentation för det socialdemokratiska partiet. Enligt nuvarande valsystem skulle socialdemokraterna få 117 och enligt regeringens förslag 118 mandat. Folkpartiets ena alternativ ger 118 mandat. Jag kan inte förstå att socialdemokratiska partiet blir mera över-

representerat med 118 mandat, som har kommit ur regeringens valsystem än med lika många mandat ur folkpartiets. Folkpartiets andra alternativ skulle ha gett 125 mandat för socialdemokraterna. Folkpartiets eget mandatantal, som enligt regeringens förslag skulle ha blivit 54, blir enligt folkpartiets *båda* alternativ 50. Det är en blygsamhet som inte är av denna världen. Skillnaden mellan uppfattningarna på dessa punkter är att regeringen föreslår ett system som ger socialdemokraterna 118 mandat, under det att folkpartiet föreslår ett som ger *minst* 118. Och medan regeringen vill införa ett system som ger folkpartiet 54 mandat, kräver det själv bara 50.

Men det var nog inte meningen att det skulle bli några byxor av det skinnnet. Man kommer att tänka på paret som gick till prästen för att få sitt barn döpt. När prästen såg på barnungen, sade han: »Det var ett mycket litet barn det där.» — »Ja» sade fadern »men det var egentligen inte meningen att det skulle ha blivit något.»

Högern, som förut har gått in för uddatalsmetoden med 60 procent spärr, har nu anslutit sig till den reservation som bygger på folkpartiets motion. Högern har alltså anammat en av de ståndpunkter som kommit till uttryck i »de tusen ståndpunkternas parti», för att använda en benämning på folkpartiet, som brukas av en viss herr Hjalmarson.

Vad jag har mest mot reservernas förslag är att det tar så liten hänsyn till personvalet. Herr Hallén talade om att man efter detta system skulle kunna få uppleva att en person ansågs vara vald, men att det när sammanräkningen var slut, visade sig att en helt annan, som tillhörde ett annat parti blivit nominerad. Man skulle sedan kunna få uppleva, att när poströsterna kommit in det ingalunda var denne heller, som blivit vald, utan en tredje man från ett tredje parti.

Ändrat valsätt vid val till riksdagens andra kammare.

De ändringar, som i den för högern och folkpartiet gemensamma reservationen vidtagits i det i motionen framställda förslaget, har i realiteten inte inneburit något annat än en liten justering i fråga om mandatens om man lägger 1950 års siffror till grund. Statsministern har redan talat om att de 118 inte skulle räcka utan att det bleve t. o. m. 119. Man skulle också kunna formulera det så: Enligt den nuvarande metoden skulle högern och folkpartiet på 1950 års siffror få 81 mandat, enligt regeringsförslaget 77, men enligt högerns och folkpartiets reservation bara 76. Såvitt jag förstår finns det inte något underlag för att tala om otillbörligt missgynnande av oppositionspartierna.

Jag har tidigare under perioden motionerat om personval inom proportionalitetens ram. Jag har alltså tidigare prövat både konstitutionsutskottet och kamrarna på den punkten och har inte velat motionera nu igen. Men eftersom det är en provisorisk lag och man måste ta ställning till denna sak ytterligare en gång, nämner jag ändå om det, för att det inte skall bli bortglömt.

Herr Wallentheim talade för majoritetsval i enmansvalkretsar. Det är en ståndpunkt som jag i och för sig inte kan acceptera. Jag anser nog att personvalet skall komma mera till sin rätt än hittills, men jag tror inte att det rätta är majoritetsval i enmanskretsar.

Det sägs att majoritetsval skulle medföra kvalitetsförbättring. Det är ju möjligt. Men det är inte alldeles säkert att det förutsätter eller skapar tvåpartisystem, som herr Wallentheim ville göra gällande. Många tror att om vi bara får det engelska valsystemet, finge vi också engelska parlamentariska sedvänjor. Det är inte alls säkert.

Grekiska regeringen befann sig under världskriget i London. När den kom hem införde den enmansvalkretsar. Vad blev resultatet? Det finns en massa småpartier, och kommunisterna äro överrepresenterade liksom Papagos' höger-

extremister. För att få en arbetsduglig regering måste det bildas koalitioner mellan småpartierna precis som i Frankrike.

I Irland och Australien används det proportionella valsystemet. Där har man ändå två huvudpartier, men det beror på att Irland och Australien har hämtat sina parlamentariska traditioner från England.

I England börjar det mer och mer bli så, att den ene eller den andre kandidaten förklaras för partiets officiella kandidat. När man skall ge ut valmanifestet — ett eget valmanifest skall nämligen varje kandidat ge ut — skriver hen endast sitt namn under partiets officiella manifest.

För inte så länge sedan stod det i tidningarna att Churchill utfäst sig att genomföra en reform av valsystemet i England.

Frankrike har sedan 1945 majoritetsval i enmanskretsar. Där är man också mogen för att avskaffa dem. De gångna sex åren har inte visat, att man kunnat skapa ett starkt regeringsunderlag i Frankrike, lika litet som i Grekland. Inte ens i England har vid de två sista valen enmansvalkretsarna givit önskat resultat på denna punkt.

Det är möjligt att majoritetsval i enmansvalkretsar skulle medföra kvalitetsförbättring. Meningen med personvalet är naturligtvis, att människan skall betyda litet mera och partiet litet mindre. Men det är inte nödvändigt med enmansvalkretsar för den sakens skull. Det finns möjlighet att ordna på annat sätt.

Det är ingenting att säga om att vi kasta våra blickar västeröver. Men för att vi bekänner oss till västerländsk uppfattning behöver vi inte anamma allting som kommer västerifrån. Jag ämnar inte motionera om det, men det finns ett par saker i det amerikanska systemet, som jag överlämnar till huga-de spekulanter: för det första att man i huvudstaden Washington saknar röst-

Ändrat valsätt vid val till riksdagens andra kammare.

rätt. Överfört på svenska förhållanden skulle det innebära att Stockholm utslöts från valet.

En annan anmärkningsvärd sak i Amerika är att statstjänstemän inte är valbara till vare sig senaten eller representanthuset. Om vi överför det på svenska förhållanden, skulle det innebära att ungefär 20 procent av denna kammars ledamöter vore förhindrade att ställa upp till nyval i höst. Jag tror nog inte att det på stockholmsbanken eller bland våra statstjänstemän skulle gå att uppdriva annat än en ganska måttlig entusiasm för den sortens försök till kvalitetsförbättring.

Personval kan ske med bibehållande av det proportionella valsättet. Vi har detta system i Finland och Danmark. Där kan man rösta på både parti och person. I vårt land är det ju på det sättet, att den som står först på valsedeln först blir vald. Det enda sättet att korrigera detta system är ju att ha flera listor, och detta kan tyvärr inbjuda till en del manipulationer, som inte är så trevliga. När vi nästa gång diskuterar valsättet tycker jag det vore önskvärt, att det då också skulle föreligga förslag om ett system, som gjorde det möjligt att inom proportionalitetens ram även rösta på person.

Jag har som sagt inte motionerat om detta men jag har velat nämna det, ty jag tycker inte att den saken skall bli helt bortglömd. I övrigt yrkar jag, herr talman, bifall till utskottets förslag.

Herr ANDERSSON i Malmö: Herr talman! Jag skall något uppehålla mig vid frågan huruvida det föreliggande förslaget har följt de riktlinjer, som angavs i riksdagsbeslutet 1949 sådana de blev utformade i konstitutionsutskottets utlåtande. I nämnda utlåtande framhölls, att man ville ha ett valsysteem, där kartellerna avskaffades, och ett system, som skulle ge möjligheter till större proportionell rättvisa mellan partierna. Därvid gjordes emellertid ett till-

lägg, som inte har citerats av reservanterna, vilka i övrigt varit inne på frågan. Man gjorde följande utlägg: »utan eftersättande av andra värden i det politiska livet».

Nu kan man fråga sig vad konstitutionsutskottet och riksdagen den gången menade med »andra värden i det politiska livet». Såvitt jag kan finna har man därmed menat, att man inte vill ha ett system, som — även om man kom närmare den proportionella rättvisan — gynnade uppkomsten av småpartier. Man ville ha ett system, som gav möjlighet till fastare underlag för en rege- ringsbildning.

Nu kan man med fog tycka att dessa två synpunkter — den större proportionella rättvisan och »utan eftersättande av andra värden i det politiska livet» — strider mot varandra. Det är naturligtvis fullkomligt riktigt. Här måste tydligen en avvägning ske mellan dessa synpunkter. Jag vill då fråga huruvida det föreliggande förslaget fyller de fordringar, som härvidlag kan uppställas. Beträffande proportionaliteten vill jag hänvisa till det siffermaterial, som föreligger i propositionen och även framlagts på annat sätt — t. o. m. på en tavla här i kammaren. Resultatet visar, att det föreslagna systemet, tillämpat på föregående val, inte medfört någon större förskjutning mellan partierna. Det föreslagna valsysteem ger emellertid större möjligheter för mindre partier att göra sig gällande, därför att uddatalsregelns kraftiga reduktion blir mycket kännbar för de stora partierna.

För min del vill jag säga, att det förslag, som nu föreligger, inte ger någon fördel för det socialdemokratiska partiet om man jämför det med det valsysteem, som vi nu har och som vi tillämpat under en mångfald av år.

Hur ligger det nu till med möjligheten att hindra partisplittring, hindra uppkomsten av småpartier? För att hindra en sådan verkan har man infört denna spärregel med divisorn 1,4. Med

Ändrat valsätt vid val till riksdagens andra kammare.

denna siffra skall det ursprungliga rösttalet divideras för att grundsiffran skall erhållas. Det är möjligt att man när sitt mål härigenom. Jag vet inte huruvida den siffran i och för sig kan vara riktig — men det kan alltid diskuteras — men erfarenheterna skall väl komma att visa hur det ligger till i det fallet.

Härtill vill jag foga att reservanterna — vilket ju också antytts i debatten — har en spärregel, som kanske verkar på samma sätt. Det är emellertid litet svårt att bedöma detta efter en genomläsning av reservationen.

Det förslag, som nu föreligger, är ingen idealisk lösning, tycker jag. Många anmärkningar kan framställas, och följaktligen vill jag räkna det som en förtjänst, att lagförslaget skall utgöra ett provisorium. Här gäller det emellertid en reform för höstens val, vid vilket man vill undvika karteller. Det gäller då att komma fram till det resultat, som kan klara den saken.

Till de anmärkningar jag tycker man kan ställa mot förslaget hör, att hela konstruktionen kan ge anledning till valspekulationer. Man kan spekulera i både uppdelning av partier och i samgående mellan partier. Denna anmärkning gäller kanske i särskilt hög grad risken för en uppdelning av de stora partierna, men i stort sett kan man säga, att denna risk föreligger beträffande alla partier. Jag vill dock tillägga, att det är omöjligt att på förhand göra några säkra spekulationer beträffande valresultatet. Det skulle i grund och botten endast bli en lek med siffror.

Den reservation, som är fogad till utskottets utlåtande, upptar en princip, som — såvitt jag kan finna — riksdagen vid föregående behandling varit emot. Det gäller systemet med mandatutjämning. Det är här fråga om ett slags mandatutjämning, ett överförande av mandat från — som man kallar det — överskottspartier till underskottspartier. Detta system måste skapa osäkerhet hos väljarna. De kan inte veta vilka

valkretsar och vilka personer det kan komma att gälla. Dessutom förefaller hela systemet att vara mycket krångligt.

Jag har, herr talman, tillåtit mig att väcka en motion i denna fråga. Utgående från rent demokratiska synpunkter finns det, tycker jag, en lucka i det förslag, som här föreligger från regeringens och konstitutionsutskottets sida. Med det föreslagna systemet kan det nämligen inträffa, att ett parti kan ha majoriteten av rösterna i en valkrets men ändå komma i minoritet när det gäller antalet mandat. Detta kan inte inträffa i andra valkretsar än där antalet mandat är udda. Detta förhållande skulle ha inträffat år 1948 i en av valkretsarna här i landet. Visserligen hade det endast hängt på ett litet fåtal röster, men en majoritet vid valet hade i alla fall kommit i minoritet beträffande mandatet. I min motion har jag tillåtit mig föreslå införandet av en regel, en s. k. majoritetsregel, som skulle innebära tryggheten av att majoriteten i en valkrets också erhåller majoritet i fråga om antalet mandat. Jag anser att detta står helt i linje med demokratiska synpunkter och rättvisesynpunkter. Därför skulle jag gärna ha sett, att denna motion blivit något mera välvilligt behandlad av konstitutionsutskottet. Motionen har nämligen blivit enhälligt avstyrkt.

Det kan, herr talman, måhända vara lönlöst att i detta fall ställa något yrkande om bifall till motionen, men jag gör det ändå. Jag yrkar följaktligen bifall till konstitutionsutskottets förslag med de tillägg, som finns i motionen II:606, vilken finns refererad på s. 28 i konstitutionsutskottets utlåtande.

Herr **SKOGLUND** i Umeå: Herr talman! I en diskussion som förts beträffande det föreliggande förslaget till nytt valsysteem har man, framför allt i pressen, gjort gällande, att förslaget som sådant skulle innebära utomordentliga favörer för majoritetspartiet när det gäller mandatfördelningen. Talet har ju vi

Ändrat valsätt vid val till riksdagens andra kammare.

sat sig vara i hög grad överdrivet. Även om det nu skulle ligga ett uns av sanning i att ett majoritetsparti skulle få en bättre tilldelning av mandat, så finner jag ingenting oegentligt i detta. Tvärtom anser jag det vara riktigt att ett parti, som i en valkrets förfogar över majoriteten av röster, också har garanti för att det får majoriteten av mandat. En sådan ordning innebär för övrigt en viss garanti för att man i andra kammaren kan få ett underlag för en funktionsduglig regering.

Jag har inom utredningen fört detta resonemang, och jag har också i anledning därav givit min anslutning till förslaget om Droops valkrets metod, som i sig innefattar just de fördelar som jag anser bör ligga i ett valsysteem, nämligen att åt ett majoritetsparti också garantera majoriteten av utdelade mandat. Detta är min rent principiella inställning till det valsysteem, som jag anser att man borde acceptera.

Emellertid har man från regeringens sida gått på en annan linje, en linje som i viss mån följer det förslag, som kommittémajoriteten samlade sig omkring. Å andra sidan ligger det så till att kommittémajoritetens förslag i statsrådsberedningen undergått en viss hyfsning, som ger det vissa fördelaktigare drag. Detta gör att jag för dagen kan ansluta mig till det förslag, som Kungl. Maj:t förelagt riksdagen och som konstitutionsutskottet nu tillstyrker.

Angående frågan om kartellerna är först och främst att observera, att vad man här föreslår inte innebär något förbud mot karteller. Vad man strävar efter är att få en återgång till förhållandena sådana de var på detta område före 1924. Justitieministern förklarade i direktiven för utredningen, att man skulle föreslå ett valsysteem, som gör kartellerna överflödiga. Det har från kommittémajoritetens sida förklarats, att det systeem som man skisserade i viss mån innebär en garanti för att karteller icke skulle visa sig vara behövliga.

Kommittén förklarade exempelvis på ett ställe i yttrandet: »Det för en reform av valsystemet vid andrakammarvalen uppställda önskemålet att kunna avveckla kartellväsendet synes därför i huvudsak kunna tillgodoses enligt envar av nämnda tre fördelningsmetoder.» Det gällde Skölds spärrmetod, uddatalsmetoden och den Droopska metoden. Man förklarade alltså från utredningens sida, att vad man här föreslog innebär en garanti för att karteller i fortsättningen inte skulle komma att användas.

I ett yrkande, som kom att ingå i en reservation, förklarade jag, att då man här hade fått ett system, som gjorde kartellerna överflödiga, man måste fråga sig varför man i så fall inte drog den logiska slutsatsen och uteslöt de möjligheter, som förelegat sedan 1924 att bilda karteller. Från kommittémajoritetens sida ville man nu inte dra denna slutsats, vilket man däremot har gjort i regeringsförslaget, som alltså innebär en återgång till förhållandena före 1924. Jag finner detta vara i full överensstämmelse med det principiella och reella resonemang, som man inom utredningskommittén på sin tid förde.

Jag ber, herr talman, att med det anförda få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr KARLSSON i Stuvsta: Herr talman! Även om jag är den ende hittills anmälde talaren från det parti, som jag tillhör, kan jag fatta mig kort. Jag kan nämligen inte finna, att den diskussion som här förts har fyllt någon egentlig uppgift.

Sakförhållandet är ju följande: Det största partiet, som inte har majoritet bland väljarna men däremot i riksdagen, är i verkligheten motståndare till sitt eget förslag, det förslag som lagts fram av regeringen och godtagits av partiets representanter i konstitutionsutskottet.

Anledningen till att man lagt fram ett

Ändrat valsätt vid val till riksdagens andra kammare.

förslag till valreform av detta slag är, som alla vet, hänsyn till regeringsbrodern. Hade ingen koalition kommit till stånd i höstas, hade det inte heller lagts fram något förslag till valreform. Bondeförbundet kan givetvis inte som hittills gå i kartell med de andra borgerliga partierna mot det parti, som det regerar ihop med. En valreform har på grund av den nya politiska konstellationen, koalitionsregeringens tillkomst, blivit en politisk nödvändighet. Den ingick för övrigt, om jag inte minns fel, i den uppgörelse, som träffades mellan socialdemokraterna och bondeförbundet i fjol. Vad tjänar det till att under sådana förhållanden tala om vilket förslag till valordning som ger största rättvisa? Det är inte främst det frågan gäller.

När jag hörde exempelvis herr Hall, kunde jag faktiskt inte undgå att le i mitt stilla sinne. Vad han sade var väl egentligen alla socialdemokrater överens om. Men det är en sak; en annan är den aktuella politiska nödvändigheten, och den låtsas herr Hall inte om. Han har talat som om han varit frånvarande från det politiska livet det senaste trekvartsåret. Ungefär lika abstrakt har andra talare uttryckt sig här i dag.

Det har talats om principer. Somliga har börjat med att betyga sin sympati för majoritetsvals-systemet för att sedan sluta med att kräva konsekvent proportionalism. Andra har velat vara med om proportionalism till en viss gräns för att, om denna överskrides, uttala sympati för majoritetsval. Det hela verkar, enligt mitt sätt att se, litet grötigt.

Herr Hallén kände sig olustig över talet om experiment med vallagen. Statsministern replikerade med att tala om att man nu måste skaffa sig erfarenheter innan man definitivt ändrar vals-systemet. Varje människa vet väl att experimenterandet i detta fall har en enda motivering, nämligen hänsynen till den nuvarande koalitionsregeringen.

Det har sagts att såväl majoritetsval som proportionalism måste betraktas som demokratiska. Jag anser att valsystemet i det ena eller andra landet bara kan förstås med utgångspunkt från den historiska traditionen i varje land. Vår tradition är proportionalism, och ingen hävdar väl på allvar att vi borde överge den traditionen. Varför då inte, om man verkligen skall diskutera valsystemet, hålla sig till frågan om hur proportionalismen bäst skall tillämpas, ty något annat kan diskussionen reellt inte komma att röra sig om. Om diskussionen förflyttas till detta, kan man inte komma från spörsmålet om riksmandat och rikslista, ty utan dessa ting kan man inte komma fram till ett verkligt rättvist uttryck för folkviljan och till att varje röst blir lika värd.

Herr Fast polemiserade mot talet om riksmandat. Han menade, att befolkningen exempelvis på Gotland och i Blekinge har så olika intressen. Jag skulle vilja ställa en samvetsfråga till herr Fast. Jag ser honom inte här inne nu, men han kanske ändå får reda på den. Anser sig inte socialdemokraterna på Gotland och i Blekinge ha mera gemensamt över länsgränserna än vad de har gemensamt med exempelvis högermännen inom respektive läns gränser? Ligger det inte rätt och slätt så till, att det socialdemokratiska partiet med nuvarande maktställning inte är intresserat av rikslista? Det ger inte partiet några parlamentariska fördelar, och varför inte säga som det i verkligheten är?

Herr Wallentheim talade föraktfullt om riksräknemaskinen. Han ville inte ha någon form av rikssammanräkning av röster och riksfördelning av mandat. Han talade i det sammanhanget om de lokala synpunkternas och intressenas stora betydelse. Men ingen kan väl bestrida, att det i våra dagar till skillnad från förhållandena på landskapslagarnas tid är riksintressena, som är helt utslagsgivande i politiken, och inte de lo-

Ändrat valsätt vid val till riksdagens andra kammare.

kala intressena. Det är rikspartiernas riksledningar och riksinstanser som bestämmer den politik, som företräds av respektive parti och även av dess lokala representanter. Varpå bygger då herr Wallentheims hela argumentation om att de lokala synpunkterna skall vara helt utslagsgivande vid valet av dem, som skall företräda hela landets intressen?

I fråga om de föreliggande alternativen skall jag fatta mig kort. Vi har redovisat vår ståndpunkt i en motion, i vilken vi dels föreslagit en skrivelse till Kungl. Maj:t om förslag till grundlagsändring med införande av riksmandat och rikslista, dels föreslagit att riksdagen i stället för Kungl. Maj:ts förslag skulle anta utredningens förslag, som bevisligen ger större proportionell rättvisa. Vi ansåg, att den kompromiss, som de i utredningen deltagande partierna kom till, borde kunna genomföras. Då emellertid utskottets medlemmar, däribland medlemmar av utredningen, övergivit förslaget, skall jag inte yrka bifall till det, eftersom jag anser det meningslöst.

Beträffande de två praktiska alternativ, som här föreligger till avgörande, kan jag säga att det för oss inte är någon hjärtesak vilket som blir bifallet. Men jag måste nog säga att jag tycker, att det skulle bli litet oredigt att dels ha alla mandat fördelade efter valkretsar och dels fördelade efter rikssamverkan, låt vara med en viss spärregel.

Herr talman! Jag skall sluta med det sagda och inte i vidare mån gå in på det ena eller andra valsysteemets rättvisa. Det tjänar litet till, ty de som makten haver tar i alla fall ingen hänsyn till det. Men med hänsyn till min allmänna inställning i förevarande spörsmål vill jag likväl under punkt A), gällande grundlagsändring, yrka bifall till motionen II: 608.

Herr talmannen återtog nu ledningen av förhandlingarna.

Herr NYBERG: Herr talman! Det viktigaste som kan sägas i denna debatt är redan sagt, men jag anser mig ändå ha anledning att säga några ord.

I propositionen angående den nya valordningen meddelades, att jag avgivit en framställning i ärendet till departementet. Det förslag som jag hade framställt gick ut på att man skulle fördela mandaten enligt talserien 1, 2, 3 ½, 5, 6 ½ o. s. v. Jag hade efter rätt ingående beräkningar kommit till den slutsatsen, att en sådan talserie skulle ge ett rättvisare resultat än uddatalsregeln med spär på 60 procent av valkvoten. Jag vill också poängtera att en sådan metod som den jag föreslagit skulle kunna tillämpas utan spärregel, och den skulle ganska effektivt ha eliminerat risken för partitaktiska uppdelningar liksom behovet av karteller.

Jag har emellertid funnit att även den metoden var förenad med vissa brister. Den gav inte ett fullt rättvist resultat, och jag har därför avstått från att framlägga förslaget som en motion här i riksdagen. Jag kan dock nämna att t. ex. vid 1950 års val skulle socialdemokraterna enligt regeringens förslag, såsom också tidigare nämnts, fått sex mandat över riksmedeltalet, medan enligt de förslag som jag avgivit skulle motsvarande parti ha fått fem mandat över detta medeltal.

Jag har för min del kunnat ansluta mig till det förslag, som har avgivits av folkpartiet. Men jag vill också ha sagt i detta sammanhang att jag inte heller finner det förslag, som folkpartiet framställt och som återfinnes i reservationen, vara fullt idealiskt. Det har nämligen vissa brister. Jag måste först och främst medge att det är en skönhetsfläck att metoden måste kombineras med en spär. Jag är inte heller blind för det förhållandet, att i vissa valkretsar mandatöverflyttningar skulle ske, som skulle komma att se rätt egendomliga ut. Men det som för mig har varit avgörande är, att det system som föresla-

Ändrat valsätt vid val till riksdagens andra kammare.

gits av folkpartiet dock har möjlighet att ge en fullkomlig rättvisa, en möjlighet som intet annat föreslaget system har, och jag finner detta vara en mycket värdefull egenskap.

Jag vill framhålla att valsätsutredningens förslag om en uddatalsregel med spärr på 60 procent liksom regeringens förslag med första delningstal på 1,4 är avgjort sämre ur rättvisesynpunkt än folkpartiets förslag. Jag vill tillägga att om rättvisekravet finge vara avgörande vid dagens beslut, så skulle riksdagen ena sig om det utjämningsförfarande, som folkpartiet har föreslagit.

Det har här anförts vissa kritiska reflexioner med anledning av folkpartiets förslag. Man har pekat på att i vissa fall skulle det kunna bli en mandatfördelning i riksdagen, som inte var rättvis. Jag vill medge detta, men jag vill samtidigt påpeka, att i alldeles övervägande antalet fall ger folkpartiets förslag, som framställts också i reservationen, ett utslag som helt och fullt sammanfaller med riksproportionaliteten.

Jag måste vidare beklaga att man över huvud taget har infört uddatalsmetoden i debatten om det nya valsystemet. Enligt min mening är nämligen uddatalsmetoden en tämligen olycklig uppfinling. När konstitutionsutskottet säger sig vara ense med departementschefen om att uddatalsmetoden kompletterad med spärranordning är överlägsen övriga fördelningsmetoder, som skulle kunna komma i fråga för användning, måste jag säga att jag har mycket svårt att begripa konstitutionsutskottets syn på saken. Redan detta att uddatalsmetoden ovillkorligen måste vara kombinerad med en spärranordning är ju enligt mitt sätt att se en mycket betänklig brist. Men därtill kommer att uddatalsmetoden i vissa fall kan ge orimliga utslag. Den rena uddatalsmetoden kan ju t. ex. innebära, att i en krets, där ett parti har 10 001 röster, detta parti

får lika många mandat som ett annat, som kanske har 30 000 röster, och detta är ju alldeles orimligt. Dessutom frestar uddatalsmetoden i högsta grad till partitaktiska delningar. Om uddatalsmetoden med spärr på 60 procent av valkvoten hade använts vid 1948 års val, skulle mandat stått att vinna för ett eller annat parti genom uppdelningar i ett tjugotal av landets valkretsar. Hur man kan ge en sådan metod ett gott betyg förstår jag inte.

Jag måste säga att anordningen med spärr på 1,4, som regeringen föreslagit och som konstitutionsutskottets majoritet har accepterat, är mera tilltalande enligt mitt sätt att se än den spärr på 60 procent av valkvoten, som förslagits av valsätsutredningen. Jag hyser tacksamhet mot högern för att den vid utskottsbehandlingen har gått ifrån det förslag, som den i detta avseende hade framställt.

Jag vill i detta sammanhang påpeka att man på vissa håll utomlands har försökt sig på att utestänga vissa partier genom att införa spärranordningar, men att man sedan tvingats överge sådana tilltag. I Sydschleswig t. ex. införde man för något år sedan en 7 ½ procentsklausul, som innebar att ett parti, som inte uppnått 7 ½ procent av rösterna, inte skulle få deltaga i mandatfördelningen. Bestämmelsen måste upphävas rätt snart, och en dansk tidning som erinrat om detta skriver, att en »verklig demokrati kännetecknas av att även den enskilde eller de få kan erhålla sin rätt.» Jag tror, herr talman, att om vi här i landet hade följt valsätsutredningens förslag om en 60-procentig spärr, hade vi snart nog i rättvisans och demokratiens eget intresse fått överge denna anordning.

Spärren på 1,4 är bättre, men den är illa nog även den, trots vad finansministern tidigare i dag har sagt, ett resonemang, som jag rent matematiskt inte finner anledning att göra någon invändning emot. Men jag vill fram-

Ändrat valsätt vid val till riksdagens andra kammare.

hålla just detta, att ett införande av en spärr på 1,4 måste dock inge betänkligheter och åtskillig oro hos de delar av vårt folk, som är politiskt intresserade. Regeringens egna tabeller, som visar resultatet med 1,25, 1,3 och 1,4 ger vid handen vilka möjligheter som här öppnar sig och vilka portar ut i det ovissa som man här slår upp. Om man finge en spärr på 1,6 eller 1,7 skulle man faktiskt genom spärranordningen kunna åstadkomma, att man nära nog slog ihjäl en del småpartier.

Jag vill i detta sammanhang också säga, att även regeringens förslag med spärr på 1,4 i vissa fall kan ge möjlighet till partitaktiska uppdelningar. Jag har räknat ut att t. ex. i Stockholms stad skulle socialdemokraterna genom uppdelning 1948 kunna vinna ett mandat. I Stockholms län skulle folkpartiet vunnit ett mandat genom uppdelning. I Blekinge län hade folkpartiet kunnat skydda sig mot en mandatförlust till högern genom en uppdelning. I Malmöhus län skulle folkpartiet tagit ett mandat från socialdemokraterna genom uppdelning, och i Kopparbergs län hade socialdemokraterna tagit ett från högern genom uppdelning. Men jag vill samtidigt framhålla att en sådan uppdelning givetvis är svår att genomföra och jag tror inte att det i praktiken kommer att tillämpas, men man skall inte vara alleles säker på den punkten.

Jag vill också framhålla att det förslag, som här föreligger från regeringen, i vissa fall kan ge mycket konstiga utslag. Om t. ex. i en valkrets ett parti får 14 001 röster, kan det på dessa röster få lika många mandat som ett annat parti som får 30 000 röster. Det är givetvis oriktigt. Det riktiga är givetvis att ett parti, som har 30 000 röster, i ett sådant fall får båda de mandat, som kan falla på dessa båda partier.

Det kan inte heller vara rättvist att — som fallet skulle varit 1948 — socialdemokraterna på 46,1 procent av rösterna skulle få 113 mandat, medan de bor-

gerliga partierna, som tillsammans hade 47,5 procent av rösterna skulle få endast 107 mandat. När man läser tabellerna för olika val och olika system och själv sätter sig att räkna, kan man faktiskt inte förstå hur man mera helhjärtat i varje fall kan försvara den valmetod, som regeringen här har framlagt.

Sedan vill jag innan jag slutar säga en annan sak. Jag tror att alla som bor i Blekinge och även i övriga län som föreslagits till sammanslagning med andra, är regeringen tacksamma för att man uppgivit tanken på sammanslagning av olika valkretsar. Jag har en gång tidigare i kammaren i en interpellation efterlyst regeringens förslag till ny valmetod. Jag ville ha fram den så fort som möjligt, och jag uttalade i detta sammanhang också att vi hoppades att man inte skulle föreslå någon sammanslagning av olika valkretsar. När nu även regeringen valt den linjen att inte föreslå några sammanslagningar, vill jag såsom en representant för ett län, som skulle drabbats av en sådan åtgärd, uttala min tillfredsställelse.

Jag är vidare beredd att tillstyrka den grundlagsändring, som garanterar att varje län med undantag för Gotland får minst fem mandat, och jag kan således på den punkten inte ge min anslutning till den reservation, som avgivits av herrar Herlitz och von Friesen.

Herr talman! Jag har redan sagt att jag inte är fullt tillfredsställd med det förslag som folkpartiet avgivit och som upptagits i reservationen, men jag finner det vara överlägset de andra förslag, som här föreligger, och jag kan därför utan någon större tvekan ansluta mig till den reservation, som i detta fall har avgivits av herrar Herlitz, von Friesen m. fl.

Herr DICKSON: Herr talman! Jag kan ovanligt nog i ett par tre punkter ansluta mig till vad den kommunistiske

Ändrat valsätt vid val till riksdagens andra kammare.

talaren för en stund sedan, herr Karlsson i Stuvsta, yttrade i den här frågan.

Hela denna situation har ju uppkommit genom att man inte har dragit de moraliska konsekvenserna av koalitionsregeringen och dess tillkomst. Vi som var närvarande i onsdags här i kammaren — det var kanske inte så många kvar då på slutet — fick bevittna den hemsökelsens stund som inrikesministern då hade, och det är inte första gången han har haft det. Jag kan inte underlåta att göra den reflexionen, att sådant drar ner det politiska livet. Jag tror nog att inrikesministern underkänner kammarledamöternas fattningsgåvor, om han inbillar sig att det går i folk att man kan få två diametralt motsatta påståenden att stämma.

Nu kommer herr inrikesministern in. Jag nödgas dess värre säga en del ofördelaktiga ord, men det kanske kan lända till förbättring senare.

Jag tycker att koalitionen är parternas ensak, men kan man då inte stå upp som karlar och säga, att det är riktigt, att vi för ett år sedan tyckte så eller så och kanske ännu tycker det, men den politiska kombinationen, som vi har gjort, medför enligt vår mening många andra värden, och därför har vi jämkat på våra ståndpunkter. Vi har kompromissat, vi har gått ifrån kanske väsentliga synpunkter för att vinna dessa andra fördelar. Jag tror att man skulle kunna vinna mycket på att föra ett klart och rent språk när ändå alla begriper hur det ligger till.

Samma sak är det med valreformen. Den är ju tillkommen för att klara situationen nu i höst för att bondeförbundet skall kunna gå så oskadat som möjligt ur striden utan kartell. Den saken kan man ju begripa. Varför kan man då inte säga rent ut, att så ligger det till. Nu har man gått som katten kring het gröt. Jag säger, som herr Karlsson i Stuvsta sade, att debatten nog har varit ganska överflödig. Vi vet

ju, hur det kommer att gå, och nästan allt som kan sägas är sagt förut.

I fråga om dagens ärende har det ju uttryckligen sagts, att det är fråga om ett provisorium, som gäller septembervalet. Man har talat så vackert om att man skall vinna erfarenhet genom detta val. Det är ju nonsens att säga så. Nu får vi visserligen den erfarenheten om fyra månader och fyra dagar att i just den kombination, som då uppstår, blir resultatet det och det. Det fordras fyra månader och fyra dagar för att få detta enda utslag. Emellertid skulle ju på några få timmar några flinka räkнемästare kunna räkna ut 400 olika kombinationer, och sålunda skulle man på det sättet nå 400 gånger så stor erfarenhet som vi vinner på fyra månader och fyra dagar genom detta experiment. Talet om att vinna erfarenhet är alltså rena nonsens.

Jag skall inte gå in på en mängd detaljer. Det har här talats om personval. Jag är själv anhängare av personvalsprincipen och jag hoppas att den skall så mycket som möjligt komma i förgrunden vad det lider.

Herr Hjalmarson var ett ögonblick inne på samarbetslinjen. Även jag är anhängare av den, och jag har länge talat för samlingsregering som det enda värddiga för en kulturstat. Jag hoppas, att den skall komma så småningom, men då behövs samarbetsvilja, och jag beklagar, att när det har gällt att lösa detta intrikata problem, har regeringen inte ens brytt sig om att rådgöra med oppositionen för att finna en samförståndslinje.

För att göra en lång historia kort, skall jag, herr talman, komma fram till att göra ett annat yrkande. I talet om den största möjliga överensstämmelsen med folkopinionen har statsministern, tycker jag, fullkomligt rätt, och många har ju pläderat för det. Det är detta vi i första hand skall räkna ut var den ligger. Vi har några tabeller, som är fogade till utskottsutlåtandet. Av dem fin-

Ändrat valsätt vid val till riksdagens andra kammare.

ner man, att om man i stället för 1,4 använder 1,25, när man största möjliga matematiska rättvisa i fråga om de fyra fall som där behandlas. Att det sedan kan bli opåräknade avvikelser är kanske möjligt, men det blir det säkert också med 1,4-metoden. Det sägs nu att med 1,25 blir spärren för dålig. Då kan det bli förfärligt många småpartier. Alla är dock ense om att i denna situation, när vi har fyra månader kvar till valet, är risken för tillkomsten av nya småpartier lika med noll. Då återstår den möjligheten att man genom denna anordning kan stoppa det minsta partiet, och det minsta partiet är det kommunistiska partiet. Det tycker jag naturligtvis i och för sig är en bra sak, men jag håller dock före, att den saken får klaras med andra medel. Svenska folket bör kunna använda andra medel för att denna grupp inte skall växa sig för stark.

Jag yrkar bifall helt enkelt till utskottets förslag med den ändringen, att siffran 1,4 utbytes mot siffran 1,25. Därmed vinner man, att avvikelserna från den absoluta rättvisan i de föreliggande exemplen går ned från utskottsförslagets 10 till 6,8. Då har vi vunnit det enligt min mening främsta målet för våra strävanden, nämligen den största möjliga rättvisan i valproceduren vid höstens val.

Herr **TALMANNEN**: Vid onsdagsplenum är det vanligt att vi tar middagsrast vid fem-tiden, men i dag är det lördag, och många ärenden återstår att behandla som säkerligen ta tid. Tiden för vår sammankomst skulle kanske förkortas, om vi fortsätter utan att ange någon bestämd tid för middagsrasten, men det får kammaren själv avgöra.

Herr talmannen gav propositioner dels på att förhandlingarna skulle fortsättas dels ock på att avbrott för middagsrast skulle äga rum; och beslöt kammaren i enlighet med den förra propositionen.

Härefter anförde:

Chefen för inrikesdepartementet, herr statsrådet **HEDLUND**: Herr talman! Om dömena om regeringens förslag har ju i pressen varit synnerligen hårda. Man har talat om ett övergrepp från majoritetens sida, och här i kammaren har man inte kunna undgå att i viss mån höra enahanda tongångar.

Önskemålen ifråga om valreformens utseende divergerar ju högst väsentligt. Somliga vill ha vad man kallar för verkligt proportionell rättvisa, alltså riksproportionalitet; andra vill att vi skall ha majoritetsval, alltså gå in för det engelska systemet. Valsättsutredningens, regeringens och reservanternas förslag kan ju sägas ligga någonstans mellan dessa ytterligheter.

Vad är det nu man får ut för någonting, om man följer regeringens förslag? Ja, det är möjligheten att utan valkarteller få ut ett mandattal, som i varje fall inte för de mindre partierna är lägre än enligt nuvarande system. Kartellsystemet har som bekant under årtionden varit starkt kritiserat framför allt ifrån ett av de två partier, som står för reservationen, nämligen folkpartiet.

1932 t. ex. lade den frisinnaade regeringen fram ett förslag, där man talade om att systemet med karteller och fraktioner var behäftat med betydande olägenheter. Det sades att de kunde orsaka oklarhet och förvirring hos valmännen. Man röstade på ett parti och stödde kanske i själva verket ett annat parti. Dessutom kunde kartellerna hos många komma att framstå som resultat av någon slags koalitionsbildning och alltså inte uppfattas enbart såsom en teknisk samverkan. Det var ungefär vad man redan 1932 från frisinnat regeringshåll sade om detta kartellsystem, och man har fortsatt vid många senare tillfällen att argumentera mot det samma.

Jag skall inte bli långrandig i min

Ändrat valsätt vid val till riksdagens andra kammare.

uppräknig utan nöja mig med att till vad jag sade nyss påminna något om vad folkpartiets förutvarande ledare herr Andersson i Rasjön sade på 1930-talet. Vi har inte längre, sade han, skjutit fram den absolut rättvisa mandatfördelningen som huvudskäl, utan vi har fastmer framfört som huvudskäl angelägenheten av att komma bort från det hittills praktiserade kartellsystemet.

Alltså har man tidigare från folkpartihåll framhållit, att kartellerna borde man försöka komma bort ifrån, och man har till och med sagt, att detta var väl så viktigt som att komma fram till proportionell rättvisa. Detta må nu stå för folkpartiets egen räkning, denna gradering mellan värdet av att bli fri från kartellerna och värdet av att uppnå proportionell rättvisa. Men jag kommer så fram till att det förslag, som här är framlagt av regeringen, är ägnat att ge de mindre partierna utan karteller samma andel i valmanskåren som man med nuvarande system får med karteller, och jag frågar: Är inte redan detta en fördel, en betydande fördel? Herr Andersson i Rasjön skulle betrakta det som en mycket stor fördel — jag tror inte han har ändrat uppfattning på denna punkt.

Om man tar del av siffrorna från alla riksdagsval under 1940-talet — åren 1940, 1944 och 1948 — får man ett ganska klart belägg för det första för att det här inte kan vara fråga om något övergrepp och för det andra för att regeringsförslaget medför en verklig vinst. Om man lägger ihop det antal mandat som högern har inkasserat vid dessa val, visar det sig vara 104 stycken. Den har delvis fått dem med hjälp av kartellerna med folkpartiet och bondeförbundet. Skulle man vid dessa tre val ha tillämpat regeringsförslaget och avstått ifrån att gå i kartell, skulle högern ha fått sina 104 mandat i alla fall. För folkpartiet är förhållandet detsamma. Dessa tre val har tillfört folkpartiet 106 mandat, varav en del naturligtvis

vunnits tack vare kartellerna med högern och bondeförbundet. Skulle man ha tillämpat regeringsförslaget, visar det sig att folkpartiet även då hade fått sina 106 mandat.

För socialdemokraternas del ser det inte fullt lika gynnsamt ut. Dessa tre val har givit partiet 361 mandat, medan det nya systemet skulle ha tillfört partiet endast 357 mandat. Det skulle alltså innebära en minskning med i genomsnitt $1\frac{1}{3}$ mandat per valtillfälle.

Hur man under sådana förhållanden kan börja tala om övergrepp övergår min förmåga att inse. Jag tycker närmast, att det är oförskämt att tala om övergrepp i detta sammanhang, och det vill jag inte underlåta att framhålla.

Till herrar Hjalmarson och Dickson skulle jag bara vilja säga, att det förefaller som om herrarna inte är alldeles samspelta. Herr Hjalmarson sade något om självutplåning från bondeförbundets sida, medan herr Dickson vill göra gällande att detta arrangemang med nya valmetoden har tillkommit uteslutande för bondeförbundets skull. Jag vet inte vilketdera högern tycker är riktigt — båda delarna kan det ju inte vara.

En annan sak är naturligtvis, att valreformen i viss mån har aktualiserats just genom denna koalition. Jag vill emellertid påpeka, att utredningsarbetet i fråga hade påbörjats långt tidigare, nämligen redan år 1949, bl. a. just på initiativ från bondeförbundshåll.

Kartellerna är förbjudna i fortsättningen säger somliga; de är inte förbjudna säger andra. Hur förhåller det sig nu med den saken? De öppna kartellerna är ingalunda förbjudna men däremot de mera dolda kartellerna, som vi kommit fram till genom att använda neutrala fraser och uttryck som t. ex. orden »Fram till val». På de borgerliga valsedlarna har det brukat stå »Fram till val». Det tycker ju alla att de skall när de skall välja, men jag är inte övertygad om att alla har gjort klart för

Ändrat valsätt vid val till riksdagens andra kammare.

sig, att just detta uttryck innebär en sammankoppling mellan högern, folkpartiet och bondeförbundet i fråga om rösterna. Detta till synes oskyldiga uttryck har alltså inneburit en sådan sammankoppling. Många har naturligtvis haft klart för sig att så har varit fallet, men jag är fullt på det klara med att många å andra sidan inte har vetat det, förrän det särskilt klargjorts för dem.

I fortsättningen har man, om man så önskar, möjlighet att ingå karteller, men då måste det ske litet mera öppet. Det får t. ex. stå folkpartiet—högern som partibeteckning och den som röstar bör ha klart för sig, att hans röst kan komma att tillfalla folkpartiet men att det också kan bli högern som får den. Skulle kombinationen utökas med bondeförbundet, vilket jag för min del tillåter mig att betvivla, blir villervallan för vederbörande väljare ännu större. Det råder alltså inte något kartellförbud, men om det skall vara en kartell skall det vara öppet och klart, mellan vilka partier den gäller och vart den kan föra.

Man har vidare uppehållit sig rätt mycket vid förslaget provisoriska karaktär och sagt, att eftersom detta är ett provisorium, avsett att gälla endast denna gång, kan man inte heller behöva taga någon hänsyn till intresset att hindra småpartibildning. Jag tror emellertid inte att man skall se detta som en engångsföreteelse utan att man skall räkna med att det är något, som sannolikt kommer att fortsätta. Man vill göra ett prov för att se hur det faller ut, och sedan vill man fatta ett nytt beslut när man fått mera tillfälle att penetrera det hela.

Vad reservanternas förslag beträffar, har det den egenheten, vilket statsministern redan har påpekat, att det med 1950 års siffror skulle ge socialdemokraterna flera mandat än det nuvarande systemet och regeringsförslaget och att även kommunisterna därigenom

skulle få en gynnsammare ställning. Jag tycker inte, att man kan beskylla socialdemokraterna för att i detta sammanhang ha velat ta för sig mera än vad reservanternas har velat bjuda dem. Reservanternas förslag är såvitt jag kan se minst lika fördelaktigt för det socialdemokratiska partiet som något av de andra förslagen.

Det är emellertid betydande nackdelar förenade med reservanternas förslag, nackdelar, som man resonerat om så mycket i dag, att jag inte har anledning att gå djupare in på dem. Jag skulle emellertid vilja nämna en enda sak. Man har konstaterat, att valmän utanför en valkrets kan komma att väsentligt påverka ett val, vilket låter ganska märkvärdigt. Herr Ohlin har gentemot detta sagt, att spärregeln också kan medföra ungefär samma effekt. Det må vara sant, att spärregeln i viss mån kan göra detta, men jag undrar dock om det kan bli lika besynnerligt som med reservanternas förslag. På s. 35 i konstitutionsutskottets utlåtande har man i reservationen kommit fram med ett exempel från Östergötlands län, där högern hade 26 000, bondeförbundet 23 000 och folkpartiet 31 000 röster vid 1948 års val. Nu är emellertid reservanternas förslag så utformat, att det skulle kunna inträffa, att högern med sina 26 000 röster får två mandat, medan folkpartiet med sina 31 000 röster får nöja sig med ett enda mandat, därför att man skall kunna tillhandahålla röster till ett underskottsparti. Det är ett resultat som valmän i Östergötland nog finge alldeles särskilt svårt att förstå.

Jag tillåter mig, herr talman, att starkt reagera mot alla, som har gjort gällande att det skulle föreligga något fiffel med valordningen eller något övergrepp. De siffror som jag har andragit från de tre sista valen, åren 1940, 1944 och 1948, motsäger direkt varje sådant påstående. Jag tycker, att de som har fällt dessa ord antingen bör ta till baka dem eller också motivera sin

Ändrat valsätt vid val till riksdagens andra kammare.

ståndpunkt i stället för att komma med lösryckta beskyllningar och invektiv.

Herr **DICKSON** (kort genmäle): Herr talman! Inrikesministern tycks glömma att avsikten med denna reform delvis är att minska de tidigare orättvisorna och att få ett förbättrat valsystem. Statsministern förklarade för en stund sedan som en av de väsentliga tyngdpunkterna i argumenteringen, att vi genom valordningen skulle få största möjliga överensstämmelse mellan representationen här och den allmänna opinionen. Det är också den punkt som jag själv fäster största vikten vid.

Här har talats om fiffel. Det är kanske ett väl starkt uttryck; olika människor lägger olika betydelser i det. Här föreligger emellertid den situationen — eller kan inrikesministern dementera det? — att man skall försöka få ett system, i vilket kartellerna har kommit bort, framför allt därför att bondeförbundet i år måste klara sig ensamt. Är det inte en överenskommelse träffad på den punkten? Den offentliga pressen har i varje fall haft mycket att skriva därom, även om jag inte alltid tror vad den skriver.

Låt mig nu anknyta till vad jag tidigare sagt. Inrikesministern har en lång stund talat om hur fördelaktigt det är för folkpartiet att kartellerna kommer bort och att den ena framstående folkpartisten efter den andra har uttalat sig för att kartellerna borde bort. Det må vara sant, men detta tal är ju bara till för att dölja inrikesministerns egentliga önskan, nämligen att man för bondeförbundets skull skall få bort kartellerna i år. Är det inte så? Det är väl den enkla sanningen, och den är väl inte så märkvärdig. Kan man då inte säga det?

Jag vet inte, om inrikesministern uppfattade vad jag sade i början av mitt tidigare anförande, nämligen att en sådan situation som den inrikesministern befinner sig i måste bli besvärlig, om

man inte tar tjuren vid hornen och talar ett rent och ärligt språk. Det nämnades här, att herr Hjalmarson skulle ha talat om självutplåning och att jag inte skulle ha varit av samma mening som han. Det vet jag nu inte, men tycker inte herr inrikesministern själv, att det vore skönt att genom att tala rent språk i framtiden kunna undvika sådana situationer som inträffade i onsdags? Den gången skulle jag, om jag hade varit inrikesministern, gärna ha önskat att jag kunnat åstadkomma en självutplåning i fysisk bemärkelse.

Herr **HJALMARSON** (kort genmäle): Herr talman! När det gäller valordningen, herr Hedlund, har socialdemokratien inte behövt göra någon eftergift för bondeförbundet, som redan tidigare i motsats till högerpartiet har fått full proportionell rättvisa. Med endast 780 röster mera än högern fick ju bondeförbundet vid det sista riksdagsvalet sex mandat mera än högern här i riksdagen. Vad det har gällt ur regeringens synpunkt har varit att tillse, att denna effekt skulle kvarstå med möjlighet för socialdemokratien att bevara sin överrepresentation. Jag erkänner, herr talman, att jag tidigare trodde, att den nya valordningen skulle bli en eftergift från socialdemokraternas sida för en önskan hos bondeförbundet om ett rättvisare valsystem, men vad är det som sker? Det är helt enkelt, att bondeförbundet får medverka till en valordning, som kan göra socialdemokratien enväldig utan att ens ha folkflertalet bakom sig. Nog är detta en ganska långtgående självuppgivelse, herr inrikesminister.

Om min ärade vän herr Hedlund tillåter det, skulle jag slutligen bara vilja göra en enda liten fråga. Kan herr Hedlund nämna någon enda fråga av större praktisk betydelse, där bondeförbundet har fått socialdemokraterna med på någon verklig eftergift?

Chefen för inrikesdepartementet, herr statsrådet **HEDLUND**: Herr talman!

Ändrat valsätt vid val till riksdagens andra kammare.

Någon allmän politisk exposé har jag ingen anledning att ge mig in på i anslutning till herr Hjalmarsons senaste fråga, utan jag hänvisar honom därvidlag till dagspressen, t. ex. till Dagens Nyheter. Det finns också andra tidningar, som kan stå till tjänst.

Jag tillåter mig emellertid ställa en fråga till Hjalmarson: Menar herr Hjalmarson att det förslag, som innefattas i propositionen, ger socialdemokratien större möjligheter att bevara sin ställning än det system, som i dag gäller? Ett ja eller nej på den frågan skulle vara av mycket stort intresse.

Sedan vill jag säga till herr Dickson, att jag anser att det nya valsyste- met innebär en väsentlig förbättring, jämfört med det system vi har i dag. Det är nämligen så, att sådana partier som herr Dickson och jag tillhör och som herr Ohlin representerar, om vi går var för sig får fler mandat med det nya systemet än med dagens system. Det nya systemet är f. ö. så beskaffat att även om vi går var för sig så får vi minst lika många mandat som vi kan få, om vi tre vid nuvarande systemet håller ihop i ett val. Detta är en väsent- lig fördel.

Jag vill slutligen säga till herr Dick- son, att om vi har kunnat åstadkomma möjligheten att slopa kartellerna, och trots detta för våra två partier plus folkpartiet få minst lika stark repre- sentation som med kartellsystemet, så har vi, tycker jag, gjort en god gärning.

Herr NYBERG (kort genmäle): Herr talman! Jag vill säga några ord med anledning av de siffror från Östergöt- land, som herr inrikesministern här drog fram. Jag skulle vilja anföra några andra siffror, nämligen från Koppar- bergs län, som visar hur regeringsför- slaget verkar. År 1948 hade högern i nämnda län 9 915 röster och bondeför- bundet 20 685. Bondeförbundet fick den gången två mandat, vilket var alldeles riktigt. Men enligt regeringens här före-

liggande förslag skulle högern i stället få ett mandat och bondeförbundet ett, trots att bondeförbundets siffror ju är mer än dubbelt så stora som högerns. Det är ganska generöst att bondeför- bundet att gå med på en sådan metod, men den innebär inte någon gärd av rättvisa.

Herr HJALMARSON (kort genmäle): Herr talman! På herr inrikesministerns fråga till mig vill jag svara följande: Den nya valordningen utan valsamver- kan ger socialdemokraterna minst lika stora möjligheter som den gamla val- ordningen, med dess regler för valsam- verkan, att tillskansa sig flera mandat än vad partiet har rätt till.

Min fråga till herr Hedlund, vilken var föranledd av ett tidigare yttrande av honom, huruvida han kunde ge några exempel på några mera väsentliga eftergifter som socialdemokraterna gjort för bondeförbundet, besvarade herr Hedlund med att hänvisa till vad som stått i Dagens Nyheter. Det var för mig en nyhet att Dagens Nyheter blivit en sådan sanningskälla för bondeför- bundet! Jag förstår emellertid att in- rikesministern därvid syftade på vad som stått i Dagens Nyheter om jord- bruksuppgörelsen. Jag vill då sluta med att erinra om vad som står i sista num- ret av socialdemokratiska partiets offi- ciella tidskrift, Fakta, vilken jag råkade läsa i går middag. Där står följande: »De prisjusteringar, som nu företagas, grunda sig sålunda helt på föregående riksdags beslut och ha icke något sam- manhang med regeringsombildningen.»

Denna tidskrift måste väl ändå för herr Hedlund vara en större sannings- källa än Dagens Nyheter.

Herr OHLIN: Herr talman! Utgångs- punkten för en diskussion om valreform här i landet måste ju för det första vara, att vi sedan gammalt har ett propor- tionellt valsätt och att det inte är aktu-

Ändrat valsätt vid val till riksdagens andra kammare.

ellt att övergå till någon sorts majoritetsval och för det andra att man skall eftersträva en rättvis mandatfördelning utan att uppmuntra till uppkomsten av s. k. okynnespartier, samt för det tredje att det är önskvärt att göra valkartellerna överflödiga. Nu har inrikesministern, som jag hade tänkt säga några ord till, avlägsnat sig ur kammaren, men det kan ju hända att han kommer tillbaka — han har väl nämligen inte från förra onsdagens debatt dragit sådana slutsatser, att han inte har lust att debattera.

Med anledning av inrikesministerns senaste uttalande vill jag säga, att vi i folkpartiet bestämt vidhåller principen att det gäller att göra valkartellerna överflödiga. Detta är ett bestämt önskemål. Jag instämmer alltså både med statsministern och med inrikesministern på den punkten, och jag vill för undvikande av varje missförstånd klargöra, att jag anser den föreliggande propositionen — hur mycket den än kan kritiseras, vilket jag också kommer att göra — ur *den* synpunkten vara en väsentlig förbättring. I den mån detta icke har blivit på alla händer ordentligt understruket kan jag därför instämma med talarna från regeringsbanken. Det är angeläget att den sidan av saken göres fullt klar. Det får inte råda någon tvekan om att vi i folkpartiet håller fast vid samma ståndpunkt som vi intagit under årtionden, nämligen att det är av allra största betydelse att man gör valkartellerna överflödiga.

Det är klart att den naturliga metoden — som alltid anvisats för att uppnå detta — är, att man gör valsystemet så rättvist som möjligt med avseende på mandatfördelningen utan att därigenom uppmuntra till bildande av rena okynnespartier. Om man nu frågar om den föreliggande propositionen uppfyller detta krav, så måste jag svara: Nej, det gör den inte! Man har haft flera alternativ, som skulle leda till en mera rättvis mandatfördelning och som

inte uppmuntrar till bildande av s. k. okynnespartier. Regeringen har likväl valt metoden med spärr vid siffran 1,4, vilken metod har den egenskapen — inrikesministern bekräftade detta och betonade det som en central tanke — att den *konserverar den orättvisa i mandatfördelningen*, som hittillsvarande system med karteller dock har inneburit. Metoden har emellertid den fördelen att man inte behöver några karteller, såsom jag redan förut har sagt. Man syftar emellertid med detta system tydligen inte till att uppnå så stor rättvisa som möjligt, utan inrikesministern är nöjd med att konservera den orättvisa till förmån för det största partiet, som vi hittills haft. Det förefaller t. o. m. som om man under vissa omständigheter skulle kunna öka densamma något.

Vi har i folkpartiet — utan alla sidoblickar på hur systemet verkar på det ena eller andra partiet — velat hålla fast vid kravet på så stor rättvisa i mandatfördelningen som möjligt utan att uppmuntra till bildande av s. k. okynnespartier. Både statsministern och andra talare har varit förvånade över att folkpartiet föredrar ett sådant mera rättvist system, som ger vårt parti färre mandat, framför regeringsförslaget, som är mindre rättvist men som ger bl. a. folkpartiet något mandat mera. I det socialdemokratiska huvudorganet *Morgon-Tidningen* avslöjar man i ännu mera cyniska ordalag denna oförmåga att förstå en sådan inställning, när man skriver någonting om att man ju ändå inte kan begära, att de som har makten här i landet skall avstå från den överrepresentation, som de redan har. Jag måste konstatera, att ett sådant betraktelsesätt är alldeles främmande för oss i folkpartiet. För oss är det en principfråga att försöka uppnå så stor rättvisa som är möjlig och som är förenlig med nyssnämnda krav. Om det sedan blir ett litet plus eller minus för det ena eller det andra partiet, inklusive

Ändrat valsätt vid val till riksdagens andra kammare.

folkpartiet, får därvid inte på något sätt spela in.

Herr Fast talade nyss om att ett partis ställning inte hänger på ett eller annat mandat utan på det förtroende, som partiets politik kan tillvinna sig. Jag instämmer helt med herr Fast på den punkten, men jag är ledsen att han inte drog den naturliga slutsatsen av sitt resonemang. Jag anser att vi i folkpartiet har dragit den naturliga slutsatsen, men det har herr Fast avstått från att göra. Och det var, att inte söka bevara en överrepresentation på några mandat, utan i stället lita till att man kan vinna ett sådant förtroende, att man inte behöver en överrepresentation.

Hur väl medveten man på vissa håll inom det socialdemokratiska partiet är om svagheten i partiets och regeringens ståndpunkt framgår på många sätt. Jag skall bara be att få läsa upp ett citat, som stod i Morgon-Tidningen och en del andra tidningar, ur en artikel av partisekreterare Aspling i den officiella tidskriften Fakta. Där står följande: »Det är helt enkelt fråga om en modifikation av den nuvarande metoden i riktning mot en bättre proportionell rättvisa utan att därigenom ett majoritetsparti berövas möjligheten att med majoriteten av väljarna bakom sig också tillförsäkra sig majoriteten av mandaten i riksdagens andra kammare.»

Herr Aspling påstår alltså att vad det gäller är, att har man majoritet bland väljarna, skall man ha majoritet bland mandaten. Men en sak är vi väl överens om här: det är *inte* detta det gäller, utan det gäller möjligheten att med en *minoritet* av väljare, utan att det finns några särskilda skäl ha så stora chanser som möjligt att få *majoriteten* av mandaten. Att herr Aspling låtsas som om det gällde att man skall få de mandat som tillkommer genom majoriteten av väljarna, när det verkligen är minoriteten av väljarna han tänker på, är ju ganska avslöjande.

Nu vill jag säga, att det kan natur-

ligtvis inträffa att det med en minoritet av väljare kan bli en majoritet av mandat med olika system. Men så mycket är ju klart att regeringspropositionen tar sikte på att skapa förutsättningar för detta resultat — minoritet av väljare, majoritet av mandat — på ett helt annat sätt än reservationen gör. Det är därför uppenbarligen ohållbart när herr Fast säger att det hela bara är en lämplighetsfråga. Nej, herr Fast, när det finns möjligheter att undgå att uppmuntra okynnespartier utan att systematiskt gynna något visst parti i samma grad som regeringsförslaget gör, så är det inte bara en lämplighetsfråga utan en fråga, huruvida man vill sträva efter så stor rättvisa som möjligt. Jag skall strax återkomma till siffrorna för att bestyrka min ståndpunkt.

Statsminister Erlanders anförande i dag föll sönder i två delar. Han talade ganska länge och utförligt om partisplittringens faror. Statsministern talade om Weimarrepubliken och Frankrike och allt detta som ju är ett älsklingstema för statsministern. Man fick det intrycket att statsministern ville låta påskina, att reservationen hade något samband med riskerna för den skräckbild av politiska tillstånd, som han såg för sitt inre öga. Men med mycket stor förvåning hörde man sedan att andra delen av anförandet handlade om att man i reservationen och propositionen är ense och att man i båda motverkar uppkomsten av okynnespartier. Hela det första avsnittet om risken för okynnespartier och partisplittring var således en teoretisk föreläsning i statskunskap som statsministern underhöll kammaren med. Det hade ingen relevans med reservationen, som i lika hög grad som propositionen motverkar uppkomsten av okynnespartier.

Ja, statsministern höll egentligen, när han kom till den punkten i sitt anförande, ett försvarstal för reservationerna och propositionen gemensamt, som ju borde göra oss reservanter gla-

Ändrat valsätt vid val till riksdagens andra kammare.

da och tacksamma. Han sade t. ex. att reservationen bygger på exakt samma principer som propositionen. Detta var ett av statsministerns många överord i det anförandet, där han så starkt kritiserade andra talares överord. Uddatalsmetoden är ju inte detsamma som d'Hondts metod.

Men jag är inte så förfärligt tacksam, ty jag måste konstatera att statsministern gav ett alldeles oriktigt intryck i första delen av sitt anförande. Jag skulle varit tacksam, om han markerat att första delen av anförandet inte alls hade någonting att göra med reservationen. Om statsministern möjligen skulle svara, att konsekvensen mellan första och andra delen av anförandet beror på något helt annat och att man i hans tal om partisplittning ändå får lov att inlägga någon kritik av reservationen och däri något förord för propositionen, så skulle det väl vara det som har stått i den socialdemokratiska pressen så många dussintals gånger de senaste veckorna, nämligen *att det är naturligt att överrepresentera det största partiet*. I så fall vill jag invända, att förhindrandet av att okynnespartier uppkommer är en helt annan sak än att överrepresentera det största partiet på så att säga »mellanpartiernas» bekostnad. Det är av stor vikt att man inte gör sig skyldig till den tankeförvirringen att man tror, att man kan motivera en överrepresentation för det största partiet i förhållande till mellanpartierna med hänvisning till att det gäller att förhindra uppkomsten av okynnespartier — såvida man inte, herr statsminister, vill karakterisera herr Hjalmarson och hans anhängare som ett okynnesparti. Det har jag inte kunnat märka att man velat göra. Jag tänker på den mycket välvilliga behandling som högerpartiet många gånger blivit föremål för från regeringsbänken till skillnad från det parti jag har äran representera.

Men beträffande detta att det största

partiet bör överrepresenteras för att vi skall få en stark regering, alltså den punkt där man inte riktigt vet om statsministern vill ta avstånd från sitt partis press eller inte, så tror jag att det bakom detta tal döljer sig rent ut sagt, herr talman, ett tankefel. Föreställningen att man får en stark regering om man ger det största partiet några mandat extra, vad bygger den på för ett antagande? Jo, man menar som så, att om partiet har 48, 49 procent av rösterna, så är det bra att partiet får litet mer än 50 procent av mandaten, och om det har 50 procent av rösterna, så är det bra att det får väsentligt mer än 50 procent av mandaten.

Men hur ställer det sig, om det största partiet har 45 procent av rösterna? Låt oss göra ett antagande som — det är jag övertygad om — varken inrikesministern eller jag anser ha någon aktualitet. Låt mig erinra om riksdagens uttalande år 1949, att en valreform skall göras inte med tanke på partifördelningen och konstellationen i ett visst läge utan mera med hänsyn till generella överväganden. Låt oss antaga, att ett val i framtiden ger socialdemokraterna 45 procent av rösterna, kommunisterna 4 procent och bondeförbundet, högern och folkpartiet tillsammans 51 procent av rösterna. Då kommer denna metod, som systematiskt vill överrepresentera det största partiet, att leda till att varken socialdemokraterna eller de tre icke-socialistiska partierna tillsammans har majoritet. Trots att de tre icke-socialistiska partierna har majoritet bland väljarna får de det inte i riksdagen, därför att valsystemet förhindrar det.

Vem vill träda upp och påstå att detta i alla fall underlättar tillkomsten av en stark regering? Nej, herr talman, denna egendomliga tro att överrepresentation av socialdemokraterna underlättar bildandet av en stark regering bygger på alldeles speciella och godtyckliga antaganden om att det social-

Ändrat valsätt vid val till riksdagens andra kammare.

demokratiska partiet i röstetal skall ligga mycket, mycket nära 50 procent av rösterna. Men inte skall vi göra valreformer grundade på sådana antaganden. Och då får man väl lov att helt avstå från varje tal om att man underlättar bildandet av starka regeringar genom att överrepresentera just det största partiet. Jag skulle vara glad om statsministerns litet diffusa framställning på denna punkt innebar, att han även i fortsättningen inte associerar sig med resonemang av den art, som förekommit i den socialdemokratiska pressen.

En helt annan fråga är detta att inte uppmuntra uppkomsten av rena okynnespartier. Statsministern sökte emellertid i denna del av sin framställning måla en skräckbild, hämtad inte endast från utlandet utan även från Sverige, där han talade om 20-talets »initiativlösa och orkeslösa regeringar». Det var Hjalmar Brantings, Fredrik Thorssons och Rickard Sändlers regeringar som fick detta betyg av statsminister Erlander — mycket intressant som bidrag till den socialdemokratiska historieskrivningen, som många gånger har företett egendomliga drag. Jag måste nog säga, utan att bli i tillfälle att diskutera det här, att det reformarbete som utfördes på 1920-talet och den snabba höjningen av levnadsstandarden som ägde rum under denna period, inte minst till förmån för industriarbetarna, visar hur vilseledande statsministerns historieskrivning är och hur oriktigt det är att låtsa som om det under alla omständigheter vore självklart att man måste ha majoritetsregeringar för att det skall råda ett lyckligt tillstånd i landet. Jag vet inte vilka kriterier man skall anlägga på landets styrelse annat än reformarbete och allmän utveckling, mer eller mindre gynnsam ur hela folkets synpunkt. Och anlägger man det kriteriet tror jag att det inte är berättigat, vare sig man tänker på de socialdemokratiska regeringar-

na eller på de andra, att måla en sådan skräckbild som statsministern gjorde. Det var alltså ett andra exempel på överord i statsministerns anförande med dess prägel av varning åt andra att inte använda överord.

Låt mig nu framhäva att när statsministern, som han tycktes göra i slutet av sitt anförande, erkänner rättvisekravet så långt det är förenligt med ett förhindrande av uppkomsten av okynnespartier, förefaller det mig som om det skulle vara naturligt att han tar bestämt avstånd från talet om att överrepresentation för det största partiet betyder att det är lättare att få starka regeringar.

Statsministern hade ett skäl mot reservationen som han särskilt underströk. Det var detta att valutgången inom en viss valkrets blir beroende även på rösterna utanför valkretsen. Jag har redan sagt, och jag utprepar det, att något ligger det ju i denna intändning. Jag medger, att det kan leda till resultat, som ur vissa synpunkter framstår som i och för sig icke önskvärda. Jag har svarat, som inrikesministern observerade, att godtyckliga val av spärrar, t. ex. 1,4 i stället för 1,25, som kunde vara lika naturligt — jag kommer strax till det — får också till resultat mandatfördelningar i valkretsarna, som för väljarna kommer att framstå som ganska märkliga.

Nu säger emellertid statsministern att reservationens metod skulle göra slut på — jag minns inte exakt vilket uttryck han använde — varje möjlighet för personligheter att göra sig gällande i valstriden. Detta är inte riktigt, ty väljarna vet liksom förut att det finns en mycket betydande utsikt för att de, om de röstar på vissa kandidater och får dem valda så får de också behålla dem. De får räkna med en risk, men icke en stor risk, att utjämningsförfarandet kan komma att gå ut över deras krets. Men envar väljare har alltid endast en mycket oviss chans att kunna

Ändrat valsätt vid val till riksdagens andra kammare.

med sin röst åstadkomma att en viss person — Tage Erlander eller någon annan — blir vald.

Väljarna vet att om opinionen kring dem som står på så att säga hotad plats blir tillräckligt stark, så bortfaller även den ringa risken för att utjämningsförfarandet skall utfalla till den mannens eller kvinnans nackdel. De har alltså all anledning att sätta in sin energi på att verka för ifrågavarande mans eller kvinnas val både med reservationens metod och med hittillsvarande metoder.

Det är möjligt att propositionen ger något *ökade* möjligheter för de, som jag kallar dem, marginella personligheter som sitter på de hotade platserna på de socialdemokratiska valseدلarna att göra sig gällande, men propositionen ger då också något *minskade* möjligheter för de personligheter, som har marginella platser på t. ex. högerens valseدلar. Huruvida nettoeffekten av detta betyder sammanlagt en ökad möjlighet för personligheter att göra sig gällande blir måhända en smaksak.

När statsministern i sin andra replik skulle bemöta mitt yttrande, sade han att partiernas valledningar kan med propositionens metod på förhand räkna ut hur det ligger till med det där med 1,4 eller 3 och allt det där, som de enkla väljarna inte riktigt kan behärska. Partiernas valledningar kan därför skapa ett personintresse, etc. Det var alltså ett ganska indirekt inflytande han härvidlag tillskrev väljarna, det måste jag erkänna. Någon så där självklar och betydande överlägsenhet med hänsyn till personintresse och personligheternas möjligheter att göra sig gällande tror jag inte finns. Med detta vill jag inte bestrida att utjämningsförfarandet naturligtvis har vissa nackdelar; jag har bara velat reducera dem till rimliga proportioner efter statsministerns våldsamma överord på denna punkt i dag.

Det har av någon föregående talare nämnts, att reservationens metod skulle betyda förseningar av betydande omfattning, kanske flera veckor. Det är inte fallet. Om man vill ha en preliminär sammanräkning som man bör ha, utan hänsyn till poströsterna, kan denna såvitt jag förstår göras på dagen efter valet och kanske t. o. m. natten efter valet. Det är således inte fråga om några långa förseningar; detta var ett rent missförstånd.

Nu måste jag närmare dokumentera mitt påstående, att reservationen bättre än propositionen tillgodoser kravet på rättvis mandatfördelning utan att därför i och för sig vara sämre med avseende på möjligheten att förhindra uppkomsten av okynnespartier. Detta senaste uttalande har inte blivit bestritt, varför jag alltså går förbi det. Jag nöjer mig nu blott, även med anledning av statsrådet Hedlunds yttrande, med att diskutera den större eller mindre rättvisan vid mandatfördelningen. Det är då alldeles klart att man inte bara kan utgå från 1950 års röstsiffror, alldeles bortsett från att detta var ett kommunalval, utan man måste ju ta hänsyn till ett antal val.

Jag har här siffror för 1940, 1944 och 1948 års andrakammarval men skall gärna tillägga siffror också för 1950. Beträffande detta val ställde man tidigare frågan: Hur skulle mandatfördelningen ha blivit, om dessa röster hade lagts vid ett andrakammarval? Jag har ingen anledning att betvivla att de beräkningar som statsministern angav överensstämmer med verkligheten. Hur blir det då med avseende på avvikelserna mellan proportionell rättvisa och det faktiska valresultatet, om man tar reservationen? Jo, reservationen skulle 1940 ha lett till avvikelser ± 4 mandat, 1944 ± 3 mandat, 1948 ± 4 mandat och 1950 ± 7 mandat. Vill man driva utjämnningen längre än till talet 0,75, kan man även 1950 uppnå en minskning av denna siffra. Detta betyder alltså en

Ändrat valsätt vid val till riksdagens andra kammare.

genomsnittlig avvikelse för dessa fyra val på 4,5 mandat.

Hur är det enligt regeringspropositionen? Jo, för samma år blir resultatet ± 9 , ± 8 , ± 9 och ± 10 . Observera att genomsnittssiffran blir ± 9 . Avvikelserna från den proportionella rättvisan blir dubbelt så stora enligt reservationen. Statsministern hänvisade utslutande till 1950, men 1950 blir ju resultatet enligt propositionen en avvikelse på ± 10 mot reservationens ± 7 . Kan detta verkligen vara ett starkt argument för propositionen? Nej, herr talman, låt oss slå fast, att vad dessa fyra val beträffar den genomsnittliga avvikelserna blir dubbelt så stor enligt regeringens metod. Om man då inte heller kan bestrida, att det i fråga om möjligheten att förhindra uppkomst av okynnespartier är hugget som stucket, så är väl detta ett starkt skäl för reservationen.

Om jag då tar socialdemokraternas röstetal, finner man även där att propositionen ger socialdemokraterna i genomsnitt sex mandat mer än proportionell rättvisa, medan reservationen ger dem i genomsnitt 4,5 mandat mer än proportionell rättvisa. Inrikesminister Hedlund misstog sig alltså när han gjorde gällande att socialdemokraterna inte blir mer överrepresenterade enligt propositionsmetoden än enligt reservationen.

Inrikesministern var också olycklig när han hänvisade till östergötland. Han sade att där skulle folkpartiet ha fått ett mandat och högern två, ty folkpartiets ena mandat skulle överföras till högern. Men han observerade inte att kvoten för socialdemokraterna och högern ligger närmare 1, varför överföringen i östergötland skulle komma att göras från socialdemokraterna till högern. Det är också alldeles naturligt, då folkpartiet hade ett starkare krav på sitt andra mandat än socialdemokraterna på sitt sista, enligt den metod som här angivits.

Finansminister Sköld, som ju hyser ett visst och kanske levande intresse för valmetoderna, ställde en fråga om spärrens rarna, där ju regeringen föreslår en spärr och reservanternas en annan. Får jag först beträffande regeringens spärr säga att man valt spärren 1,4 i stället för 1,25, som skulle ha givit en mer rättvisande mandatfördelning. När det gäller att motivera detta i propositionen har man omsorgsfullt förtigit det skäl, som finansministern anfört i dag i kammaren. Jag vet inte vad det beror på — det kan vi fråga justitieministern om — men herr Sköld och regeringen i övrigt fäster tydligen inte mer vikt vid detta skäl för spärren 1,4 än att det utelämnats i propositionen.

Man säger i propositionen bara, att man vill motverka partisplittring och det tycker man att man gör mera med spärren 1,4 än med spärren 1,25. Därvidlag är det dock en ganska liten skillnad, och jag låter det skälet gälla för vad det kan. Nu frågar finansministern: Nå, men reservationens spärr på $\frac{3}{4}$ (0,75), vad motiverar ni den med? På detta vill jag svara att alla spärrens är i viss mån godtyckliga. Finansministerns försök att göra spärren 1,4 till något annat än godtycklig kan vi väl inte ta så mycket på allvar.

Om vi hade haft sju mandat i alla valkretsar och det hade stått i grundlagen att det skall finnas fem partier här i landet, då skulle det ha legat något i vad finansministern sade. Men som det nu är, med våra mycket olika stora valkretsar, ligger det förfärligt litet i denna motivering för spärren 1,4. Nu är jag tyvärr inte tankeläsare, som man är i vissa andra partier, men jag vågar ändå en gissning att man vid valet av siffran 1,4 knappast har låtit sig inom regeringen framför allt ledas av tanken, att eftersom det är sju mandat i en hel del valkretsar och fem partier i landet, bör vi ta siffran 1,4. Handen på hjärtat, herr finansminister, har

Ändrat valsätt vid val till riksdagens andra kammare.

det inte varit en del andra överväganden som gjort att man valde 1,4?

Det är emellertid givet att spärren $\frac{3}{4}$ också i viss mån är godtycklig. Skulle man inom regeringen velat förhandla med t. ex. folkpartiet om en valreform och sagt att man ville ha en något annorlunda spärr, exempelvis $\frac{2}{3}$ — detta skulle då ha betytt att socialdemokraterna fått något färre mandat och kommunisterna något flera än enligt reservationen — skulle vi förmodligen inte ha motsatt oss detta. Men skälet för spärren 0,75 och mot regeringens spärr är, att vårt system ger ett mera rättvist resultat utan att i högre grad uppmuntra till uppkomsten av okynnespartier. Detta tycker jag är ett ganska vägande skäl. Det är ju inte någon matematisk subtilitet, byggd på herr Skölds luftiga konstruktion om valkretsarnas storlek etc., utan det är en rättviserealitet som man måste tänka på, för den händelse man inte tänker på att i stället konservera en viss orättviserealitet, ty då måste det ju te sig annorlunda.

Jag skall inte ta upp någon diskussion här med herr Fast rörande grundlagsenligheten i de båda förslagen, varom han gjorde några reflexioner i förbigående. Jag skall endast nöja mig med en liten tankeställare till herr Fast, som måhända — man vet aldrig — en vacker dag kan leda till något fortsatt debatt. Betyder orden i grundlagen om proportionellt valsätt enligt herr Fasts mening, att man kan dela de olika partiernas röster inom varje valkrets med vilka siffror som helst, så att man t. ex. kan dela dem med 1,1 efter första, med 1,2 efter andra, med 1,3 efter tredje och med 1,4 efter fjärde? Är det en proportionell fördelning, herr Fast, även om den skulle leda till att vi finge 180 socialdemokrater i andra kammaren eller vad det kunde bli? Ja, jag har verkligen inte räknat efter.

Om herr Fast eller någon annan som är intresserad av detta — och regeringen bör ju vara intresserad av grund-

lagsenligheten — säger: Nej, det är klart att det inte är grundlagsenligt, det skulle på ett hårresande sätt strida mot lagstiftarnas avsikter om man skulle dividera med 1,1, 1,2, 1,3 o. s. v. i stället för att använda den d'Hondtska metoden och dividera med 2, 3, 4 o. s. v., det vore orimligt, då svarar jag med en liten blyg och försynt fråga: Är det säkert att division med 1,4, 3 och 5 kan kallas en proportionell fördelning? Är det något magiskt med 1,4 och 3, som gör att fördelningen blir proportionell, under det att 1,1 och 1,2 inte ger proportionell fördelning? Det kan nog sättas ett litet frågetecken här, som regeringspartierna i konstitutionsutskottet kan fundera på.

Jag har ställt detta lilla spörsmål för att något avbalansera herr Fasts reflexion.

Jag har nu, herr talman, framfört huvudsaken av vad jag tänkte säga, men jag måste också knyta ett par korta reflexioner till vad statsministern anförde i sitt av superlativer så präglade anförande.

Han sade att varje tal om maktövertagelse och dylikt är lögnaktigt: Vem vill säga att socialdemokraterna har konstruerat detta system för att få ett mandat mer än de skulle ha fått med nuvarande metod eller med den metod som reservationen går ut på? Det är nog ingen som har sagt det, herr statsminister, inte på vårt håll i alla fall. Men riksdagen begärde ju en utredning om ett valsätt som »i görligaste mån skulle giva ett rättvist resultat, icke blott vid nu rådande röstfördelning mellan partierna utan även vid framdeles tänkbara väsentliga förskjutningar i röstfördelningen», och vi tycker att regeringen inte har vinnlagt sig om att göra detta till fullo. Man har, som inrikesministern förklarade för en stund sedan, varit nöjd med att bevara det nuvarande systemets orättvisa men göra kartellerna mindre behövligen än de är med nuvarande system.

Ändrat valsätt vid val till riksdagens andra kammare.

Om man skall kalla detta för ett maktövertagande eller inte, det är ju en smaksak. Jag använder inte så där starka ord i det här sammanhanget, men att det finns anledning till kritik mot regeringen för att den icke har handlat i 1949 års riksdagsbesluts anda, det vill jag bestämt vidhålla.

Herr Ericsson i Näs sade att någon hade sagt att regeringen här sökte stärka regeringspartiernas ställning, och han ville opponera sig emot detta påstående, eftersom bondeförbundet inte får någon överrepresentation. Nej, jag ger herr Ericsson rätt i det; man kan snarare säga att regeringen har sökt bevara det socialdemokratiska partiets överrepresentation och att bondeförbundets ledamöter i regeringen har medverkat till detta även med risk att det får konsekvenser som varken överensstämmer med bondeförbundets intresse av inflytande eller med rättvisehänsyn.

Herr talman! Jag var mycket glad åt vissa sidor av statsministerns anförande, och jag skulle anse mig fullkomligt ha missförstått hela denna debatt om jag inte starkt framhävde att det var med stor tillfredsställelse jag lyssnade till att statsministern så bestämt uttalade sig i princip för att man skulle eftersträva en rättvis mandatfördelning men söka undvika att uppmuntra till uppkomsten av rena okynnespartier. Det är, tror jag, första gången vi har fått en så bestämd deklaration i detta hänseende från det socialdemokratiska partiet, och jag vill ta fasta på den deklarationen såsom en mycket god och viktig behållning av dagens debatt, en behållning som står sig alldeles oavsett den kritik som här från olika håll har måst framföras mot regeringsförslaget, sådant det i dag föreligger. Ty eftersom regeringspartiet med säkerhet kommer att fasthålla vid denna inställning, som statsministern här har deklarerat, så lovar detta ju gott för en framtida behandling av det föreliggande spörsmålet.

Men jag måste, herr talman, samtidigt säga att regeringen tyvärr icke har gjort något försök att innan den bar fram sitt förslag samla regeringspartierna och oppositionspartierna — jag menar inte kommunisterna, utan de demokratiska partierna här i landet — kring en gemensam lösning. I kommittén gjordes ett försök, som måhända inte uppfattades som en *definitiv* politisk kompromiss men som dock hade ett starkt drag av sådan. Regeringen frångick denna lösning utan att försöka ta kontakt i varje fall med folkpartiet — och jag utgår från att detsamma var fallet med högern — för att undersöka möjligheterna av en samlande lösning. Det gäller ju dock här, herr talman, själva demokratiens spelregler, om jag så får uttrycka mig. Det gäller en väsentlig sida av demokratiens arbetsförutsättningar. Hade det då inte varit rimligt om man efter kommitténs försök, som ju inte verkade att utfalla negativt, hade gjort ett försök att samla de demokratiska riktningarna kring en linje? Det är inte oviktigt att man tyvärr har underlåtit att göra detta försök, detta ur den synpunkten, att frågor av denna art, när de löses, bör efterlämna en känsla av att man på alla håll har eftersträvat så mycket rättvisa som möjligt.

Det här är verkligen en fråga där majoriteten i ett demokratiskt land bör ha anledning fråga sig om den inte bör ta hänsyn till den uppfattning som finns hos minoriteten. Det är en fråga där det mindre än i många andra fall kan sägas vara naturligt att majoriteten bara dikterar och att minoriteten sedan får rätta sig därefter.

Det förfaringsätt, som regeringen här har använt, vill jag utan att använda några som helst överord karakterisera så, att det står i mindre god överensstämmelse med den demokratiska anda som jag tidigare haft intrycket att regeringen i åtskilliga sammanhang har vinnlagt sig om att befrämja. Regeringen har valt att inte ens göra ett för-

Ändrat valsätt vid val till riksdagens andra kammare.

sök att höja frågan om grundläggande demokratiska regler över partimötsättningarna, det måste, herr talman, i dag med beklagande konstateras.

Hans excellens herr statsministern **ERLANDER**: Herr talman! Jag skall gärna ta upp den senare delen av herr Ohlins anförande först.

Herr Ohlin anser sig kunna konstatera att regeringen här i en för vårt demokratiska statskicks viktig fråga icke har intresserat sig för att åstadkomma en allmän och nationell samling, som uppenbarligen enligt herr Ohlins mening hade legat inom räckhåll.

Jag vill fästa herr Ohlins uppmärksamhet på de många gånger som vi gått till oppositionen och frågat den, om det skulle finnas möjligheter att uppnå samlande lösningar. Det standardsvaret som regel har fått när vi har försökt detta är: Regeringen får ju ändå lov att lägga fram sitt förslag, regeringen måste ta en position, och sedan får vi se vilka möjligheter det finns till en samling. Jag menar för min del att denna hållning från oppositionens sida har varit felaktig, men i det här läget förhåller det sig ju på det sättet, att vi har haft en kommitté som har arbetat och där alla politiska partier har varit representerade. I denna kommitté kom bland annat den tankegång upp, som ligger som grund för regeringens ställningstagande. Det är visserligen en annan spärr som införes, en spärr som grundar sig på talet 1,4 i stället för på 1,3, men ingen kan väl våga på allvar göra gällande att regeringens förslag innebär en fullständig brytning med de riktlinjer som låg till grund när spärren lades på 1,3. Då gjordes det ju försök att nå en samling. Den splittring, som uppstod inom kommittén, visar hur svårt det över huvud taget var att komma fram till en samlande lösning. Om det nu hade varit så, att det hade funnits principiellt

diametralt motsatta uppfattningar mellan regering och opposition i denna fråga, då kan det ju hända, att det hade varit rimligt att man hade sagt sig: Vi skall inte driva igenom en lösning där vi får begagna oss av vår majoritet när det gäller en fråga om vår konstitution, ty det är det ju. Men herr Ohlin har ju i anförande efter anförande instämt med mig när jag sagt att det icke är någon principiell skillnad mellan reservationens och regeringens linje. Det är fråga om en modifikation, det är en bedömningsfråga. Det är väl ändå orimligt när herr Ohlin, som i sitt anförande så att säga slår fast denna grundläggande enighet, ändå slutar med detta patetiska vädjande, som om det vore oöverstigliga klyftor emellan regeringspartiernas ställningstagande och minoritetens ställningstagande.

Jag vill, för att det icke skall finnas skymten av en skugga kvar av den konstruktionen, än en gång slå fast vad det är som vi är överens om och vad det är diskussionen gäller.

Vi är överens om att vi vill ta bort kartellerna; herr Ohlin hade erkänn samma ord om att propositionen har nått det syftet. Vi är vidare överens om att man inte skall medverka till en för långt gående partisplittring. Vi är överens om att man med den reservationen skall försöka låta folkrepresentationen spegla väljaropinionen så mycket som möjligt. För att kompromissa ihop dessa två i och för sig oförenliga ståndpunkter — proportionell rättvisa å ena sidan, kravet på att inte småpartierna skall splittra folkrepresentationen å den andra — måste både regeringspartier och minoritet införa en spärnanordning. Denna spärnanordning konstruerar regeringen på ett sätt med sin siffra 1,4, och minoriteten konstruerar den på sitt sätt med siffran 0,75. Jag noterar med den största tillfredsställelse dels att herr Ohlin och jag så här långt är exakt — jag upp-
repar ännu en gång även vid närmare

Ändrat valsätt vid val till riksdagens andra kammare.

övervägande — exakt ense. Detta är grundläggande.

Vi är vidare efter herr Ohlins sista anförande överens om att minoritetens, reservanternas siffra 0,75 i precis lika hög grad saknar motivering som Kungl. Maj:ts siffra 1,4 och att det måste bli beroende av en skälighetsprövning hur långt man i det ena eller det andra fallet skall gå när man skall sätta ut sin stoppsignal. Men, herr Ohlin, i det ögonblick som man gör det, i det ögonblick som man minskar de små partiernas möjligheter att göra sig gällande, så sker det automatiskt någonting annat. De små partiernas mandat måste ju hamna någonstans, de kan inte gå upp i luften. I det ögonblick som man säger, att detta parti är för litet för att få mandat, så blir mandatet tillgängligt för något annat parti. Vem tar då detta mandat? Jo, det går enligt alla sannolikhetsberäkningar till det stora partiet. Därför måste varje metod, som bygger på de av mig och herr Ohlin nu gemensamt uppdragna riktlinjerna innebära inte bara ett försvårande att erhålla mandat för småpartierna, utan också att de stora partierna rent matematiskt har större chanser än de små partierna att ta det på detta sätt ledigblivna mandatet. Därför är det ingen överraskning att när nu herr Ohlin och jag står på samma principiella grund, herr Ohlins beräkningar i stort sett leder till samma resultat som regeringsförslaget. Herr Ohlin ansträngde sig för att motbevisa detta. Han ville inte förneka att på grundval av 1950 års siffror reservationen ger åt socialdemokraterna ett mandat mer än regeringsförslaget. Det visar sig alltså, att det är en slump hur det kommer att gå. I princip är de två förslagen i detta avseende likvärdiga. Herr Ohlin berörde de föregående åren och får de höga differenserna därigenom att det inom de borgerliga kartellerna blir en rättvisare mandatfördelning. Det vill jag inte förneka. Men,

herr Ohlin, den diskussion som här förts har ju gått ut på att regeringen, framförallt socialdemokratien, har försökt att tillskansa sig en oerhört orättfärdig andel av riksdagsmandaten, och då tillåter jag mig, herr talman, att fråga: Är det verkligen möjligt att driva denna agitation en enda dag längre efter dagens debatt. Jag vill inom parentes säga, att det här ämnet är svårt. Det visar sig ju därav, att folkpartiets ursprungliga motion gav oss så mycket att jag nästan är rädd för att jag inte fått mina partimedlemmar med mig i kammaren om jag yrkat på regeringsförslaget gentemot folkpartimotionen.

Enligt folkpartiets ursprungliga förslag med dess dubbla spärr skulle socialdemokratien inte ha fått 119 mandat på 1950 års röstsiffra utan 125. Men det är en skönhetsfläck på folkpartimotionen, som ju blivit bortretuscherad nu sedan herrarna sovit litet på saken. Anledningen till att det gick så illa i det avseendet, kan jag förklara på det sättet, att herrarna hade dubbel spärr, och då skulle intet parti få mer än en fjärdedel i tilläggsmandat på de mandat som man redan hade fått. Det gjorde att kommunisterna skulle få bara ett tilläggsmandat. De andra skulle i stor utsträckning gå till socialdemokraterna. Högern skulle bara ha fått fem tilläggsmandat, och de andra mandaten skulle i stor utsträckning ha gått till socialdemokraterna. Det var det som gjorde att detta förslag var så gynnsamt ur socialdemokratisk synpunkt. Men detta förslag diskuterade jag inte, och jag tog inte upp det i mitt huvudanförande, ty jag tycker att man inte skall diskutera edra tidigare felsteg. Vi diskuterar nu utskottsreservationen och den innebär, att vi på 1950 års siffror skulle få ett mandat ytterligare.

På 1940 års siffror skulle vi ha fått 131 mandat enligt utskottets förslag och 130 enligt reservationen, alltså ytterligare ett mandat. Enligt 1944 års

Ändrat valsätt vid val till riksdagens andra kammare.

siffror skulle vi ha fått 113 mandat enligt regeringsförslaget och 111 enligt reservationen. Det är två mandat. Enligt 1948 års siffra skulle vi ha fått 113 mandat enligt regeringsförslaget och 111 enligt reservationen, på 1950 års siffror 118 mandat enligt regeringsförslaget och 119 enligt reservationen. Jag frågar kammarens ledamöter: Är det någon som inbillar sig, att vi skulle bekämpa reservationen av hänsyn till dessa ytterligt obetydliga förskjutningar, och finns det — och det är det som är det allvarliga i denna diskussion — när det ligger till på det sättet, en möjlighet att finna stöd för alla de överord som, naturligtvis inte i dagens debatt men i pressen har fällts emot socialdemokraternas hänsynslösa utnyttjande av det stackars bondeförbundet för att här tvinga fram en valmetod, som skulle ge åt det sjunkande partiet ett evigt maktinnehav? Skall vi inte vara litet rädda om ordens valör? Finns det intet sinne för detta hos oppositionen, att det är riskabelt att tillgripa så starka ord när det sedan, när oppositionen och vi mötas visar sig, att skillnaden inte är så stor och att det framför allt inte finns någon principiell skillnad i uppläggningsen av förslagen.

Nåväl, vi är överens om att det är en stor fördel att kartellerna försvinner. Vi är överens om att vi skall bygga ett valsysteem som stänger ute de små partierna. De små partiernas mandat går till det stora partiet. Det är ingenting att göra åt det. Enligt all aritmetik måste det stora partiet ha större chanser att ta hand om strömmandaten. Och då frågar herr Ohlin mig: Är det inte en sak som jag egentligen tar avstånd ifrån? Är det inte så, att jag är ointresserad av att få ett par tilläggsmandat utöver vad den proportionella rättsvisan ger, därför att det behövs inte för skapandet av en stark regering? Ja, herr Ohlin, jag tror att det framgick av hela mitt anförande, att jag anser

det vara riktigt med detta resultat av valmetoden. Herr Ohlin var mycket nöjd med min allmänna deklaration. Min allmänna deklaration använder jag som ett stöd för regeringsförslaget. När jag säger, att man skall ha ökad rättvisa, när jag säger att man skall undvika splittring i småpartier, när jag säger att man skall söka befria sig från kartellerna, anför jag allt detta som stöd för regeringens förslag. Därför kan jag inte finna, att min deklaration bör inge herr Ohlin några som helst förhoppningar.

Men, herr Ohlin, ett stort parti som ligger i närheten av de 50 procenten av väljarrösterna, som ligger kanske på 47 eller 48 procent, måste alltid vara berett att ta på sig regeringsansvaret. Det finns ingen möjlighet att undgå detta, förutsatt att man inte mot sig har en så samlad opposition, att de andra partierna kan enas om ett samlande program. Låt oss se realistiskt på förhållandena i Sverige. För den tid som vi kan överblicka, så innebär en socialdemokratisk röststyrka som ligger nära majoriteten, att vi på ett eller annat sätt får bli ansvariga för att Sverige får en funktionsduglig regering. Men en regering får många gånger vidtagna åtgärder, för vilka det kanske inte är så roligt att vara politiskt ansvarig, framförallt i kritiska tider. Det kan bli nödvändigt att höja skatter; då är det bekvämare — just *bekvämare* — att inte vara med. Jag vill bara säga: Är det då inte ganska naturligt, att det här liksom i de andra demokratier som jag nämnde bör vara så, att det stora partiet i det ögonblick det ligger så nära majoritet, att det kan beräkna att det måste bli regeringsparti, på ett eller annat sätt också har möjlighet att kunna driva sin politik med stöd av en riksdagsmajoritet?

Det leder till maktövertagelse, säger man. Maktövertagelsen i en demokrati korrigeras av väljarna vid valet. De korrigeras vartannat år här i landet.

Ändrat valsätt vid val till riksdagens andra kammare.

Om vi försökt att utnyttja den position, som ett sådant valsysteem till äventyrs skulle ge till maktövertag, kommer väljarna — var övertygade om det — att reagera på ett sådant sätt som det stora partiet inte vågar riskera. Med andra ord: Riskerna för maktövertag är inte stora. De korrigeras av valutslagen. Men möjligheterna att under perioden arbeta med något så när marginal, med något så när trygghet för det stora partiet stärkes, om det på det sätt, som jag trodde att herr Ohlin och jag var överens om, eftersom han ville stoppa småpartierna, får en premiering, som icke får vara för stor men som skall vara ungefär sådan som i det hittills verkande systemet. Vi har betraktat det som vår uppgift att lösa denna fråga så att vi söker åstadkomma frigörelse för partierna ifrån kartelltvånget och dessutom hindra småpartierna. Vi har löst den frågan genom att lägga fram ett förslag, vilket som ett tredje moment innehåller en som regel större proportionell rättvisa. I de flesta fall innebär vårt förslag ett närmande till den proportionella rättvisan. Och då tycker jag, herr Ohlin, att det är ganska upprörande, inte att möta den kritik som vi har mött här i dag, utan att möta en kritik från en nära nog samlad borgerlig press såsom den som exempelvis florerade i Stockholms-Tidningen i går: »Skojet med valsysteem.» Det gläder mig att herr Ohlin tar avstånd därifrån. I Sydsvenska Dagbladet hette det: »Ett bedrövligt aktstycke.» Kan det finnas någon grund för sådana uttalanden efter den debatt som förts här i dag?

Och så till sist: Vi skall inte diskutera 20-talet, men så mycket vågar jag väl ändå säga, herr Ohlin, att när jag talade om orkeslösheten hos 1920-talets regeringar, så var det ingen kritik av de män, som då hade att företräda landets regering. Men se på vad de kunde utträtta! Sandlerregeringen föll

på en tolkningstvist om arbetslöshetsdirektiven, framtvingad genom småfinurliga partitaktiska spekulationer, som icke hade haft en möjlighet att komma till tals i Sveriges riksdag, om bakom Sandlerregeringen hade stått en majoritet, som besinnade sitt ansvar för det demokratiska systemets sätt att arbeta och som även tagit hänsyn till de svenska arbetslösa.

Jag behöver kanske inte säga mer för att ni skall förstå mina reaktioner när jag talar om att 1920-talet inte var någon period, då rikets styrelse kunde handhas med fasthet, styrka och konsekvens. Det behövs bara att man erinras om Stripa-diskussionen för att man skall få en illustration till vad jag menade, när jag talade om 1920-talets svaga regeringsmakt.

Herr FAST (kort genmäle): Herr talman! Herr Ohlin ställde så många frågor till mig att jag inte kan hinna besvara alla på den korta repliktiden. Jag skall nöja mig med ett par.

Herr Ohlin frågade om jag ansåg, att vad som i grundlagen står om proportionellt valsysteem måste innebära en proportionell rättvisa. Jag tycker det är litet underligt att frågan ställdes till mig. Den borde ha ställts till dem, som skrev lagen vid den tidpunkten. Eftersom man har levat i den tanken att proportionellt val var motsatsen till majoritetsval, har man naturligtvis inte gått in på frågan hur dessa proportionella val skall vara beskaffade till sin inre sammansättning. Nu har vi levat efter det systemet så pass länge, att vi kan lämna den saken åt sitt öde.

Sedan blev jag nog grundligt missförstådd av herr Ohlin när jag här nämnde, att det inte längre var en principiell skiljaktighet utan mera frågan om en avvägning. Men jag vidhåller alltjämt, herr talman, att det är fråga om en avvägning och inte om en principiell skiljaktighet, ty om man går med på att med hänsyn till risken för småpartier inte

Ändrat valsätt vid val till riksdagens andra kammare.

löpa linan ut och ge full proportionell rättvisa, d. v. s. tillmäta varje röst samma värde — och det har man ju tagit avstånd ifrån — då blir det ju till syvende og sidst en avvägningsfråga.

Men jag måste säga, herr talman, att det finns en s. k. principiell skiljaktighet mellan reservationen och regeringsförslaget, och det är huruvida den proportionella rättvisa, som vi från dessa gemensamma utgångspunkter vill skapa, skall ges genom utjämningsmandat eller om röster utanför valkretsen skall få inverka. Det är från den synpunkten som jag har uttalat mina tvivel på att det sistnämnda också står i god överensstämmelse med i varje fall grundlagens anda, och jag vill efter närmare övervägande också vidhålla denna min uppfattning.

Herr **OHLIN** (kort genmäle): Herr talman! Statsministerns historieskrivning om orkeslösheten och initiativlösheten på 1920-talet är verkligen mycket intressant. Om man betänker att de socialdemokratiska regeringar, som satt på den tiden, ju hade möjlighet att lägga fram en lång rad förslag men tydligen enligt hans mening inte kom med några genomgripande förslag, så måste det ju vara en ganska hård kritik statsministern framför mot herr Branting och hans vänner. Regeringen Erlander står ju mot den bakgrunden i ett förklarat ljus!

Statsministern använde en illustration från arbetsmarknaden på 1920-talet. Får jag också ge en illustration, som inte precis bevisar orkeslösheten. Då genomfördes av Ekmanregeringen en arbetsmarknadslagstiftning och inrättades en arbetsdomstol, som väl har betytt mer än någon annan lagstiftningsåtgärd på detta område och om vilken socialdemokratien nu slår vakt på ett erkännansvärt sätt mot kommunistisk kritik.

En regering får många gånger ta ansvar för sådant som inte är populärt,

när det är bekvämare för oppositionen att inte vara med. Herr statsminister! Vi har inte undandragit oss sådana skatter som varit nödvändiga med hänsyn till statsfinanserna och samhällsökonomien. Vi har varit med om en överbalansering av budgeten. Men vill statsministern se exempel på en opposition, som finner det bekvämare att inte vara med om skatter som är nödvändiga för balansen, då får han vända sig till sina partivänner i ett hus, som inte ligger långt härifrån.

Statsministern säger, att när de små partierna förlorar beror det på att enligt all sannolikhetsberäkning och alla aritmetiska lagar det stora partiet vinner, och det är i och för sig ingenting att göra åt detta. Jo, herr statsminister, det är det visst. Med utjämningsförfaranden, som kan tänkas av många olika slag, kan man undgå det och få alla de meningsriktningar, som har någon väsentlig anknytning till väljaropinionen, att mellan sig på ett i stort sett rättvist sätt fördela mandaten. Statsministerns nyupptäckta aritmetiska lagar finns inte.

Statsministern säger att skillnaden mellan propositionen och reservationen beträffande fördelningen av mandaten är mest bara en slump. Det är tyvärr alldeles oriktigt. Avvikelsen i genomsnitt under de tre senaste andrakammarvalen från proportionell rättvisa var, som jag meddelade, 4,5 för reservationen och 9 för propositionen eller dubbelt så mycket. Statsministern intresserar sig bara för socialdemokraterna, men även om man tar dem var det som bekant en större avvikelse.

Vill regeringen ha en längre gående utjämning, så hade det gått bra att förhandla med oss om att föra utjämningen ned till 2/3. Då hade man fått en ännu rättvisare mandatfördelning. Man kunde också ha övervägt andra vägar.

Beträffande den starka regeringen ville statsministern rädda en liten smula av talet om den genom att säga, att det

Ändrat valsätt vid val till riksdagens andra kammare.

inte är någon risk för maktövertagande därför att de korrigeras av väljarna. Jag kan inte erkänna detta såsom en ursäkt för ett socialdemokratiskt försök att bevara överrepresentationen för det stora partiet.

Herr statsministern sade, att det standardsvar man fått från oppositionen när det gällt förhandlingar har varit, att »regeringen får lägga fram sitt förslag, så får vi se». Herr statsminister! Den ståndpunkten förutsätter väl åtminstone att regeringen är villig att förhandla när förslaget har lagts fram. Men som herr statsministern väl vet och herr Fast väl vet gjordes det från regeringspartierna sida fullständigt klart, att man icke var villig att förhandla. Man har bekräftat detta i konstitutionsutskottet. Det är det, herr statsminister, som man icke skall glömma när man försöker bedöma, om regeringen iakttagit den vilja till en samlande lösning, som hade varit naturlig i en fråga som gäller demokratiens levnadsregler.

Herr **DICKSON** (kort genmäle): Herr talman! Jag skulle vilja ställa två frågor, den ena till hans excellens statsministern och den andra till konstitutionsutskottets ordförande.

Den första frågan är denna: Om man såsom jag har yrkat här i kammaren skulle välja siffran 1,25 i stället för 1,4, är det då endast fruktan för att kommunisterna skulle få för stark representation som gör, att Ers excellens väljer den mindre rättvisa delen i stället för den del, som i utskottets utredning har angivits vara den mest rättvisa?

Statsministern sade i ett av sina tidigare anföranden, att man i sitt handlande borde som ett av de främsta målen uppställa största möjliga överensstämmelse mellan folkrepresentationen och den allmänna opinionen. Det är sålunda endast fruktan för småpartierna som skulle kunna medföra att man väljer siffran 1,4 i stället för 1,25.

Sedan skulle jag rent teoretiskt vilja säga, att det inte är alldeles säkert att ett övergrepp från en majoritets sida i val kommer att straffas av väljarna, därest dessa övergrepp länder denna majoritet till politisk fördel. Jag upprepar att vad jag nu sagt är ett rent teoretiskt resonemang; jag tror inte att statsministerns påstående i fråga om detta äger allmän giltighet.

I sitt senaste anförande har statsministern vikit en nyans från uppfattningen om största möjliga överensstämmelse med den allmänna opinionen. Han tycks icke alldeles ogärna se en liten överrepresentation, och så var också fallet med konstitutionsutskottets ärade ordförande.

Jag skulle närmast till denne senare såsom kanske mera insiktsfull i detta avseende än statsministern vilja fråga, huruvida det för oss alla bekanta och mycket svårtolkade bibelordet »den som mycket har, honom skall vardas givet, men den som intet har, från honom skall tagas även det han har», är att betrakta såsom ett bibelförfattarens ironiserande över mänsklighetens ondska eller om det är att betrakta såsom ett rättesnöre.

Chefen för inrikesdepartementet, herr statsrådet **HEDLUND**: Herr talman! Jag antar att kammaren håller mig räkning för att jag inte i enlighet med herr Hjalmarsons önskemål i en debatt om valordningen inlåter mig på en jämförelse mellan högerens och bondeförbundets möjligheter att inverka på det politiska skeendet i vårt land. Jag är fullt på det klara med att kreditundan inte skulle bli så omfattande för högerpartiets del. Om man i allmänhet bara står bredvid och säger nej, brukar det inte bli så stora resultat. Man får bekväma sig till kompromisser och utjämnningar om man vill vinna någonting.

Jag tillät mig för en stund sedan säga, att med den sifferkombination,

Ändrat valsätt vid val till riksdagens andra kammare.

som finns angiven på s. 35 i reservationen angående Östergötlands län, skulle det kunna inträffa, att högern med sina 26 000 röster skulle få två mandat, medan folkpartiet med sina 31 000 röster bara skulle få ett enda mandat. Jag sade, att detta var någonting, som folkpartiets valmän naturligtvis skulle ha mycket svårt att begripa.

Förutsättningen för att det skulle kunna bli på det sätt, som jag nyss antydde, är naturligtvis, som herr Ohlin också säkerligen inser, att högerpartiet vore ett s. k. underskottsparti, men det väsentliga är, att trots att folkpartiet hade så många röster mer än högern, kunde det inträffa, att folkpartiet bara finge hälften så många mandat som högerpartiet.

Herr Ohlin har gjort ett stort nummer av hurudant valutslaget skulle bli för det socialdemokratiska partiets vidkommande, om man tillämpat den ena eller andra ordningen, och det är ju helt naturligt: det socialdemokratiska partiet är ju det största. Herr Ohlin har särskilt uppehållit sig vid det förhållandet, att partiet med cirka 48 procent av rösterna kanske skulle kunna få mer än halva antalet mandat.

Jag skulle då vilja fråga herr Ohlin, om reservantförslaget innebär någon garanti häremot. Vi har ju nyss fått klart för oss att socialdemokraterna, om man tillämpar siffrorna från 1950 års val — det är de sista som finns att tillgå — skulle komma upp till 118 mandat enligt regeringens förslag, trots att socialdemokraterna inte har 50 procent av valmanskåren, men enligt herr Ohlins och herr Hjalmarsons förslag skulle det inte bli mindre än 118 utan mer; det skulle bli 119 mandat.

Folkpartiet har ju här velat framställa sig som principernas parti framför alla andra. När herr von Friesen gjorde sitt inlägg om principernas odelbarhet och yttrade att principerna skulle följas till sina yttersta konsekvenser, sade jag mig att man väl i så fall måste

tänka sig att dela också på riksdagsmännen. Som vi vet går det ju inte jämnt upp utan det blir bråkdelar av mandat. Då får man om man är så »principfast» som herr von Friesen tillgripa ett sätt som har praktiserats på sina håll, nämligen att dela mandatperioden. Jag hörde inte att herr von Friesen drog den konsekvensen, men uppenbarligen måste han med sin »principfasthet» vara beredd till detta. Men det förvånar mig att denna trohet mot principerna helt plötsligt har tagit slut. Man har ju ändå i reservationen velat införa spärrar.

Jag skulle till sist bara vilja säga, att debatten här uppenbarligen har gått framåt med ganska stora steg. Herr Ohlin har oförbehållsamt erkänt att det ändå är ett framsteg, att de mindre partierna utan kartellsamverkan kan få minst samma antal mandat som om de hade haft karteller. Jag tycker ju också att herr Hjalmarson skulle betrakta det som en fördel att slippa gå i kartell med — som jag tror, att herr Hjalmarson formulerade det här om dagen — de tusen ståndpunkternas parti, och jag tycker att herr Hjalmarson skulle vara särskilt tillfredsställd med att, som jag förmodar, ha fått vara med om att tvätta bort den skönhetsfläck på folkpartimotionen, som skulle ha givit socialdemokraterna inte bara 117 eller 118 mandat utan 125. Jag utgår nämligen från att det uteslutande är högerns förtjänst, att folkpartiet har velat gå ifrån den linjen i sin motion.

Hans excellens herr statsministern **ERLANDER**: Herr talman! Herr Dickson ställde en direkt fråga till mig, om regeringen har valt talet 1,4 i stället för 1,25 som spärr uteslutande av rädsla för att kommunisterna i annat fall skulle ha fått ett ökat antal mandat.

Till detta, herr talman, vill jag bara svara, att vi har velat välja en så hög spärr som det varit möjligt för att över huvud taget undvika splittring i små-

Ändrat valsätt vid val till riksdagens andra kammare.

partier, framför allt i framtiden. Jag tror det är en synpunkt man bör beakta, att om man inför en absolut hundra procentig rättvisa, ökas för framtiden risken för splittring i småpartier. Det är visst icke uteslutande av hänsyn till kommunisterna som vi har valt en så hög spärr, utan det är med denna principiella motivering, som jag föreställer mig att herr Ohlin och jag är ense om.

När jag ändå har ordet vill jag passa på att säga ytterligare en sak. Herr Ohlin yttrade att det finns många sätt att klara problemet att hindra uppkomsten av småpartier och ändå inte premiera de stora partierna. Det finns många sätt att undvika denna aritmetiska orättvisa, sade herr Ohlin. Ja, herr talman, det är synd att varken folkpartiet i sin motion eller oppositionen i sin reservation eller talarna i dagens debatt har visat på ett enda av dessa sätt.

Herr HALLÉN (kort genmäle): Herr talman! Herr Dickson ställde en fråga till mig, huruvida det jag sade om en särskild vinst- och förlustmarginal för vinnande och förlorande partier möjligtvis kunde ha inspirerats av ett känt ord i Skriften. Jag skall be att få läsa upp det än en gång: »Den som har, åt honom skall varda givet, så att han får över nog; men den som icke har, från honom skall tagas också det han har.»

Jag förmodar att herr Dickson inte är den ende som har funderat över den egenartade formuleringen, och jag hoppas det inte var första gången herr Dickson tänkte över detta Skriftens ord.

Jag vill säga, att det inte är därifrån jag har blivit inspirerad. Det förhåller sig helt enkelt så att jag för många år sedan — jag tror det är 28 år — yttrade, och jag vidhåller det alltjämt, att man som en stimulans åt det politiska intresset bör se till att mandatfördelningen inte på ett upprörande sätt krän-

ker rättskänslan genom att ge för mycket eller för litet åt ena eller andra hållet. Men en måttlig marginal, som stimulerar valmännen till vinst för framgångsrika politiska idéer, finner jag däremot skälig, och om de som missköter sig, så att de kommer i vikkande ställning och tappar folkets förtroende, skulle förlora ett eller två mandat extra, det anser jag inte vara någon riksolycka. Sedan har jag för övrigt framhållit, att med den spärregel vi har kommer det största partiet automatiskt att få en sådan extrafavör.

Jag vill sluta med att fråga hur det kan komma sig att herr Dickson just nu vänder sig till Skriftens ord. Det är ju svårt att rannsaka hjärtan och njurar, men jag skulle förmoda att det som har fått herr Dickson att så djupt begrundande stanna inför Skriftens ord är statsministerns vädjan till oppositionen att hålla inne med de måttlösa och skymfliga överdrifter, som framför allt den borgerliga pressen har riktat mot oss. Att då en talesman för oppositionen i en känsla av ånger och bot stannar inför ett Skriftens ord, tycker jag bidrar till ett vackert slut på denna debatt.

Herr von FRIESEN (kort genmäle): Herr talman! Till inrikesministern skulle jag vilja säga, att jag inte vill gå så långt i kravet på rättvisa, att jag kräver någon sorts halva bondeförbundare eller trekvarts bondeförbundare här i riksdagen. Jag tycker att vi har fått nog av bondeförbundare som köpslår om halva mandaten.

Herr DICKSON (kort genmäle): Herr talman! Jag är rädd att jag delvis har missuppfattat läget. Jag trodde att detta skulle vara ett provisorium, men nu hörde jag Sveriges statsminister säga, att han fruktar att det för framtiden skall inverka oförmånligt i fråga om tillkomst av småpartier, om man väljer ett för lågt tal. Nu skulle jag vilja ha

Ändrat valsätt vid val till riksdagens andra kammare.

en upplysning om huruvida denna ordning skall överarbetas eller om vi för framtiden skall dras med det här som vi får i dag.

Jag skall inte mycket uppehålla mig vid prosten Halléns svar till mig — det var kanske inte något alldeles entydigt svar. Jag vill bara konstatera att han något litet nyanserar statsministerns tidigare deklarerade önskemål, nämligen om en så fullständig överensstämmelse som möjligt till den allmänna opinionen. Vidare skall jag glädja herr Hallén med att vi kan konstatera, att han inte är så konservativ som jag. Han använder den nya bibelöversättningen, medan jag använder den gamla.

Herr OHLIN (kort genmäle): Herr talman! Herr statsministern påstår att det inte går att undvika att stimulera s. k. okynnespartiers utveckling och ändå inte koncentrera överrepresentationen speciellt på det stora partiet, och han säger att vi inte har påvisat någon metod att vinna detta mål. Jag vill svara statsministern, att både reservationen och de andra yrkandena i motionen om riksmandat o. d. uppfyller kravet att ge större rättvisa i fördelningen mellan större och medelstora partier. Det är möjligt att man skulle ha kunnat diskutera i reservationen att driva utjämningen till två tredjedelar i stället för till tre fjärdedelar för att få ännu större rättvisa.

Herr Hedlund vidhöll sitt misstag beträffande Östergötland. Om han studerar saken närmare kommer han att finna, att det är socialdemokraterna och inte folkpartiet som får avstå mandat till högern.

Inrikesministern frågade om reservationen innebär någon garanti för att inte det stora partiet blir överrepresenterat, och han hänvisar till siffrorna från 1950 års val. Får jag säga, att när man diskuterar denna fråga måste man i alla fall se på valutslaget för flera valår. Jag har ju visat att reservationen

i så fall ger ett väsentligt riktigare resultat än propositionen. Om herr Hedlund är mycket angelägen om att komma till ännu större rättvisa, kan han ju påyrka att utjämningen inte drivs till 0,75 utan till två tredjedelar, så att reservationens överlägsenhet över regeringsförslaget blir ännu större.

Sedan säger herr Hedlund att det väl är högerens förtjänst att folkpartiet har frångått sin motion. Herr Hedlund börjar göra sig skyldig till en förvirring av monumentala mått. Reservationen överensstämmer ju med folkpartimotionen! Vi är mycket glada över att högern har visat den vilja till samförstånd, som har saknats hos regeringspartierna. Det får inte vara något tvivel på den punkten: Vi i folkpartiet gör anspråk på att under flera årtionden ha fasthållit samma inställning, en strävan efter rättvisa genom utjämningsförfarande.

Statsministern sade i ett tidigare anförande att det skulle ha varit rimligt att ifrågasätta samförståndslösningar, om det hade funnits några principiellt *motsatta* ståndpunkter, men när det nu inte är någon större principiell skillnad, tycker han inte det är någon mening att försöka samla alla de demokratiska partierna. Är det någon i kammaren som kan förstå det fina i den uppläggningsen?

Herr KARLSSON i Stuvsta (kort genmäle): Herr talman! Statsministern sade i sitt svar på herr Dicksons fråga, att siffran 1,4 inte hade valts i stället för 1,25 med hänsyn till oss utan på grund av önskemålet att förhindra uppkomsten av en mängd småpartier. Svaret verkar inte helt övertygande. För det första är ju detta, såsom herr Dickson redan har sagt, en provisorisk lagstiftning, och man kan knappast befara uppkomsten av en mängd småpartier till höstens val. För det andra kan det nog bestridas, att en vidare utveckling av proportionalismen med naturnödvändighet måste

Ändrat valsätt vid val till riksdagens andra kammare.

medföra uppkomsten av småpartier. Är det så som statsministern tidigare sade, att mångpartisystemet i Weimarrepubliken motiverades med valsystemet, kan man fråga hur man då skall förklara att det tidigare i Frankrike fanns ännu fler partier trots att man där hade ett majoritetsvals-system.

Chefen för inrikesdepartementet, herr statsrådet **HEDLUND**: Herr talman! Nog är det märkvärdigt att jag gång på gång skall behöva tala om att östergötlands-exemplet förutsätter att högern är underkottsparti, om det skall bli på det sättet att högern med sina 26 000 röster får två mandat, medan folkpartiet med 31 000 röster får bara ett mandat. Jag hoppas emellertid att detta nu är fastslaget.

Jag är naturligtvis på det klara med att om nu högern har lyckats driva folkpartiet från ett förslag, som skulle ge socialdemokraterna 125 mandat, till ett annat, som skulle ge dem bara 119, så måste detta betraktas som en eftergift i kompromissens och samförståndets tecken från folkpartiets sida. Det är ett berömvärt offer på samförståndets altare, som folkpartiet här gjort när man minskat socialdemokraternas utsikter från 119 mandat till 125.

Herr **BRACONIER**: Herr talman! Jag skall lova att bli ytterst kortfattad.

Jag vill först och främst säga några ord till konstitutionsutskottets värderade ordförande, som här yttrade någonting om att det är rätt naturligt att ett parti, som har »misskött sig» så att det förlorar röster, inte bara får ta de förluster i mandat, som svarar däremot, utan kanske också litet ytterligare förluster och alltså bli underrepresenterat. Men när riksdagen år 1949 uttalade sig för att man skulle undersöka möjligheterna av att få till stånd ett rättvisare proportionellt vals-system, skedde det just för att försöka bereda största möjliga rättvisa även åt de minsta partierna

och åt sådana partier som haft motgångar vid valet.

Jag skall gärna erkänna att den reservation som här framlagts icke är fullkomlig. Det torde också bli angeläget för högern att få fram ett ännu bättre system än det som där föreslagits. Jag anser icke desto mindre att reservationen är att föredraga framför propositionen och utskotts-förslaget. Jag vill som ett allvarligt fel i propositionen framhålla, att det kan väl ändå inte vara rimligt att man skall behöva på något vis smussla med kartellerna. Varför skall det inte i fortsättningen få finnas karteller precis som nu? På vad vis skulle man försämra det proportionella systemet genom att bibehålla det kartellsystem som för närvarande finns? Om det är så, att partierna anser att de i vissa fall behöver ha karteller, beror det väl på att det system, som nu föreslås, enligt deras uppfattning inte ger full rättvisa. Kan det då finnas någon rimlig anledning att förmäna väljarkåren klara bestämmelser om karteller?

I ett tidigare anförande framhöll herr Hallén, att väljarna mycket väl vet vilken kandidat som representerar det ena eller andra partiet. Ja, det är möjligt att så är fallet här i Stockholm och om det gäller partiledarna, men jag är säker på att det ute i valkretsarna finns en mängd väljare, som inte av namnen på kandidaterna skulle kunna utan vidare avgöra om vederbörande representerar exempelvis högern eller folkpartiet. Vore det då inte ärligare mot valmans-kåren att behålla det nuvarande kartellsystemet tills man fått till stånd en verkligt rättvis ordning?

Jag blev förvånad när hans excellens herr statsministern här drog fram Frankrike som ett bevis på att det är vals-systemet som sådant som leder till svaga regeringar. I Frankrike har man ju laborerat med de mest skilda vals-system, men man har icke desto mindre alltid haft många partier. Och vad den tyska republiken beträffar, förbiser man

Ändrat valsätt vid val till riksdagens andra kammare.

viktiga faktorer, om man tror att valsystemet spelade en avgörande roll för den tyska demokratiens undergång. Av de jämförelser med andra länder, som statsministern här gjorde och som nog innebar ett visst underskattande av den svenska demokratin, liksom av den kännedom i övrigt, som vi har om valsystemen i andra länder framgår näpeligent, att valsystemet som sådant är avgörande för uppkomsten av en stark regering. Det har t. ex. till och med flera gånger visat sig, att det engelska majoritetsvals-systemet under vissa förhållanden inte alls skapat någon stark regeringsmakt.

Till slut vill jag säga att statsministern givetvis har rätt däri, att i en kritisk tid bör det finnas en stark regering. Men jag tror inte att man kan komma ifrån tanken på en samlingsregering, om förhållandena skulle bli utomordentligt kritiska. Det ledande bondeförbundsorganet uttalade också häromdagen klart sin anslutning till tanken på en sådan samlingsregering.

Härmed förklarades överläggningen avslutad. Herr talmannen gav till en början propositioner beträffande utskottets hemställan i punkten A), nämligen dels på bifall till utskottets berörda hemställan dels ock på avslag därå; och förklarade herr talmannen sig anse svaren hava utfallit med övervägande ja för den förra propositionen. Herr Hall begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller konstitutionsutskottets hemställan i punkten A) i utskottets utlåtande nr 22, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren avslagit utskottets berörda hemställan.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom upprensning, och befanns därvid flertalet av kammarens ledamöter hava röstat för ja-propositionen, vadan kammaren bifallit utskottets hemställan i punkten A).

Härefter gav herr talmannen propositioner beträffande utskottets hemställan i punkten B), utom i vad anginge 81 § 5 mom. i lagförslaget, nämligen på 1:o) bifall till utskottets berörda hemställan; 2:o) bifall till den vid punkten fogade reservationen; samt 3:o) avslag å såväl utskottets hemställan som Kungl. Maj:ts förslag i ämnet; och fann herr talmannen svaren hava utfallit med övervägande ja för den förstnämnda propositionen. Herr von Friesen begärde emellertid votering, i anledning varav och sedan till kontraposition antagits den under 2:o) anmärkta propositionen efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller punkten B i konstitutionsutskottets förevarande utlåtande nr 22 utom i vad angår 81 § 5 mom. i det i punkten omförmälda lagförslaget, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den vid punkten fogade reservationen.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och denna voteringsproposition blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom upprensning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter hava röstat för ja-propositionen. Herr von Friesen begärde emellertid rösträkning, vadan votering medelst omröstningsapparat anställdes.

Ändrat valsätt vid val till riksdagens andra kammare.

Därvid avgåvos 127 ja och 70 nej, varjämte 9 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan i punkten B) i förevärande del.

Vidare gav herr talmannen propositioner beträffande 81 § 5 mom. första stycket i lagförslaget, nämligen dels på godkännande av utskottets förslag dels ock på godkännande av utskottets förslag med den ändring, som föreslagits i motionerna I: 456 och II: 606; och fann herr talmannen svaren hava utfallit med övertvägande ja för den förra propositionen. Herr Andersson i Malmö begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren godkänner konstitutionsutskottets förslag till lydelse av 81 § 5 mom. 1 stycket i föreliggande lagförslag, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren godkänt nämnda lagrum med den ändring, som föreslagits i motionerna I: 456 av herr Sjö Dahl och II: 606 av herr Andersson i Malmö.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning; och befanns därvid flertalet av kammarens ledamöter hava röstat för ja-propositionen, vadan kammaren godkänt utskottets förslag till lydelse av 81 § 5 mom. första stycket.

Herr talmannen gav nu propositioner beträffande 81 § 5 mom. andra stycket i lagförslaget, nämligen dels på godkännande av utskottets förslag, dels ock på godkännande av det av herr Dickson under överläggningen fram-

ställda yrkandet, att nämnda lagrum skulle godkännas med den ändringen, att talet 1,4 utbytes mot 1,25; och förklarade herr talmannen sig anse svaren hava utfallit med övertvägande ja för den förra propositionen. Herr Dickson begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren godkänner konstitutionsutskottets förslag till lydelse av 81 § 5 mom. 2 stycket i föreliggande lagförslag, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit det av herr Dickson under överläggningen framställda yrkandet, att nämnda lagrum skall godkännas med den ändringen, att talet 1,4 utbytes mot talet 1,25.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och sistnämnda voteringsproposition blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter hava röstat för ja-propositionen. Herr Dickson begärde emellertid rösträkning, vadan votering medelst omröstningsapparat anställdes. Därvid avgåvos 120 ja och 72 nej, varjämte 12 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså godkänt utskottets förslag till lydelse av 81 § 5 mom. andra stycket.

På därpå framställd proposition godkände kammaren utskottets förslag till lydelse av 81 § 5 mom. tredje stycket.

Vidare blev på framställd proposition utskottets hemställan i punkten C) av kammaren bifallen.

Beträffande punkten D) gav herr tal-

Motion om ändring av 21 § 1 mom. i vapenförordningen.

mannen propositioner dels på bifall till utskottets i punkten gjorda hemställan dels ock på bifall till det av herr Karlsson i Stuvsta under överläggningen framställda yrkandet om skrivelse till Kungl. Maj:t med hemställan om förslag till vissa ändringar i riksdagsordningen; och biföll kammaren utskottets berörda hemställan.

§ 5.

Motion om ändring av 21 § 1 mom. i vapenförordningen.

Föredrogs första lagutskottets utlåtande nr 24, i anledning av väckt motion om ändring av 21 § 1 mom. i vapenförordningen.

Första lagutskottet hade till behandling förbehållit en inom andra kammaren väckt, till lagutskott hänvisad motion, nr 43, av herr *Hallberg*. I motionen hade hemställts, »att riksdagen måtte besluta sådan ändring av § 21 första stycket i vapenförordningen av den 25 november 1949, att detta får följande lydelse:

Vill någon genom köp, byte, gåva eller annorledes förvärva ammunition, vare skyldig att hos länsstyrelsen i det län där han har sitt hemvist söka tillstånd till förvärvet».

Utskottet hemställde, att förevarande motion, II: 43, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservation hade avgivits av herr *Lindblom*, som ansett att utskottet bort hemställa,

A) att riksdagen i anledning av förevarande motion, II: 43, i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla om sådan ändring i vapenförordningen att, då ansökan avsåge förvärv av vapen jämte ammunition till samma vapen, det skulle ankomma på länsstyrelsen att utfärda tillstånd beträffande såväl vapen som ammunition;

B) att motionen, i den mån den icke kunde anses besvarad genom vad re-

servanten under A) hemställt, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Herr **HALLBERG**: Herr talman! Här i kammaren har gång efter annan under senare år framställts interpellationer rörande krånglet och byråkratismen när det gäller vissa lager och förordningar, och man har haft en känsla av att kammaren varit tämligen enig om att man borde vidtaga förenklingar i lagar och förordningar där det gick att göra det.

Nu har jag lagt fram en motion, som innehåller ett mycket anspråkslöst förslag till en sådan — som jag menar — förenkling i vapenförordningen. Men första lagutskottet har som framgår av handlingarna avstyrkt även denna lilla reform. Jag skall gärna medge att motionen nog skjuter en liten smula över målet och att den reservation, som är fogad till utskottsutlåtandet, bättre täcker själva syftet med föreliggande motion.

Motionens syfte har också fått mycket auktoritativa stöd av åtminstone två av de länsstyrelser som yttrat sig över förslaget, nämligen länsstyrelserna i Kopparbergs och Västerbottens län, vilka båda ansluter sig till detta yrkande att i vederbörande paragraf i vapenförordningen få till stånd den ändringen, att en person, som erhåller länsstyrelsens licens att köpa eller inneha gevär, samtidigt får licens till det första ammunitionsköpet. Man kan ju fastställa vilken kvantitet som helst, låt mig säga ett femtiotal skott. Detta är själva innebörden i den framställning, som det här är fråga om.

Nu kan mot detta invändas, att vapenförordningen är så ny som av år 1949 och att man därför inte bör rucka någonting på den innan man får längre tids erfarenhet av tillämpningen.

De två länsstyrelser, som tillstyrker

Motion om ändring av 21 § 1 mom. i vapenförordningen.

denna ändring, och jägarna, vapenfabrikanterna och vapenförsäljarna är eniga om att erfarenheten under denna korta tid talar för att en ändring borde ske i vapenförordningen av ungefär det slag som föreslås i motionen. Jaktvårds-konsulenten i Västernorrlands län tillstyrker en ändring i samma riktning.

Jag skall emellertid inte längre ta kammarens tid i anspråk. Jag skall bara hänvisa till ett inlägg av herr Cassel, som gjordes i denna fråga då den behandlades i första kammaren. Orsaken till att jag citerar honom, som förutom reservanten i utskottet talade för bifall i reservationen, är att herr Cassel har speciell erfarenhet på detta område. Han återopade själv i första kammaren, att han under många år varit föredragande i vapenärenden och att hans erfarenhet sade, att reservanten var inne på ett riktigt spår. Han sade: »Det verkar för allmänheten mycket förbluffande, att man av länsstyrelsen får tillstånd att köpa ett vapen men inte av samma myndighet kan få tillstånd att köpa kulor och krut till vapnet utan skall vända sig till en annan myndighet och kanske får vänta någon vecka eller möjligen kortare tid för att få ammunitionen. Man tycker att det är en besynnerlig ordning.» Och det är denna besynnerliga ordning jag i motionen föreslår en ändring uti.

Herr talman, jag skall be att få yrka bifall till den vid utskottet bifogade reservationen av herr Lindblom.

Herr RYLANDER: Herr talman! Jag måste beundra herr Hallbergs tapperhet att slåss för sin i första kammaren redan dödsskjutna motion.

Jag kan väl hålla med honom om att man mycket väl kan ordna det så, som i reservationen föreslås. Emellertid framställdes förslag om en sådan ordning redan i samband med tillkomsten av den nya vapenförordningen år 1949 i ett par remissyttranden, men dåvarande departementschefen fann inte tillräckliga skäl för en sådan undantags-

bestämmelse. Utskottet kan inte heller finna att det nu föreligger sådana skäl.

Det är visserligen sant att dessa licensansökningar få behandlas, i det fall man köper vapen och ammunition samtidigt, av två myndigheter, men omgången är mycket liten. Jag har under hand givit herr Hallberg anvisning på en liten praktisk anordning för att underlätta proceduren. Jag hoppas han framför den till länsstyrelsen i Kopparbergs län, och kanske kan också länsstyrelsen i Västerbottens län lära sig den.

Det måste vara en fördel, att alla ansökningar om ammunitionslicens handlägges av samma myndighet. Utskottet har i varje fall tyckt, att den tid som förflutit sedan vapenförordningen infördes, vid vilket tillfälle man tog klar ställning till detta spörsmål, är allt för kort för att man nu skulle göra någon ändring.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Härmed var överläggningen slutad. Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan dels ock på bifall till den vid utlåtandet fogade reservationen; och biföll kammaren utskottets hemställan.

§ 6.

Föredrogos vart efter annat:

första lagutskottets utlåtanden:

nr 26, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändrad lydelse av 3 och 4 §§ förordningen den 6 juni 1925 (nr 172) med vissa bestämmelser angående befatningshavares vid polisväsendet rätt till lön och pension m. m.; och

nr 27, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändring i lagen den 24 mars 1938 (nr 96) om understödsföreningar; samt

andra lagutskottets utlåtanden:

nr 35, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändrad lydelse av 3 § c) lotteriförordningen den 19 maj 1939 (nr 207);

Motion om arbetsmarknadsnämnd.

nr 36, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om skyldighet för civilförsvarspålig att tjänstgöra vid krigsmakten;

nr 37, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av 13 och 28 §§ epidemilagen den 19 juni 1919 (nr 443) m. m.; och

nr 38, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa frågor rörande blind- och dövstumundervisningen, såvitt propositionen hänvisats till lagutskottet.

Kammaren biföll vad utskotten i dessa utlåtanden hemställt.

§ 7.

Motion om arbetsmarknadsnämnd.

Föredrogs andra lagutskottets utlåtande nr 39, i anledning av väckt motion angående åtgärder för inrättande av en arbetsmarknadsnämnd.

I en inom andra kammaren väckt, till lagutskottet hänvisad motion, nr 297, vilken behandlats av andra lagutskottet, hade herrar *Håstad* och *Hjalmarson* hemställt, »att riksdagen måtte besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om snara åtgärder i syfte att genom tillskapande av en arbetsmarknadsnämnd möjliggöra en sådan behandling av konflikter på den offentliga arbetsmarknaden berörande särskilt samhällsviktiga funktioner att förbättrade förutsättningar skapas för arbetsfred å ifrågavarande områden».

Utskottet hemställde, att förevarande motion, II: 297, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservation hade avgivits av herrar *Wistrand*, *Jacobsson* i *Igelsbo*, *Hagård* och fröken *Höjer*, vilka ansett, att utskottet i anledning av förevarande motion, II: 297, bort hemställa, att riksdagen måtte hos Kungl. Maj:t anhålla, att initiativ måtte tagas till förhandlingar med vederbörande arbetstagarorganisa-

tioner angående upprättande av en arbetsmarknadsnämnd i syfte att verka för undvikande av arbetskonflikter av samhällsfarlig natur.

Sedan utskottets hemställan föredragits, yttrade:

Herr **HAGÅRD**: Herr talman! Andra lagutskottet är så till vida ense med motionärerna i föreliggande ärende att det erkänner, att samhället, särskilt på senaste tiden, kommit i ett besvärligt läge genom tillbud till allvarliga arbetskonflikter, som berört samhällsviktiga funktioner. Hittills har emellertid inte vidtagits några mera påtagliga åtgärder för att i förväg trygga samhällslivets vitala intressen. Först sedan en meningskiljaktighet utvecklats och kommit i ett så akut läge, att en arbetsnedläggelse varit omedelbart förestående, har statsmakterna mer eller mindre yrvaket skyndat sig att medelst en provisorisk tvångslagstiftning skydda samhällets intressen. Jag syftar givetvis på de händelser, som inträffat under de senaste åren och som vi alla väl känner till.

Utskottet förklarar sig till en början vara motståndare till en tvångslagstiftning på detta område. I det avseendet står utskottets uppfattning inte i någon som helst motsatsställning till motionärernas mening. Motionärerna säger sig vara lika angelägna att undvika ett tvångsförfarande och kan säkerligen skriva under det uttalande, som utskottet gör nederst på s. 17 där det säger, att förutsättningarna för en arbetsmarknadsnämnds verksamhet blir betydligt gynnsammare om nämnden kunde komma till stånd efter förhandlingar och frivilliga överenskommelser mellan parterna i stället för genom påbud från statsmakternas sida.

Utskottet har emellertid rekommenderat, att man i detta fall bör skynda långsamt. Det kan ju inte heller förnekas, att en viss försiktighet måste iakttas på detta ömtåliga område. Utskottet anser därför, att förslaget om

Motion om arbetsmarknadsnämnd.

stats- och kommunaltjänstemännens förhandlingsrätt m. m., som förhandlingsrättskommittén framlagt under förra året, först bör slutgiltigt behandlas. Därefter skulle man, enligt utskottets mening, kunna vandra vidare.

Motionärerna har å sin sida ansett att det måste anses motiverat att redan nu — oberoende av en kommande proposition i anledning av förhandlingsrättskommitténs förslag — taga upp till behandling delproblemet om en arbetsmarknadsnämnd för den offentliga sektorn på arbetsmarknaden. Reservanterna måste ställa sig på samma ståndpunkt som motionärerna, inte minst med hänsyn till den, enligt min mening, utomordentliga betydelsen av att någonting göres på detta viktiga område. Jag anser, att enbart vetskapen om att ett förebyggande av samhällsfarliga konflikter är föremål för övervägande av statsmakterna, och att positiva åtgärder i detta avseende håller på att utformas innebär ett psykologiskt moment av icke ringa betydelse.

Ingen kan väl förneka det inflytande, som tillkomsten av Saltsjöbadsavtalet haft inom den privata sektorn av arbetsmarknaden. Även om man påstår att det relativa lugn, som präglat utvecklingen på arbetsmarknaden under senare tidskedan befordrats av en sällsport god utveckling på det ekonomiska fältet och av att organisationerna nått en större mognad, har nämnda avtals framskapande och, framför allt, den atmosfär av mera förståelse, som det skapat, betydtt ofantligt mycket. Det är denna anda, som måste överföras på arbetsmarknadens offentliga sektor.

Jag är gärna villig att erkänna, att utskottet är välvilligt i sin skrivning då det uttalar sin tillfredsställelse med en anordning, varigenom parterna genom en avtalsmässig reglering skulle kunna uppnå en viss lösning av frågan om behandlingen av de samhällsfarliga konflikterna — detta t. o. m. innan förhandlingsrättskommitténs förslag slut-

ligen avgjorts i riksdagen. Med detta uttalande synes det mig som om utskottet och motionärerna borde ha kunnat komma överens. Deras slutsatser blir emellertid olika, och utskottet kommer till den negativa slutsatsen.

Reservanterna drar emellertid, tycker jag, de riktiga konsekvenserna av detta uttalande och hemställer, att riksdagen måtte hos Kungl. Maj:t anhålla, att initiativ måtte tagas till förhandlingar med vederbörande arbetstagarorganisationer angående upprättande av en arbetsmarknadsnämnd i syfte att verka för undvikande av arbetskonflikter av samhällsfarlig natur.

Till denna hemställan yrkar jag, herr talman, bifall.

Fröken HÖJER: Herr talman! Av de upprepade debatter, som sedan i höstas har ägt rum angående tjänstemännens förhandlingsrätt och därmed sammanhängande frågor, har ganska klart framgått, att samtliga är överens om att en bättre ordning på detta område är önskvärd. Utvecklingen har ridit fortare än parternas förmåga att just på detta område få fram tillfredsställande ordning och metoder. För var och en som intresserar sig för frågan är det uppenbart, att detta framför allt är beroende på arten av de konflikter, som uppstår om vederbörande icke kan komma överens. Olika instanser tycks vara överens om att en påfallande oro råder på den del av arbetsmarknaden, som gäller den offentliga sektorn — speciellt beträffande det område, som berör samhällsviktiga funktioner.

I sitt yttrande över motionen av herrar Håstad och Hjalmarson angående åtgärder för inrättande av en arbetsmarknadsnämnd tillstyrker socialstyrelsen, att frågan om anordnandet av en arbetsmarknadsnämndsinstitution för den offentliga arbetsmarknaden göres till föremål för närmare undersökning. Styrelsen framhåller därvid, att utvecklingen har kommit tjänstemanna-

Motion om arbetsmarknadsnämnd.

kåren att alltmer lita till de medel i den fackliga kampen, som de sett att den privata arbetsmarknadens organisationer med fördel kunnat använda. »Att nu söka vrida utvecklingen tillbaka på detta område» — fortsätter socialstyrelsen — »torde icke vara praktisk politik. I stället torde man få pröva och undersöka de möjligheter, som stå till buds för att dämpa den sociala oro, vilken nu gör sig gällande på ifrågavarande avsnitt av arbetsmarknaden.»

Som ett exempel på vad som i själva verket inträffar, när parterna på detta område kör fast, vill jag taga den pågående sjukgymnastkonflikten. I uttalanden från läkare, som handhar vården inom ortopediska och närgränsande områden, säges bestämt ifrån att bristen på sjukgymnaster kommer att vedervåga resultatet av den sjukhusvistelse. Det är visserligen sant, att vederbörande arbetsgivare här gjort upp med fackorganisationen om undantag för vissa nödvändiga fall, där alltså den vanliga behandlingen kan insättas, men det är också uppenbart att i alla de fall, där gymnasternas medverkan förkortar och förbättrar patientens sjukdomstillstånd, har man icke kunnat begära att få denna specialöverenskommelse. Den tredje parten blir under konflikten lidande antingen på grund av brist på behandling eller på grund av att vederbörande själv får kosta på sig den behandling, som annars enligt vårt svenska system rätteligen borde ingå i sjukhusvistelsens förmåner. Detta är helt enkelt ett sätt att försena tillfrisknandet och flytta kostnaden från det allmänna till den sjuke. På det sättet kan man inte i längden lösa dessa konflikter.

Utskottet framhåller bl. a. följande: »Att medelst tvingande lagbestämmelser ingripa mot konflikter av denna art väcker allvarliga betänkligheter.» Vidare tillägger utskottet: »Hela detta ytterst viktiga problem är emellertid mycket komplicerat och svårlöst.»

Jag vill livligt instämma i detta ut-

skottets uttalande. För min del tror jag icke, att obligatorisk skiljedom är det rätta sättet att lösa dessa frågor. Jag kan sålunda inte instämma i motionärernas begäran, att riksdagen måtte besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om snara åtgärder i syfte att genom tillskapande av en arbetsmarknadsnämnd möjliggöra en sådan behandling av konflikter på den offentliga arbetsmarknaden, berörande särskilt samhällsviktiga funktioner, att förbättrade förutsättningar skapas för arbetsfred å ifrågavarande områden. Å andra sidan kan jag inte finna, att de profylaktiska åtgärder, som man här kunnat vidtaga, har handlagts med den skyndsamhet, som jag för min del anser påkallad.

Från tjänstemannaorganisationernas sida har man visat ett utomordentligt stort intresse för av 1948 års förhandlingsrättskommitté framlagt förslag till en rad förbättringar på detta område. När det under förra året blev alltmera uppenbart, att det verkligen rådde oro på den offentliga arbetsmarknaden, borde större energi ha ägnats åt att tidigare få fram de förslag, som slutligen såg dagen i slutet på förra året. Nu är det uppenbart, att det är alldeles uteslutet att få dessa förslag framlagda tidigare än till 1953 års riksdag. Om man således helst hade sett, att frågan om en arbetsmarknadsnämnd tagits upp efter det riksdagen fattat beslut med anledning av 1948 års förhandlingsrättskommittés framlagda förslag så anser jag å andra sidan, att när det nu kommer att dröja så pass länge, så finns det inte några direkta skäl varför man inte skulle kunna omedelbart taga upp frågan om arbetsmarknadsnämnden. Dessa båda frågor är ju dock inte direkt avhängiga av varandra. Tjänstemännens centralorganisation säger i sitt yttrande, att man är beredd att redan nu diskutera frågan om inrättande av en arbetsmarknadsnämnd, om detta ur andra synpunkter skulle anses påkallat. För min del an-

ser jag det vara påkallat i profylaktiskt syfte att redan nu ordna med en dylik nämnd efter förhandlingar mellan parterna.

Då Kungl. Maj:t dock ytterst är ansvarig för verksamheten på dessa områden, finner jag det högst naturligt att initiativet kommer från detta håll. Statsrådet Lingman har dock i anföranden i denna kammare ställt sig minst sagt tveksam till tanken på en arbetsmarknadsnämnd för större delen av det statliga området. Det har framhållits, att riksdagens fria provningsrätt inte längre skulle finnas, om en arbetsmarknadsnämnd hade framlagt ett förslag till lösande av en konflikt, vilket ginge utöver vad Kungl. Maj:t, d. v. s. civildepartementet, vid tidigare förhandlingar med parten ansett sig böra kunna gå med på.

Riksdagen har, enligt mitt förmenande, i dessa frågor samma fria provningsrätt som de flesta individer vill ha. Vad skiljer egentligen riksdagens fria provningsrätt i detta avseende från den fria provningsrätt, som riksdagen har beträffande t. ex. de överenskommelser, som träffats mellan 1949 års tjänsteförteckningskommitté och organisationerna? Om det är någon detalj som riksdagen verkligen vill ändra, kan det ske. Men det hör till systemet att provningsrätten i realiteten är mycket bunden. Vad skulle nu skillnaden bli i detta fall? Jo, att regeringen inte skulle anse sig kunna för riksdagen lägga fram de förslag, som arbetsmarknadsnämnden kommit med, om de ginge utöver vad civildepartementet ansett sig böra kunna medge. Även Kungl. Maj:ts fria provningsrätt blir alltså diskutabel.

För min del tror jag inte det skadar att ett majoritetsparti utsättes för den risken, att en fråga hänskjutes till en nämnd, sammansatt som ett permanent organ med ett lika antal medlemmar från båda parter. Liksom Saltsjöbadsavtalets arbetsmarknadsnämnd kommer denna nämnd att ha som sin huvudsak-

liga funktion att verka stimulerande till bättre samförstånd mellan parterna på ett tidigt stadium. Att dylik stimulans i många fall behövs är jag övertygad om.

Herr talman! Först och främst vill jag understryka att min åsikt är, att en nämnd av detta slag endast bör komma till stånd efter förhandlingar mellan parterna. Då det visat sig svårt att få denna fråga upptagen till behandling och då det samtidigt är uppenbart att samhället vållas skador, om inte arbetsfred på den offentliga sektorn kan bibehållas, kan jag inte finna annat än att det är synnerligen lämpligt att Kungl. Maj:t, som — vilket jag tidigare framhållit — dock ytterst är ansvarig för denna verksamhet, tar initiativ till förhandlingar med vederbörande arbetstagarorganisationer angående upprättande av en arbetsmarknadsnämnd i syfte att förhindra arbetskonflikter av samhällsfarlig natur.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till reservationen.

Herr förste vice talmannen övertog nu ånyo ledningen av förhandlingarna.

Herr NILSSON i Göteborg: Herr talman! Utskottet har ju så utförligt svarat på motionärernas framställning, att jag ifrågasätter huruvida det finns anledning att ta upp en vidlyftig diskussion om detta spörsmål. Trots att två av reservanterna har varit uppe och anfört sina synpunkter, har deras argument dock inte spelat utöver större område, än utskottets motivering täcker.

Det förefaller mig som om den arbetsmarknadsnämnd, som finns inom den privata arbetsmarknaden, skulle ha varit något sorts föredöme för motionärerna, då de skrev sin motion. Skillnaden mellan de olika sektorerna inom arbetsmarknaden, alltså den offentliga som här berörts och den privata, är att det är lättare för parterna

Motioner om ökning av antalet ledamöter i familjebidragdsnämnd.

på den privata arbetsmarknaden att träffa överenskommelser om en dylik arbetsmarknadsnämnd. Detta utesluter inte att samma möjligheter till frivillig överenskommelse finns även inom vissa delar av den offentliga sektorn; jag tänker i detta fall närmast på det kommunala området, där intet hinder möter att ta upp överläggningar mellan parterna. Samma förhållande gäller i fråga om kollektivavtal på det statliga området. Ett problem i detta sammanhang är tjänstemännens ställning.

I själva sakfrågan finns inga principiella skiljaktigheter mellan utskottet och reservanterna. Det är bara det att utskottet säger, att man på detta område i första hand bör söka komma fram till en lösning genom ett resonemang på vanligt sätt, liksom skett på det privata området. Att de statsmakterna om hjälp tycker jag tyder på att man inte själv tror sig kunna klara planläggningen eller uppbyggandet av ett instrument för förhandlingar mellan parterna inom den offentliga sektorn.

Jag har, herr talman, inte så mycket att tillägga. Jag vill bara påpeka, att utskottet i stort sett följt remissinstansernas resonemang i denna fråga. Så betydelsefulla organisationer som Svenska arbetsgivareföreningen, Landsorganisationen och Tjänstemännens centralorganisation har nästan samstämigt ansett — jag citerar här TCO — »att frågan om en arbetsmarknadsnämnd på det offentliga området bör lösas genom överläggningar mellan respektive parter och icke genom lagstiftningsingripande av något slag».

Dessutom tillkommer ju att det utredningsbetänkande, som fröken Höjer har åberopat, alltså förhandlingsrättskommitténs förslag, nu ligger färdigt och följaktligen skall bli föremål för omprövning av statsmakterna. Det innesluter också den i motionen berörda frågan. För tillfället är det sålunda ingen brådska, utan vi bör vänta och

se vad som kan komma fram ur detta betänkande.

På grundval av vad jag här anfört ber jag, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Överläggningen var härmed slutad. Herr förste vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan dels ock på bifall till den vid utlåtandet fogade reservationen; och fann herr förste vice talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Hagård begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller andra lagutskottets hemställan i utskottets utlåtande nr 39, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den vid utlåtandet fogade reservationen.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom upprensning. Därvid befanns att flertalet av kammarens ledamöter röstat för ja-propositionen, vadan kammaren bifallit utskottets hemställan.

§ 8.

Motion om ökning av antalet ledamöter i familjebidragdsnämnd.

Föredrogs andra lagutskottets utlåtande nr 40, i anledning av väckta motioner om ökning av antalet ledamöter i familjebidragdsnämnd.

Utskottets hemställan föredrogs; och yttrade därvid:

Herr NILSSON i Bästekille: Herr talman! Med hänsyn till att jag inte bru-

Motioner om ökning av antalet ledamöter i familjebidragsnämnd.

kar använda kammarens tid i onödan tar jag mig friheten att säga några ord om den av mig väckta men av andra lagutskottet avstyrkta motionen.

Som utskottet redovisar interpellerade jag i fjol höst statsrådet Sträng, huruvida han inte skulle vara villig att medverka till sådan ändring i lagstiftningen att de nya storkommunerna finge rätt att välja större antal ledamöter i familjebidragsnämnderna. Som motivering anförde jag då, att jag ansåg det nödvändigt med ökad personkännedom för att uppnå bästa möjliga resultat i fråga om dessa bidrag och att man därför behövde ett större antal ledamöter. Jag påpekade, att det var helt andra områden vi hade att röra oss med. Statsrådet Sträng svarade, att han för tillfället inte kunde ta ställning till saken utan hänvisade till socialvårdskommittén, som i sitt betänkande har sagt, att man skulle kunna ge storkommunerna rättighet att välja minst tre och sedan utse ytterligare ett antal ledamöter.

Med hänsyn härtill väckte jag vid riksdagens början en motion, gående ut på att kommunerna skulle få rättighet att välja förslagsvis elva ledamöter. Nu har denna motion avstyrkts av ett enhälligt utskott. Man säger i utskottets betänkande, att man kan gå med på att det har blivit ökat arbete och att det är nödvändigt med personkännedom, men så hänvisar man till att det kan vara lämpligt att begränsa en sådan nämnds ledamotsantal med hänsyn till kravet på arbetsduglighet och sparsamhet. Här avser man tydligen sparsamhet med arbetskraft, och man menar att det är större arbetsduglighet hos en nämnd, som är liten, än hos en som är stor. Under vissa förhållanden kan detta vara sant men inte under alla. Jag kan erinra om min gamla delkommun, en kommun med 1 600 invånare, där vi hade närmare 300 värnpliktiga inkallade under den tid beredskapen varade. Nu har den

lagts samman med två kommuner, som är lika stora som min gamla hemkommun, och med ytterligare en mindre. Det kan då i ett skarpt beredskapsläge bli över 1 200 värnpliktiga som inkallas. Jag skulle gärna vilja ställa den frågan till utskottet, om det är någon som tror, att en ledamot från varje gammal delkommun skall kunna behärska detta. Jag säger utan tvekan nej på grund av personlig erfarenhet. Jag har själv medverkat i en familjebidragsnämnd som kassör ända från hösten 1940 och fram till januari detta år. Vi hade tack vare att vi hade fem ledamöter möjlighet att bedöma vederbörandes behov av bidrag. De inkallade hade ingen möjlighet att, som man säger, vitsa för nämnden, utan de tvangs att hålla sig till fakta.

Utskottet anser också att man har möjlighet att inkalla suppleanter. Ja, det har man visserligen, men dessa har ingen beslutanderätt. Och till slut har man sagt, att man kan överlåta verksamheten på annat kommunalt organ; man syftar tydligen på kommunalnämnden. Men jag tror att man utan överdrift kan säga, att kommunalnämnden i en storkommun är så överhopad med uppgifter, att man inte kan pålägga den ytterligare arbete.

För att få någon fason på detta område hade jag tänkt mig rättighet för kommunerna att välja ett större antal ledamöter i familjebidragsnämnderna. När ett enhälligt utskott anser att frågan är löst bra som den är, skall jag låta bli att ställa något yrkande. Men jag vill säga från denna plats, att om vi får ett sådant beredskapsläge en gång till som vi hade under andra världskriget, kommer det att bli ett hopplöst kaos.

Herr talman! Jag skall inte ställa något yrkande.

Herr JACOBSSON i Igelsbo: Herr talman! Då den ärade motionären inte ställde något yrkande skall jag inskrän-

Ändring av byggnadsstadgan.

ka mig till att endast yrka bifall till utskottets hemställan.

Efter härmed slutad överläggning biföll kammaren utskottets hemställan.

§ 9.

Föredrogs vart efter annat andra lagutskottets utlåtanden:

nr 41, i anledning av väckt motion om skyldighet för värnpliktig att vid straffansvar taga del av innehållet i honom tillställda meddelanden om inställelse, krigsplacering m. m.;

nr 42, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående reglering av priserna på fisk under budgetåret 1952/53, m. m., såvitt propositionen hänvisats till lagutskott; och

nr 43, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till kungörelse med vissa bestämmelser om cyklar med hjälpmotor m. m.

Kammaren biföll vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt.

§ 10.

Ändring av byggnadsstadgan.

Föredrogs tredje lagutskottets utlåtande nr 21, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till kungörelse om ändrad lydelse av 61 § 3 mom. och 132 § byggnadsstadgan den 30 juni 1947 (nr 390), dels ock i ämnet väckta motioner.

Genom en den 7 mars 1952 dagtecknad proposition, nr 116, vilken hänvisats till lagutskott och behandlats av tredje lagutskottet, hade Kungl. Maj:t, under åberopande av propositionen bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över kommunikationsärenden, velat inhämta riksdagens yttrande över ett vid propositionen fogat förslag till kungörelse om ändrad lydelse av 61 § 3 mom. och 132 § byggnadsstadgan den 30 juni 1947 (nr 390).

De i propositionen föreslagna änd-

ringarna i byggnadsstadgan inneburo en sänkning av den generella våningshöjden i syfte att motverka de stigande byggnads- och driftkostnaderna.

I samband med propositionen hade utskottet till behandling förehått två i anledning av densamma väckta motioner, nämligen inom första kammaren nr 447 av herr *Norling* och herr *Persson, Ola*, samt inom andra kammaren nr 552 av herrar *Lager* och *Hagberg*. I motionerna, vilka voro likalydande, hade föreslagits, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anmäla, att riksdagen avstyrkte det genom propositionen framlagda förslaget till kungörelse.

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte, med avslag å motionerna I: 447 och II: 552, besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t anmäla, att riksdagen icke funnit skäl till erinran mot det i propositionen nr 116 intagna författningsförslaget.

Sedan utskottets hemställan föredragits, anförde:

Herr **LAGER**: Herr talman! Under de senare åren har ju statsmakterna medvetet strävat efter att förbättra och höja standarden på bostäder. Den byggnadsstadga som antogs 1945 av riksdagen, reglerar en hel rad detaljer i detta avseende. Då fastställdes minimigränser för rummens storlek och liknande, men det företogs den gången också en sänkning av dittills gällande minimihöjd på rummen i bostäder. Sänkningen 1945 rörde sig om 10 cm, från ett minimum tidigare av 270 till 260 cm. En rad av de remissinstanser, som då tillfrågades, avstyrkte och var mycket betänksamma. Andra lagutskottet, som den gången förberedde frågan för riksdagens behandling, hade också vissa betänkligheter mot en sådan sänkning av rumshöjden.

Det förslag som nu föreligger innebär att man skall gå ned med ytterligare 10

Ändring av byggnadsstadgan.

cm till 250 cm och dessutom minska bjälklagens tjocklek, visserligen bara med 2 cm.

Förslaget kan inte innebära något annat än att man sänker standarden på bostäder, ty den bostadshygieniska standarden och kvaliteten bestäms ju inte bara av inredning, material och golvytans storlek utan också av rummens höjd. Jag tror, att den minsta rumshöjd, som för närvarande är tillåten, kan man icke sänka utan ganska allvarliga olägenheter.

Vad är det nu för motivering som anföres för detta nya förslag? Jo, det är att man vill minska byggnadskostnaderna. Utskottet såväl som regeringsförslaget medger emellertid att sänkningen av byggnadskostnaderna vid genomförandet av detta förslag begränsas sig till 1 procent. Denna mycket blygsamma sänkning av byggnadskostnaderna företar man, när man, som utskottet självt anger, under de senaste två åren fått se byggnadskostnaderna höjas med en tredjedel. Det förefaller mig som om man börjar i galen ända, när man skall vidtaga åtgärder för att pressa ned byggnadskostnaderna, om man skall göra det på standardens bekostnad.

Sedan är det ju inte alldeles säkert att någon besparing kommer att göras, ty med sänkt rumshöjd ställs också större krav på ventilation, och det är möjligt att kostnaderna för ventilationsanläggningar kommer att stiga lika mycket som vad man sparar genom den sänkta rumshöjden.

Det andra skälet som anföres är att man gärna vill anpassa den svenska rumshöjden till vad som är vanligt i Danmark och Norge för att därmed åstadkomma förbättrade möjligheter till en standardisering av byggnadsmaterial. Jag tror att innan man hunnit längre i fråga om att standardisera byggnadsmaterialet här i Sverige, kan man gärna lugna sig med att anpassa sig till förhållandena i Danmark och Norge

på detta område. Dessutom pågår en utredning om bl. a. den här detaljen, och det vore väl inte ur vägen om man väntade med ett beslut i frågan tills denna utredning är klar.

Jag vill, herr talman, till sist bara säga, att jag tror att den här frågan bör ses i ett något större sammanhang. Under de senaste månadernas diskussion har upprepade gånger framförts krav från byggmästarhåll att göra huskropparna bredare för att därmed få in flera lägenheter och också göra husen högre utan att därför utrusta dem med hissar. Det förefaller mig vara en allmän strävan till att sänka den standard på bostäder, som tidigare har ansetts angelägen, och det här förslaget ligger i linje med sådana strävanden.

Det framgår av ett utlåtande från statsutskottet beträffande bostadsförsörjningen, som har delats på bankarna här i dag, att statsutskottet ej är alldeles okänsligt för dessa påtryckningar. Fara är att man här öppnar vägen för en återgång till en lägre bostadsstandard än vad vi f. n. har. Om man fortsätter på den inslagna vägen, dröjer det kanske inte så värst många år förrän det blir stoff för en ny Lubbe Nordström att skriva ett nytt reportage om Lort-Sverige, och det tycker jag att man borde undvika.

Jag vill med dessa ord, herr talman, yrka bifall till motion nr 552.

Herr **FRÖDERBERG**: Herr talman! Jag skall be att få säga några ord som jag lika väl kunde anföra under nästa punkt, men jag skall göra det här.

I den föreslagna 61 § heter det: »I fråga om våningshöjden i annat arbetsrum än till bostadslägenhet hörande utrymme för matlagning skola iakttagas anvisningar som byggnadsstyrelsen utfärdar».

Jag vill inte alls vända mig mot detta i och för sig. Men när man i vissa saker som har med byggnation att göra hänvisas till byggnadsstyrelsen, bostads-

Ändring av byggnadsstadgan.

styrelsen eller länsbostadsnämnderna, tror man att här skall man vid underhandlingar med dem kunna komma till vissa lindringar eller eljest förståndiga resultat. Det visar sig emellertid i praktiken, att om man lämnar en liten lucka öppen i sådana här fall, passar man hos dessa myndigheter på att komma med en massa specificerade bestämmelser och anvisningar, som enbart innebär skärpningar. Om det vore saker som man kunde tycka vore förståndiga, skulle ingenting vara att säga härom. Men det är en verklig fara att lämna vissa saker till sådana som bara letar ut hur de skall försöka krängla till det ännu mera. Jag kan nämna ett exempel på detta.

I samhällen, där man bygger egna hem i en å två våningar, är det mycket vanligt med en och en halv våning. Numera bygger man inga uthus utan gör en hel källarvåning, och då vill man ha goda utrymmen på vindarna för arbetskläder, torkning och dylikt. Därför vill man ha vinden bra ordnad. Jag har varit knuten till byggnadsnämnden i ett samhälle i över 20 år och känner väl till det här. För att få vinden ordnad på bästa sätt vill man låta ytterväggarna gå upp någon fot över vindsgolvet, så att man kan utnyttja skrubbarna vid sidan om de gavelrum man har i vindsvåningen. Men nu har det kommit en bestämmelse från bostadsstyrelsen, att man inte får göra det. Men om man gör denna höjning av ytterväggarna, blir inte taket så brant, och då får man möjlighet att gå in i dessa sidoutrymmen och kan utnyttja dem på ett praktiskt sätt. Nej, så får man inte ha det. Det har kommit denna bestämmelse om att takbrottet skall gå ända ned till vindsgolvet och ha 45° vinkel. Det drar med sig att om man vill försöka utnyttja skrubbarna, måste man krypa på knäna för att komma in där. Och vill man ha ett litet fönster vid ändan på dessa skrubbar för att kunna se något eller vädra sommardag, så är det också för-

bjudet. Det kunde ju hända, att någon under vackra sommarnätter låte barn eller andra krypa in där och ordna en sängplats, och sådant vill man sätta stopp för.

Det är sålunda på detta område en massa detaljinskränkningar och småkitslighet. Det är så farligt att lämna utrymme för sådant. Det retar förståndigt folk både i byggnadsnämnderna och bland dem som vill bygga. Den ene har tidigare fått lov att lyfta upp ytterväggen litet för att kunna utnyttja sitt vindsutrymme bättre. Men två år senare kommer kanske en annan, som skall bygga på tomten intill, och vill bygga på alldeles samma sätt. Det går inte; han får inte tertiärlån. Taket måste vara spetsigt! Han får krypa på knäna för att komma in i garderoberna.

Naturligtvis dröjer det väl inte så länge förrän folk i allmänhet blir så uppretade, att man stryker bort hela detta system med allt detta krängel. Jag längtar efter att få uppleva den dagen.

Jag har intet yrkande.

Herr ANDERSSON i Dunker: Herr talmän! Herr Lager tyckte att man börjat i fel ända, när man har lagt fram det här förslaget om ändringar i byggnadsstadgan, som ju avser att söka nedbringa kostnaderna. Enligt beräkningar skulle det inte bli mer än en procent på den totala byggnadskostnaden. Men trots den ringa procenten blir det väl ändå åtskilliga miljoner per år med hänsyn till de väldiga summor det här rör sig om.

Emellertid kan nog herr Lager ha rätt i att det är att börja i fel ända. Vi känner alla till att i fråga om byggnadskostnaderna ligger tyngdpunkten på ett annat område. Jag tänker på byggnadsarbetarnas löner, inte så mycket på timpenning och gällande ackord som på de mycket stora belopp därutöver som man tvingar sig till på andra vägar. Säkertligen ligger häri den förnämsta or-

Ändring av byggnadsstadgan.

saken till de orimligt höga byggnads-kostnaderna. Kunde man komma åt det där — jag skulle velat använda ett hårt ord, men jag skall inte göra det — så skulle det funnits mycket mer att hämta, när det gällt att få ned byggnads-kostnaderna. Därvidlag kanske herr Lager skulle kunna hjälpa till mer än vad som är möjligt för oss i tredje lagutskottet.

Däremot tror jag att herr Lagers bekymmer för att det skulle bli en försämring av bostadsstandarden genom sänkning med tio centimeter av rumshöjden vid nybyggnader är ganska onödiga. Vi vet ju, att när man bygger nya bostäder görs det alltid mycket ordentliga ventilationsanordningar. Vi har i utskottet därför varit övertygade om att de här tio centimeterns minskning av våningshöjden från 290 till 280 centimeter inte kan medföra risk för en försämrad hygienisk standard.

Sedan är det en sak till. Denna sänkning av vånings- och rumshöjden måste ju också medföra en viss besparing av uppvärmningskostnaderna. Hur mycket det kan innebära har man inte gjort något försök att räkna ut, men alldeles säkert kommer det att ha sin betydelse.

Jag begärde emellertid inte ordet för att säga detta utan för att rikta uppmärksamheten på ett uttalande, som utskottet har gjort i sista stycket av sitt utlåtande. Under utskottsbehandlingen uppmärksammades, att den byggnadsstadga, som vi nu behandlar, ju i första hand är avsedd för städer och samhällen. Den är utformad med hänsyn till dessa och innehåller en massa detaljbestämmelser för bygghuset i tätorterna. Genom den kommunsammanslagning, som vi har fått från den 1 januari detta år, har samma byggnadsstadga kommit i tillämpning inom mycket stora rena landsbygdsområden, för vilka den ju inte alls är avsedd. Stora landsbygdskommuner har ju sammanlagts med städer och köpingar, och på det sättet har denna

byggnadsstadga rent automatiskt kommit att gälla även på rena landsbygden.

Om man läser byggnadsstadgan § 76, så finner man, att man beträffande dessa bostäder ute på landsbygden, vare sig man är egnahemsägare, jordbrukare eller något annat, strängt taget inte får göra något utan att ha nådigt tillstånd av vederbörande byggnadsnämnd. Man får inte bygga ett nytt hus, inte bygga till ett hus, inte sätta igen ett fönster eller sätta in en ny dörr, inte lägga på nytt tak i stället för ett gammalt, inte måla om sitt hus, inte sätta ett staket omkring sin tomt. Dessa och en rad andra liknande detaljbestämmelser, som är upptagna i byggnadsstadgan, gäller alltså på rena landsbygden, där denna har råkat bli ansluten till en stad eller ett samhälle.

Detta har observerats av tredje lagutskottet, som har funnit det ganska orimligt. Därför har utskottet i sitt utlåtandes sista stycke pekat på detta och gjort ett uttalande, där man i första hand hänvisar till 1951 års byggnadsutredning, som ju håller på med liknande ärenden, och anhåller att utredningen skall med det snaraste ta upp de här problemen till undersökning. Jag kan nämna att byggnadsutredningens ordförande var upp hos utskottet och lämnade en redogörelse för förhållandena, och han underströk också önskvärdheten av att detta skulle bli tillrättat. Det kan inte vara rimligt, att vissa stora landsbygdsområden skall stå under denna mycket stränga stadgas detaljbestämmelse, när landsbygden i övrigt får klara sig med mycket enklare bestämmelser.

På landsbygden har man en bestämmelse för nybyggnader, att rumshöjden får vara något mindre än i städerna, nämligen 2,40 meter. Men genom att denna byggnadsstadga tillämpas i dessa stora landsbygdsområden, som ansluts till tätorterna, höjs minimigränsen till 2,50 meter, vilket måste medföra en fördröjning. Detta sker på samma

Ändring av byggnadsstadgan.

gång som man sänker rumshöjden i tåtorterna för att få billigare byggnadskostnader. Vi har därför i utlåtandet vänt oss till byggnadsutredningen och framhållit att man borde ta detta under övervägande.

Jag skulle också vilja hemställa till vederbörande statsråd att observera detta förhållande, att genom kommunsammanslagningen en hel rad bestämmelser, som varit avsedda för tåtorterna, alltså för städer och köpingar, automatiskt kommit att gälla inom stora landsbygdsområden, för vilka de inte är utformade. Det är främst byggnadsstadgan, hyresregleringslagen men även en rad andra bestämmelser. Jag skulle vilja hemställa till vederbörande statsråd att ta en titt på dessa förhållanden och se om det inte vore möjligt och skäligt, att man sökte rätta till dem, innan de ställer till för mycket trassel och oreda ute i dessa landsbygdskommuner.

Ja, herr talman, jag har intet annat yrkande än om bifall till utskottets hemställan.

Herr ANDERSSON i Löbbo: Herr talman! Herr Andersson i Dunker hade intet annat yrkande än om bifall till utskottets hemställan, och jag kommer här att ställa samma yrkande. Det här gäller en tämligen liten sak. Förslaget gäller två detaljer i byggnadsstadgans bestämmelser. Den ena innebär att rumshöjden skall få minskas. Den andra är, att bjälklagens tjocklek också kan minskas i någon mån. Utskottet har icke funnit någon anledning att i detta avseende gå emot den kungl. propositionen. Jag tror för min del att det i åtskilliga fall kan vara välbetänkt att denna förändring genomföres.

Orsaken till att jag nu begärt ordet är uteslutande den, att herr Andersson i Dunker i sitt anförande blandade in byggnadsarbetarnas löner. Jag kan inte finna att den saken har något samband med den fråga, som vi här behandlar.

Herr talman! Med hänvisning till ut-

skottets motivering ber jag att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr LAGER: Herr talman! Herr Andersson i Dunker menade, att en väsentligt större andel av de stegrade byggnadskostnaderna än vad som anges i utskottets utlåtande skulle bero på byggnadsarbetarnas löner. I verkligheten förhåller det sig emellertid så, att byggnadsarbetarna icke har några oskäliga löner. För det hårda arbete de utför utgår en lön som mycket väl skulle tåla vid en höjning och alls inte bör ut sättas för en sänkning. Dessutom är det framlagt ett mycket färskt material från regeringens och bostadsstyrelsens sida, som visar, att den väsentligaste faktorn i byggnadskostnadernas höjning är de höga materialpriserna, inte minst på trävaror. Om herr Andersson i Dunker ville göra sitt inflytande gällande bland skogsägarna för att få ned trävarupri serna, skulle det vara tacknämligt.

Vidare ansåg herr Andersson i Dunker att bostädernas standard inte behöver bli sämre därför att man sänker rumshöjden, eftersom det nu för tiden finns så goda ventilationsanordningar. I regeringsförslaget och i utskottsutlåtandet hänvisas emellertid till att vi på grund av de smala huskropparna får lägenheter, som är så byggda att de lätt kan genomluftas. Fönster och dörrar blir väl då de väsentliga ventilationsanordningarna, men den metoden att vädra en lägenhet är ju varken ny eller modern.

Slutligen anförde herr Andersson i Dunker att man kommer att spara bränsle tack vare att lägenheterna får mindre rumshöjd. Ja, det är klart att ju lägre man har till taket, dess mindre värme går det åt. Men det finns också ett annat område, där besparingar kan göras. Herr Andersson i Dunker bortsåg från att man slipper att köpa så stor armatur. Man måste nöja sig med betydligt enklare belysningsanordningar för att inte slå huvudet i dem.

Fortsatt giltighet av lagen om tillståndstvång för byggnadsarbete.

Herr ANDERSSON i Dunker: Herr talman! Frågan om byggnadsarbetarnas löner ligger kanske en smula vid sidan om det ärende som vi nu diskuterar.

Vad besparingsmöjligheterna beträffar och möjligheterna att skära ned byggnadskostnaderna, så ansåg herr Lager att vi börjat i alldeles fel ända, när vi kommit med föreliggande förslag. Det är just den saken jag har vänt mig emot. Jag har ansett att det finns mycket mera pengar att spara på annat sätt, och i det sammanhanget talade jag inte om byggnadsarbetarnas avtalsenliga timpenning och ackordssättningar, herr Lager, utan om de mycket stora belopp, som vi alla känner till att byggnadsarbetarna tar ut vid sidan av den avtalsenliga lönen. Jag skulle där kunna berättat många exempel, men jag skall nöja mig med ett. Chefen för en stor målarfirma — inte här i staden utan i en annan stad — berättade för inte så länge sedan för mig, att hans duktigaste målare tjänade ungefär 18 000 kronor om året. I den summan var inga materialkostnader inräknade, herr Lager. Det var rena arbetsförtjänsten. Jag missunnar inte en duktig karl en sådan lön. Han kan vara värd den. Men att i det sammanhanget tala om, som herr Lager gjorde, att byggnadsarbetarnas löner är så låga, att de snarare bör höjas än sänkas, är väl ändå oriktigt. Alla vet, att byggnadsarbetarna icke tillhör de lågt avlönade grupperna.

Härmed var överläggningen slutad. Herr förste vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan dels ock på bifall till den i ämnet väckta motionen II: 552; och biföll kammaren utskottets hemställan.

§ 11.

Fortsatt giltighet av lagen om tillståndstvång för byggnadsarbete.

Föredrogs tredje lagutskottets utlåtande nr 22, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag

angående fortsatt giltighet av lagen den 30 juni 1943 (nr 444) om tillståndstvång för byggnadsarbete, dels ock motioner som röra i propositionen behandlad lagstiftning.

Genom en den 7 mars 1952 dagtecknad proposition, nr 94, vilken hänvisats till lagutskottet och behandlats av tredje lagutskottet, hade Kungl. Maj:t föreslagit riksdagen att antaga följande förslag till

Lag

angående fortsatt giltighet av lagen den 30 juni 1943 (nr 444) om tillståndstvång för byggnadsarbete.

Härigenom förordnas, att lagen den 30 juni 1943 om tillståndstvång för byggnadsarbete, vilken enligt lag den 11 maj 1951 (nr 221) gäller till och med den 30 juni 1952, skall äga fortsatt giltighet till och med den 30 juni 1953.

I samband med propositionen hade utskottet till behandling förehaft sju före propositionens avlämnande väckta motioner, nämligen inom första kammaren nr 107 av herr *Lundqvist m. fl.*, nr 316 av fröken *Andersson m. fl.* samt nr 360 av herrar *Lindblom* och *Näslund* ävensom inom andra kammaren nr 146 av herr *Birke m. fl.*, nr 398 av herrar *Åhman* och *Gunnarsson*, nr 401 av herr *Birke* samt nr 464 av herr *Wedén m. fl.*

I motionerna I: 107 och II: 146, vilka voro likalydande, hade hemställts, »att riksdagen måtte besluta, att — därest lagen om tillståndstvång för byggnadsarbete erhåller förlängd giltighet utöver den 30 juni 1952 — från lagens giltighetsområde undantagas småindustri och hantverk».

I motionerna I: 316 och II: 401, vilka voro likalydande, hade hemställts, »att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla, att Kungl. Maj:t snarast ville för riksdagen framlägga förslag

Fortsatt giltighet av lagen om tillståndstvång för byggnadsarbete.

till åtgärder för avskaffande av byggnadsregleringen».

I motionerna I: 360 och II: 464, vilka voro likalydande, hade hemställts, »att riksdagen måtte besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t efter hänsynstagande till under 1952 framkommande utredningsresultat genomför en successiv avveckling av byggnadsregleringen från och med den 1 januari 1953, varvid den första etappen synes böra vara ett frisläppande av bostadsbyggandet på de villkor, som i motionen skisserats». Enligt motionerna borde avvecklingen till en början gälla bostadsbyggen av sådan art, att de uppfyllde gällande bestämmelser beträffande villkoren för erhållande av statliga lån eller eventuellt statliga kreditgarantier.

I motionen II: 398 hade hemställts, »att riksdagen måtte besluta att med omedelbar verkan upphäva tillståndstvånget för byggnadsarbete för vilket kostnaden icke överstiger 30 000 kronor».

Utskottet hemställde,

A. att riksdagen måtte bifalla förevarande proposition;

B. att motionerna I: 107 och II: 146, I: 316 och II: 401, I: 360 och II: 464 samt II: 398 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservationer hade avgivits:

1) av herrar *Holmbäck*, *Stjärne* och *Åhman*, vilka ansett att utskottet bort hemställa,

A. att riksdagen måtte bifalla förevarande proposition;

B. att motionerna I: 107 och II: 146, I: 360 och II: 464 samt II: 398 måtte anses besvarade genom vad reservanterna i motiveringen angivit;

C. att motionerna I: 316 och II: 401 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd;

2) av herrar *Eskilsson* och *von Seth*, som ansett att utskottet bort hemställa,

A. att riksdagen måtte bifalla förevarande proposition;

B. att riksdagen med anledning av motionerna I: 107 och II: 146, I: 316 och II: 401, I: 360 och II: 464 samt II: 398 i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla, att Kungl. Maj:t måtte under budgetåret 1952/53 successivt avveckla byggnadsregleringen med omedelbar början för bostadsbyggandets del, så att någon ytterligare förlängning av lagen den 30 juni 1943 (nr 444) om tillståndstvång för byggnadsarbete icke behövde ifrågakomma.

Utskottets hemställan föredrogs; och yttrade därvid:

Herr **STJÄRNE**: Herr talman! I förevarande proposition föreslår Kungl. Maj:t att lagen av den 30 juni 1943 om tillståndstvång för byggnadsarbete, som alltsedan dess förnyats för ett år i sänder, skall äga giltighet ännu ett år t. o. m. den 30 juni 1953. Om propositionen bifalles, blir det alltså det tionde året som nästan all byggnadsverksamhet i vårt land legat under statlig kontroll och reglering.

Det råder knappast något tvivel om att denna reglering varit bland de mest impopulära av alla som påbjudits på grund av kristiden. Ett stort antal överträdelser har säkerligen också skett inom detta område. Vissa delar av byggnadsregleringen har nämligen visat sig strida mot det allmänna rättsmedvetandet. Därigenom har den bidragit till att hos allmänheten uppluckra respekten för lagar och förordningar. Man har inte ansett sig göra något orätt genom att bygga svart, vilket som bekant förekommit i stor utsträckning.

Härmed har jag ej velat påstå, att regleringen varit obehövlig. För att hålla investeringsvolymen inom rimliga gränser har den säkerligen, åtminstone vad gäller större byggnader av olika slag, varit nödvändig.

När det nu gäller byggnadsregleringens förlängning ännu ett år, frågar man sig emellertid om inte vissa områden av

Fortsatt giltighet av lagen om tillståndstvång för byggnadsarbete.

regleringen kunde släppas fria. I reservationen nr 1 till utskottsutlåtandet har vi tagit upp denna fråga. Vissa frigivningar skedde genom kungl. arbetsmarknadsstyrelsens cirkulär den 17 maj 1951. Just nu i dagarna har ju också regeringen kommit med glädjebudet, att sportstugor upp till 30 kvadratmeters storlek får fritt uppföras samt centralvärme installeras i egnahem. Det blev för folkpartirepresentanterna en angenäm överraskning att statsrådet i sina överväganden kommit närmare den av oss skisserade linjen än utskottsmajoritetens. Detta var nästan mer än vi vågat hoppas, åtminstone så snart. Jag behöver väl knappast uttala vår stora tillfredsställelse häröver. Den är självklar. Där har vi nämligen förordat som en av de första etapperna frigivning av sommarbostäder och sportstugor av trä samt installering av centralvärme m. m. i äldre mindre bostadshus.

Men vi har i reservationen gått ett stycke längre än statsrådet. Vi menar att med den rikligare tillgång på trävaror som nu råder skulle också vanliga mindre egnahemsbyggnader av trä få uppföras fritt, särskilt när det kan ske med egen arbetskraft.

Men varför inte också utvidga rätten att installera centralvärme, vattenledning, ventilationsanordningar m. m. i något större bostadshus än av vedertagen egnahemstyp? Särskilt på landsbygden vid medelstora och mindre jordbruk är bostadshusen oftast något större än de av den vanliga egnahemstypen. Vanligen är dessa byggnader av god beskaffenhet. Med installering av centralvärme m. m. skulle de i många fall för en överkomlig kostnad förändras till moderna bostäder. För egen del anser jag en längre gående frigivning på detta speciella område som synnerligen angelägen.

Någon större förskjutning av byggnadsregleringen kan det härigenom knappast bli fråga om. Den ansträngda penningmarknaden och svårigheten att erhålla lån till dessa arbeten torde bli tillräckligt återhållande.

Jordbruks- och skogsfastigheters ekonomibyggnader är numera fritagna från regleringen. I anslutning härtill synes det oss som om arbeten för beredande av lokal för utövande av hantverk och småindustri skulle kunna ställas på samma linje. Vi anser utan tvekan, att möjligheterna att från byggnadsregleringen helt fritaga för hantverk och småindustri avsedda byggnader av viss storlek snarast bör prövas. Ett frigivande även på detta område skulle säkerligen av de mindre företagare, som här avses, hälsas med den största tillfredsställelse.

Slutligen vill jag understryka det allmänna önskemålet att särskilt detaljregleringen för bostadsbyggandet i dess helhet avvecklas så snart detta visar sig möjligt. Resultatet av 1949 års investeringskommittés utredning måste väl härvid inväntas. Men det synes en lekman på området som om sådana bostadsbyggnader, som är berättigade till erhållande av statliga lån, härmed är underkastade en tillräcklig kontroll och för örigt torde kunna frigivas.

En fortsättning på den av herr statsrådet nu inslagna vägen skulle säkert utlösa en våg av tillfredsställelse bland hela vårt folk.

Herr talman! Jag yrkar bifall till reservation nr 1 av herr Holmbäck m. fl.

Herr von SETH: Herr talman! Den byggnadsreglering, som det nu är fråga om, är en lagstiftning som har tillkommit som ett led i genomförandet av regeringens ekonomiska program. Denna byggnadsreglering har ju inneburit ett mycket djupt ingrepp i de enskilda individernas handlande, och den har dessutom krävt en omfattande och impopulär kontroll från samhällets sida. Man kan också utan överdrift påstå, att byggnadsregleringen blivit ett instrument att på visst sätt dirigera tillgänglig arbetskraft och även för att dirigera tillgängligt material. Det är alldeles självklart att genom denna diri-

Fortsatt giltighet av lagen om tillståndstvång för byggnadsarbete.

gering av material och arbetskraft har uppstått ganska svåra avvägningssproblem mellan olika intressen och mellan olika orter. Jag vill särskilt trycka på att landsbygden härvidlag har blivit missgynnad. Städerna och tätorterna har blivit gynnade, under det att landsbygden har blivit eftersatt i alldeles särskilt hög grad.

När jag ser saken ur högersynpunkt, vill jag också säga, att det enskilda initiativet genom denna byggnadsreglering har hämmats. Härvidlag stärks vi i vår uppfattning, om vi studerar exempelvis arbetsmarknadsstyrelsens yttrande över 1950 års långtidsutrednings betänkande, i vilket yttrande arbetsmarknadsstyrelsen klart och tydligt konstaterar, att arbetskraften ingalunda har kunnat utnyttjas på bästa sätt och att särskilt frivilliga arbetsinsatser försvårats.

Dessutom har det varit ett direkt fel, att man sökt dela upp investeringarna på en kvoterad del, som har bestämts genom tillståndsgivning för byggnader, och en fri sektor. Det är ganska naturligt, att när man haft ett hårt ingripande på ena sektorn, medan den andra varit fri, det investeringsvilliga kapitalet sökt sig fram där det varit minst motstånd. Det har blivit en snedvridning av investeringsverksamheten på många områden genom att denna dragits över till den fria sektorn.

Här skulle, herr talman, finnas mycket, mycket att andraga i denna sak över det trassel och den irritation som byggnadsregleringen skapat, över de besvär som drabbat stora och små företagare, hantverk och småindustri samt många större företag, och över hur överträdelser har ägt rum med den allmänna opinionens — jag skulle nästan vilja säga — goda minne. Den föregående talaren påpekade detta, men jag kan inte underlåta att säga att just denna byggnadsreglering har bidragit till att skapa ett förakt för lagarna, ett förakt för sådana lagar, som förefaller

vara onödigt hårda. I detta fall är byggnadsregleringen ett typiskt exempel.

Jag är den förste att med tillfredsställelse konstatera att regeringen, sedan denna fråga behandlats i första kammaren och innan den behandlats här i kammaren, har — som herr Stjärne nyss påpekade — kommit med en del uppmjukningar. Men dessa uppmjukningar är ingalunda tillräckliga. Det fordras en serie av uppmjukningar, och det fordras att man från regeringens sida verkligen lägger upp en plan för att få en snabb avveckling av byggnadsregleringen.

För dem här i kammaren, som är betänksamma, och för utskottsmajoriteten, som framhållit, att det inte går att på en gång avveckla en reglering, som har vuxit sig fast i sadeln, vill jag peka på alla de avgifter och alla de restriktioner, som hindrar byggenheten. Det är investeringsavgifter, det är den minskade avskrivningsrätten, det är inte minst de ökade byggnadskostnaderna, som ju stigit katastrofalt sedan hösten 1951, och det är nu senast dessa kreditrestriktioner, som på alla områden lagt en förlamande hand över utvecklingen och över det enskilda initiativet. Vi har här fyra faktorer, som alljämt kommer att förhindra byggnadsverksamheten, även om byggnadsregleringen kommer att tagas bort.

Dessutom är det en annan egendomlig sak som jag vill fästa uppmärksamheten på. Riksdagen har ju redan 1950 på förslag av tredje lagutskottet uttalat sig för en avveckling av byggnadsregleringen. Men ändå kommer Kungl. Maj:t med en proposition om en förlängning av byggnadsregleringen, och tredje lagutskottets majoritet tillstyrker detta förslag. Det enda sakliga skäl man kan komma med är, att man först velat avvakta resultatet av 1949 års investeringskommittés utredning. Men, herr talman, detta skäl anfördes redan 1950, och man kan då inte gärna grun-

Fortsatt giltighet av lagen om tillståndstvång för byggnadsarbete.

da ett ytterligare uppskov med att avskaffa byggnadsregleringen på argumentet att man avvaktar utredningens arbete.

Byggnadsregleringen skapar, som jag tidigare sagt, en mycket stor irritation på alla områden, och den drabbar kanske mest de små företagen, hantverket och småindustrin. Det vore inte mer än en konsekvens av det första steg, som regeringen nu tagit, att man medger att byggnadsregleringen avskaffas även när det gäller småindustri och hantverk. Jag är mycket säker på att man då skulle skaka fram vissa arbetskraftsreserver, som därigenom skulle kunna utnyttjas för byggnation.

Även jordbruket har hindrats i sin utveckling genom en massa tyngande bestämmelser på detta område.

Jag har ingen anledning att vid denna tidpunkt, efter det riksdagen haft en mycket lång debatt i andra allvarliga saker, förlänga debatten i denna fråga, men vi på högerhåll anser, att detta är ett av regeringens instrument för att förhindra en sund utveckling av den enskilda företagsamheten. Om man i likhet med utskottsmajoriteten inte vill snabbt avveckla byggnadsregleringen, blir byggnadsverksamheten alltmer statsdirigerad, och det enskilda initiativet kommer att förlamas.

I den reservation som finns fogad till punkten 2 i utskottets utlåtande yrkar vi från högern dels bifall till de motioner som högermän väckt angående avskaffande av regleringarna och underlättande av byggnationen för hantverk, småindustri och jordbruk, och dels att man skall gå in för en plan för en successiv avveckling av byggnadsregleringen.

Herr talman! Jag ber att med dessa ord få yrka bifall till den reservation, som undertecknats av herr Eskilsson och mig själv.

Herr ANDERSSON i Mölndal: Herr talman! Den förste ärade talaren, herr

Stjärne, framhöll att Kungl. Maj:t hade kommit närmare reservanternas ståndpunkt än vad utskottet ansett sig kunna komma, då Kungl. Maj:t i dagarna medgivit vissa lättnader i fråga om byggnadstillståndsgivningen, bl. a. för sommarstugor och för inledande av värme- och sanitära anläggningar. Nu är det emellertid på det sättet, att tredje lagutskottet under tidigare år framhållit, att utskottet förutsätter att Kungl. Maj:t fortlöpande har sin uppmärksamhet riktad på dessa frågor och att Kungl. Maj:t, i den mån möjligheter till förenklingar och lättnader kan föreligga, vidtar dylika. Det betyder alltså, att utskottsmajoriteten för sin del har ansett, att Kungl. Maj:t har lättare att bedöma inom vilka områden lättnader kan ske när det gäller byggnadstillståndsgivningen. Kungl. Maj:ts senaste medgivande betyder alltså, att Kungl. Maj:t följt utskottets rekommendation att vidtaga förenklingar när sådana är möjliga att genomföra.

Herr von Seth påpekade att byggnadsregleringen har medfört en mycket ingående kontroll, och det är utskottsmajoriteten väl medveten om. Vi har understrukit lämpligheten av att, i den mån möjligheter finnas att göra förenklingar, bör sådana komma till stånd. Som herr Stjärne erinrade om genomfördes ju under fjolåret en rad förenklingar i tillståndsgivningen, och Kungl. Maj:t har också under de senaste dagarna vidtagit ytterligare förenklingar.

Herr von Seth var sedan inne på arbetskraftsfördelningen. Jag vill då erinra om att Kungl. Maj:t under fjolåret vid fastställande av kvottilldelningen överlät på länsarbetsnämnderna att fördela byggnadstillstånden med hänsyn till den arbetskraft som förefanns inom de olika länen, detta för att arbetskraften skulle kunna utnyttjas på fördelaktigaste sätt. Högerreservanterna har föreslagit, att byggnadsregleringen skall avvecklas successivt, att man omedel-

Fortsatt giltighet av lagen om tillståndstvång för byggnadsarbete.

bart skall undantaga bostadsbyggandet från regleringen samt att man inte skall förlänga denna lag efter den 1 juli 1953. Folkpartireservanterna har föreslagit, att man skall undantaga bostadsbyggandet från regleringen från den 1 januari 1953.

Nu har utskottsmajoriteten i likhet med folkpartireservanterna den uppfattningen, att byggnadsregleringen allttjämt ingår som ett viktigt led i den ekonomiska politiken och att den utgör en betydelsefull faktor i denna politik. Med hänsyn till att bostadsbyggandet utgör en så betydande del av hela investeringsvolymen har utskottsmajoriteten emellertid inte kunnat följa reservanterna, när de föreslagit att denna del av byggnadsverksamheten skulle undantagas från regleringen. Hela investeringsvolymen utgör 2,8 miljarder kronor, och på bostadsbyggandets del kommer inte mindre än ca 55 procent av denna summa. Ett genomförande av reservanternas förslag skulle betyda, att man från regleringen undantog den större delen av hela investeringsvolymen. Skulle man sedan dessutom undantaga byggnader för hantverk och småindustri, så bleve ju den undantagna delen ännu större, och skulle det i så fall inte återstå mer än 30 å 35 procent av hela investeringsvolymen. Detta skulle innebära, att investeringarna inte kan hållas inom den ram, som vi från början tänkt oss.

Det är ju för övrigt också på det sättet, att det finns betydande uppdämda behov av investeringar inom andra områden, som också gör sig gällande. Jag vill erinra om att industrierna har framställningar för 1952 som är uppe i 925 miljoner kronor, medan i investeringsvolymen ingår endast en kvot på omkring 200 miljoner kronor. Samma förhållande råder på en rad olika områden, där kraven omfattar en väsentligt större kvantitet än den som

kunnat inrymmas i den investeringsvolym, som är framlagd för år 1952.

Utskottsmajoriteten har för sin del inte kunnat följa reservanternas önskemål, att man skall undanta en så stor del av investeringsvolymen från tillståndsgivningen, utan vi anser att om man skall kunna genomföra den ekonomiska politiken efter de linjer som har uppdragits, är det erforderligt att man också behärskar detta område och inte friställer det.

Jag hemställer, herr talman, om bifall till utskottets förslag.

Herr von SETH (kort genmäle): Herr talman! När man haft denna byggnadsreglering under så många år och denna har dämt upp behovet, dämt upp expansionssträvandena, är det alldeles självklart att om man tar bort detta hinder, blir resultatet så att säga en flod, som väller fram alltför häftigt över området. Vi har därför från högerhåll inte heller yrkat på ett omedelbart utan på ett successivt upphävande av byggnadsregleringen. Detta är tydligen kärnpunkten i motsättningarna mellan utskottsmajoriteten och högerreservationen.

Jag vill dock, herr talman, erinra om att svenska folket allttjämt har ett enastående stort behov av bostäder. Trots den lättnad, som regeringen i torsdagens konselj beviljat, kvarstår likväl oformligheter i bestämmelserna, som man snart måste ha bort. Jag vill hänvisa till att om någon skulle vilja lägga ner pengar på att bygga sig en husbåt av jättelika proportioner, förhindras inte detta av nu gällande bestämmelser, under det att man fritt endast kan bygga stugor inom de mycket snäva gränser, som nu är utstakade.

Det är min förvissning att regeringen skall snabbt avveckla byggnadsregleringen för att vi skall kunna få någon lättnad i den stora brist på bostäder som svenska folket lider av.

Fortsatt giltighet av lagen om tillståndstvång för byggnadsarbete.

Herr ANDERSSON i Mölndal (kort genmäle): Herr talman! När herr von Seth ville göra gällande att byggnadsregleringen var orsaken till det uppdämda behov, som nu måste tillgodoses, så förhåller det väl sig ändå på det sättet att i första hand brist på material och i andra hand brist på arbetskraft varit orsaken till att man i sådan utsträckning har fått så stora behov uppdämda.

Visserligen har det skett en icke oväsentlig förbättring inom byggnadsfacken på den senaste tiden, men det finns fortfarande vissa trånga sektioner, som gör att man icke kan öka byggnadsverksamheten och att det blir en förlängning av byggnadstiden. Och det var ju därför man under fjolåret, då regeringen skulle fastställa investeringsvolymen för 1952, tvingades begränsa densamma; det hade visat sig exempelvis inom Stockholms stad, att byggnadstiden förlängts med 3 à 4 månader. Därför måste man givetvis behålla en reglering som åstadkommer den erforderliga balansen och förhindrar förlängning av byggnadstiden, en förlängning som i sin tur medför både ökade kostnader och desorganisation av byggnadsverksamheten.

Herr von SETH (kort genmäle): Jag ger i viss mån herr Andersson i Mölndal rätt, men å andra sidan finns det en oerhört stor arbetskraftsreserv vad gäller enskilda och frivilliga insatser. I fråga om exempelvis hantverk och småindustri och i fråga om jordbruk kan man skaffa fram arbetskraft på orten. En sådan står icke till förfogande om det gäller uppförande av byggnader på annan plats. Detta har vi erfarenhet av icke minst på vägväsendets område, då det gällt att bygga vägar, berörande en viss bygd eller en viss trakt. Erfarenheten — och inte jag, herr Andersson i Mölndal — säger klart och tydligt, att om vi medger vissa lättnader just på dessa områden, kommer det att

stå en betydande arbetskraftsreserv till förfogande till gagn för byggnadsväsendet i vårt land.

Herr FRÖDERBERG: Herr talman! Bara en liten anmärkning utan yrkande. Det väckte glädje hos hela svenska folket när vi härom dagen läste vad som nu blivit fritaget från byggnadsregleringen. Men alla som känner till saken såg också, att det fanns en hake i meddelandet. Även om man inte längre behöver söka byggnadstillstånd, skall man dock söka arbetstillstånd, vilket sker hos länsarbetsnämnderna.

För ett par år sedan frigavs reparationer av egnahem, både en- och tvåvåningshus, och många trodde då att de skulle få sätta i gång. Men man skulle ha arbetstillstånd, och beviljandet av ett sådant kunde dröja i månader. Jag är rädd för att det blir något liknande även här. Det går nämligen så till att man undersöker, hur många byggnadsarbetare som är anmälda hos arbetsförmedlingarna. På landsbygden har vi emellertid en mängd folk som står upptagna under andra yrkesbeteckningar — det är småbrukare, torpägare och andra, som när det gäller byggande av egnahem och utförande av reparationer m. m. är fullt arbetskunniga. Men detta tas ingen hänsyn till.

Jag skulle nu bara vilja rikta en vädjan till dem som kan ha inverkan härvidlag att tillse, att också länsarbetsnämnderna visar samma välvilja som man nu tycks visa i arbetsmarknadsstyrelsen.

Härmed var överläggningen slutad. Herr förste vice talmannen gav propositioner på 1:o) bifall till utskottets hemställan; 2:o) bifall till den av herr Holmbäck m. fl. avgivna, vid utlåtandet fogade reservationen; samt 3:o) bifall till den av herrar Eskilsson och von Seth avgivna reservationen; och fann herr förste vice talmannen den förstnämnda propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Stjärne be-

Anskaffande av grästorksänläggningar.

gårde likväl votering, i anledning varav herr förste vice talmannen för bestämmande av kontrapositionen ånyo upptog de båda återstående propositionerna, av vilka herr förste vice talmannen nu fann den under 2:o) angivna hava flertalets mening för sig. Beträffande kontrapositionen åskade likväl herr Nolin votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren till kontraposition i huvudvoteringen angående tredje lagutskottets utlåtande nr 22 antager den av herr Holmbäck m. fl. avgivna reservationen, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren till kontraposition i nämnda votering antagit den av herrar Eskilsson och von Seth avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning; och befanns därvid flertalet av kammarens ledamöter hava röstat för ja-propositionen, vadan kammaren till kontraposition i huvudvoteringen antagit bifall till den av herr Holmbäck m. fl. avgivna reservationen.

I enlighet härmed blev efter given varsel följande voteringsproposition uppläst och godkänd:

Den, som vill, att kammaren bifaller tredje lagutskottets hemställan i utskottets utlåtande nr 22, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den av herr Holmbäck m. fl. avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter härefter ånyo intagit sina platser och sistnämnda voteringsproposition blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr förste vice talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter hava röstat för ja-propositionen. Herr Stjärne begärde emellertid rösträkning, vadan votering medelst omröstningsapparatur anställdes. Därvid avgävos 112 ja och 52 nej, varjämte 8 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit vad utskottet hemställt.

§ 12.

Föredrogos vart efter annat:

tredje lagutskottets utlåtande och memorial:

nr 23, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändring i folkbokföringsförordningen den 28 juni 1946 (nr 469); och

nr 24, angående uppskov med behandlingen av vissa utskottet tilldelade ärenden; samt

jordbruksutskottets utlåtande nr 30, med anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till riksskogstaxering och avverkningsstatistik för budgetåret 1952/53, m. m.

Kammaren biföll vad utskotten i nämnda utlåtanden och memorial hemställt.

§ 13.

Anskaffande av grästorksänläggningar.

Föredrog jordbruksutskottets utlåtande nr 31, med anledning av väckta motioner om anslag till lån för anskaffande av grästorksänläggningar.

Efter föredragning av utskottets hemställan anförde

Anslag till befrämjande av landsbygdens elektrifiering.

Herr HANSSON i Skegrie: Herr talman! Jag skall be att i all korthet få kommentera detta utskottsutlåtande. Som kammarens ärade ledamöter erinrar sig har föregående års riksdag rekommenderat en omställning av jordbruksproduktionen här i landet i så måtto, att vi i sådana trakter, där man med fördel kan övergå från animalieproduktion till vegetabilieproduktion, också gör detta. Jag tror att en sådan omställning är både riktig och nödvändig.

I praktiken har för övrigt denna omställning redan påbörjats i vissa trakter av vårt land, framför allt i slättbygderna. Man har emellertid ganska snart kommit underfund med att om man gör en sådan omställning till vegetabilieproduktion, löper man risk att få en alltför ensidig produktionsinriktning. Man får en växtföljd som kommer att utsättas för såväl parasitangrepp som växtsjukdomar. Det går nämligen inte att under någon längre tid fortsätta med en växtföljd, där endast spannmål, rotfrukter och låt oss säga oljeväxter odlas. Kan man i en sådan växtföljd lägga in även en vallodling, har det visat sig att dessa angrepp av växtsjukdomar och parasiter blir avsevärt mindre.

Då man vid dylika jordbruk har kreaturslös eller kreaturssvag drift kan man i vissa fall inte använda grönfodret från en sådan vall i befintligt skick, utan man har i stället gått in för att torka det och sedan mala det till mjöl för att få fram ett prima äggvitafoder. Denna torkning, som sker i konsttorrar, är ganska kostnadskrävande, och det är särskilt under de första åren som den kan bli betungande. De lån, som tidigare lämnats ut genom statsverkets försorg, har emellertid avsevärt minskat startsvårigheterna.

Jag är därför av den meningen, att har riksdagen nu uttalat en rekommendation att jordbruket bör ställas om, så skall man också se till att denna om-

ställning blir praktiskt möjlig. Sedan 1939 har det till lånefonden anvisats ungefär fem miljoner kronor. Av detta anslag återstår det nu endast 40 000 kronor, men det har legat ansökningar inne om bidrag och lån på ungefär 250 000 kronor, som inte har kunnat bifallas. Nu har utskottet lagt initiativet till ny medelsanskaffning i Kungl. Maj:ts händer, och jag vill därför passa på att säga, att jag hoppas att Kungl. Maj:t så snart det blir möjligt anvisar medel till denna fond.

Jag vet att det efter utskottets skrivning inte är någon mening med att yrka bifall till reservationen, om jag än helst skulle vilja göra det. Men jag har ändå, herr talman, velat anföra detta för att kammaren skall vara informerad, om denna fråga på nytt skulle ställas under riksdagens prövning.

Vidare yttrades ej. Utskottets hemställen bifölls.

§ 14.

Anslag till befrämjande av landsbygdens elektrifiering.

Föredrogs jordbruksutskottets utlåtande nr 32, med anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda hemställen om anslag till Befrämjande av landsbygdens elektrifiering jämte i ämnet väckta motioner.

Sedan utskottets hemställen föredragits, yttrade:

Herr PETTERSSON i Dahl: Herr talman! Jag har fogat en blank reservation till detta utlåtande, och jag skall bara helt kort försöka ange vad jag avser med den.

I det utlåtande, som nu är upptaget till debatt och som gäller landsbygdens elektrifiering, behandlas bl. a. ett förslag av elkraftutredningen om ändring av bestämmelserna för anslag till landsbygdens elektrifiering. Enligt nu gällande bestämmelser går det inte att få

Anslag till befrämjande av landsbygdens elektrifiering.

bidrag, om det inte rör sig om nyelektrifiering. Elkraftsutredningen har emellertid kommit fram med förslag om att till dessa bestämmelser skulle läggas, att man kunde få hjälp till upprustning av redan befintliga nät.

Jordbruksministern har sagt att han är överens med elkraftsutredningen om att det är nödvändigt med provisoriska åtgärder för att underlätta distributionsnätets upprustning och förbättring på landsbygden. Han säger att frågan har aktualiserats genom att till Kungl. Maj:t inkommit besvär över ett meddelat beslut, varigenom ansökan om statsbidrag för sådant ändamål lämnats utan bifall. Dessa besvär har Kungl. Maj:t inte kunnat ta hänsyn till. Jordbruksministern instämmer i att mycket behöves göras, och han understryker, att upprustningen av näten inte sällan är eftersatt, men kommer fram till att det i alla fall får lov att göras någon sorts utredning, innan konkreta förslag kan framläggas. Slutligen framhåller han, att därest riksdagen inte har någonting att erinra, bör Kungl. Maj:t äga rätt att i särskilda fall bevilja bidrag för detta ändamål.

Nu har jag och några andra ledamöter av kammaren väckt en motion, som går ut på att man redan nu skall kunna besluta om att lämna bidrag. Denna motion har avstyrkts av utskottet, som hänvisar till att det fordras en utredning. Jag vill understryka, att det är angeläget att denna utredning, om den skall företagas, kommer till stånd så snabbt som möjligt. Jag har nog den uppfattningen, att utskottet skulle ha skrivit mera positivt och givit Kungl. Maj:t litet mera på hand, så att Kungl. Maj:t kunnat få lämna bidrag i större utsträckning än som nu kommer att ske. Utskottet har visserligen sagt, att i avvaktan på utredningen bör det finnas möjlighet att i särskilda fall bevilja anslag. Jag skulle ha velat att utskottet gjort en direkt beställning hos Kungl. Maj:t, men det har utskottet inte gjort.

De väckta motionerna har för yttrandet remitterats till elektrifieringsberedningen, kommerskollegium och elkraftutredningen. Alla tre instanserna har starkt understrukit att de i motionerna påyrkade åtgärderna behövs. Man pekar särskilt på en detalj, och det är att det inte går att få bankmässig säkerhet vid upprustningen av distributionsnäten. Det är inte bara detta jag vill understryka, att det inte går att få bankmässiga säkerheter, utan också att det inte går att få låna pengar på grund av de kreditrestriktioner som för närvarande gäller. Om ett distributionsnät skall upprustas finns det nog inte någon annan möjlighet än att man får låna pengar ur en statlig fond.

Kommerskollegium har särskilt pekat på två punkter; jag skall be att få understryka dem. Stödlån skulle kunna lämnas till låg ränta och på i övrigt gynsamma villkor, eventuellt med räntefrihet under de första 3 till 5 åren, och såsom komplement till stödlånen skulle statsbidrag kunna lämnas.

Skall det ta för lång tid att åstadkomma dessa förbättringar i villkoren blir det helt säkert så som nu inträffar rätt ofta, att påfrestningarna blir mycket stora på landsbygdens distributionsnät, vilka ofta är otillräckliga. Har man ingen möjlighet att bygga om nätet, blir det tyvärr nödvändigt att sälja hela anläggningen till redan befintliga företag, antingen till statens vattenfallsverk eller till ett av de stora kapitalstarka bolagen. Jag anser för min del att detta är en utveckling som inte är önskvärd. Det bör kunna ordnas så, att distributionsföreningarna får fortsätta sitt arbete och kan tjäna det ändamål de har kommit till för.

Herr talman! Jag har velat framföra dessa synpunkter till den kraft och verkan det hava kan. Jag ber jordbruksministern att han måtte försöka komma till rätta med detta problem så snart som möjligt. Om jordbruksministern får den fullmakt, som utskottet begär

Anslag till befrämjande av landsbygdens elektrifiering.

att riksdagen skall lämna honom, vill jag gärna ta den också som en fullmakt för regeringen att lämna anslag i så stor utsträckning som möjligt.

Häruti instämde herr *Johansson* i Norrfors.

Herr ANDERSSON i Tungelsta: Herr talman! Då herr Pettersson i Dahl inte hade något yrkande skall jag för min del bara erinra om att de yrkanden, som motionerna innefattar, går ut på att tillgodose de önskningsområden som elkraftutredningen har givit uttryck åt när det gäller åtgärder för upprustningen av elnätet. Enligt nuvarande grunder kan ju inte statsbidrag utgå för dessa arbeten.

Denna fråga har ju emellertid stor ekonomisk räckvidd, och departementschefen har icke ansett sig kunna ta ställning till frågan förrän konkreta förslag föreligger beträffande efter vilka grunder dessa bidrag skall utgå och vad det hela kommer att kosta.

Utskottet har anslutit sig till departementschefens förslag men också till det uttalande som departementschefen har gjort i propositionen och som återfinnes på sidan 3 i detta betänkande, där det heter: »Då genomförandet av en fortsatt elektrifiering stundom kan vara beroende av att ett redan befintligt nät upprustas, torde dock — därest riksdagen icke har något att erinra däremot — Kungl. Maj:t böra äga att i särskilda fall bevilja bidrag från anslaget även för sådant ändamål.»

Utskottet har anslutit sig till detta, och i utskottets betänkande säges det också i sista stycket: »I avvaktan på det förslag, vartill utredningen kan giva anledning, torde Kungl. Maj:t böra äga att i särskilda fall bevilja bidrag från förevarande anslag för upprustning av befintligt distributionsnät.» Därför anser jag att såväl departementschefen som utskottet har visat förståelse för de önskningsområden och de synpunkter som motionärerna här har framhållit, och

jag hemställer, herr talman, om bifall till utskottets förslag.

Herr ANDERSSON i Dunker: Herr talman! Jag vill bara i största korthet understryka vad herr Pettersson i Dahl här framhöll om önskvärdheten av att det med det snaraste göres någonting till hjälp åt de elektriska distributionsföreningarna.

Herr Andersson i Tungelsta sade att detta är en fråga av stor ekonomisk räckvidd, och det vill jag helt instämma i, men det är inte på det sättet, att staten slipper ifrån att ta dessa ekonomiska konsekvenser om den inte hjälper de ekonomiska föreningarna att själva försöka reda upp det här, utan det är i stället på det sättet, att staten genom vattenfallsstyrelsen tvingas att i stor utsträckning ta hand om elektriska distributionsföreningar som har råkat på fallrepet, och då blir det staten som får släppa till pengarna helt och hållet för att rusta upp dem.

Jag har gjort en liten stiekundersökning i ett par närliggande län, och det visar sig där att man redan nu har fått ta hand om ganska många föreningar. I Sörmland är det ungefär var tionde förening som redan har blivit omhändertagen av vattenfallsstyrelsen. I Västmanland är det till och med var femte förening som redan har blivit omhändertagen, och där man har fått lägga ned mycket betydande belopp. Summan varierar naturligtvis mycket från förening till förening, men 100 000, 200 000 eller 300 000 kronor per förening, kanske mera ibland, kostar det att verkställa denna upprustning, och när man låter det gå så långt att föreningarna själva inte kan fortsätta, utan staten tvingas ta hand om dem, blir det ju hela kostnaden staten får stå för. Det kan inte vara någon uppgift för staten att ta hand om detaljdistributionen ute i bygderna, utan den måste med säkerhet kunna skötas både bättre och billigare om de

Hästavelns befrämjande.

elektriska distributionsföreningarna i fortsättningen får ha hand om den saken själva, men då behöver de det handtag, som man här syftar till, för att kunna verkställa den förstärkning och den ombyggnad som nu i många fall behövs.

Jag vill helt instämma med herr Pettersson i Dahl i hans vädjan till jordbruksministern — som nu har kommit hit — och be att han undersöker de här förhållandena mycket noga och ser efter hur det är med de elektriska föreningarna och i vad mån vattenfallsstyrelsen redan har tvingats överta dem och satsa mycket betydande belopp på deras upprustning.

Jag har intet annat yrkande, herr talman, än om bifall till utskottets hemställan, men jag vill rikta denna vördsamma vädjan till jordbruksministern.

Efter härmed slutad överläggning biföll kammaren utskottets hemställan.

§ 15.

Föredrogs jordbruksutskottets utlåtande nr 33, med anledning av väckta motioner om anslag till ett statligt undersökningsfartyg av fiskebåtstyp.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 16.

Anslag till hästavelns befrämjande.

Föredrogs, punktvis, jordbruksutskottets utlåtande nr 34, med anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda hemställan rörande dels anslag till Hästavelns befrämjande, dels Statens lånefond för hästavelns befrämjande jämte i ämnet väckta motioner.

*Punkten 1.***Hästavelns befrämjande.**

Under nionde huvudtiteln, punkten 56, i statsverkspropositionen hade Kungl. Maj:t föreslagit riksdagen att för ändamålet anvisa sammanlagt 1 385 000 kronor.

I detta sammanhang har utskottet behandlat ett par motioner.

I motionen II: 233 av herr *Lindström* hade hemställts att riksdagen måtte besluta

a) att nedräkna Kungl. Maj:ts förslag om bidrag till Svenska ridsportens centralförbund från 100 000 kronor till 60 000 kronor,

b) att avslå Kungl. Maj:ts framställning om anslag till Jockeyklubben med 50 000 kronor,

c) att likaledes avslå Kungl. Maj:ts framställning om understöd till Ridfrämjandet med 70 000 kronor,

d) att uppräknat Kungl. Maj:ts förslag till anslag till Föreningen nordsvenska hästen från 15 000 kronor till 30 000 kronor, och

e) att därför nedräkna förslagsanslaget till Hästavelns befrämjande från 1 385 000 kronor till 1 240 000 kronor.

Utskottet hemställde i punkten, att riksdagen måtte

1) med bifall till Kungl. Maj:ts framställning samt med avslag å motionen II: 233 till Hästavelns befrämjande å riksstaten för budgetåret 1952/53 under nionde huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag av 1 385 000 kronor;

2) i anledning av motionerna I: 324 och II: 427 bemyndiga Kungl. Maj:t att ur statens hästavelnsfond disponera erforderliga medel för utdelande av uppfödning- och bevaringspremier i enlighet med vad utskottet angivit;

3) med bifall till motionerna I: 324 och II: 427 samt II: 308 i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t ville låta undersöka möjligheterna för export av hästar samt vidtaga de åtgärder, vartill förhållandena i detta avseende kunde föranleda.

Reservation utan angivet yrkande hade avgivits av herr *Lindström*.

Punkten föredrogs; och yttrade därvid:

Herr **LINDSTRÖM**: Herr talman! Till detta utlåtande har jag fogat en blank

Hästavelns befrämjande.

reservation, detta mot bakgrunden av det förhållandet, att under den sista tioårsperioden travsporten har svarat för 85 procent av de 4,5 miljoner kronor som hästsportens har inlevererat till statskassan i form av totalisatormedel, medan galoppsporten endast har bidragit med 15 procent.

De äskanden till galoppsporten som jordbruksministern har förelagt riksdagen i sin huvudtitel bottenar väl ursprungligen i traditioner från en tid när det lades militära synpunkter på galoppsporten och man främst såg till dess betydelse för vårt försvar.

I dag, när vi befinner oss i reaktionsdriftens tidevarv och kanske står på tröskeln till atomdriftens, förefaller det ändå för en vanlig människa som om den militära användningen av detta förhistoriska fortskaffningsmedel skulle sakna alltmer av sin aktualitet.

Det drömdes en gång om att ridporten skulle bli en folksport. Man måste väl emellertid erkänna att den alltjämt i dag är en exklusiv överklassport. Den som har sina vägar bort över Östermalm måste ju säga sig att det är en ganska grotesk syn när dessa krigsmålade pinuppor kommer i kardemummanall, syrtut, blankläderstövlar och tortyrredskap både på händer och fötter, om jag så får uttrycka mig, och när man vet att deras utbildning i ridkonsten i viss utsträckning bekostas med statsmedel stegrar man sig nog i viss mån.

Det är med anledning av den förändrade situation, som utan tvivel har inställt sig sedan dessa statsbidrag började utgå, som jag har tagit mig friheten att väcka en motion, vars kläm återfinnes på s. 2 i detta utskottsutlåtande. Jag har i motionen hemställt, att stödet till Svenska ridsportens centralförbund skall sänkas från 100 000 till 60 000 kronor, vilket alltså betyder att denna förening skulle få samma belopp som Travsportens centralförbund. Vidare har jag yrkat avslag på Kungl.

Maj:ts framställning om anslag till Jockeyklubben med 50 000 kronor.

Jag har av en framstående hästsportman — kanske en av de mest framstående här i landet — gjorts underkunnig om att Jockeyklubben luktar frimureri lång väg; där tar sig inte vem som helst in som medlem, utan det röstas bara in några få varje år. Vilka krav föreningen ställer på nya medlemmar känner jag inte till. Om de skall ha ett namn som är tvådelat eller som luktar krut och spickefläsk från Narva och Poltava vet jag inte, men det är ett faktum att föreningen inte är en organisation som står öppen för vem som helst.

Det har upplysts mig att föreningen sköter stambokföreningen för fullblodsaveln i det här landet. Jag tror att Ridsportens centralförbund, med det anslag som utgår dit, skulle kunna klara den uppgiften också, och denna uppdelning på flera olika organisationer inom ridporten är väl utan tvivel ett trick för att kunna utverka ett större bidrag än om det vore en enda organisation.

Vidare har jag yrkat avslag på Kungl. Maj:ts framställning om understöd till Ridfrämjandet. Det är ju på det sättet, att det till denna organisations förfogande står inte mindre än 250 000 kronor för ordnande av ridhusbyggnader och inköp av hästmateriel. En vanlig ledamot av den här kammaren tycker att det kunde räcka utan detta anslag till Ridfrämjandet.

Sedan har jag, som jag har motiverat i min motion, yrkat ett förhöjt anslag till Föreningen nordsvenska hästen. Jag är medveten om att det anslag på 15 000 kronor, som denna förening tidigare har haft, ingalunda räcker till, och representanter för föreningen har till mig personligen framfört att det skulle vara glädjande om detta förhöjda anslag skulle kunna komma föreningen till del, eftersom den har ett betydande underskott på årets verk-

Hästavelns befrämjande.

samhet, inte minst på stambokföringen. Med detta förhöjda anslag till Föreningen nordsvenska hästen skulle det ändå bli 5 000 kronor lägre statsbidrag än till Avelsföreningen för svenska varmblodiga hästen.

Allt som allt skulle ett bifall till min motion medföra en anslagsminskning, en besparing på 145 000 kronor. Jag ber att med dessa erinringar få yrka bifall till min motion, vars yrkande som sagt står på s. 2 i utskottets utlåtande.

Herr **PETTERSSON** i Dahl: Herr talman! Herr Lindström har här hållit ett rätt så vanvördigt anförande gentemot ridsporten. Han drog upp en jämförelse med atombomben och ville nästan hävda att det inte skulle vara nödvändigt med ridsport i atombombens tidevarv. Man kan väl inte, herr Lindström, driva saken på det sättet. Jag har inte så stor anledning att ömma så mycket för ridsporten, men å andra sidan är väl denna en sport som många människor utövar. Jag skulle knappast tro att det är riktigt att säga, att denna sport bedrivs endast i de mest exklusiva kretsarna i detta land. Det kanske för herr Lindström och andra kan vara ett nöje att gå uppe på Östermalm och titta på krigsmålade pinuppor som rider. Men de gör väl inte någonting ont den gången då de utövar denna ridsport. Jag tycker väl inte att det är så hiskligt farligt att de lånar en häst och rider några timmar.

Sedan är herr Lindström också mycket vanvördig mot Jockeyklubben och talar om vilka krav där ställas på medlemmarna, att de helst bör ha tvådelade namn o. s. v. Men samtidigt erkänner herr Lindström att han inte vet vilka krav som uppställas för att komma in i denna sammanslutning. Men när herr Lindström inte har reda på detta, torde han inte heller kunna säga vilka som får inträde i denna klubb och vilka som inte får det. Nu är

Jockeyklubben en mycket gammal institution, och jag tror knappast vi kan bortse ifrån att den har haft och har sin uppgift att fylla. Det är möjligt att dess verksamhet kan behöva läggas om, men jag tror inte att det finns någon anledning för oss att dra in anslaget. Att galoppsporten inte lämnar lika mycket pengar som travsporten i totalisatormedel kan man mycket väl förstå, men jag vet inte om man behöver hänga upp sig så mycket på detta.

När det sedan gäller anslaget till Föreningen nordsvenska hästen vill jag nämna, att det var ganska lång diskussion i utskottet om denna fråga. Jag kan också säga att det rådde inte så ringa sympatier för ökat anslag. Men nu har ju Föreningen nordsvenska hästen inte begärt högre anslag än den tilldelats, och då hade vi väl inte någon anledning heller att lämna högre anslag än Kungl. Maj:t har äskat. Jag tror att riksdagen med stor tillförsikt kan biträda utskottets förslag, som innebär ett bifall till Kungl. Maj:ts förslag.

Jag ber, herr talman, att med det anförda få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr **LINDSTRÖM**: Herr talman! Till herr Pettersson i Dahl skulle jag vilja säga, att han är väl så pass erfaren lantman att han vet, att man till en höna som värper guldägg inte ger avrenset och helt annan, bättre och näringsrikare föda till de höns som nästan inte värper några ägg alls. Man får ändå komma ihåg, att travsporten lämnar 85 procent av dessa 4,5 miljoner kronor om året till statskassan och galoppsporten 15 procent, och ändå är denna senare sport så pass favoriserad i anslagshänseende som fallet är. Jag har därmed inte sagt att travsporten skall ha ett större anslag. Jag anser bara att bägge organisationerna kan nöja sig med lika stort anslag.

Nu är det ju på det sättet att trav-

sporten under sin skickliga ledning — jag vet inte om inte även utvecklingen har arbetat den i händerna — i stort sett är självförsörjande och kan klara sig på egen hand. Och det tycker jag också galoppsporten skulle behöva bli.

Sedan anmärkte herr Pettersson i Dahl på att jag hade ondgjort mig över dessa unga damer, som med statsmedel får hjälp till sin ridutbildning. Ja, tror inte även herr Pettersson i Dahl att de här unga damerna skulle kunna avreagera sin ungdomliga yra på ett för staten billigare och för dem själva naturligare sätt än att hänga sig grensle över en häst. Det är min bestämda uppfattning.

Herr talman! Jag vidhåller mitt yrkande.

Överläggningen var härmed slutad. Herr förste vice talmannen framställde propositioner dels på bifall till utskottets i punkten gjorda hemställan dels ock på bifall till utskottets hemställan med den ändring, som föreslagits i den av herr Lindström i ämnet väckta motionen II: 233; och fann herr förste vice talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Lindström begärde likväl votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller jordbruksutskottets hemställan i punkten 1:o i utskottets förevarande utlåtande nr 34, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit utskottets berörda hemställan med den ändring, som föreslagits i motionen II: 233 av herr Lindström.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst.

Reglering av priserna på fisk.

verkställdes omröstning genom upprensning; och befanns därvid flertalet av kammarens ledamöter hava röstat för ja-propositionen, vadan kammaren bifallit utskottets i punkten gjorda hemställan.

Punkten 2:o).

Utskottets hemställan bifölls.

§ 17.

Reglering av priserna på fisk.

Föredrogs jordbruksutskottets utlåtande nr 35, med anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående reglering av priserna på fisk under budgetåret 1952/53, m. m., i vad propositionen hänvisats till jordbruksutskottet, jämte i ämnet väckta motioner.

Sedan utskottets hemställan föredragits, anförde:

Herr **DICKSON**: Herr talman! Den föreliggande frågan har samband med någonting som jag inte har full överblick över och som jag tvivlar på att någon egentligen har full överblick över, nämligen handeln med fisk. Det är numera en så inkrånglad och svåröverskådlig historia, att många börjar känna sig osäkra om vart det egentligen bär hän och om alla de olika organisationsformer som finns på detta område gör den nytta som de borde göra. I detta sammanhang stöter man även på en serie av monopoliseringar, en företeelse som man ju alltid bör lystra till inför. Det har nog många gånger varit så att en del fria företagare har kommit att sitta ganska trångt.

Den prisutjämning, som vi i första hand skall besluta, är nog allmänt erkänd såsom en fördelaktig anordning, och i kostnaderna för denna prisutjämning deltar också alla, även de som inte är med i de stora centralorganisationerna. Men inte dess mindre har det funnits fall då dessa utomstående

Reglering av priserna på fisk.

eller vissa av dem har fått vidkännas ganska stora avdrag vid sina fiskleveranser, trots att de, som jag nyss nämnde, också har deltagit i att bära upp själva organisationen.

Det har i dagarna igångsatts en rättegång emot jordbruksorganen på detta område, och det tycks som om just i denna speciella fråga jordbruksnämnden och vederbörande underorgan skyller på varandra och ingen riktigt vill kännas vid vem som har hittat på den anordning, som nu har rättsligt beivrats. Det är möjligt att det blir anledning att ta upp dessa ting senare i en annan form.

I dag skall jag bara omnämna att en motion har väckts som inrymmer ett mycket blygsamt krav, nämligen att riksdagen klart skall uttala, att de bestämmelser som gäller fiskexport till länder med centraliserad marknad, Öst-Europa, där en mängd besvärliga bimoment tillstöter, icke skall vara tillämpliga å fiskexporten till andra länder, länder med frilistning, OEEC-länder huvudsakligen. Faktiskt är det så, att bestämmelserna är olika, och jag förmodar att jordbruksutskottets ärade talesman kommer att bekräfta detta om ett ögonblick. Då jag nu ser herr Utbult stå framför mig och göra ivriga anteckningar, skulle jag vilja säga att det vore av intresse att få höra om herr Utbult som ledamot av vissa av dessa centraliserade organisationer, som delvis är parter i målet, också finner alla anordningar i detta samband tillfredsställande och till näringsidkarnas, fiskarenas, bästa.

Jag skall, herr talman, inte utveckla denna sak närmare. Jag kan förstå att jordbruksutskottet har haft svårt att i sin kläm få in ett helhjärtat bifall till motionen, eftersom möjligen vissa synpunkter i motiveringen kan ha stört utskottets sinnesfrid. Men jag är fullt nöjd om jag får den förklaringen från utskottets representant, att exporten till länder med centraliserad marknad går

efter särskilda bestämmelser, som icke är tillämpliga på den fria marknaden.

Herr ANDERSSON i Tungelsta: Herr talman! Som herr Dickson meddelade gäller särskilda bestämmelser för export till länder med s. k. centraliserad marknad. Sedan den 1 december 1950 får emellertid fisk fritt exporteras, d. v. s. utan licenstvång, till de europeiska länder, som är anslutna till Marshallorganisationen, och dessutom till Väst-Tyskland. Exporten till dessa länder är alltså fri, men när motionärerna och, om jag fattade herr Dickson rätt, även han i debatten ville göra gällande, att regleringsorganet, d. v. s. jordbruksnämnden, här faktiskt upprätthöll vissa monopol, så är det inte riktigt. Jordbruksnämnden har visserligen vid något tillfälle låtit stoppa exporten av sill till Väst-Tyskland, därför att vederbörande exportör icke har ställt sig till efterrättelse de bestämmelser, som gäller för handeln med fisk här i Sverige. Det beror alltså på att vederbörande inte ha ställt sig gällande förordning till efterrättelse att detta ingripande från jordbruksnämndens sida har skett.

Något generellt hinder för att fri export till de länder, som jag nyss nämnde, äger rum, finns alltså inte för så vitt vederbörande ställer sig till efterrättelse gällande förordningar här hemma.

Jag har, herr talman, inte anledning att närmare syssla med ärendet efter att ha konstaterat vad som sålunda gäller, och jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr DICKSON (kort genmäle): Herr talman! Just det fall, som jordbruksutskottets talesman relaterade, där jordbruksnämnden hade avstängt en exportör från rättigheten att exportera, det fallet har, såvitt jag blivit informerad, sin alldeles särskilda karaktär. Jag tror att jordbruksnämnden hade kunnat in-

Reglering av priserna på fisk.

hämta fakta därom, ifall företrädare hade givits även för motparten i just detta ärende. Såvitt jag vet var nämligen denne exportör, som han kallas, enbart kommissionär för enskilda fiskare, så att det i verkligheten måste anses att det var fiskarna själva, som utförde denna export, och under sådana förhållanden förefaller det egendomligt om de kan ha brutit mot några bestämmelser. Det skulle enligt uppgift ha varit bestämmelserna om inköp av fisk till underpris. Men den fisk det här gällde var uppfiskad ur havet av fiskarna själva och betingade således intet inköpspris, som man kan påvisa. Så har jag fått saken relaterad för mig, och det är med anledning därav som jag har intresserat mig för detta. Jag undrar om jordbruksutskottet har fått lika fullständiga informationer i denna fråga.

Herr ANDERSSON i Tungelsta (kort genmäle): Herr talman! Jag skall inte säga någonting direkt som svar på den fråga, som herr Dickson ställde här. Det blir väl en domstolsfråga att slita den tvist, som här tycks föreligga mellan exportörerna och jordbruksnämnden. Om regleringsorganet här ansett sig behöva ingripa på grund av att vederbörande inte ställt sig till efterrättelse bestämmelserna angående handeln med fisk och exportörerna å sin sida förklarar att de inte har begått något brott mot bestämmelserna, står påstående mot påstående, och det är väl orimligt av herr Dickson att begära att jordbruksutskottet skall kunna ställa sig som skiljeman i en sådan tvist. Det blir väl ett rättsligt avgörande om det sätt på vilket denna tvist skall slitas.

Herr DICKSON (kort genmäle): Herr talman! Jag tog upp denna sak därför att jordbruksutskottets talesman tog upp den; i mitt tidigare anförande hade jag inte berört den.

Herr LEVIN: Herr talman! Herr Dickson har i sitt anförande här påmint om att i denna fråga, d. v. s. frågan om regleringen av handeln med fisk, under några år i följd har väckts motioner. Det är alldeles riktigt; det har väckts motioner i frågan i år också.

Vart motionärerna velat komma eller vad de har menat har jag över huvud taget aldrig kunnat läsa ut. I den formulering jordbruksutskottet givit i svaret på motionerna i följd framgick, att även jordbruksutskottet haft svårt att fundera ut vad motionärerna menade med saken. Vad de menar med motionen i år har jag också svårt att förstå.

Motionen går ut på att utskottet i anledning av propositionen skulle uttala, att exporten av fisk till länder där importen icke var centraliserad skulle vara fri. Men Kungl. Maj:ts proposition går ju inte ut på någonting annat än att exporten skall vara dirigerad till särskilda organ, när det gäller export till länder med centraliserad import, men att den skall vara fri till länder som icke har centraliserad import. Således begär motionärerna att utskottet skall uttala detsamma som Kungl. Maj:t har bestämt i sin proposition.

Den enda begränsning, som finns för export av fisk till länder med icke centraliserad import är att man skall underkasta sig de bestämmelser som är utfärdade för reglering av handeln med fisk. Men annars är exporten fullständigt fri till länder med icke centraliserad import. Alla exportörer har rätt att delta i denna export, och de gör det också i den mån de vill underkasta sig de bestämmelser som finns i saken.

Jag förstår ju att det råder mycken oklarhet på denna punkt. Enligt protokollet från behandlingen av denna sak i första kammaren hade en av motionärerna sagt, att eftersom exportorganet i södra Sverige dominerades av Kooperativa förbundet hade fiskarna intet förtroende för detta exportorgan. Sanningen är, att exportföreningsavdel-

Åtgärder för stärkande av rättssäkerheten och den medborgerliga friheten.

ningarna där till 50 procent ägs av fiskarnas organisationer och till 50 procent av fiskhandelns och fiskexportörernas organisationer och att Kooperativa förbundet således inte på något sätt är delägare i Sydsvensk exportfisk, som det organ heter, som har hand om exporten från Skåne och Blekinge till länder med centraliserad import.

Hela förslaget om regleringen av handeln med fisk, såväl vad det gäller exporten som upptagande av regleringsåtgärder och hela systemet för övrigt, har uppgjorts efter förhandlingar med fiskarnas organisationer, Fiskarnas riksförbund och de andra organisationerna, och har godkänts av dessa. Jag har således ingen anledning att yrka annat än bifall till vad utskottet här har föreslagit, d. v. s. till Kungl. Maj:ts proposition.

Efter härmed slutad överläggning biföll kammaren utskottets hemställan.

§ 18.

Föredrogs jordbruksutskottets utlåtande nr 36, med anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till statens växtskyddsanstalt för budgetåret 1952/53, m. m. jämte i ämnet väckta motioner.

Vad utskottet hemställt bifölls.

§ 19.**Åtgärder för stärkande av rättssäkerheten och den medborgerliga friheten.**

Föredrogs andra kammarens allmänna beredningsutskotts utlåtande nr 22, över motion om åtgärder i syfte att stärka rättssäkerheten och den medborgerliga friheten.

I en inom andra kammaren väckt motion, nr 432, hade herr *Hjalmarson m. fl.* hemställt, att riksdagen ville i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t måtte låta utreda, vilka åtgärder som borde och kunde vidtagas i syfte att stärka rättssäkerheten och

den medborgerliga friheten, samt framlägga de förslag, vartill denna utredning kunde föranleda.

Utskottet hemställde att motion II:432 icke måtte till någon andra kammarens åtgärd föranleda.

Reservation hade avgivits av herrar *Gustafson* i Göteborg, *Nordkvist*, *Dickson*, *Braconier*, fröken *Vinge*, herr *Löf-roth* och fru *Wohlin*, vilka ansett, att utskottet bort hemställa, att andra kammaren för sin del måtte besluta att riksdagen i anledning av motion II: 432 i skrivelse till Kungl. Maj:t anhölle att Kungl. Maj:t måtte låta utreda, vilka åtgärder som borde och kunde vidtagas i syfte att stärka rättssäkerheten och den medborgerliga friheten, samt framlägga de förslag, vartill denna utredning kunde föranleda.

Utskottets hemställan föredrogs; och yttrade därvid:

Herr BRACONIER: Herr talman! Denna fråga är ju mycket vittgående och föranledde i onsdags en tre timmars debatt i första kammaren. Jag tror att kammarens ledamöter är belåtna om man fattar sig kort och det inte blir en så långvarig debatt. Jag skall därför inte alls uppehålla mig vid alla de olika punkterna i motionen och reservationen utan förutsätter att de är kända. Jag vill bara säga något om de frågor som debatten stod om i första kammaren och där det finns vissa skiljelinjer mellan partierna.

Det är ju uppenbart för den, som studerar de senaste tidernas utveckling, att det finns ett starkt behov inom praktiskt taget alla demokratiska länder att skapa en rättssäkerhet för medborgarna. Ett uttryck för dessa tankegångar är ju deklARATIONEN om de mänskliga rättigheterna, som finns i Förenta Nationernas stadgar. Den som har följt demokratiens **utveckling** t. ex. i Förenta staterna och över huvud taget i alla stora demokratier vet, att det har

Åtgärder för stärkande av rättssäkerheten och den medborgerliga friheten.

varit en huvudprincip att man åt medborgare ger ett skydd gentemot staten.

Det har nu på sina håll — och jag tänker särskilt på det anförande, som herr Wigforss höll i första kammaren och som jag tror är representativt för socialdemokratiska uppfattningar i denna fråga — sagts, att det här är så stora skiljelinjer mellan partierna att man inte egentligen kan tänka sig en utredning, ty man hamnar i väsensskilda uppfattningar. Det skulle vara meningslöst att ha en utredning om rättsskyddet.

För mig framstår detta som utomordentligt egendomligt, ty om det är någonting som är gemensamt i varje rättsordning, så är det väl känslan av att det finns vissa värden som är grundläggande och vissa värden som vi har gemensamt.

Nu säger man, att statsingrepp betyder ju i själva verket att man ökar friheten för stora medborgargrupper, det innebär ju icke egentligen något hot mot friheten. Jag kan gärna erkänna att många av de statsingrepp, som har förekommit och som förekommer i vår tid, har varit nödvändiga för att trygga friheten gentemot andra medborgare. Hela vårt organisationsväsende har ju uppkommit som ett sådant skydd. Men vad jag vågar påstå — och därvidlag har jag stöd av Gunnar Myrdal i hans stora arbete Kontakt med Amerika, som han skrev mitt under det andra världskriget — det är, att i många avseenden sker här ingrepp, som icke har stöd i rättsordningen. Jag skulle kunna citera sidor ur sista kapitlet i Gunnar Myrdals Kontakt med Amerika, och det skulle vara angeläget att göra detta med tanke på alla de angrepp, som riktas mot motionärerna och den reservation, som här föreligger, och där man gjort gällande att detta skulle vara någon rent borgerlig uppfattning för att komma socialismen till livs. Det kan det icke vara ty, som även konstitutionsutskottet erkänner i en fråga som kommer senare,

finns behovet av rättssäkerhet för den enskilda människan oberoende av vilken politik man för, men det måste ju finnas i en statsordning där man gör ytterligt vittgående ingrepp.

Hela den diskussion, som förts inom den internationella socialdemokratien under senaste år, vittnar ju just om problemet med långtgående statsingrepp, som visserligen kan åsyfta samhällets bästa men där man i varje fall måste ställa frågan: Hur skall man kunna garantera ett skydd för individen? Och det räcker inte om socialdemokraterna säger att deras frihetspatos är en garanti för denna rättssäkerhet, ty vi som lever nu kan ju inte säga någonting om hur det kommer att bli i en annan tid, när man icke har den maktbalans som fordras. Framför allt i vår tid har man ju funnit tendenser som inger betänkligheter. Alla de tendenserna har Myrdal på ett lysande sätt skildrat i detta arbete, och det skulle vara intressant om socialdemokraterna ville bemöta hans argument, eftersom de ha bemött denna reservation från höger- och folkpartihåll.

Jag kan inte finna annat än att här är mycket som förenar oss alla. Här skulle väl en utredning vara utomordentligt värdefull för att just skapa klarhet om hur vi skall trygga den enskilde medborgaren mot administrativa övergrepp, där man ju inte har det domstolsskydd som man har i civillagstiftningen. Och vem kan bestrida att de administrativa ingreppen i våra dagar kan betyda väl så mycket för den enskilde individen som civillagstiftningen. Att här skapa en domstolsprövning borde ju vara ett gemensamt intresse för oss alla.

Hur var det 1938, när riksdagen beslöt om en utredning om de grundläggande frihetsvärdena och i vilken mån man kunde få in i vår regeringsform ett uttryck för dessa fundamentala rättsprinciper? Jo, det var ju om jag inte minns fel allmän enighet om att man skulle

Åtgärder för stärkande av rättssäkerheten och den medborgerliga friheten.

försöka få en modern motsvarighet till de rättighetsförklaringar, som ju framför allt finns i den amerikanska författningen men också i många andra länders författningar och som vi också här har ett embryo av i 16 § regeringsformen, även om man kan tolka den olika och begränsa innebörden av 16 § till att gälla ingrepp bara mot den första statsmakten.

I Förenta Nationernas stadgar anser man det viktigt att slå vakt om de mänskliga rättigheterna, och vi anknyter ideligen till dessa rättighetsdeklARATIONER. Jag vill erinra om att kammaren nyligen antog en motion som gällde skydd mot frihetsberövande åtgärder, t. ex. intagning på sinnessjukhus, och där man hänvisade till dessa rättighetsförklaringar.

Om man bestrider att detta är ett gemensamt värde, kommer jag till den ganska dystra slutsatsen, att man menar att rätten är ett uttryck för olika uppfattningar och att dessa uppfattningar är så väsensskilda att man inte ens skulle få ställa problemet på det sättet. Även om man kan försvara vittgående ingrepp som socialismen medför med hänvisning till det allmänna bästa, kvarstår problemet för varje socialdemokrat liksom för alla andra medborgare, hur man skall kunna ge den enskilde medborgaren ett sådant rättsskydd. Hela den moderna utvecklingen i de stater, där demokratin har gått under och folkstyret har sopats bort, visar att man har haft förakt för medborgarens rättigheter och att man icke har givit den enskilde medborgaren det rättsskydd som vi, oberoende av partiåskådningen, anser att han bör ha.

Innebär icke detta en maning till oss alla att försöka på vitala punkter komma överens om nödvändigheten att få den främsta juridiska expertis som finns att utreda dessa saker. Ett sådant kray är inte något borgerligt påfund. Det kravet ställde Gunnar Myrdal 1940, och han deklarerade då direkt, att Sverige

är den mest genomreglerade av alla demokratier. Man kan ha olika uppfattningar om Gunnar Myrdal som praktisk politiker, men ingen bestrider väl att han har ett stort rättspatos. Den bok han skrev var reminiscenser av den höga aktning han fått för det amerikanska medborgargaridealet. Han uttryckte vid flera tillfällen sitt beklagande att det svenska folket i många avseenden står likgiltigt, och han beklagade att den svenska riksdagen icke har det intresse för dessa frågor som är nödvändigt.

Det stora socialdemokratiska partiets politik anser jag i många avseenden vara värdefull för en lyckosam utveckling, och en gång i tiden, när arbetaren icke hade det skydd som man kan kräva att en svensk medborgare skall ha, innebar den socialdemokratiska politiken att man sökte garantera hans frihet. Jag finner det utomordentligt beklagligt att man har betraktat denna fråga utifrån motsättningar i idéologiska åskådningar. För mig framstår det klart att rättsnormen, som vi alla lyder under, har sin yttersta grund i djupa ideal. Man skulle kunna tala om naturrätts kategorier som innebär en vakt-hållning kring humanitet, frihet och trygghet. Visst vet jag att det kan stå strid om hur vi skall utforma och trygga friheten, men det kan aldrig stå strid om att den enskilde medborgaren gentemot staten skall ha en rättsfär, inom vilken alla medborgare skall behandlas lika och där icke ingreppen får leda till orättvisa för olika parter. I det fallet har vi väl så mycket gemensamt att man skulle ha kunnat gå med på en utredning, även om denna utredning i vissa andra punkter komme att ge uttryck för olika åskådningar.

Herr talman! Med stöd av vad jag här har sagt ber jag att få yrka bifall till reservationen.

Herr GUSTAFSON i Göteborg: Herr talman! Den motion som vi nu behand-

Åtgärder för stärkande av rättssäkerheten och den medborgerliga friheten.

lar berör två stora problemkomplex, nämligen möjligheterna att trygga friheten och möjligheterna att trygga rättssäkerheten.

Friheten är ju ett mycket mångtydigt och svårdefinierbart begrepp. Samtliga demokratiska partier vill verka för den, men det är ju inte något demokratiskt parti som vill ha en absolut oinskränkt frihet. Det skulle ju innebära att den starkare hade full frihet att underkiva den svagare. Vi är därför alla överens om att friheten måste inskränkas i den mån den hotar andra människors frihet eller kommer i konflikt med vår uppfattning om människovärdet. När man talar om frihet måste man därför alltid fråga: Frihet för hur många? Också i en diktatur finns det ju en absolut oinskränkt frihet, men bara för en person, nämligen diktatorn.

Alla partier är alltså överens om att vi måste försöka få frihet i så stor utsträckning som möjligt när den inte begränsar andra människors frihet eller kommer i konflikt med vår syn på människovärdet. Vi är också överens om att samhällets utveckling har gått därhän, att staten i större utsträckning än tidigare måste samordna medborgarnas strävanden och intressen — det framgår av både motionen och reservationen. Frågan är bara hur stor den frihet bör vara som den enskilda människan skall ha. Och här är vi inne på en oerhört stor fråga.

Vi är nu mitt inne i en process som innebar ökad centralisering och byråkratisering, och denna process är förvisso inte uteslutande ett resultat av politiska faktorer. Hela denna centraliseringstendens är såvitt jag kan bedöma en stor fara för hela vår demokrati, men det är en sak som jag inte vill gå närmare in på vid denna sena timme.

Jag menar att det vore absolut felaktigt att påstå, att t. ex. socialdemokraterna inte skulle sträva efter att ge medborgarna en så stor frihet som möj-

ligt, den målsättningen delar de med de demokratiska oppositionspartierna, men sedan skiljer sig åsikterna när det gäller frågan huruvida en socialistisk politik, som genomförs ytterligare, i alltför stor utsträckning skulle inskränka den personliga friheten. Det är en fråga om vilken det givetvis finns olika uppfattningar på socialistiskt håll och hos oppositionen, men det är att märka att detta har blivit ett stort problem även i de socialistiska leden.

Det finns alltså en fråga till som gäller friheten och som måste diskuteras och utredas ytterligare, men jag är inte säker på att en utredning av det slag som föreslås i motionen skulle kunna ge några mera betydande resultat. När det gäller dessa saker får vi nog ta ställning i den mån som problemen dyker upp.

Hade alltså motionen bara berört frågan om friheten, kan det tänkas att jag hade kunnat förena mig med dem som av dessa skäl yrkar avslag på motionen, framför allt som jag tyckte att tonfallet i motionen kanske verkade litet för propagandistiskt.

Men nu upptar motionen även det andra stora problemkomplexet, nämligen rättssäkerheten i vårt nuvarande samhälle, och här bör ju alla vara överens. Såsom herr Braconier nämnde har alla partier ett intresse av att dessa frågor utreds. Det är att beklaga att utskottsmajoriteten inte har vågat sig på samma försök som vi reserveranter har gjort, nämligen att se bort från motionens uppläggning och i stället ta itu med de sakfrågor det här gäller.

I fråga om rättssäkerheten gäller det att se till för det första att rättssäkerheten tillgodoses när man antar generella normer och för det andra att rättssäkerheten tryggas vid tillämpningen av normerna.

Vi har i vår reservation nämnt en hel del punkter som borde beröras av en sådan utredning, och herr Braconier har redan räknat upp några av dem.

Åtgärder för stärkande av rättssäkerheten och den medborgerliga friheten.

Det gäller en fråga som riksdagen två gånger, senast 1948, har begärt en utredning om, nämligen en komplettering av § 16 i vår regeringsform. Det gäller vidare en fråga som första lagutskottet begärde en utredning om 1949, nämligen statens ersättningskyldighet vid rättsenliga ingrepp särskilt mot äganderätten och näringsfriheten, och det gäller möjligheten att få ökat skydd mot lagstiftningen med retroaktivt verkan och en hel del andra punkter som jag här inte i detalj vill exemplifiera.

På ett område där vi hade uttalat en önskan om att en utredning snarast skulle igångsättas, nämligen angående ett förbättrat taxeringsförfarande, fick vi i denna kammare för någon tid sedan besked att utredningen skulle igångsättas. Jag vill bara uttrycka en önskan att man därvidlag inte enbart tänker på effektiviteten i taxeringsförfarandet utan också på rättssäkerheten.

Vi behandlade i denna kammare år 1949 en liknande fråga. Det hade väckts en motion beträffande rättssäkerheten i krisförvaltningen, och andra kammarens tredje tillfälliga utskott yttrade följande: »Men ännu betänkligare ur konstitutionell och rättssäkerhetssynpunkt ter sig delegerandet av statliga befogenheter på enskilda företag och sammanlutningar med en personal, som ofta saknar erforderlig utbildning för handhavandet av mer eller mindre ömtåliga allmänna värv. Vad här blivit sagt om krisorganen och deras uppbyggnad och befogenheter gäller jämväl om betydelsefulla avsnitt av den allmänna och permanenta förvaltningen, där bolag och föreningar utöva en dem tillerkänd befogenhet såsom statliga förvaltningsorgan utan att dock deras anställda handla under ämbetsmannasvar. Ur denna synvinkel skulle utskottet funnit en utredning berättigad, som tagit sikte på förvaltningen i sin helhet.» Sammanfattningsvis sade utskottet sedan, att anledningen till att utskottet inte då kunde tillstyrka bifall till en utredning

var att motionärerna inskränkt sig till att kräva reformer endast av krisorganen, och det var alltså närmast av formella skäl som utskottet ansåg att man inte borde företaga denna utredning, som i och för sig skulle vara så berättigad. Nu har vi ett tillfälle, herr talman, att instämna i det uttalande som andra kammaren gjorde 1949.

Jag har med dessa ord, herr talman, velat helt kort anföra de skäl som talar för en utredning, och jag ber att få yrka bifall till reservationen.

Herr talmannen återtog nu ledningen av förhandlingarna.

Herr SVENSSON i Alingsås: Herr talman! Den motion som här föreligger berör utan tvivel en del frågor av mycket framskjuten rangordning. Det har i motionen ställts upp frågeställningar, som säkerligen är värda att diskuteras överallt inom vårt svenska folk. Det intressanta med motionen ligger emellertid kanske just däri, att den i stor utsträckning sysslar med teoretiska spörsmål — man har där berört de olika samhällsuppfattningar som finns i vårt land liksom i andra länder. Men därmed följer att det är fråga om utredning av sådana spörsmål, där meningarna näppeligen kan samordnas. I olika avsnitt av motionen beröres sålunda det socialistiska tänkesättet, socialistisk samhällsordning och vad därmed är förenat, och man har därvid knutit an till äganderättsproblemet såsom en väsentlig punkt i detta sammanhang. Jag har mycket svårt att föreställa mig att en utredning skulle kunna leda till att dessa problem löstes på det sätt som motionärerna tydligen har åsyftat. Även om man skulle tillgripa den utväg som motionärerna anvisat i motionen, nämligen en expertutredning, så blir bara resultatet att när denna expertutredning är färdig och man skall taga ställning till dess resultat, kommer

Åtgärder för stärkande av rättssäkerheten och den medborgerliga friheten.

de olika samhällsuppfattningarna att bryta sig mot varandra. Jag tror i likhet med utskottets majoritet, att man på det mest effektiva sättet klargör för allmänheten, vilka uppfattningar som de olika politiska partierna företräder, genom de diskussioner och överläggningar, som dagligen äger rum i stora och betydelsefulla samhällsfrågor.

Emellertid har, såsom redan påpekats, i motionens andra avsnitt upptagits en del administrativa frågor, där man givetvis kan överväga olika vägar för att få till stånd den ena eller andra ändringen. Men även här kan det råda delade meningar om vad som vid en viss tidpunkt är ändamålsenligt eller icke.

Man kan naturligtvis instämma i vad som i reservationen säges om att det föreligger en del förhållanden beträffande vår lagstiftning, som kan medföra meningsskiljaktigheter. Men är det ändå inte, herr talman, på det sättet, att just dessa specialfrågor har vi möjlighet att granska var för sig? När det t. ex. gäller förvaltningslagstiftningen eller andra spörsmål kan vi ta ställning till frågan om huruvida det är befogat med en viss ändring och sedan också vidtaga de åtgärder, som kan anses erforderliga.

Man har vidare när det gäller vår grundlag och förhållandet till frihetsbegreppet därvidlag sökt göra gällande, att det borde åstadkommas bestämmelser i den svenska grundlagen, vilka slår fast frihetsbegreppet för den enskilde medborgaren. Jag tror nog att alla är överens om att de mera elementära friheterna bör garanteras den svenske medborgaren. Men när man kommer in på detta problem, kommer man också in på frågan om var egentligen gränsen skall sättas. Reservanterna har själva påpekat, att den enskilde medborgaren inte gärna kan garanteras en obegränsad frihet i alla avseenden, utan att det måste vara fråga om en, låt mig säga reglerad frihet. Jag undrar om man inte

skulle kunna uttrycka saken på det sättet, att skyddet för den enskildes existens måste betraktas såsom betydligt viktigare än exempelvis tryggheten av en obeskuren äganderätt åt ett relativt fåtal.

Det talas såväl i motionen som i reservationen om rättsenliga ingrepp. I reservationen har därvid bl. a. erinrats om att första lagutskottet år 1949 anförde exempel på behovet av en utredning angående statens ersättningsskyldighet vid rättsenliga ingrepp särskilt i äganderätten och näringsfriheten. Med anledning härav vill jag framhålla för kammarens ledamöter, att vad första lagutskottet på denna punkt anförde inte vann riksdagens gehör, utan att båda kamrarna i stället godtog en reservation, som var fogad till utlåtandet och där det bl. a. sades, att generella regler näppeligen kunde åstadkommas i berörda avseenden. Vidare framhölls i denna reservation att det endast kunde vara obestämda och allmänt hållna principer, som saknade praktisk betydelse, som skulle kunna bli föremål för utredning.

Herr talman! Jag skall inte dra fram flera exempel, men jag kan inte underlåta att till sist säga några ord med anledning av att det både i motionen och i reservationen framhålles, att vår lagstiftning är illa förberedd och lider av tekniska brister. Jag undrar om en utredning skulle kunna leda till att andra organ skulle på ett mer sakkunnigt sätt än nu granska de olika lagstiftningsförslagen. Jag erinrar om att enligt gällande lag skall till lagrådet remitteras sådant som rör svensk civillag- och kriminallagstiftning, kriminallag för krigsmakten, vidare kyrkolagar samt sådan lag som enligt särskild bestämmelse skall stiftas gemensamt av Konung och riksdag. Jag erinrar också om att såväl grundlag som kommunallag och annat kan remitteras till lagrådet.

Det förtjänar dessutom att omnämnas, att det finns rättsavdelningar inom

Åtgärder för stärkande av rättssäkerheten och den medborgerliga friheten.

såväl socialdepartementet, inrikesdepartementet som finans- och jordbruksdepartementen. Vidare finns det inom regeringen de juridiska konsulterna, vilkas uppgift är att utföra en rent formell och juridisk granskning.

Jag kan därför inte finna att det är så dåligt beställt med det förberedande arbete, som i olika avseenden nedlägges på vår lagstiftning.

Jag vill också ytterligare påminna om vad utskottet i sin motivering till avslagsyrkandet anfört om att det i motionen berörda detaljspörsmålet om stats och kommuns ansvar för felaktiga åtgärder av deras befattningshavare kommer enligt vad som utskottet inhämtat att utredas inom den allra närmaste framtiden.

Vidare vill jag i likhet med utskottet framhålla, att särskilda sakkunniga för närvarande är sysselsatta med att utreda frågan om det administrativa besvärsinstitutet och därmed sammanhängande spörsmål.

Jag tror att jag härmed har berört de väsentligaste punkterna i motionen, även om jag förstår att det återstår mycket som skulle kunna diskuteras. Utskottets majoritet har emellertid enligt mitt sätt att se klart och tydligt deklarerat sin uppfattning i de skilda spörsmålen, och jag kan därför, herr talman, nöja mig med att nu hemställa om bifall till utskottets förslag.

Herr **GUSTAFSON** i Göteborg (kort genmäle): Herr talman! Utskottets värderade ordförande ansåg, att det inte var nödvändigt med någon sådan utredning som reservanternas föreslagit, då de frågor som tagits upp i reservationen mycket väl skulle kunna utredas var för sig. Vi reservanter menar att det skulle vara i hög grad motiverat och nödvändigt att få alla dessa frågor bedömda ur en och samma synpunkt, nämligen ur rättssäkerhetens synpunkt, och att därför en samordning av utred-

ningsarbetet skulle vara synnerligen värdefull.

När utskottets ordförande här var inne på de frågor, som vi har ansett motivera en komplettering av § 16 i regeringsformen, verkade det som om han inte var så övertygad om nödvändigheten av en utredning på denna punkt. Faktum är dock att 1948 års riksdag begärde en sådan utredning. Likaså står fast vad andra kammaren år 1949 uttalade om lämpligheten och nödvändigheten av en utredning när det gäller den administrativa förvaltningen.

När vi reservanter talat om tekniska bristfälligheter i lagstiftningen, har vi i särskilt hög grad tänkt på den ekonomiska lagstiftningen, som ju ofta får förberedas under stor forcering och beträffande vilken vi inte kunnat undgå att konstatera, att just frånvaron av en lagrådsgranskning medfört otydligheter och missförstånd. Jag behöver bara nämna ett så omdiskuterat spörsmål som frågan om ersättning åt Lifaco för att ge en uppfattning om vad vi i detta sammanhang tänker på.

Jag kan alltså inte finna att de argument, som här anförts av utskottets ordförande, är tillräckliga för att avslå de krav på utredning, som framförts både i motionen och i reservationen.

Herr **HANSSON** i Önnarp: Herr talman! I föreliggande motion har rullats upp en hel rad av rättsproblem, som har uppstått genom att samhällsbilden ändrat struktur.

Utskottsmajoriteten var redan på ett mycket tidigt stadium klar på att en utredning, som skulle famna om alla dessa problem inom en samlad ram, skulle bli av mycket långsiktig natur. De stora meningsmotsättningar man kunde iakttaga redan i diskussionen inom utskottet skulle komma att ge eko i utredningen och med all sannolikhet också betyda, att de förslag och praktiska åtgärder, som en sådan utredning skulle

Åtgärder för stärkande av rättssäkerheten och den medborgerliga friheten.

komma fram till, på många punkter kanske skulle bli av det slaget, att de inte bleve politiskt genomförbara. Jag bygger detta påstående på att vad den ene kanske anser vara rätt från den ena sidan sett anser den andre vara orätt, d. v. s. vi bedömer rättssäkerhetens krav och frihetsproblemen från olika utgångspunkter.

Jag tycker tiden är för långt framskriden för att i detalj gå in på vare sig det ena eller andra problemet, som berörs i denna mycket vidlyftigt upplagda motion. Emellertid har jag viss anledning att stanna vid ett litet detaljproblem, som man delvis har nämnt som exempel, nämligen exemplet om jordförvärvslagen och vissa andra reglerande åtgärder som vidtagits av det allmänna. Jag tar inte det exemplet därför att det skulle ha större betydelse än mycket annat, men vi är här inne på ett område, där det rör sig om dels ett fördelningsproblem och dels i viss mån också om bedömningsfrågor, som sammanhänger just med vår allmänna grundsyn på samhällets funktion.

Vad beträffar jordförvärvslagen kan man ställa sig frågan, om det är ett frihetsingrepp att inte låta möjligheten att placera kapital bli avgörande för vem som skall köpa den svenska jorden och bruka den. Det är klart att en lag, som inte ger fritt utrymme för sådan kapitalplacering, betyder inskränkningar i friheten för dem som den hindrar därifrån. Men å andra sidan tillgodoser man dem, som inte förfogar över tillräckliga kapital och kanske eljest skulle ställas utanför. Vilket man anser vara rätt i detta avseende är beroende på vilken utgångspunkt man har för bedömandet därav.

Man säger i motionen bl. a.: »Genom allehanda reglerande och inskränkande åtgärder har under det senaste årtiondet äganderätten så urholkats att det framstår såsom tveklaktigt, huruvida den längre kan fylla sin här ovan angivna sociala funktion.» Sedan anför

man utöver jordförvärvslagen vissa prisreglerande åtgärder.

Vi är väl alla ense om att regleringsåtgärderna, som många gånger har beslutats i enighetens tecken, har kommit till för att skydda den ekonomiskt svage. Det betyder ett ingrepp för den ekonomiskt starkare. Det är när man befunnit sig i vissa knapphetslägen man har fått fatta sådana beslut.

Vi kan inte komma någon vart vid bedömandet av vad som är riktigt och rätt, vad som är frihet eller ofrihet, om vi gräver oss så djupt in i olika detaljproblem som man har gjort i motionen. Jag kan däremot acceptera rätt mycket av vad herr Braconier sade i sitt anförande. Men vad betyder det omsatt i praktiken?

Vad avser man egentligen med begreppet frihet? Vad menar man med rättssäkerhet? Vill man gå så långt som att sikta till en samhällsstruktur, så beskaffad att den ger fritt svängrum för varje medborgare utan att samtidigt behöva ta hänsyn till andra, som kanske inte har samma förmånliga utgångspunkt? Ja, då har man gått för långt åt det hållet. Vad vi alla är överens om är, att det skall vara frihet under ansvar.

Nu har motionärerna varit inne på vilken rättssäkerhet vi har gentemot myndigheterna, som i stor utsträckning har hand om våra rättsproblem. Tyvärr måste man konstatera att fall har inträffat och kommer att inträffa, då tjänstemän som är satta att bära upp administrationsapparaten förgriper sig och gör sig skyldiga till maktmissbruk. Men om man vill göra en parallell med den enskilda äganderätten kan man också där ange exempel på att en maktställning — ty så får man väl kalla det — har missbrukats.

När vi har att ta ställning till både rättssäkerhetskraven och frihetsproblemen, måste vi bedöma hur de skall inlemmas i den aktuella samhällsbilden. Jag tror att det är alldeles felaktigt att

Åtgärder för stärkande av rättssäkerheten och den medborgerliga friheten.

skjuta så högt över målet som motionen har gjort och ställa den ena ytterlighetsriktningen i svensk politik mot den andra utan att på något sätt vilja låtsas om att det också finns plats för måttfullhet vid bedömningen av dessa problem. Jag tror att utskottet i detta fall har gått en betydligt måttfullare väg och sett sammanhangen sådana de är och inte fallit offer för några mer eller mindre propagandistiska utsvävningar.

Herr talman! Jag skall be att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr **BRACONIER** (kort genmäle):
Herr talman! Jag skall inte inlåta mig på någon polemik med herr Hansson i Önnarp.

Intet parti kan göra anspråk på att diktera för svenska riksdagen vilka beslut den skall fatta om jordförvärvslagen. Det tror sig allra minst ett så litet parti som svenska högern om att kunna. Ännu mindre tror den att rättssäkerhetsproblemet var mindre levande i gamla tider än nu. Jag sade i mitt anförande att jag anser att under en tid då arbetaren i många avseenden stod rättslös på grund av ekonomiska förhållanden, betydde socialdemokratien ett politiskt värn och trygghet och i vissa fall också rättsskydd för honom.

Men genom att diskutera lagstiftningsåtgärder kommer man inte ifrån rättssäkerhetens problem. Varför diskuterar man i FN för närvarande frågan om de mänskliga rättigheterna? Gör man det för att sätta en negativ stämpel på det ena eller andra lagstiftningsförslaget? Nej, det är därför att det i varje rättsstat, i varje rättsordning, i varje demokrati finns vissa normer man måste hålla på. Det är en förutsättning för varje samhällsordning och för hela den socialdemokratiska uppfattningen. Jag kan gärna medge att genom Marx' hela tankegång gick denna strävan att skydda individen.

Men han trodde, att man bara kunde göra det i ett visst samhällstillstånd.

Frågan om rättssäkerheten är inte en politisk fråga. Min uppfattning har där stöd av Gunnar Myrdal, som i »Kontakt med Amerika» säger att var- enda gång man tar upp denna principiella fråga kommer man att säga, att det är en politisk fråga. Det är det inte, säger Gunnar Myrdal. Det är här en fråga om rättsskydd, och gör man den till en politisk fråga gör man avsteg från rättsstatens principer. Gunnar Myrdal var och är mycket skolad i de juridiska principerna.

Det visar sig att det här inte är fråga om en skiljelinje mellan politiska åsikter utan om att komma fram till sådana normer som man gemensamt anser riktiga, hur man sedan än bedömer jordförvärvslagen.

Det är självfallet att intet parti kan skriva lagar för svenska riksdagen. Men lika väl som man inom civilagstiftningen måste vara angelägen om skydd för den enskilda människan bör man inom den administrativa lagstiftningen kunna ge individen det skydd, som svenska rättsstaten av gammalt anser väsentligt. Skulle man på ett så stort område som den administrativa lagstiftningens inte ens kunna diskutera dessa problem, därför att man där har olika åsikter? Det har man i fråga om penningvärdet också, men icke desto mindre tillsättes en utredning i syfte att skydda detta.

Herr **BRANDT**: Herr talman! Det är närmast motionärernas historieskrivning beträffande frihetens och rättssäkerhetens utveckling i vårt land, som föranlett mig att begära ordet.

Om motionärerna hade inskränkt sig till att begära en utredning om konkreta ting, hade nog utskottets utlåtande sett annorlunda ut än det nu gör, ty det har inte inom utskottet rått någon oenighet om betydelsen av att rättssäkerheten inte trädades för när genom

Åtgärder för stärkande av rättssäkerheten och den medborgerliga friheten.

administrativt godtycke — på den punkten svävar socialdemokraterna ingalunda på målet. Men motionärerna har ju inte nöjt sig med att begära en saklig utredning om vissa för alla medborgare aktuella och betydelsefulla problem, utan de har kopplat samman de konkreta spörsmålen med utpräglat partipolitiska tvistefrågor — frågor som man faktiskt strider om mellan alla partier i olika länder — och de har just tagit dessa stridsfrågor till utgångspunkt för sitt yrkande.

Det går nog inte att komma ifrån att högern på detta sätt har försökt skaffa sig en plattform för sin valpropaganda. Det må man ju också göra, men man kan inte rimligen begära att socialdemokraterna skall medverka till något sådant.

Friheten och rättssäkerheten har — om man får tro motionärerna — i högern den främsta värnaren, medan socialdemokraterna eller socialisterna, som det visst heter, med sin politik undergräver denna frihet och rättssäkerhet. Man erkänner visserligen, att det numera allmänt medges, att det tillkommer staten att skapa största möjliga trygghet för den enskilde. I fortsättningen säger man emellertid, att utvecklingen under de sista årtiondena steg för steg medfört en hopkrympning av den enskildes frihetssfär. Äganderätten har berövats en stor del av sitt materiella innehåll. Den enskildes frihetssfär får i ett mera socialistiskt samhälle snabbt ödesdigra följder. Den enskilde medborgaren blir utlämnad åt myndigheternas godtycke. Man drar helt enkelt en skarp skiljelinje mellan konservativ och liberal uppfattning å ena sidan och socialistisk å den andra. Sedan kommer man fram till själva klimax som upprörde mig och praktiskt taget alla i utskottet, t. o. m. motionärernas anhängare. Man beklagade, att motionen fått denna utformning, och ville ta avstånd från den. Man säger här: »Genom allehanda reglerande och inskränkande åtgärder

har under det senaste årtiondet äganderätten så urholkats att det framstår såsom tvivelaktigt, huruvida den längre kan fylla sin — — — sociala funktion. Genom äganderättsinstitutets försvagning på ett ofta till det yttre omärkligt sätt ha stora steg tagits bort ifrån ett demokratiskt frihetssamhälle i riktning mot en totalitär funktionärsstat.»

Högern har faktiskt totalt glömt bort, hur det varit med friheten och rättssäkerheten på arbetsplatserna i detta samhälle under tidigare skeden — förhållandena är förresten fortfarande inte riktigt bra. Det låter nästan, som om det är pastor Johnsson som fört pennan här. Jag tror emellertid inte, att det kommer att lyckas för högern att dölja vad man här syftar till. Det är att få en diskussion eller en utredning om samhällets ekonomiska organisation, om avvägningen mellan enskild och offentlig äganderätt och hushållning, om denna avvägnings betydelse för den enskilde medborgarens ställning, hans känsla för rörelsefrihet och självständighet, trygghet och rättssäkerhet eller beroende på godtycke. Här har vi ett typiskt exempel på olika sätt att karakterisera frihetsbegreppet. Högern ser i friheten den enskilde företagsägarens rätt att disponera sitt kapital och sitt företag, ja, jag höll också på att säga sina anställda. Man synes helt enkelt mena, att endast under förutsättning av fullständig frihet för detta lilla fåtal i samhället har vi frihet och demokrati här i landet.

Det som motionärerna anser har begränsat friheten för detta fåtal — samhällsinsgripanden, socialpolitik och skattepolitik o. s. v. — det menar socialdemokraterna har ökat friheten och rättssäkerheten för den egendomslösa stora massan. Högerns och folkpartiets tal om socialdemokraternas förmenta kärlek till tvång och regleringar ter sig för den övervägande delen av vårt folk som rena karikatyren, det kan jag försäkra. Man vet av erfarenhet, att verk-

Åtgärder för stärkande av rättssäkerheten och den medborgerliga friheten.

ligheten inte är så som man skriver i motionen. Ett faktum är, att socialdemokratien och fackföreningsrörelsen, främst under de sista tjugo åren, åt de breda massorna i detta land skapat en rättssäkerhet i samhället och sociala reformer, alltså ökad trygghet och frihet, som praktiskt taget alla andra folk i världen avundas oss. Här har nämligen under socialdemokratisk ledning genomförts en rad frihetslagar, som visserligen inskränkt friheten för ett litet fåtal — främst företagare — men som gjort arbetarna mindre beroende av arbetsgivaren, höjt arbetarnas frihet och människovärde och garanterat dem en lagstadgad ekonomisk trygghet.

Jag skall bara ta några exempel. Man har minskat arbetstiden, infört normalarbetstidslag, ökat fritiden för arbetarna, infört förbud mot vräkning vid arbetskonflikter, infört förbud att avskeda kvinnor vid trolovning, äktenskap och havandeskap. Man har utökat semestern — observera ärade kammarledamöter att så sent som i slutet av 1930-talet hade endast 14 procent av industriarbetarna sex dagars semester. Man har gjort första maj till helgdag, man har infört förenings- och förhandlingsrätt, man har upphävt Åkarpslagen o. s. v. Allt detta är visserligen en inskränkning av friheten för företagarna, men kan man därför säga att friheten i stort sett har inskränkts? Snarare är detta ett bevis på socialdemokratisk frihetsvilja. Dessutom har man också genomfört socialpolitiska åtgärder.

Man kan inte komma ifrån att ta hänsyn till trygghetsproblemet när man diskuterar detta. Jag vill här förutskicka att jag för min del och likaså det socialdemokratiska partiet inte anser att trygghet får skapas på bekostnad av friheten, alltså frihet i den vidsträckta bemärkelse, som jag här talar om. Här har skapats ökad trygghet och ökad frihet genom socialpolitiken. Denna har å sin sida möjliggjorts genom en om-

fördelning av inkomsterna i samhället via skattepolitiken.

Vi kan också nämna bostadspolitiken. Under min uppväxttid byggdes det sannerligen inga egna hem för arbetarna — i varje fall inte i någon särskilt stor utsträckning. Det fanns inget krångel med byggnadsregleringar och byggnadstillstånd o. d. Men nu är det oftast de fattigaste, de stora barnfamiljerna, som genom den socialdemokratiska politiken fått större möjligheter att skaffa sig egna hem. Åtminstone är det denna politik, som varit den drivande i detta fall. Visst är det nu ett besvär med byggnadsregleringen, men det är ingenting mot penningbesväret tidigare, som skapade en verklig ofrihet. Vi kan också nämna pensionerna åt de gamla eller barnbidragen eller fattigvården, vilken sistnämnda jag tycker är ett synnerligen typiskt exempel. I gångna tider utgjorde ju fattighusen en skräck för de gamla. Det var en mara för många människor att komma dit, en personlig katastrof efter ett långt liv av slit och släp. Där förlorade man sitt medborgerliga anseende, sina medborgerliga rättigheter och sin medborgerliga frihet. Vilken revolution har inte skett beträffande friheten och rättssäkerheten på detta område. Jag vill också understryka husmoderssemestern samt resor för mödrar och barn såsom ett led i samma strävanden.

Nej, man kan inte förneka, att friheten för den stora massan aldrig varit större än i dagens Sverige. Den fulla sysselsättningen, socialpolitiken, skattepolitiken samt lönepolitiken har medfört, att Sveriges arbetare aldrig varit så fria som i dag. De kan ta semester, resa, byta arbete. Under 1930-talets början vågade en arbetare under arbetslöshetskrisen inte avlägsna sig från stugknuten. Han var faktiskt bunden vid sitt hem, därför att han inte kunde riskera att förlora något dagsverke, som eventuellt kunde uppstå. Så var det med friheten på den tiden.

Åtgärder för stärkande av rättssäkerheten och den medborgerliga friheten.

Nu kan man från högerhåll säga, att detta har vi alla varit med om att genomföra. Det må så vara; jag skall inte tvista om den saken. Här var det ju emellertid fråga om vad motionärerna skrivit beträffande frihetens utveckling i landet. Man har skrivit att denna frihet blivit mindre, men jag har med dessa faktiska uppgifter velat bevisa, att friheten icke blivit mindre för de breda massorna utan tvärtom större. Därtill kommer, att man av motionärerna får det intrycket, att högern faktiskt är missbelåten med den utveckling som skett, eftersom denna utveckling begränsat friheten för företagarna. Det synes alltså som om den gamla mentaliteten hos högern sitter kvar.

Nu skall jag inte längre uppehålla mig vid detta utan i stället ställa den frågan: Hur skall den utredning om dessa ting ske, som man motionerat om? Enligt motionärerna skulle utredningen ske av representanter för de förnämsta administrativa, juridiska och samhällsvetenskapliga krafter, varöver vårt land förfogar. Jag har för min del all respekt för dessa. Hur stor deras sakkunskap än är måste jag dock fråga mig, hur de på ett auktoritativt sätt skall kunna utreda dessa samhällsekonomiska frågor, som det här är fråga om. Nästan dagligen diskuterar man ju i tidningspressen och även här i riksdagen dessa frågor utan att kunna komma överens. Hur skulle det ha gått för dessa experter, om de hade satt sig ned för att diskutera åttatimmarsdagen, arbetslöshetspolitiken eller den fulla sysselsättningen när dessa frågor var som mest brännande? Man behöver bara ställa den frågan för att man lätt skall inse, att det inte är möjligt att lösa frågorna genom en utredning på detta sätt. Det är endast valpropaganda. Att dessa frågor inte har någonting med verkligheten att göra, det har jag redan berört. Det är världspolitiska tvistefrågor, som får lösas på ett annat sätt.

Jag vill så, herr talman, sluta med att

säga — för att det inte skall bli något missförstånd — att jag här inte velat ge ett finger åt godtycke eller rättskränkningar i det administrativa handlandet vare sig det gäller regeringen eller olika myndigheter. Det bör så långt möjligt skapas en objektiv rättvisa. Allt kan dock inte skrivas in i grundlagen och inte heller i andra lagar. Där objektiv rättvisa inte kan skapas utan subjektiva synpunkter måste bli avgörande vid bedömandet, där bör rättssäkerhet skapas eller missbruk förhindras. Det är vi på det klara med, men det kan inte ske genom det motionärerna föreslagit.

Som slutomdöme om denna motion från högern skulle jag, herr Braconier, vilja använda några ord av herr Hjalmarson i en replik till Bertil Ohlin när det gällde konjunkturskatten. Han sade där, att den folktopartistiska aktionen var en häpnadsväckande partipolitisk spekulation. Detta omdöme vill jag även ge högerns motion i detta fall.

Härmed var överläggningen slutad. Herr talmannen framställde propositioner dels på bifall till utskottets hemställan dels ock på bifall till den vid utlåtandet fogade reservationen; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Braconier begärde likväl votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller allmänna beredningsutskottets hemställan i utskottets förevarande utlåtande nr 22, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den vid utlåtandet fogade reservationen.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspro-

Inrättande av ett nordiskt råd.

positionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom upprensning; och befanns därvid flertalet av kammarens ledamöter hava röstat för ja-propositionen, vadan kammaren bifallit utskottets hemställan.

§ 20.

Inrättande av ett nordiskt råd.

Föredrogs utrikesutskottets utlåtande nr 9, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition, nr 206, angående inrättande av ett nordiskt råd, dels ock i ämnet väckt motion II: 643.

Genom en den 4 april 1952 dagtecknad, till utrikesutskottet hänvisad proposition, nr 206, hade Kungl. Maj:t, under åberopande av propositionen bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över justitiedepartementens ärenden för samma dag samt med överlämnande av förslag till stadga för nordiska rådet, hemställt, att riksdagen måtte dels antaga förslaget till stadga för nordiska rådet, dels föranstalta om val av ledamöter och suppleanter i rådet.

Till utskottet hade jämväl hänvisats en av herr *Johansson* i Stockholm *m. fl.* inom andra kammaren väckt motion, nr 643, vari yrkas avslag på Kungl. Maj:ts nyssnämnda proposition.

Utskottet hemställde,

A) att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förevarande proposition, dels — under förutsättning av att från dansk och norsk sida fattades motsvarande beslut — antaga förslaget till stadga för nordiska rådet,

dels ock jämlikt 2 § i stadgan och med tillämpning av 75 § 1 mom. riksdagsordningen och riksdagsstadgan föranstalta om val av ledamöter och suppleanter i rådet för tiden intill dess sådant val nästa gång ägde rum, vid vilket val vardera kammaren hade att utse 8 ledamöter och 8 suppleanter;

B) att motionen II:643 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Sedan utskottets hemställan föredragits, yttrade:

Herr **HAGBERG** i Malmö: Herr talman! Som kammarens ledamöter väl känner till, pågår sedan rätt många år tillbaka ett ganska intimt nordiskt samarbete i form av ministermöten, kommittéer av mer eller mindre permanent karaktär på lagstiftningens olika områden, i form av samverkan i internationella organisationer och i stora internationella sammanhang o. s. v. Märkligt nog har något samarbete i fastare former hittills inte kunnat etableras på det parlamentariska planet. Det är ett ganska egendomligt förhållande detta, att man i nästan alla andra sammanhang utan svårigheter har kunnat skapa intimare och förblivande nordiska kontakter. Men det har inte lyckats, när man kommit över till det rent parlamentariska planet.

Tanken härpå har varit uppe många gånger, senast i slutet av 1930-talet, då man framför allt från danskt håll var intresserad av denna fråga. Såvitt man vet, möttes dessa danskarnas propåer med förståelse på svenskt regeringshåll. Men kriget kom emellan och ingenting kunde då göras åt saken. Nu har ju tanken åter tagits upp, också denna gång från danskt håll. Den framfördes i sammanhang med det nordiska interparlamentariska delegerademötet i augusti förra året här i Stockholm.

Jag tror jag vågar säga, att församlingen då rent spontant gav sin anslutning till denna tanke, som ju då närmast framfördes på den danska delegationens vägnar av förutvarande danske statsministern Hedtoft. Vid detta tillfälle tillsattes en kommitté för att utarbeta en stadga för ett nordiskt råd — man hade tänkt kalla det nya organet så. I denna kommitté ingick representanter för samtliga de fem nordiska länderna. Kommittén arbetade snabbt undan, och ett förslag till stadga före-

Inrättande av ett nordiskt råd.

lades nordiska interparlamentariska rådets sammanträde den 3 december i föl. Man godkände då i huvudsak resultatet av de kommitterades arbete.

Sedan har ju denna angelägenhet tagits om hand av respektive regeringar. Den dryftades vid det senaste nordiska utrikesministermötet i Köpenhamn. Det hade emellertid då blivit klart, att Finland tyvärr inte för närvarande kunde ansluta sig till detta nordiska råd. Men Danmarks, Norges och Sveriges utrikesministrar gav enhälligt sin anslutning till känna.

Frågan har därefter avancerat raskt och nu ligger en proposition på den svenska riksdagens bord. Samma är förhållandet i Norge och Danmark. I Danmark behandlades ärendet för ett par dagar sedan, vilket kammarens ledamöter säkert känner till.

Det utlåtande, som utrikesutskottet har avgivit i anslutning till propositionen, är, enligt min uppfattning, synnerligen tillfredsställande. Jag vill en passant säga, att propositionen i den mån den har gjort ändringar i den stadga, som framförts såsom ett resultat av kommittéarbetet, innehåller, så vitt jag förstår, väsentligen förbättringar.

För egen del beklagar jag, att det inte varit möjligt för Finland att ansluta sig. Detta förhållande bör dock inte avhålla de övriga nordiska länderna från att nu ta sin ställning, och det får naturligtvis inte heller — det är ganska viktigt att framhålla detta — leda till minskat intresse för samförståndet med vår östra granne. Utrikesministern har i denna speciella men viktiga detalj i ett uttalande, som jag för min egen del gärna vill understryka, påpekat att Finland efter sin frigörelse livligt och framgångsrikt deltagit i det nordiska samarbetet och att den härigenom ådagalagda samhörigheten bör upprätthållas och fördjupas.

Jag föreställer mig att kammaren, möjligen med något undantag, är redo

att underskriva denna deklaration från departementschefens sida.

Jag skulle, herr talman, utöver detta bara på ett par punkter vilja framföra några korta reflexioner. Jag anser, att något väsentligt i detta sammanhang är, att den grundläggande idén i stadgan bevaras, nämligen att detta nordiska råd skall representera såväl parlament som regeringar. Bibehåller man inte denna dubbelsidighet i konstruktionen av detta organ, är jag rädd att det hela så småningom kanske kommer att rinna ut i sanden.

En annan sak skulle jag också vilja understryka. Det är viktigt, att denna institution inte förvandlas eller nedsjunker till en enbart debatterande församling eller kommer att utnyttjas endast som en allmän remissinstans. Det är, enligt min mening, tillfredsställande att utskottet har fäst sig vid den sidan av saken. Det vittnar om en realistisk syn på detta problem. Rådet bör alltså organisera sitt arbete på det sättet, att det sysslar med konkreta ting.

Jag tror det är av betydelse att man är försiktig, när man nu sätter i gång och att man håller sig så att säga på jorden och inte spänner över alltför vida områden — gärna få men betydelsefulla ärenden, vilket utskottet också har påpekat.

Jag har under debatten om detta nordiska råd i pressen på sina håll sett farhågor uttalade för att rådets tillkomst skulle komma att kanske distrahera eller irritera det nordiska samarbete, som redan är i gång på så många områden. För egen del tror jag, att dessa farhågor är obefogade. Rådets mening och dess ändamål är fastmera att förstärka och icke att förvirra eller verka försenande på detta redan pågående samarbete.

Viktigt är också, att det första sammanträdet är väl förberett. Var och en förstår att mycket hänger på hur starten kommer att gestalta sig. Går det inte riktigt väl i starten, kanske intres-

Inrättande av ett nordiskt råd.

set kan komma att minska för denna angelägenhet, vilket jag för min del skulle mycket beklaga. Jag anser att utskottet gått riktigt till väga då det skrivit följande: »Det första sammanträdet av rådet bör vara väl förberett. Detta synes utskottet vara av större vikt, än att ett rådsmöte kommer till stånd med minsta möjliga tidsutdräkt.» Jag föreställer mig att de, som i fortsättningen kommer att ha hand om denna angelägenhet, har anledning att beakta vad utskottet här har påpekat.

Herr talman! Med tanke på den långt framskridna tiden skall jag inte gå in på ytterligare detaljer. Jag vill bara ännu en gång uttrycka min tillfredsställelse över att denna, som jag menar, betydelsefulla angelägenhet nu har förts fram inför den svenska riksdagen, och jag vågar uttala en förhoppning om att kammaren praktiskt taget enhälligt skall ge sin anslutning till vad här föreslagits av regeringen.

Med dessa ord hemställer jag om bifall till utrikesutskottets förslag.

Herr JOHANSSON i Stockholm: Herr talman! I elfte timmen av en lång diskussionsdag kommer dagens obetingat allvarligaste fråga.

Tillsammans med ett par medmotionärer har jag yrkat avslag på förslaget om ett nordiskt råd. Det betyder inte, att vi är likgiltiga för det fredliga samarbetet mellan Nordens länder. Vi anser tvärtom, att det inte bara är önskvärt utan är en livsfråga för de nordiska folken att finna vägen till ett nordiskt samarbete för freden och för att hålla våra länder utanför eventuella krig.

Det var från den utgångspunkten vi i remissdebatten förordade den linje, som den finske statsministern Kekkonen framfört och som skulle innebära att samtliga nordiska länder skulle återvända till en neutral linje.

Regeringen föreslår i stället på förslag av den förutvarande statsministern

i en atlantpaksstat, att vi skall bilda ett parlamentariskt nordiskt råd, där Finland icke är med — visserligen med den där lappen att Finland ju kan få komma med senare. Detta råd skall bestå av Sverige och tre atlantpaktsländer, av vilka ett, Island, redan är militärt ockuperat av Förenta staterna. Det är detta, som gör förslaget så allvarligt. Sverige vidgar i denna situation på ett uppseendeväckande sätt samarbetet med tre atlantpaksstater, som frivilligt uppgett sin suveränitet. Norge och Danmark har ställt sin krigsmakt och sin ungdom under en amerikansk generals befäl. Amerikanska officerare och experter leder den febrila utbyggnaden av militära baser i det svenska folkets rygg. I Danmark har man gått så långt, att man förklarat, att landets egen konung och regering i ett allvarligt läge icke får åtyldas, om det amerikanska överbefälet ger en annan befallning. Det heter ordagrant: »Order som i konungens, regeringens, försvarsministern eller de högre militära myndigheternas namn utges om att mobilisering icke skall ske eller att icke göra motstånd eller att avbryta påbörjad mobilisering eller strid skall betraktas som falska.» De amerikanska ordena skall lydas, men icke den egna regeringens i ett sådant fall.

I ett sådant läge går det inte att försvara detta förslag med att det bara är en fortsättning av ett tidigare hävdvunnet samarbete i lagstiftnings- och andra frågor. Det är uppenbart att man nu vidgar samarbetet vida utöver dess tidigare ram. Ett sådant beslut, strax efter statsministerns amerikaresa, om vidgat samarbete med länder som uppgivit sin självständighet och militärt står under andra makters kommando, måste betecknas som en mycket allvarlig demonstration.

Gränserna för samarbetet är heller inte angivna. Det utsedda rådet bestämmer självt, vad det skall behandla. Det har visserligen inte beslutande-

Inrättande av ett nordiskt råd.

rätt, men det har en sådan parlamentarisk förankring, att en rekommendation är liktydig med beslut.

I förstakammardebatten på förmiddagen ställdes från två talare frågan, varför man inte som vid anslutningen till Europarådet bestämt undantog samarbete i militära frågor. Det kom betecknande nog icke något svar på dessa frågor i första kammaren. Det finns ju tillfälle att reparera det här. Självklart står samarbetet i ekonomiska, lagstiftnings- och andra frågor likaledes ofta i mycket nära samband med den militärpolitiska linje, som dessa atlantpaktstatsater företräder och där man alltid snuddar vid dessa frågor.

Finlands regering har med hänvisning till den neutrala kurs, som landet vill följa, avböjt detta samarbete med atlantpaktstatsaterna. Den handlar om Sveriges regering borde ha gjort, om den velat understryka att den menar allvar med sin deklaration om att vilja föra en alliansfri politik.

Efter förstakammarbeslutet har vi tyvärr ingen förhoppning att vinna bifall för vårt avslagsyrkande. Men jag frågar: Är de, som i dag är beredda att besluta, klara över räckvidden av sitt beslut, att det är fråga om fortsatt glidning bort från alliansfriheten och ännu intimare samverkan med de krafter, som bygger militärbaser i Sveriges rygg och vars ledande makt så tydligt tar kurs på ett tredje världskrig?

Herr talman! Jag yrkar bifall till motionen, alltså avslag på regeringens förslag.

Herr **EDBERG**: Herr talman! Jag skulle vid denna sena timme kunna inskränka mig till att yrka bifall till utskottets förslag. I vart fall finner jag det helt överflödigt att på något sätt gå in på herr Johanssons i Stockholm inlägg. Det förefaller som om hans argumentering dömt sig själv. Men för att inte riksdagens överläggning om tillkomsten av detta nya samlingsorgan skall sluta

med östblockssynpunkterna, skall jag ändå be att få göra några korta kommentarer till utskottets utlåtande.

Vi har alla sett hur behovet av ett vidgat samarbete mellan länderna efter kriget har avsatt en flora av internationella samlingsorgan, som ytligt betraktat kan te sig rätt förvirrande, kanske till och med vildvuxen ibland, men som ur ett annat perspektiv betraktat väl får ses som uttryck för en välbehövlig finförgrening av samarbetet, för nyansrikedom och för det växandes frihet från konventionalism och stela former.

Det kan naturligtvis inte undvikas att olika samlingsorgan stundom kommer att korsa varandras vägar. När därför ett nytt skapas är det naturligt att man frågar sig, vilken ställning det kommer att få i förhållande till redan existerande samlingsorgan.

Samarbetet i stort måste uppenbarligen bygga på regionala enheter. Vad man inte mäktar åstadkomma inom den mindre sfären, finns det föga förhoppningar om att man skulle kunna åstadkomma i större sammanhang. Europarådet får väl tas såsom ett uttryck för att de små demokratierna på västkanten av denna kontinent finner sig ha möjlighet att nå längre i samverkan än vad som är möjligt inom en mera världsomfattande ram.

På samma sätt skulle jag vilja betrakta det nordiska rådet som ett uttryck för att vi här uppe i norr, trots alla de besvikelser som kantat det nordiska samlingsorganets väg, finner att vi på vissa områden skall sträcka samlingsorganet längre och gå djupare än vad som är möjligt inom den mera heterogena europeiska folkfamiljen. Vad som kan åstadkommas inom en trängre krets bör otvivelaktigt också kunna ge vissa impulser för samlingsorganet i större sammanhang. Ser man saken på det sättet blir det nordiska rådet icke exklusivt utan infogar sig som ett naturligt led i ett större sammanhang.

När det gäller samarbete mellan de

Inrättande av ett nordiskt råd.

nordiska länderna kunde man tycka, att fältet på sätt och vis är täckt av redan existerande specialorgan. Där finns den nordiska delegationen för samarbete på lagstiftningens område och den permanenta sociallagstiftningskommittén, som båda har till uppgift att söka förenhetliga de nordiska lagarna, där finns utskottet för ekonomiskt nordiskt samarbete, där finns den nordiska parlamentariska kommittén för friare samfärdsel, där finns den nordiska kulturkommissionen, ruvande på tydligen mycket svårkläckta samarbetsuppslag o. s. v. Svagheten med dessa många olika specialorgan har emellertid varit att de flesta, egentligen med den parlamentariska kommittén för friare samfärdsel som enda undantag, har varit expertorgan utan egentlig parlamentarisk förankring och utan de ömsesidigt verkande kontakter med folkopinionen, som en parlamentarisk församling får anses besitta. Där kommer det nordiska rådet att fylla en högst väsentlig lucka. Erfarenheterna från andra sammanhang, inte minst från de europeiska, visar emellertid vikten av att verkliga kontakter skapas mellan de parlamentariska församlingarna och de olika specialorganen. Det är inte osannolikt att det nordiska rådet, när det träder ut i verkligheten, här kommer att möta ett av sina första och kanske också största problem. För att rådet skall bli effektivt arbetande är det viktigt att dessa kontakter blir verkligt levande.

Jag vill i detta sammanhang understryka vad utrikesutskottet säger i sitt utlåtande: »Rådets ändamål är att förstärka, icke att förvirra eller verka försenande på det redan i olika former pågående samarbetet.» Jag tror det är nödvändigt att detta blir inskräpt, men å andra sidan är det också angeläget att betona att rådet inte kan leva ett liv isolerat från de andra specialorganen. Jag är inte säker på att inte de förbindelser, som departementschefen har tänkt sig, skulle bli något väl snäva,

när han föreställer sig att rådet skulle inskränka sig till att ta del av specialorganens resultat och ingripa blott då särskild anledning därtill yppas. Erfarenheten får visa hur kontaktfrågan bäst skall lösas. Säkerligen får man söka sig fram på olika vägar, när det gäller olika specialorgan, men jag tror det finns anledning att redan från början ha uppmärksamheten fäst vid denna detalj.

Kan kontaktproblemet lösas — jag betraktar det såsom vitalt för att rådet skall få tillräckligt grepp över de konkreta arbetsuppgifterna — bör rådet kunna bli en inspirator och en stimulator för det nordiska samarbetet. Jag vill i detta hänseende understryka vad herr Hagberg i Malmö sagt.

Jag tror visserligen inte att man genom tillkomsten av rådet kommer att vältra undan alla stenar från samarbetets väg. Allt beror på viljan och handlaget. Men jag har en känsla av att, som rådet lagts från början, vilar det på sådan realistisk bas, att man har rätt att vänta att det skall kunna ge goda och positiva bidrag till samarbetet.

När parlamenten i de nordiska länderna ställer sig bakom rådet, kommer de ju också att taga ett bestämt ansvar för att experimentet kommer att bli en framgång. Då kan också dagens beslut bli en milstolpe på samarbetets väg.

I detta sammanhang, när man pekar på näraliggande konkreta uppgifter, skulle jag gärna vilja begagna tillfället att uttrycka min glädje över den positiva hållning, som den svenska regeringen i dagarna har intagit till en inför sommaren aktuell samarbetsfråga, som betyder åtskilligt för trivseln och lättsamheten i det nordiska umgänget. Jag syftar på frågan om passfriheten. Det gläder mig att den svenska regeringen som den första nordiska regeringen i detta fall har intagit en positiv ställning. Jag hoppas också att övriga regeringar, som inbjudits att yttra sig, skall göra detsamma. Jag skulle i det

Inrättande av ett nordiskt råd.

fallet vilja uttrycka den förhoppningen att man skulle vilja resonera ungefär som den norske stortingsman som i en oslotidning för några dagar sedan uttalade: »Jeg mener det ville være høyst inkonsekvent hvis vi skulle avvise lettelser for samkvemet mellom alminnelige folk i Norden, samtidig som vi går til opprettelse av et Nordisk Råd. Vi må gi 'urvelgerne', anledning til å møtes uten unødvendige hindringer og byråkrati».

Skulle byråkratisk snävsyn i något eller några länder få förhindra denna reform, tror jag att man därigenom skulle skapa en ganska dålig atmosfär inför tillkomsten av det nordiska rådet. Får man däremot en känsla av att man på ett begränsat område — i och för sig inte stort men betydelsefullt, därför att det rör hundratusentals människor — kan göra framsteg, skulle detta kunna bidra till att ge rådet en god start.

Till sist vill jag instämna med herr Hagberg i Malmö i hans beklagande av att Finland inte sett någon möjlighet att redan från början gå med i rådet, varigenom dess karaktär av nordiskt råd skulle blivit fullödigt. Jag vill emellertid säga att herr Johansson i Stockholm fullkomligt har vantolkat Finlands skäl, då han åberopat dem för att Sverige inte skulle gå med. Om jag tolkat Finlands hållning rätt är den ingalunda avvisande utan endast avvaktande. Därför har man rätt att hoppas att det inte skall dröja alltför länge innan också en finsk delegation tar säte och stämma i det nordiska rådet. Intill dess så sker är det angeläget att rådet söker finna former för att samarbeta med Finland på alla områden, där vår östra granne finner det möjligt.

Med dessa ord, herr talman, vill jag yrka bifall till utskottets förslag.

Herr KRISTENSSON i Osby: Herr talman! Att kommunisterna vänt sig mot detta förslag om ett nordiskt råd tyder

på att planen är riktig och välgrundad. Ett sådant råd bör verksamt kunna bidra till samarbetet här i Norden. Arbetet bör emellertid inriktas på konkreta betydelsefulla ting, där resultat **bör kunna vinnas**.

Jag vill tillägga, herr talman, att jag delar herr Edbergs uppfattning att tiden nu är mogen för att införa den passfrihet i Norden som den parlamentariska kommittén för friare samfärdslag har föreslagit.

Jag hemställer med dessa korta ord, herr talman, om bifall till utskottets hemställan.

Hans excellens herr ministern för utrikes ärendena UNDEN: Herr talman! Jag ber att få uttala min tillfredsställelse över att utrikesutskottet enhälligt tillstyrkt detta förslag. Jag behöver inte gå närmare in på motiven för det; det har flera andra talare redan gjort. Jag kan helt ansluta mig till vad redan blivit sagt. Jag har egentligen begärt ordet för att reagera mot ett par yttranden av herr Gustav Johansson.

Det ena var när han förklarade, att Danmark och Norge uppgivit sin suveränitet som medlemmar av Atlantpakten. Det är ett ganska oförsynt uttalande i och för sig och dessutom ganska löjeväckande, när det kommer från kommunisthåll, eftersom kommunisterna alltid har en skärva i ögonen, när de betraktar staternas suveränitet. Den omständigheten att Norge och Danmark är medlemmar av västblocket skulle alltså ha haft till konsekvens, att de uppgivit sin suveränitet. Emellertid, herr Gustav Johansson, är ju staterna inom det andra blocket långt mindre självständiga, men det tycks herr Gustav Johansson finna mycket tillfredsställande. Såvitt jag vet har det inte en enda gång under dessa år förekommit att de stater inom Förenta Nationerna, som tillhör östblocket, har röstat på olika sätt i någon enda fråga, den må ha varit aldrig så obetydlig. Det betraktar

Inrättande av ett nordiskt råd.

herr Gustav Johansson säkerligen som ett mycket tillfredsställande förhållande ur de mindre östblocksstaternas synpunkt, eftersom han använder ett sådant tonfall när det gäller västblocket.

Den andra punkt i hans anförande som jag ville säga några ord om var hans påstående, att i första kammaren ställdes en fråga från kommunistiskt håll, varför man inte gjort något förbehåll angående försvarsfrågor, men den hade inte blivit besvarad. På den frågan kom det i själva verket svar från två håll, det ena från mig. Med anledning av att Europarådet hade återopats som ett exempel, där vi från början gjort ett förbehåll, att det inte skulle syssla med försvarsfrågor, förklarade jag, att där var det påkallat, därför att man var i färd med att bilda en internationell organisation med bestämt program och med bestämda medlemsförpliktelser. Här är det ju inte fråga om någon ny organisation utan om ett samarbete i ganska lösliga former, där man inte alls gjort upp några bestämmelser om vad delegaterna skall behandla.

Jag har hört att i Norge har man från vissa håll, där man är motståndare till detta förslag, anfört det argumentet, att det vore riskabelt för Norge att gå med i nordiska rådet, därför att landet skulle på något sätt kunna bli påverkat till att lämna Atlantpakten.

Herr Gustav Johansson hade tydligen den motsatta uppfattningen, att det var Sverige som i denna församling skulle bli övertalat att sluta sig till Atlantpakten.

Jag tror inte man behöver hysa något bekymmer för att denna sammanslutning, nordiska rådet, skall ta upp frågor, som man från det ena eller andra landets sida inte skulle finna opportunt att behandla. Det har ju framhållits här i debatten förut, att rådet skall syssla med frågor, där åtgärder kan ifrågakomma. Det betyder alltså att man inte bara rent abstrakt skall diskutera varandras utrikespolitik eller försvarspoli-

tik, utan vad man skall behandla är de frågor på olika områden, där bestämda åtgärder kan ifrågakomma. Det är inte på något vis en speciell institution för behandling av utrikes- och försvarspolitiska frågor.

Jag tror alltså att de farhågor, som i detta hänseende kommit till uttryck, är fullständigt omotiverade.

Herr JOHANSSON i Stockholm (kort genmäle): Herr talman! Hans excellens utrikesministern finner det oförsynt, att jag påtalade, att Norge, Danmark och Island uppgivit sin självständighet. Med anledning därav vill jag betona, att jag bara understrukt ett av alla känt faktum. Vad blir det nämligen kvar av självständigheten, om man ställer sin krigsmakt under främmande befäl?

Med anledning av att utrikesministern gör jämförelser med länderna i öster vill jag fråga honom: Var finns i öster någon motsvarighet till general Eisenhower's tidigare befäl och general Ridgways nu? Det finns ingen!

När excellensen Undén vidare gör jämförelsen att öststaterna i vanliga fall röstar som Sovjet, så tror jag, att han råkar litet illa ut, ty det har åtminstone i de stora frågorna varit mycket sällsynt, att det utanför Atlantpakten stående Sverige röstar på annat sätt än Förenta staterna. I varje fall när det gällt att verka för nedrustning, förbud mot användning av atomvapen och alla de stora frågorna har vi röstat likadant. Jag medger att det förekommit fall, såsom i Tysklandsfrågan i somras, där det varit några divergenser, men jag tror inte att den jämförelsen är riktigt gagnelig, Ers Excellens.

Med anledning av herr Edbergs hänvisning till Finland vill jag säga, att jag vet mycket väl, att det finnes mycket starka krafter, som önskar dra Finland allt närmare atlantblocket. Men var inte så säker herr Edberg! Ty Finland har varit ute på aktivistiska vä-

Inrättande av ett nordiskt råd.

gar förr och blivit mycket bränt. Jag tror att det finns starka krafter som inte vill vara med om att Finland gör det för tredje gången.

Excellensen Undéns redogörelse för vad detta råd kan göra visar ju, att det just inte finns några gränser för vad rådet kan företa sig. Jag betecknar det som en demonstration att i denna allvarliga situation vidga samarbetet med tre atlantpaktstater.

Herr **HAGBERG** i Malmö (kort genmäle): Herr talman! När jag hörde det senaste anförandet, kunde jag inte underlåta att erinra mig det referat som stod i de danska tidningarna på fredagen och som skildrade det danska folketingets förhandlingar i denna angelägenhet på torsdagen. Det är ganska intressant att konstatera identiteten mellan det anförande, som herr Johansson i Stockholm här hållit, och det anförande som den kommunistiske representanten i danska folketinget höll i denna fråga. Det är inte bara innebörden som är identisk, utan till och med ordalagen i dessa tvenne anföranden är identiska. Man kan ju knappast tänka sig en mera perfekt fungerande centraldirigering än denna. Den danske utrikesministern karakteriserade det kommunistiska anförandet i denna del som yttringar av en förvriden fantasi. Jag tror man har anledning att fälla samma omdöme om det anförande, som herr Johansson i Stockholm har hållit.

Herr **LAGER**: Herr talman! Jag vill bara ställa en enda fråga till herr Hagberg i Malmö. Han betonade i sitt anförande mycket starkt att rådet inte skall syssla med att bara diskutera, utan det skall framför allt besluta i konkreta frågor. Jag förmodar att herr Hagberg i Malmö hade några sådana konkreta frågor i tankarna. Nu undrar jag bara, om herr Hagberg i Malmö är beredd att inför den svenska riksdagens andra kammare i kväll exemplifiera vilka

viktigare konkreta frågor som han menade att rådet skulle behandla.

Med anledning av vad herr Hagberg i Malmö sade om identiteten i uppfattningarna mellan de danska kommunisternas talesmän och vad Gustav Johansson sagt här, kan man ju bara vända på steken och säga, att identiteten mellan herr Hagbergs uppträdande här i afton och de danska konservativas väl är minst lika stor.

Herr **HAGBERG** i Malmö: Herr talman! Jag vet inte om herr Lager har observerat innehållet i § 9 i stadgan för det nordiska rådet. Där står det: »Rätt att förelägga ärenden för rådet tillkommer envar regering och envar medlem av rådet.» Det arbetsmaterial, som rådet alltså kommer att syssla med, är det material som tillställs rådet ifrån någon av de i rådet deltagande regeringarna eller någon av de medlemmar, som respektive parlament sätter in däri. Givetvis äger jag ingen kännedom om vad dessa regeringar kan komma att förelägga rådet. Men man kan ju av det anförande, som utrikesministern här har hållit, förstå vad rådet inte kommer att syssla med.

Herr **LAGER**: Herr talman! Jag vill bara notera till protokollet, att herr Hagberg i Malmö inte ville framlägga något exempel på de konkreta frågor som han menar att nordiska rådet skulle behandla.

Hans excellens herr ministern för utrikes ärendena **UNDÉN**: Det har under de gångna åren förekommit ett nordiskt samarbete på en rad skilda områden. Det har förekommit på det juridiska lagstiftningsområdet, på det kulturella området och på det sociala området, det har gällt frågor om konventioner på socialpolitikens område o. s. v. På alla dessa områden kan nu initiativ tas av det nya nordiska rådet. Där kan man

alltså ta upp frågor inom socialpolitiken och få till stånd en principdiskussion och en rekommendation, huruvida man är beredd att vidtaga åtgärder eller inte. Man kan göra det inom kulturområdet, där man har sådana frågor som giltigheten av examina, tillträde till läroanstalter, samarbete inom olika vetenskapliga institutioner o. s. v. Man kan utvidga det nuvarande samarbetet inom det juridiska området. Vi har redan haft det inom medborgarlagstiftningen; där ordnade man för tillfället ett sammanträde, vari man även hade med parlamentariker i sista stadiet av riksdagsbehandlingen. Men det har måste improviseras denna gång. Om vi hade haft detta nordiska råd, hade det varit naturligt att ta upp den frågan där och få en principbehandling, som kunde utmyнна i riktlinjer för positiva åtgärder. Vi har en nordisk expertutredning om patentlagstiftningen och ett gemensamt patentverk. Det är en fråga som är mycket lämplig att ta upp inom det nordiska rådet. Det är inte svårt, herr Lager, att ange konkreta fall, där det genom detta nordiska råd blir en bättre basis för samarbete, än man har för närvarande, när det skall improviseras i särskilda fall.

Herr LAGER: Herr talman! Jag förstår att hans excellens utrikesministern ville exemplifiera det som herr Hagberg uttryckte i allmänna ordalag. Jag förstår också att det är ganska lätt att räkna upp en hel rad frågor som rådet kan ta upp. Herr Edberg nämnde en sådan som avskaffandet av passtvánget och liknande. Det som mest intresserar mig i detta sammanhang är emellertid vilka frågor herr Hagberg i Malmö i hans egenskap av talesman för svenska högerpartiet anser det vara viktigt att få underställa det nordiska rådet.

Härmed var överläggningen slutad. Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan dels ock på avslag därå; och biföll kammaren utskottets hemställan.

§ 21.

Revision av reglerna rörande statsrådets konstitutionella ansvarighet.

Föredrogs konstitutionsutskottets betänkande nr 24, med förslag till skrivelse om en revision av reglerna rörande statsrådets konstitutionella ansvarighet.

Efter föredragning av utskottets hemställan anförde:

Herr BRACONIER: Herr talman! Jag vill bara uttrycka min glädje över att konstitutionsutskottet tagit detta initiativ, ty ansvarighetslagen behöver moderniseras. Samtidigt vill jag emellertid betona, att den promemoria som är intagen som bilaga till konstitutionsutskottets utlåtande innehåller en rad utomordentligt värdefulla uppslag. Jag hoppas att konstitutionsutskottet i sitt arbete för att effektivisera dechargeinstitutet en annan gång inte tar in detta material endast som bilaga till ett utlåtande utan inarbetar det i sin framställning till riksdagen, så att riksdagen får besluta definitiva åtgärder. Ty även om vi reviderar reglerna för statsrådets ansvarighet, kvarstår de problem som tas upp i denna värdefulla promemoria.

Herr HALLEN: Herr talman! Jag vill uttrycka utskottets och min egen tacksamhet för det välvilliga intresse som herr Braconier, såsom representant för högerpartiet, har visat. Det är kanske inte en tillfällighet att socialdemokratiska partiet samma dag genom sitt huvudorgan uttryckt ett liknande intresse för en sådan angelägen grundlagsreform. Dock måste jag säga att herr Braconiers förhoppning om att den inom kansliet utarbetade bilagan som av honom har framställts såsom innehållande en rad uppslag för en blivande utredning skulle av utskottet vid ett senare tillfälle presenteras såsom eget förslag inte går att utan vidare uppfylla. Det är ju inte möjligt annat än i den formen — det är väl även herr Braconiers upp-

Interpellation ang. framläggande för 1953 års riksdag av principförslag om utbildning av sjukvårdsbiträden och hemsjukvårdarinnor.

fattning — att detta måste passera Kungl. Maj:ts kansli och bli föremål för en utredning.

Den första tanken var att utskottet skulle verkställa denna utredning självt, men frågan om ansvarighetslagen för statsråden är av så komplicerad juridisk natur att utskottet har ansett att det saknar resurser för detta. Det har gjorts att hela frågan om en effektivisering av dechargeinstitutet över huvud taget och framför allt när det gäller § 107 regeringsformen befunnits böra bli föremål för en offentlig utredning i ett sammanhang. Sedan kan man ha olika uppfattningar om möjligheten att på det sättet effektivisera granskningen av statsrådets protokoll och handlingar. Vi skall väl i alla fall följa detta skrivelseförslag, då det nu i sinom tid avgår till Kungl. Maj:t, med de bästa förhoppningar om att riksdagens kontrollmöjligheter på detta område skall kunna bli starkare och att de ålderdomliga former, vari utskottet måste arbeta på grund av gällande lag, skall kunna ersättas av effektivare former.

Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Vidare yttrades ej. Vad utskottet hemställt bifölls.

§ 22.

Föredrogs första lagutskottets utlåtande nr 30, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående fortsatt giltighet av lagen den 21 december 1949 (nr 655) med särskilda bestämmelser om utskrivning från sinnessjukhus.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 23.

Interpellation ang. framläggande för 1953 års riksdag av principförslag om utbildning av sjukvårdsbiträden och hemsjukvårdarinnor.

Herr talmannen lämnade på begäran ordet till

Fröken HÖJER, som anförde: Herr talman! Så fort frågan om vård av något slag kommer upp i riksdagen, tangeras problemet om vilka möjligheter, med tanke på de personella resurserna, som för närvarande finns att effektivisera vårdformer av olika slag. Icke sällan, t. ex. i statsutskottets utlåtande nr 10 över åldringsvården, framkommer en klar tendens att i stor utsträckning överlåta utbildnings-, rekryterings- m. fl. problem åt privata organisationer. För min del är jag en ivrig anhängare av att det arbete, som de privata organisationerna här utför, skall ske vid sidan om och kompletterande statsmakternas åtgärder. Värdet av målmedvetna förslag från statsmakternas sida får dock ej underskattas, speciellt när det gäller ett så stort och viktigt område som detta. För att få en effektiv, mot nutidens kunskaper i hälso- och sjukvård svarande vårdpersonal och för att kunna lämpligt avväga den slutna och öppna vården fordras personalgrupper, som — vad tillrättalagd utbildning beträffar — för närvarande huvudsakligen existerar på papperet. Det gäller sjukvårdsbiträden och deras utbildning och hemsjukvårdarinnor och behovet av en kår med här föreslagna kvalifikationer för den öppna vården.

Det betänkande I, som framlades av 1946 års kommitté för sjuksköterskeutbildningen år 1948, har beträffande utbildningen av sjukvårdsbiträden och undersköterskor ej varit föremål för riksdagens behandling. Det synes mig uppenbart att denna utbildningsfråga ej bör helt överlåtas åt kommunerna och landstingen. Resultatet blir ett ojämnt sporadiskt förfarande, som icke är ägnat att tillförsäkra vården den kunniga personal, som betänkandet finner nödvändig.

På basen av utbildning av sjukvårdsbiträden har medicinalstyrelsen framlagt förslag till utbildning av hemsjukvårdarinnor, som i den öppna vården

skulle ha samma funktion som sjukvårdsbiträden i den slutna vården. Vad har blivit av detta förslag?

Ovannämnda förslags genomförande fordrar ett större antal instruktionssköterskor — sjuksköterskor med utbildning i pedagogik o. d. — än vad som för närvarande finnes att tillgå. Av medicinalstyrelsen tillstyrkt utvidgning av kursverksamheten på detta område för budgetåret 1952/53 vann ej departementschefens bifall.

Med anledning av vad ovan anförts hemställer jag om kammarens tillstånd att till herr statsrådet och chefen för inrikesdepartementet få ställa följande fråga:

Ämnar herr statsrådet för 1953 års riksdag framlägga principförslag om utbildning av sjukvårdsbiträden och hemsjukvårdarinnor?

Denna anhållan bifölls.

§ 24.

Anmäldes och godkändes första lagutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 250, till Konungen i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändring i vapenförordningen den 10 juni 1949 (nr 340).

§ 25.

Till bordläggning anmäldes:

konstitutionsutskottets utlåtanden och memorial:

nr 25, i anledning av väckta motioner om viss ändring av § 36 mom. 6 riksdagsordningen;

nr 26, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om särskild skolstyrelse i vissa fall; och

nr 27, med förslag till ändrad lydelse av 56 § 2 mom. lagen den 26 november 1920 om val till riksdagen;

sammansatta konstitutions- och första lagutskottets utlåtande nr 1, i anledning av väckt motion om magistrats skiljande från rådhusrätt i avseende på magistratens statliga funktioner m. m.;

statsutskottets utlåtanden och memorial:

nr 138, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning angående beredskapsstat för försvarsväsendet för budgetåret 1952/53;

nr 139, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa frågor rörande blind- och dövstumundervisning — jämte i ämnet väckta motioner;

nr 140, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående understöd till folkliga musikskolan i Arvika;

nr 141, i anledning av Kungl. Maj:ts framställning om inrättande i vissa fall av icke-ordinarie folkskollärartjänst i skoldistrikt med distriktsöverlärare jämte i ämnet väckta motioner;

nr 142, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar om anslag för budgetåret 1952/53 till stipendier åt lärjungar vid högre läroanstalter och elever vid folkhögskolor jämte i ämnet väckta motioner;

nr 143, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående åtgärder till skydd mot biologisk krigföring;

nr 144, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till främjande av bostadsförsörjningen m. m. jämte i ämnet väckta motioner;

nr 145, i anledning av riksdagens år 1951 församlade revisorers berättelse angående verkställd granskning av statsverkets tillstånd, styrelse och förvaltning m. m.;

nr 146, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag till stat för riksgäldsfonden för budgetåret 1952/53;

nr 147, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående befrielse från ersättningsskyldighet i vissa fall m. m. jämte i ämnet väckta motioner;

nr 148, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående livränta till O. A. Backlund för skada i följd av trafik med ett kronan tillhörigt motorfordon m. m.;

nr 149, i anledning av Kungl. Maj:ts

proposition angående vissa investeringar i statens järnvägars fond;

nr 150, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående inköp av fastigheter i Visby;

nr 151, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1952/53 till vissa åtgärder för ekonomisk försvarsberedskap;

nr 152, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående fortsatt understöd till viss skärgårdstrafik m. m. jämte i ämnet väckta motioner;

nr 154, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1952/53 till avlöningar till befattningshavare å lots- och fyrstaten m. m. jämte i ämnet väckta motioner;

nr 155, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående fältflygarnas avlöningsförmåner m. m.;

nr 156, i anledning av väckt motion om ersättning åt logen Nyårslöftet i Degerhamn för nedbrunnen byggnad;

nr 157, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1952/53 till universiteten och den medicinska undervisningen m. m. jämte i ämnet väckta motioner;

nr 158, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar om vissa anslag för budgetåret 1952/53 till regeringsrätten;

nr 159, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1952/53 till ny ungdomsanstalt för svårbehandlade m. m. jämte i ämnet väckt motion;

nr 160, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående överförande till Sverige av vissa sjuka flyktingar m. m.;

nr 161, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående Sveriges biträdande av vissa internationella hälsovårdsbestämmelser, i vad propositionen avser sättet för bestridande av uppkommande kostnader;

nr 162, i anledning av Kungl. Maj:ts framställningar angående anslag för budgetåret 1952/53 till mödrahjälp och

mödrahjälpsnämnderna jämte i ämnet väckta motioner;

nr 163, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ytterligare utgifter å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1951/52, i vad propositionen avser vissa avskrivningar av nya kapitalinvesteringar;

nr 164, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående statens övertagande av Hjälmarens och Kvismarens sjösänkingsbolag åvilande förpliktelser i fråga om underhåll av farled m. m. i Hjälmaren jämte i ämnet väckt motion;

nr 165, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående statsförvärv av Köping — Uttersberg — Riddarhyttans järnväg m. m.;

nr 166, i anledning av väckta motioner om ett investeringsanslag till ombyggnadsarbeten å blekingejärnvägarna;

nr 167, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående lönegradsplacement för viss biträdespersonal m. m.;

nr 168, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar rörande anslag för budgetåret 1952/53 till Finansdepartementet: Avlöningar och till Riksräkenskapsverket: Avlöningar jämte i förstnämnda ämne väckt motion;

nr 169, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ytterligare utgifter å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1951/52, i vad propositionen avser finansdepartementets verksamhetsområde;

nr 170, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ersättning till Rut Edit Bergström m. fl.; och

nr 171, i anledning av kamrarnas skiljaktiga beslut i fråga om anslag för budgetåret 1952/53 till personalvårdsverksamhet;

bevillningsutskottets betänkanden:

nr 48, i anledning av väckta motioner angående främjande av bostadsförsörjningen m. m.;

nr 49, i anledning av väckta motioner med förslag till förordning angående

ende skatterestitution vid sparande åren 1952 och 1953;

nr 54, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående godkännande av avtal mellan Sverige och Nederländerna för undvikande av dubbelbeskattning och fastställande av bestämmelser angående ömsesidig handräckning beträffande skatter å inkomst och förmögenhet samt beträffande skatter å kvarlåtenskap; och

nr 55, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av 35 § 2 mom. och 60 § kommunalskattelagen den 28 september 1928 (nr 370), m. m.;

bankoutskottets utlåtanden:

nr 25, i anledning av väckta motioner med förslag till sparförordning;

nr 26, angående regleringen för budgetåret 1952/53 av utgifterna under huvudtiteln Riksdagen och dess verk m. m. jämte i ämnet väckt motion; och

nr 28, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om fortsatt giltighet av lagen den 3 juni 1949 (nr 314) angående rätt för Konungen att i vissa fall meddela särskilda bestämmelser om bankaktiebolags kassareserv, m. m.;

första lagutskottets utlåtanden och memorial:

nr 25, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående inrättande och tillsättande av lärartjänster i folkskolan i vissa särskilda fall, m. m., såvitt propositionen hänvisats till lagutskott;

nr 28, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag med vissa bestämmelser om påföljd för brott av underårig, m. m.;

nr 29, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i 11 och 13 kap. giftermålsbalken samt lag om höjning av vissa underhållsbidrag, dels ock i ämnet väckt motion;

tredje lagutskottets utlåtanden:

nr 25, i anledning av väckta motio-

ner om ändrad ordning för ägo gränsbestämning å landsbygden; och

nr 26, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående omreglering av vissa prästerliga pensioner; samt

jordbruksutskottets utlåtanden:

nr 37, med anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning av vissa kronoegendomar m. m. jämte i ämnet väckta motioner;

nr 38, med anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående organisationen av den lokala försöksverksamheten på jordbrukets område, m. m. jämte i ämnet väckta motioner;

nr 39, med anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående åtgärder i prisreglerande syfte på jordbrukets område under senare delen av produktionsåret 1951/52 jämte i ämnet väckta motioner; och

nr 40, med anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1952/53 till vissa naturskyddsändamål.

§ 26.

Anmälades, att till herr talmannen under sammanträdet avlämnats följande motioner i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 236, angående åtgärder i prisreglerande syfte på jordbrukets område, nämligen:

nr 660 av herr *Hæggblom m. fl.*;

nr 661 av herrar *Nilsson* i Bästekille och *Nilsson* i Svalöv; samt

nr 662 av herr *Lundberg m. fl.*

Dessa motioner bordlades.

§ 27.

Justerades protokollsutdrag.

Kammarens ledamöter åtskildes här efter kl. 10.31 em.

In fidem
Gunnar Britth.

Måndagen den 19 maj.

Kl. 10 fm.

§ 1.

Justerades protokollet för den 13 in-
nevarande maj.

§ 2.

Föredrogos var efter annan och re-
mitterades till jordbruksutskottet föl-
jande på kammarens bord liggande mo-
tioner, nämligen

nr 660 av herr *Hæggbloom m. fl.*;

nr 661 av herrar *Nilsson* i Bästekille
och *Nilsson* i Svalöv; samt

nr 662 av herr *Lundberg m. fl.*

§ 3.

Föredrogos, men bordlades åter kon-
stitutionsutskottets utlåtanden och me-
morial nr 25—27, sammansatta konsti-
tutions- och första lagutskottets utlå-
tande nr 1, statsutskottets utlåtanden
och memorial nr 138—152 och 154—
171, bevillningsutskottets betänkanden
nr 48, 49, 54 och 55, bankoutskottets
utlåtanden nr 25, 26 och 28, första
lagutskottets utlåtanden och memorial
nr 25, 28 och 29, tredje lagutskottets
utlåtanden nr 25 och 26 samt jordbruks-
utskottets utlåtanden nr 37—40.

§ 4.

På förslag av herr talmannen beslöt
kammaren, att statsutskottets memorial
nr 171 skulle uppföras främst bland
två gånger bordlagda ärenden å mor-
gondagens föredragningslista samt be-
villningsutskottets betänkande nr 49
närmast efter bankoutskottets utlåtande
nr 25.

§ 5.

Till bordläggning anmäldes:

utrikesutskottets utlåtande nr 10, i
anledning av Kungl. Maj:ts proposition

med anhållan om riksdagens yttrande
angående vissa av Europarådets råd-
givande församling år 1951 vid dess
tredje ordinarie möte fattade beslut;
samt

bevillningsutskottets betänkanden:

nr 50, i anledning av Kungl. Maj:ts
proposition med förslag till lag om änd-
ring i kommunalskattelagen den 28
september 1928 (nr 370), m. m., jämte
i ämnet väckta motioner; och

nr 52, i anledning av Kungl. Maj:ts
proposition med förslag till förord-
ning om tillfällig begränsning av rätten
till fri avskrivning å maskiner och
andra inventarier vid inkomsttaxe-
ringen, m. m., jämte i ämnet väckta
motioner.

§ 6.

Anmäldes följande till herr talman-
nen under sammanträdet avlämnade
motioner, nämligen

i anledning av Kungl. Maj:ts propo-
sition, nr 233, angående komplettering
av riksstatsförslaget för budgetåret
1952/53, m. m., motionerna:

nr 663 av herr *Hjalmarson m. fl.*; och
nr 664 av herr *Ohlin m. fl.*;

i anledning av Kungl. Maj:ts propo-
sition, nr 236, angående åtgärder i pris-
reglerande syfte på jordbrukets område
motionen nr 665 av herr *Ohlin m. fl.*;
samt

i anledning av Kungl. Maj:ts propo-
sition, nr 238, med förslag till lag om
extra tillägg för år 1952 å folkpensio-
ner m. m. motionen nr 666 av herr
Ohlin m. fl.

Dessa motioner hänvisades omedel-
bart, motionerna nr 663 och 664 till

bevillningsutskottet, motionen nr 665 till jordbruksutskottet samt motionen nr 666, såvitt angick anvisande av anslag till Extra tillägg å folkpensioner m. m., till statsutskottet och i övrigt till behandling av lagutskott.

§ 7.

Justerades protokollsutdrag.

Kammarens ledamöter åtskildes här-
efter kl. 10.05 fm.

In fidem

Gunnar Britth.